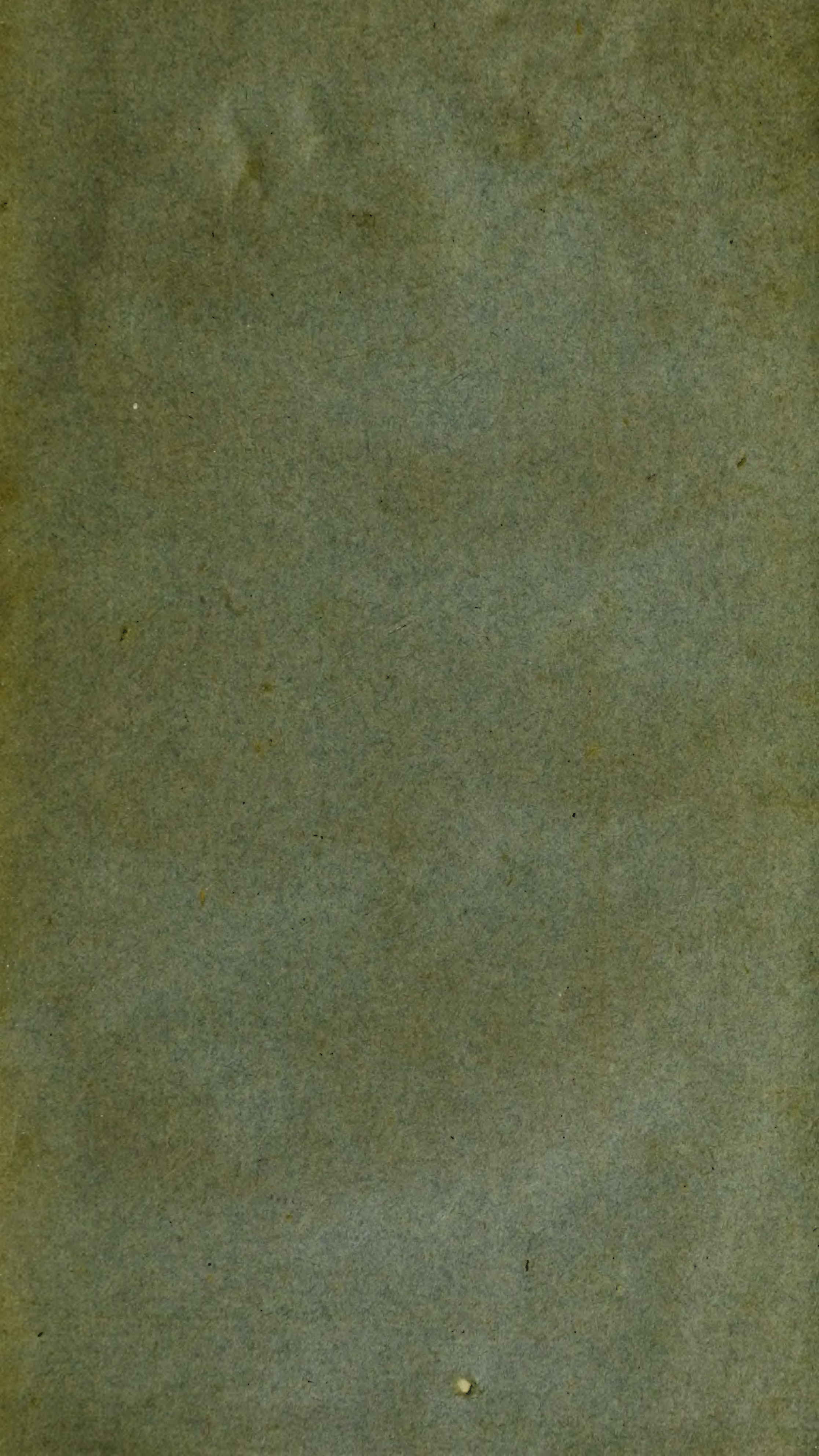
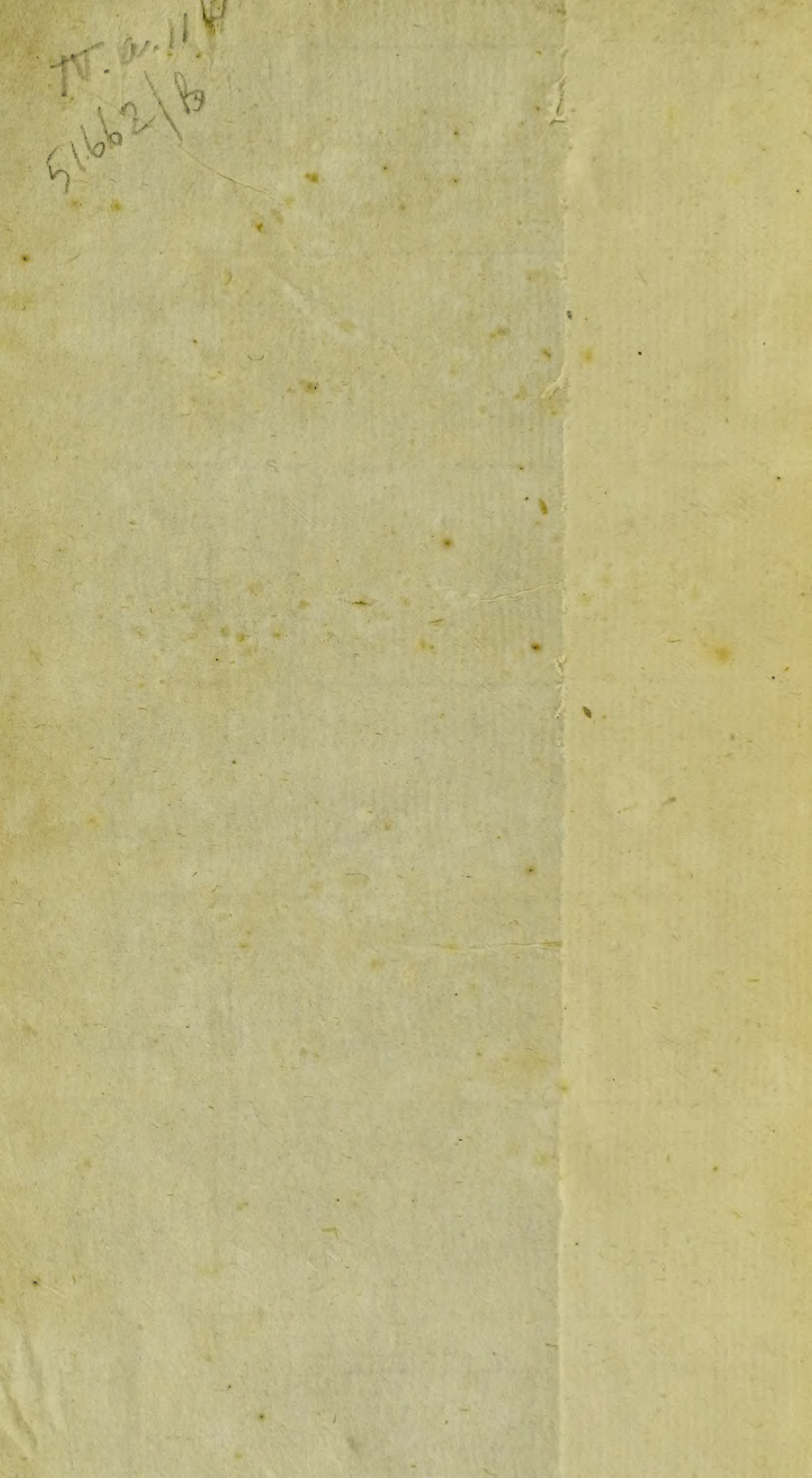

LEER- EN HANDBOEK

VOOR

GENEES- EN HEELKUNDIGEN,

OM DE

VOORSCHRIFTEN

VAN IN- EN UITWENDIGE

GENEESMIDDELEN

BEHOORLIJK INTERICHTEN:

DOOR

JOHANN CLEMENS TODE,
HOOGLEERAAR DER GENEESKUNDE AAN
DE HOOGESCHOOL TE KOPPENHAGEN,
EN LIJF-ARTS VAN DEN KONING.

NAAR HET HOOGDUITSCH.

TWEEDE DEEL.

*

TE LEYDEN,
BY A. EN J. HONKOOP,
MDCCCIV.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

VOORSCHRIFTEN

VAN

GENEESMIDDELEN.

ZEVENDE AFDEELING.

Keuze der Ingrediënten, met opzicht tot derzelver menging.

§. CCXCVI.

Men moet in een *Recept*, ten aanzien van de keuze der *Ingrediënten*, in 't oog houden, dat zij de behoorlijke dikte, kleur, reuk en fmaak hebben, met de werking van het geheel in evenredigheid ftaan, en aan elk deezer punten, zoo veel noodig is, beäntwoorden. Hier toe is de Artzenijmeng-kunde en *Materia Medica*, als mede de edele eenvouwdigheid, zeer aan te prijzen.

a. Een groot gedeelte der hier toe behoorende voorbeelden is reeds in het hier vooren verhandelde aangeroerd, inzonderheid wat de vier eerfte punten betreft. Men zie de *Afdeeling*, *van de Ingrediënten van een zamengefteld Recept.*

S *b.* Ech-

b. Echter willen wij 'er nog eenige andere voorbeelden bijvoegen; fchoon het verdere inzonderheid bij de *Formulieren* zal worden bijgebragt; want algemeene Voorfchriften worden ligter uit het geheugen verloren.

§. CCXCVII.

Het eerfte punt, waar op men te letten heeft, is de *dikte*, (*confiftentia*). Deeze moet, zoo veel mogelijk, gelijkvormig, en, naar inrichting van het *Formulier*, noch te dik, noch te dun zijn.

a. Dit zal nader, en meer in het bijzonder worden aangetoond, wanneer de *Ingrediënten*, die tot elk *Formulier* behooren, in overweging genomen worden.

b. Eigentlijk berust de dikte en dunte van een Geneesmiddel geheel en al op de betrekking en evenredigheid der dikke en dunne *Ingrediënten*, en het koomt, ten aanzien der noodige dikte, vooral aan op de bepaling der behoorlijke hoeveelheid.

c. Een voorbeeld echter van ongepastelijk gekozene *Ingrediënten*, is de bijmenging van tot *Poeder* gewrevene *Wijnfteen-Krystallen* in een *gekookten Drank*, als in welken een zetfel op den bodem der fles niet te dulden is. Even zoo moet geen *Loogzout van Planten* in *Poeders* of *Pillen* worden voorgefchreven, dewijl het de vochtigheid tot zig trekt, en dus het Geneesmiddel insgelijks, al wordt het ook dadelijk gebruikt, nat maakt. Nog een ander voorbeeld is de *Zeep*, die geen bijvoegzel van eenig zuur gedoogt, zonder zig geheel af te fcheiden.

d. *Geest van Kampher* en *Kalkwater* leveren een troebel, dik mengzel op, het welk een onfcheikundig aan-

aanzien heeft, terwijl de *Kampher* zelve wordt weggestooten. Dit oude en verkeerde mengzel kan men des te gemakkelijker verwerpen, dewijl men door de proeven van den beroemden RETZIUS weet, hoe de *Kampher* in water opgelost, en daar door met *Kalkwater* vereenigd kan worden.

e. Olie en *Water*, de tegenstrijdigste dingen der wereld, worden dikwerf, zonder een behoorlijk middel van vereëeniging, onder elkander gemengd, vooral in mengzels tegen den Druiper, in welken dergelijke olieächtige Geneesmiddelen des te meer walging verwekken, en de Maag bezwaren, dewijl de *Olie* zig van het *Water* afscheidt. Dit gebrek zoude zeer wel vermijd kunnen worden, door de *Olie* alleen te geven, en een weinig *Wittebrood* toe te eeten.

f. De *Terpentyn*, en andere *Balsamen*, verdragen zig ook niet in eene vloeibaare gedaante met het *Water*.

g. Gummi Tragacanthi, in *Pillen* gegeven, maakt dezelven dikwils zoo hard als lood, zoo dat uit dien hoofde de *zoete Kwik* meenigmaalen zonder werking door het lichaam heen gaat.

h. Het is eene dwaling, om *vette Oliën* met *Mineraal-zuuren* te vereënigen, wanneer zij tot inwendig gebruik dienen moeten, want dit bijvoegzel doet dezelven stollen.

i. Wanneer *aardachtige stoffen* in eene natte gedaante gegeven worden, en geene genoegzaame vochtigheid daar bij gevoegd wordt, welke zij ten vollen kan opneemen, zoo wordt het middel te dik, en zelfs klonterig.

k. Het is ook niet geraden, bij *Aftrekzels* en *gekookte Dranken Honig* en *Syroop* in den zomertijd in

eenig mengzel zamen te voegen, dewijl als dan, wanneer het glas niet wel gesloten gehouden wordt, eene gisting ligtelijk kan veroorzaakt worden, waar door het geheel in dikte en andere eigenschappen, ja in krachten zelfs verliest.

l. Van de ongepastheid, om *Vitriöol-zuur* bij een *Kina-drank* te voegen, als waar door eene nederploffing van het harstachtige bewerkt wordt, is hier vooren reeds gesproken.

m. In 't algemeen wagte men zig voor het opbruisschen der *Zuuren* en *Loogzouten*, *aard-* en *metaalachtige bereidingen*, en voor de nederploffing, die maar al te dikwils daar door veroorzaakt wordt, tot nadeel van de dikte, andere eigenschappen, en uitwerkzelen.

n. Eene goede *Materia Medica*, waar in men de Geneesmiddelen met oogen ziet, en van alle derzelver eigenschappen en betrekkingen tot elkander onderricht wordt, koomt het verwijt voor, het welk men in dit opzicht aan de Apothekers doet. Doch niets is van zoo veel vermogen, om dergelijke gebreken te verhoeden, dan dat men de zoo dikwils aangeprezene, en niet genoeg aan te prijzene, eenvouwdigheid voor oogen houde, de zaamgestelde Geneesmiddelen ontwijke, en zig zorgvuldig wagte, om de door andere Schrijvers dikwils in het blinde nageschrevene *Mixta composita* dadelijk over te neemen, ja zelfs na te volgen.

§. CCXCVIII.

De *kleur* moet ook, zoo veel mogelijk, bevallig zijn, schoon dit zomtijds van geene wezenlijkheid is.

Nu

Nu en dan is het ook raadzaam, in de *kleur* verandering te maaken.

a. Eene *witte*, *goudgeele*, *roode*, *blaauwe* kleur zijn wel over 't algemeen de bevalligfte, maar vooral eene doorzichtige; echter is men in onze tijden niet meer zoo walgelijk, dat men geene *geele*, *groene*, *zwarte*, en dergelijke Geneesmiddelen gaarne neemen zoude. De Ouden hebben deeze zorgvuldigheid tot in het befpottelijke gedreven.

b. Wanneer dus de *Ingrediënten* voor 't overige krachtig, en met het doelwit van den Arts overéénkomftig zijn, zoo laat men ze blijven, gelijk ze zijn. Het geen echter in deeze of geene gedaante walgelijk zijn zoude, tracht men, zoo mogelijk, in eene andere te brengen.

c. Inzonderheid nochtans moet men op eene bevallige *kleur* acht geven, wanneer de Lijder nog een kind is. Het behoort thans mede tot eene goede opvoeding, dat de Jeugd niet te zeer voor walging vatbaar zij.

d. Wat de bijkomende *Ingrediënten* betreft, die minder wezentlijk zijn, als *Syropen*, en zoortgelijke bijvoegzels, zoo heeft men het ten dien opzichte zeer wel in zijne magt, om zulke *kleuren* te kiezen, die aan het geheel een bevallig voorkomen geven kunnen.

e. *Pillen* behoeven niet zoo zeer van eene fchoone *kleur* te zijn; maar men behelpt zig daar in met de bekende middelen ter overdekking.

f. Ook hier geldt de goede *Materia Medica*, als eene leermeefteres: zij toont, welke *kleuren* uit deeze en geene zamenvoeging ontftaan, zoo verre, namelijk, gehandeld wordt van Geneesmiddelen, die in eene

verstandige Practijk in aanschouw komen kunnen. Zij leert ons alle troebelheid, alle nederploffing, te vermijden, welke doorgaans aan een Geneesmiddel het slechtste aanzien geeft.

g. Het is een geöorloofd en heilzaam gebruik in de Practijk, om aan zijne Geneesmiddelen, zoo veel mogelijk, immers noodzakelijk is, eene verscheidenheid te geven, vooral, wanneer de Lijder het Geneesmiddel, het welk men gepast vindt, te vroeg moede wordt. De *Essentia Stibii Huxhami*, die mijn vertrouwen zoo zeer verdient, geve ik met *Syroop van Violen*, *Kruisbeziën*, *Kersfen*, of eenige andere, en daar door verkrijgt zij eene verschillende *kleur*. Dit doe ik insgelijks, wanneer mijne Lijders het zelfde middel gebruiken. Men moet zig naar de denkwijze der Menschen schikken: anders zegt men, de Doctor kent geen ander middel, en op die wijze wordt deeze verdenking op eene geschikte wijze tegengegaan.

h. Van zulke middelen, vooral de min wezentlijke, die in 't kort van *kleur* veranderen, of dik, of schimmelig worden, schrijve men nooit te veel op eens voor. Ik houde dus ook meer van de zagte *specerijachtige Wateren*; want op deezen koomt geen schimmel. Bij de *Essentia Stibii* voege ik bijna anderhalf maal zoo veel van eene *Syroop*, deels om de kleur en dikte, deels ook, om dat de gemeene Man slechts in eene *Gifte* van tachtig *Droppels* werkzaamheid veronderstelt. In geen Voorschrift ligt meer aan de *kleur* gelegen, dan in de *gemengde Dranken* of *Julapia*. Hier in is eene bevallige *kleur* van belang.

§. CCXCIX.

§. CCXCIX.

De *reuk* moet niet, zonder de uiterſte noodzakelijkheid, verwaarloosd worden, vooral, wanneer de Lijder een tijd lang het middel gebruiken moet, of zeer ligt walgt. Het is echter de plicht van den Geneesheer niet, om al te angstvallig op den *goeden reuk* der Geneesmiddelen te letten, mits hij zig voor de hoofdzakelijkſte gebreken wagte.

a. Men doet best, met den Lijder eerst te vragen, welken *reuk* hij al, dan niet, verdragen kan, naardien hier in groote bijzonderheden plaats hebben. Mij is een geval voorgekomen, dat iemand eene geheele fles met een *Kina-drank* wegwierp, dewijl ik ongelukkig *Kaneel-water* 'er bij gedaan had, het welk hij niet verdragen konde.

b. Het *Water van Kersſen* is veelen aangenaam, uit hoofde van den *reuk* naar *Kersſen-pitten*. Naar mijn inzien, doet men wel, wanneer men een *Syroop*, of dergelijke verkiest, om, zoo veel mogelijk, aan het geheel eenen bekenden en lieflijken geur te geven.

c. Den geenen, die met opſtijgingen, zwartgalligheid, vallende ziekten, gekweld zijn, tracht men hunnen ſmaak af te leeren, dewijl die zeer zonderling is, en hun vooral het welriekende tegen ſtaat, hoe zeer ik hier van groote uitzonderingen weet. Men ſchikt zig naar hunnen *reuk*, en wanneer het middel een *hinderlijken reuk* heeft, zoo tracht men dien door de bijvoegzelen te verbergen, of ten minſten onkenbaar te maaken, voor zoo verre zulks met de geneeskracht van het middel beſtaan kan.

 d. Men

d. Men vergeete nooit, dat de recht werkzaame Geneesmiddelen, door het inmengen van zeer geurige bijvoegzelen, maar al te dikwils verminkt worden, of eene andere werking bekomen.

e. De ſtinkende Geneesmiddelen (*Foetida*) doen hunne werking alleen, voor zoo verre zij kwalijk rieken.

f. De *Zwavelmelk* heeft eenen reuk van ſtinkende eijeren, waarom zij gewoon is *Kaneelwater* te vorderen.

g. Het *Oleum asphalti*, in de teering gebruikelijk, plaats men in den ſchoorſteen, dewijl het de kamer met deszelfs reuk vervult.

§. CCC.

Het zelfde geldt ook van de verbetering van den *ſmaak*, als waar aan men niet door te veel konſtenarijen de geneeskracht moet opofferen, immers verzwakken, of het Geneesmiddel al te zamengeſteld maaken.

a. De *Soda phosphorata* verkiest men dus liever tot ontlasting, dan een *Buikzuiverend Zout*, dewijl het den walgelijken ſmaak der overigen niet heeft.

b. Een weinig van een *bitter Aftrekzel* is uitmuntend, om den walgelijken ſmaak van het *Aqua laxativa Viennenſis* te verbeteren.

c. De *Wijnſteen-krijstallen* zijn niet zeer aan te prijzen, dewijl zij zig moeielijk laaten ontbinden, en daarom als zand tusſchen de tanden eene onaangenaamheid veroorzaaken.

d. Over 't algemeen zijn *bittere* bijvoegzels bij walgelijke Geneesmiddelen veel dienſtiger, dan de *zoete*, als welke de walging zelfs vermeerderen.

e. Olie-

e. Olieachtige Geneesmiddelen, bij voorbeeld, het *Oleum Ricini*, vorderen de gedaante van een *Amandelmelk*, maar zonder te veel *Water*, met eene genoegzaame hoeveelheid van *Arabische Gom.*

f. In de *West-Indiën* is het een gebruik, het welk verdient te worden nagevolgd, om het *Oleum Ricini*, met bijvoeging van gelijke deelen *ouden Rum*, in welks plaats men goeden *Franschen Brandewijn* zoude kunnen neemen, aan gezonden, en zelfs aan zieken, te geven.

g. Men bedient zig met nut van het *Kaneel-*, en *Kruis- en Muntwater* tot verbetering van den smaak van zoo veele Geneesmiddelen; doch men wagte zig, om in alle gelegenheden daar van gebruik te maaken, vermits zij bij koortsige Lijders hitte verwekken, of schadelijke uitwerkingen doen.

h. De gepaste gedaante van walgelijke middelen, die niet vloeibaar zijn, is die van *Pillen*, als in welke het Geneesmiddel de wegen, langs en door welken het gaan moet, slechts hier en daar aanraakt; om van de werking der *omwindende Poeders* of *verzilvering* niet te gewagen.

i. Een der allerbeste middelen, tot verbetering van den smaak, zijn de zoogenaamde *pijnstillende Droppels van* HOFMAN, of *Liquor anodynus mineralis.* Deezen voege ik bij *Dranken* van de *Kina*, van de *openende Wortelen* enz., om eenen aangenaamen smaak te geven. Dewijl derzelver hoeveelheid zeer gering behoeft te zijn, als kunnende één enkel *drachma* aan een vocht van twaalf *oncen* genoeg reuk en smaak mede deelen, zoo kan het ook geene nederplofsing van belang te weeg brengen. Neemt men ook de *waterachtige* HOFMAN's *Droppels* uit de *Apotheek van*

Lip-

Lippe, heeft men daar voor des te minder te vreezen. Ik raade dus aan beginnende Geneesheeren, dit bijvoegzel te beproeven; zij zullen 'er zig beter bij bevinden, dan bij de *Syropen*.

k. Dewijl echter deeze zoort van *Alcohol*, namelijk, een *Spiritus acidus dulcificatus*, het *Water* naar zig trekt, en het daar in ontbonden *Zout*, naar evenredigheid der *Gifte*, wegſtoot, zoo is zulks niet dienſtig in *Buikzuiverende Dranken*, waar in een *Zout* opgelost is.

l. De *Materia Medica*, die den ſmaak van elk Geneesmiddel naar behooren aanwijst, dat is, zoo verre zulks bij de gebruikelijke Geneesmiddelen plaats heeft, en die insgelijks leert, welke ſmaak uit de *Mengzels* met andere *Zouten* volgt, kan ons ook in de keuze der Geneesmiddelen ten dien opzigte tot een leiddraad dienen.

m. Even zeer kan ons ook de zoo noodzakelijke eenvouwdigheid voor gebreken in dit ſtuk bewaren. Niets kan ons bewegen, om meer dan één *Zout* voor te ſchrijven.

n. De door GAUBIUS bijgebragte voorbeelden van *Zuuren*, en *Loogzouten*, komen niet wel te ſtade; en de overige hier toe behoorende nog minder, dewijl de Scheikunde en Geneeskonst zulke merkelijke verbeteringen hebben ondergaan.

o. De lelijke en ondraaglijke ſmaak der ontbinding van *Sublimaat* is niet te veranderen; maar men moet het vocht ſchielijk doorſlikken. Doch het is raadzaam tusſchen beiden een teug van eenigen *ſlijmigen Drank* te neemen, op dat de Maag door het gemelde middel niet onmiddelijk en te ſterk worde aangedaan.

p. De

p. De zeer walgelijke, ſtinkende Geneesmiddelen zijn, bij geluk, niet veel meer in de manier, daar de Drek-Apotheek van eenen PAULINI thans geheel in duigen ligt. Het is thans een plicht van den Geneesheer, om onder de nog ſteeds gebruikelijke, de minst walgelijke te kiezen, het geen zelfs van het *Liquor cornu cervi ſuccinatus* waar is. Men zuivert de *Materia Medica* niet enkel ter bevordering van het leven en de gezondheid, maar ook ter verbetering van den ſmaak.

§. CCCI.

De meeſte oplettendheid vordert de geneeskracht van het hoofd-middel of middelen, zoo dat dezelve niet verzwakt, niet veranderd, noch geheel vernietigd werde; waarom de Kruidmengkunde en de *Materia Medica* vooral beſtudeerd en geraadpleegd moeten worden.

a. Wanneer *Zuuren* en *Loogzouten*, of *Zuuren* en *aardachtige* middelen in één Voorſchrift gemengd worden, ontſtaat een derde lichaam, het welk noch het één, noch het ander is.

b. Veele Artſen geven dergelijke *Mengzels* van *Zuuren* en *Loogzouten*, of *Zuuren* en *aardachtige* middelen, tot bekoming van de daar door ontwikkelde vaste lucht. Doch deeze dingen moeten niet te vroeg op elkander werken, maar eerst in de Maag behoort de ontwikkeling der vaste lucht te geſchieden. Die dergelijke middelen in de Apotheek laat gereed maaken, zal geene vaste lucht bekomen.

c. Dergelijke middelen worden ook tegen de Scheurbuik aangeprezen, maar men bedenkt niet, al wierd ook

ook wezenlijk vaste lucht voortgebragt, die op de *Vochten* werkt, dat het *Middel-zout*, uit de vermenging ontſtaande, de *Vochten* nog meer ontbindt, en dus ſchadelijk zijn moet; het welk dan dit middel, dat bovendien weinig uitwerkt, nog meer verdacht maakt.

d. De *Braak-wijnſteen* gedoogt, veiligheids-halven, geen ander medewerkend bijvoegzel, dan zulke *Zouten*, die met *Wijnſteen-zuuren* bereid zijn, op dat het geen gevaar loope om afgeſcheiden, en daar door ſcherp te worden.

e. Het *Scammoneum* wordt, door bijmenging der *Zuuren*, werkeloos.

f. De *Zuuren*, die bij *zoete Kwik* gevoegd worden, maaken dezelve ſcherp.

g. *Dierlijke Kalk-aarden*, in eenig *Zuur* opgelost en nedergeploft, dienen niet tot opſlorping van eenig *Zuur*.

h. Het *ruwe Spiesglas* verdraagt ook geen *zuur* bijvoegzel, zoo min als eenen *zuuren* levensregel. Het wordt, in dit geval, veel te ſterk aangetast, de *Regulus* daar van in overmaat opgelost, en daar door braaking, koliekpijnen, enz. veroorzaakt.

i. Insgelijks moet het niet met *opſlorpende Aarden* vermengd worden, als welke de *Zuuren* in de eerſte wegen beletten, zoo veel van den *Regulus* op te losſen, als het zelve werkzaam maaken kan. Wanneer men *Brood*, *Bier*, en andere zagte *zuurachtige Voedzels* daar bij neemt, wordt 'er zoo veel opgelost, als tot eene herſtelling der ongevoelige uitwaasſeming noodig is. Doch de *opſlorpende Aarden* maaken de *Zuuren* op het *Spiesglas* werkeloos.

k. De

k. De ſlijmachtige en zamentrekkende middelen verliezen hunne werking gedeeltelijk door het bijmengen van *Suiker*.

l. Door het bijmengen van *opſlorpende Aarden* worden de meeſte *Kwikzilver-kalken* in haare werking veranderd.

m. Niets is onzekerder, dan *Zuuren* en *Middelzouten* onder elkander te mengen; want, wanneer het *Zuur vitriöol-achtig* is, en het *Middel-zout* geen *Loogzout* is, met *Vitriöol-zuur* verzadigd, zoo zal het eene afſcheiding bewerken, die het zwakkere *Zuur* uitdrijft.

n. Geen *Zuur* moet bij *Zeep* gevoegd worden, want het ſcheidt de *Olie* van het *Loogzout* af.

o. Ook moet het niet bij *Zwavel-lever* komen, dewijl het aan dezelve haar *Loogzout* ontneemt.

p. De *vaste Loogzouten* zijn goede bijvoegzels tot *Harſten*, dewijl zij derzelver ontbinding in *Water* bevorderen.

q. De zoo zeer begunſtigde vereëeniging van den *Harst van Pokhout* met *Wijnſteen-krijstallen*, die men wel eens in de Jicht gaf, koomt niet overéén met de regels eener goede Artzenij-mengkunde.

r. *Suiker* is het beste bijvoegzel tot alle zelfſtandigheden, die in kleine *Giften* gegeven worden, dewijl zij haare werk-vermogens in 't geheel niet verandert.

s. Maar het is niet zoo goed in *Wond-wateren*, dewijl het te droog is, en dus is het ook niet zoo goed in inwendige Geneesmiddelen, als een *Syroop*, of, waar het te pas koomt, de *Honig*.

t. De *gevitriöolde Wijnſteen* kan met alle *Zouten* vermengd worden, zonder dat het zig afſcheidt, uitge-

genomen het *Wijnsteen - zuur*, het welk daar door in *Wijnsteen - krijstal* verandert.

u. Het *Glauber - zout* wordt afgescheiden door *Salpeter*, door *Terra foliata tartari*, door *getartariseerden Wijnsteen*, en door *Loogzout van Planten*, maar door geen *Zuur*, het welk in gebruik is.

v. Het *Engelsch bitter Purgeer - zout* wordt afgescheiden door alle *Loogzouten*, die nog hunne vaste lucht hebben; zoo ook *Kalkwater*, *Salpeter*, *Sal digestivum*, *Keuken - zout*, *getartariseerde Wijnsteen*, *Sal Seignette*, en de *Terrae foliatae*.

w. Het *Salpeter* wordt door bijgevoegd vocht met *Glauber - zout*, *bitter Zout*, *Vitriöol - zuur* en *Wijnsteen - zuur* afgescheiden.

x. Het *Ammoniak - zout* wordt door vaste *Loogzouten*, *Kalkwater*, *getartariseerden Wijnsteen*, *Borax*, *Terrae foliatae*, *Vitriöol - zuur* en *Salpeter - zuur* afgescheiden.

y. De *Borax* wordt dit ook door alle *Zuuren*, door *Kalkwater*, *bitter Zout*, *Aluin* en *gemeen Ammoniak-zout*.

z. De *Terra foliata tartari*, en derzelver *Liquor*, kan geen *Vitriöol - zuur*, *Salpeter - zuur*, *Keukenzout-zuur*, *Wijnsteen - zuur*, *Citroen - zuur*, *Tamarinden-drank*, *Glauber - zout*, *bitter Zout*, *Ammoniak - zout* en *Sal Seignette* verdragen.

a. a. De *Ammoniak - azijn*, of *Spiritus Mindereri*, gedoogt geen *Vitriöol - zuur*, *Salpeter - zuur*, *Keuken-zout - zuur*, *Wijnsteen - zuur*, *Citroen - zuur*, *vast Loogzout* en *Kalkwater*.

b. b. De *getartariseerde Wijnsteen* wordt van één gescheiden door *Vitriöol - zuur*, *Citroen - zuur*, *Azijn-zuur*, ja zelfs door *Wijnsteen - zuur*, (het welk wederom

derom een *Room van Wijnsteen* voortbrengt,) door *Oxymel simplex*, en zoortgelijke *zuure Vochten*, die allen *Room van Wijnsteen* voortbrengen; ook door *Glauber-zout*, *bitter Zout*, en *Ammoniak-zout*.

c.c. Het *Sal Seignette* scheidt zig af met *Vitriöol-zuur*, *Salpeter-zuur*, *Keukenzout-zuur*, *Citroen-zuur*, en alle *Zuuren van Planten*, die daar uit de *Wijnsteen-krijstallen* doen nederploffen.

d.d. Uit deeze opgave, door mij van den grooten en nieuwen Schei- en Geneeskundigen GREN ontleend, ziet men, hoe verkeerd het zij, om *onzijdige Zouten* met andere *Zouten* zamen te paaren.

e.e. Daar uit blijkt, dat men eene affcheiding, eene ontaarting, die men misschien niet eens kent, altijd het best ontwijkt, wanneer men alleenlijk een *onzijdig Zout* neemt, en het ijdel zamenmengen achter wegen laat.

f.f. Deeze zelfde voortreffelijke en verdienstelijke Schrijver heeft ook, ten aanzien der *Metaal-bereidingen*, meenigerleie affcheidingen bijgebragt, doch welken wij voorbij gaan, en alleenlijk aanmerken, dat deeze Geneesmiddelen in geen *Mengzel* gebruikt moeten worden, maar dat men zig, in het voorschrijven derzelven, enkel van *Suiker*, of andere onschadelijke bijvoegzelen, bedienen moet.

g.g. In 't bijzonder moet de *Braak-wijnsteen* door geene *Zuuren* en *Loogzouten* in beweging gebragt, en van één gescheiden worden; doch dezelve kan zeer wel met Geneesmiddelen uit het *Plantenrijk*, die geene *Zuuren* ontwikkelen, gegeven worden.

h.h. Uit dit alles blijkt, dat de edele eenvouwdigheid in *Recepten*, ten aanzien van het vak der *Zouten* en *Metaal-bereidingen*, niet strasseloos overtre-

den worde, en dat hij, die twee of meer dingen, welke elkander affcheiden, of affcheiden kunnen, te zamen mengt, geen goed Geneesheer zij.

i. i. Wanneer ik een *Zout*, eene *Metaal-bereiding*, overéénkomftig juifte aanwijzingen ter geneezing, op zig zelven voorfchrijve, kan ik zeker zijn, dat juist die, en geene andere, uitwerking volgen zal; terwijl een ander, die gaarne mengt, *Salpeter*, of dergelijke, voorfchrijft, en ondertusfchen, door het gevolg van die menging, een geheel ander *Zout* aan den Lijder geeft.

k. k. Hoe merkelijk hier eene goede Artzenij-mengkunde, en *Materia Medica*, die de werkingen der Geneesmiddelen op elkander aantoonen, te pas komen, om den Geneesheer tot leiding te dienen, ten einde hij zig aan geenen misflag fchuldig maake, ziet ieder één van zelf.

§. CCCII.

Nochtans worden deeze punten dikwerf uit het oog verloren, en de grofste misflagen begaan.

a. Wij zullen hier de voorbeelden niet bijbrengen, waar van 'er maar al te veel zijn. Ook is mijn oogmerk eene *Kritiek van Recepten* te fchrijven, wanneer dit Werk voltooid is.

b. Doch het volgende zamenftelzel moet ik, tot verbaazing van den beginnenden Arts, en ter zijner waarfchuwing, uit een beroemd Schrijver, ontleenen. Men zal niet ligtelijk een ongerijmder en talrijker *Mengzel* vinden. Het zijn de *Pillulae hydragogae Janini.*

℞. *Fol.*

℞. *Fol. Senn.* ℥vi.
Crem. Tart. ℥i.
Coq. in Aq. pluv. menſ. duabus ad reman. dimid. quant.
Col. bullient. adm.
Agaric.
Scammon.
Rad. Mechoac.
—— *Rhabarb.*
—— *Bryon.*
—— *Hermodact. ā.* ℥iii.
—— *Turpeth.*
Gumm. Guttae.
Troch. Alhand.
Mercur. dulc.
Tart. emet. ā. ʒi.
Croc. mart. aperient.
Nitri depur. ā. ℥iv.
Æthiop. miner. ℥ii.
Aloës.
Rad. Jalapp. ā. ℥vi.
Evapor. ad conſiſt. maſſ. Pill.

§. CCCIII.

Nog ſtaat aan te merken, dat zeer dikwils de *vervalſching*, en de *ſlechte geſteldheid* der Geneesmiddelen, oorzaak zijn van derzelver onbehoorlijke dikte, en van de overige gebrekkige eigenſchappen van 't geheel.

a. Eene *vervalschte* of *ranzige Olie van zoete Amandelen*, of *Ricinus-olie*, en dergelijken, zal zig door

haare kleur, kwaaden ſmaak en reuk reeds openbaaren.

b. Wanneer een *Braakpoeder*, het welk anderzints niet vochtig zijn moest, evenwel nat wordt, is zulks een teeken, dat de *Braak-wijnſteen* niet deugt.

c. Troebelheden en nederploffingen, daar zij geene plaats moeſten hebben, maar evenwel in *Zouten* plaats vinden, toonen, dat zij niet goed bereid zijn geworden.

d. Dewijl de meeſte Geneesmiddelen vervalscht, of van eene ſlegtere zoort genomen, en oud worden kunnen, zoo waren deeze voorbeelden gemakkelijk te vermeerderen.

§. CCCIV.

In 't voorbij gaan merken wij aan, dat wij ook uit het gebrek van werking de ſlegte geſteldheid van een Geneesmiddel beſluiten kunnen.

a. Wanneer de *Zwavel-melk* ſterke krimpingen in het lichaam veroorzaakt, is zulks een teeken, dat zij, tegen het Voorſchrift, niet met *Azijn-zuur*, maar met eenig *Mineraal-zuur* is nedergeploft geworden.

b. Dit geldt ook van de *Kina*, die haare werking niet doet, en van alle Geneesmiddelen van een bepaald en onfeilbaar genees-vermogen.

§. CCCV.

De ſchuld kan ook zijn bij den Apotheker door eene nalatige bereiding.

a. Dit zal thans, daar wij zulke goede Apothekersboeken hebben, niet dan zeer zelden het geval zijn.

b. Zom-

b. Zomwijlen echter vindt men in het *Unguentum basilicum* geheele brokken van onopgeloste *Ingrediënten*.

c. De *Bloemen van Piauter* vindt men ook wel eens niet zoo zagt, en onder het wrijven verdwijnende, als zulks behoorde.

§. CCCVI.

Het is derhalven noodig, dat de Geneesheer zig door de middelen, welken hem de Geneeskundige verordeningen aan de hand geven, tegen zoortgelijke gebreken beveilige.

a. Daar toe dient in 't algemeen het onderzoeken der Apotheken, wanneer het met den behoorlijken ernst verricht wordt.

b. Ook is het voor beöeffenende Geneesheeren, die tot dit onderzoek niet gerechtigd zijn, geraden, dat zij met den Apotheker omtrent die Geneesmiddelen, welke door hun het meest gebruikt worden, de noodige affpraak maaken.

c. Een *Collegium Medicum* kan inzonderheid verfcheiden Geneesmiddelen, die overtollig en te ontbeeren zijn, gelijk de *Naphta nitri*, en honderd anderen, weglaaten, en, door zulk eene bepaling tot het nuttige, aan den Apotheker groote kosten fpaaren, en hem daarentegen tot des te meer vlijt, ten aanzien van het overige, verplichten.

§. CCCVII.

Meenige maalen is de Geneesheer, die geene zorge draagt, om aan de lieden de behoorlijke onderrich-

 ting

ting te geven, zelf de fchuld, dat de Geneesmiddelen niet goed, maar gebrekkig zijn.

a. Wanneer hij verzuimt de Menfchen te waarfchuwen, dat zij de *Kwikzalve* voor de warmte in acht neemen, op dat niet de *Kwik*, door het fmelten der vettigheden, naar den grond zinke, kan dit zinken van de *Kwik* verkeerdelijk aan den Apotheker te last gelegd worden.

b. Wanneer de Arts niet weet, hoe vluchtig *Naphta* is, en hoe gemakkelijk men het verliest, kan hij in het begrip vallen, dat de Apotheker te weinig gegeven heeft.

c. Wanneer men het *Unguentum ophthalmicum rubrum* niet behoorlijk bewaart, en dikwils omroert, kan de *roode Praecipitaat* zinken, en het bovenfte bijna alle kleur verliezen, zoo dat een middelmaatig Arts het voor krachteloos houdt.

d. Zeker Geneesheer in dit Land wist niet, dat de *Zwavel* het zilver zwart maakt; toen hij nu die uitwerking op een zilveren lepel zag, riep hij uit, dat het een vergift was.

e. Het *Aqua laxativa* kan zoo lang ftaan, dat het glas fpringt, het welk ook door eenen anderen Arts voor verdagt gehouden werd.

§. CCCVIII.

Eindelijk raaden wij nogmaals aan, om zig, ten aanzien van de keuze der Geneesmiddelen, getrouwelijk bij de eenvouwdigheid te houden, en alleen zulke Geneesmiddelen voor te fchrijven, als naar de aanwijzing ter geneezing gefchikt, en volftrekt tot de verlangde form noodzakelijk zijn.

§. CCCIX.

§. CCCIX.

Wanneer 'er eenige *Ingrediënten* moeten zijn, om aan het middel de noodige gedaante te geven, moeten zij ten minften van dien aart zijn, dat zij met de aanwijzingen ter geneezing, en de krachten van het Geneesmiddel, niet ftrijden.

a. Het eerfte valt den Geneesheer fteeds moeielijk, maar is echter volftrekt noodzakelijk. En ik moet erkennen, dat dit veelal de fteen des aanftoots is.

b. Veele Artfen brengen allerleie Geneesmiddelen in één *Formulier* te zamen, als of de Lijder alle middelen op eens moest inneemen. Ik heb reeds gezegd, dat men in een *Kina-drank* wel eens *Vitriöol-zuur* mengt, fchoon het één het ander nederploft.

c. Verfcheidene aanwijzingen ter geneezing, die niet zeer eenftemmig met elkander zijn, moeten bijzondere Geneesmiddelen hebben. Hoe meenig *Recept* doet mij niet gedenken aan den Arts, van wien KURELLA verhaalt, dat hij vroeg, of de Man ook nog eenig ander ongemak had, en toen hij hem van Likdoorns hoorde fpreken, zeide, dat hij daar tegen 'er ook iets wilde bijvoegen.

d. Men doet best, dat men, zekerheids-halven, in *Mengzels*, *Pillen*, *Conferven*, enz. zig zekere bijvoegzelen eigen maake, die met de aanwijzingen ter geneezing niet ftrijdig zijn. Men moet echter zorge dragen, dat men die nu en dan eens verandere, dewijl het in *Recepten* allernoodzakelijkst is, om niet altijd het zelfde te geven.

e. De *Suiker* en de *Magnesia* zijn in *Poeders* goede bijvoegzelen, naar maate van de omstandigheden. Van het *Liquor anodynus* kan men in *Dranken* en *Aftrekzels* ook gebruik maaken. *Extractum graminis* in *Pillen* is ook een goed middel om de gedaante dáár te stellen, wanneer de hoofd-middelen daar mede overéénstemmen.

✤ ✤ ✤
✤ ✤
✤

AGT-

AGTSTE AFDEELING.

Orde in het bij één voegen der Ingrediënten in een zamengesteld Recept.

§. CCCX.

Van de evenredigheid in de *Basis* van het hulpmiddel, en zoortgelijke dingen, zullen wij niet spreken, dewijl zulks in de *Formulieren* der Geneesmiddelen veel beter voorkoomt, en ik ook vreezen zoude, dat dit Werk te groot mogt worden.

§. CCCXI.

Om de *Ingrediënten* van een zamengesteld *Recept* behoorlijk bij één te voegen, levert de *bereiding* den regel op, als welke de orde volgt, die de Apotheker, in het gereed maaken van het verlangde Geneesmiddel, in acht neemt. Dit echter is uittermaaten moeielijk, wanneer de Arts geene naauwkeurige kennis van de Kruid-mengkunde heeft.

a. Deeze is de waare toetsteen van de kennis van den Arts in de Kruid-mengkunde. Men laate zig daar bij niet in, wanneer men van zijne zaak niet zeker is. Want een *Recept*, het welk tegen de regels

der Kruid-mengkunde inloopt, ſtrekt hem tot geene geringe oneer, het blijft aanwezig, (*littera ſcripta manet*,) en bij den Apotheker heeft het geene de minſte waarde.

b. Wanneer men echter des Apothekers wijze van *bereiden* naauwkeurig kent, of in dit gedeelte der Scheikunde genoegzaam bedreven is, doet men best, en handelt op eene den Geneesheer waardige manier, wanneer men het in eene geregelde orde aan den Apotheker voorſchrijft.

c. In 't bijzonder geldt dit, wanneer men uitdrukkelijk eene bepaalde *bereiding* verlangt, zoo dat het één of ander, het welk de Apotheker misſchien anders doen zoude, nagelaaten, of veranderd werde.

d. Een voorbeeld kan de *bereiding* der *Bloemen van Piauter* opleveren, als welke op eene geheel andere wijze, als in de meeſte Apotheken ſtaat, *bereid* moeſten worden, zoo niet dit *Sublimaat* onder de Winkelmiddelen behoorde.

e. In veele andere *Formulieren* zoude eene veel betere *bereiding* van het Geneesmiddel plaats hebben, wanneer de *bereiding* juist werd opgegeven. Dit is inzonderheid het geval in *Zalven* en *Pleiſters*, *Conſerven*, enz.

f. Men veroorlooft zig in de daad te veel, wanneer men niets meer doet, dan de *Ingrediënten* en derzelver evenredige *hoeveelheid* op te geven, en daarentegen de geheele *bereiding* met een *Lege artis* aan den Apotheker over te laaten; ja zelfs de *hoeveelheid* zoodanig in te richten, dat de Apotheker niets goeds daar van maaken zoude, wanneer hij het *Recept* volgde.

g. In

g. In *olieächtige Amandel-melken* is zulks maar al te dikwils het geval, wanneer te veel *Amandelen* en *Zaaden*, in evenredigheid van het *Water*, voorgeschreven worden, en men echter daar uit een *dunne Amandel-melk* wil *bereid* hebben.

h. Men zie bij deeze gelegenheid tot een voorbeeld de *Pilulae hydragogae Janini*, hier vooren in §. CCCII. gemeld.

§. CCCXII.

Eene andere zoort van orde is deeze, dat eerst de *Basis*, daar op het hulpmiddel, vervolgens het middel ter verbetering, en eindelijk het gedaante-gevend middel, opgegeven worden. Dit echter, wanneer men omtrent de *bereiding* niet genoegzaam onderricht is, loopt in het ongerijmde, en is in verscheiden gevallen niet eens doenlijk.

a. Meenigmaalen is het moeielijk te bepaalen, of een *Ingrediënt* meer den naam verdient van hulpmiddel, dan wel van gedaante-gevend middel, enz.

b. Zoo is in eene *Stoving*, uit *Water* en *Wortelen van Altheâ* zamen gesteld, het *Water* zoo wel de *Basis*, als de *Wortel* zelf.

c. Het *Heulsap* in *Pillen* of *Poeders* uit *zoete Kwik* is ook, uit hoofde van deszelfs werking tegen het Venerieke, als eene tweede *Basis* te beschouwen; terwijl het tevens ook dient tot een middel, om de werking der *zoete Kwik* te verbeteren.

d. Het *Vylzel van Staal*, in openende *Pillen*, is meenigmaal een hulpmiddel, en meenigmaal eene *Basis*.

e. In

e. In *Kruiden*, die als *Thee* getrokken worden, is het bijna niet mogelijk, de *Basis*, enz. te bepaalen, dewijl de *Ingrediënten* zoo veelen zijn.

f. Voor 't overige is de uitdrukking, *Lege artis*, zeer dikwils eene erkentenis van onkunde in de Kruid - mengkunde.

§. CCCXIII.

Wil men echter de *bereiding* weglaaten, of zeer kort aanstippen, zoo plaatse men de *Ingrediënten* in die orde, als de Apotheker dezelve in de *bereiding* opneemt. Dit is een zeker blijk, dat men in de Kruid - mengkunde niet onervaren, offchoon wel wat gemakkelijk, is.

a. Deeze manier is zeer gebruikelijk, en vindt vooral in *Mengzels*, *gekookte Dranken*, enz. plaats, bij voorbeeld:

℞. *Nitr. depur.* ʒii.
Cryst. Tartar. ʒi.
Aq. Cerasor. ℥iii.
Liq. anod. miner. ʒi.
Syrup. Rub. Id. ʒvi.
M.

b. Daar in wordt ook het wezentlijkste van de *bereiding* opgegeven, hoe zeer altijd op eene wijze, die voor den Apotheker zeer veel overlaat. Een voorbeeld vindt men in het *Ceratum resolvens* bij GAUBIUS.

§. CCCXIV.

§. CCCXIV.

Men heeft de manier, om zulke *Ingrediënten*, waar van men de *hoeveelheid* niet bepaalen kan, met de letters *Q. S.* (*quantum ſatis*) aan te wijzen, het welk echter niet altijd ſteek houdt, en dus altoos niet geſchieden kan.

a. Zoo wordt, bij voorbeeld, de *Slijm van Gommen* meenigmaal, bij den aanvang van het *Recept*, tot eene *Baſis* gebruikt, en vervolgens het *Water* en andere dingen daar bij gevoegd.

b. Het is gemakkelijk om 'er de *hoeveelheid* bij te zetten, en het twijffelachtige *Q. S.* achterwege te laaten, wanneer men ſlechts eens voor altijd eene voorloopige proeve neemt.

c. Dat men in *Amandel-melken* het getal der *Amandelen* en *Zaadkorrelen*, waar uit de *Melk* bereid wordt, zomwijlen niet bepaalt, is geen gebrek, wanneer men met een bekwaam Apotheker te doen heeft, en aan denzelven de dikte overlaat.

d. Zeer veel lijdt de beurs van den Zieken, wanneer men het *Citroen-zuur*, het welk tot verzadiging eener *Loogzoute Aarde*, of wel van eenig *Loogzout*, noodig is met een *Q. S.* aanwijst, dewijl de Apotheker zomtijds daar toe vrij veel gebruiken kan. Beter is het, om dit in het voorbij gaan te zeggen, daar toe *Azijn-zuur* te neemen.

§. CCCXV.

Nog eene andere zoort van orde is de gelijkheid der *Ingrediënten*, of van het gewicht. Dit is inzonder-

derheid het geval bij *Kruiden*, die als *Thee* getrokken worden.

a. Men plaatse, bij voorbeeld, alle *Kruiden*, *Wortelen*, *Bloemen*, *Houten*, en dergelijken, bij elkanderen, of men begint met die, welke de zwaarste van gewicht zijn, en eindigt met de ligtste.

b. Wanneer de *Ingrediënten* afgewogen worden, om dezelven te hakken, is het laatste zekerlijk de beste manier, en het geschiedt gemeenlijk ook met de daad zoo in de Apotheken.

✣ ✣ ✣
✣ ✣
✣

NE-

NEGENDE AFDEELING.

Hoeveelheid der Ingrediënten.

§. CCCXVI.

Hoe veel van elk *Ingrediënt* genomen moet worden, laat zig alleen in de bijzondere *Formulieren* bepaalen.

Dit blijkt genoegzaam, en behoeft geene verdere opheldering.

§. CCCXVII.

De *hoeveelheid* is van drieërleien aart. 1°. De *gedeeltelijke* of *betrekkelijke* van elk *Ingrediënt* op zig zelven. 2°. De *bijzondere* of de *Gifte*, hoe veel, namelijk, de Zieke op eens neemen of gebruiken moet. 3°. De *algemeene*, te weten, die van het geheele Geneesmiddel.

a. Een voorbeeld vinden wij in het volgende:

℞. *Mercur. dulc.* ʒi.
Extract. Thebaic. ʒß.
Sacchar. alb. ʒviiiß.
M. accurat. divid. in xxx *part. aequal.*
D. S. 's morgens en 's avonds een Poeder te neemen.

b. In

b. In deeze *Poeders* ziet men de *gedeeltelijke* of *betrekkelijke hoeveelheid* van de *zoete Kwik*, van het *Heulſap*, en van de *Suiker*; men vindt, dat een *ſcrupel* de *bijzondere hoeveelheid* of de *Gifte* zij; en men merkt op, dat de tien *drachma's* het geheel, en dus de *algemeene hoeveelheid* uitmaaken.

c. In *enkelvouwdige Recepten* heeft alleen, of de *bijzondere*, of de *algemeene hoeveelheid*, of *beide* plaats.

d. In de *zamengeſtelde* is altijd de *gedeeltelijke* en de *algemeene* bepaald; maar wanneer het Geneesmiddel ſlechts voor ééne keer dient, is de *algemeene hoeveelheid* ook dikwils tevens de *bijzondere*.

e. Dit alles kan uit de *Formulieren* zelven duidelijk blijken.

✣ ✣ ✣
✣ ✣
✣

TIEN-

TIENDE AFDEELING.

Van de bijzondere hoeveelheid, of de Gifte.

§. CCCXVIII.

Ten aanzien van de *Gifte* komen twee zaaken in aanmerking: de *grootte*, en het *getal*.

a. Van de *gedeeltelijke* of *betrekkelijke hoeveelheid* wordt het best bij de *Formulieren* in 't bijzonder gehandeld.

b. De *Gifte* is één der gewichtigfte Artikelen in de geheele konst van *Recepten* te fchrijven, en verdient dus opzettelijk behandeld te worden.

c. Voorloopig moet ik herinneren, dat ik nooit van *Mengzels*, *gekookte Dranken*, enz. meer dan een *Soeplepel* vol gewoon ben te geven. Ik zal hier van meer zeggen, wanneer ik hier na van de *vloeibaare dingen* fpreke.

d. Daarentegen is mijne gewoonte, om, wanneer het noodig is, deeze *hoeveelheid* des te meermaalen te laaten inneemen, echter niet zoo dikwils, dat 'er de Maag door bezwaart worde.

e. Het inflikken van een Geneesmiddel is in duizend gevallen onaangenaam, en maakt den Zieken dikwils afkeerig van het inneemen. Dat hij meermaalen in eenen teug het Geneesmiddel fmaake en geniete, is

te moeielijk om uit te houden, vooral, wanneer het zeer walgelijk is.

f. Een *Lepel* vol is gemakkelijk zoo te geven, dat de tong 'er weinig van ſmaakt.

§. CCCXIX.

De *grootte* wordt bepaald naar de geſteldheid der ziekte, en van de te gebruiken Geneesmiddelen, en moet noch te groot, noch te klein zijn, om nut te kunnen doen.

Dit is op zig zelven klaar, en behoeft geene opheldering.

§. CCCXX.

Men moet op den aart, de zitplaats, het tijdvak, de kracht, de oorzaaken, enz. der ziekte letten, om de hevigheid, den ſchielijken voortgang, en het ingewortelde af te wenden; het welk men gewoonlijk met eene grootere *Gifte* wil bewerken, terwijl integendeel dezelve, wanneer zij in eene ligte ziekte toegediend wordt, eene nieuwe oorzaak van ziekte kan te weeg brengen.

a. Men wagte zig, om van deezen regel, door GAUBIUS voorgeſchreven, niet naar de letter gebruik te maaken. Te vergeefsch zal men in de meeſte gevallen de kwaal met *groote Giften* dwingen. De wel gekozene Geneesmiddelen zijn de beste. Men waagt te veel met de *groote Giften*; vooral, wanneer men dadelijk daar mede begint. Ook de tusſchenvakken moeten niet te kort zijn, en in veele gevallen, vooral met *Sublimaat*, *Opium*, ſterk ontlastende mid-

middelen, moet men voorzigtig zijn, en op de uitwerking acht geven. Kortom, ik ben in 't geheel niet voor *sterke Giften* in hevige ziekten; de Arts moet nooit de ziekte trotseeren.

b. Dit koomt doorgaans voort uit de *krachtelooze Giften*, die men anderzints gewoon is te geven. Men moet in alle gevallen *krachtige Giften* van de Geneesmiddelen toedienen. Echter moet men aan den leeftijd van GAUBIUS wat toegeven; ik heb hem zelf de *Spaansche Vliegen*, als een helden-middel, met waarschuwing hooren vermelden.

c. Men moet ook wel in acht neemen, niet alleen in dit opzicht, maar ook in andere gevallen, dat wij door bijvoegzels de *Gifte* niet te zeer vergrooten, en dezelve niet buiten noodzaak vermeerderen, wanneer wij de *Gifte*, tot krachtiger werking, een weinig grooter maaken.

§. CCCXXI.

De *levens-krachten* moeten ook wel in aanschouw genomen worden, op dat zij niet te onder gebragt worden, waar zij opgewekt behooren te worden. Sterke lieden verdragen dus eene *sterke Gifte*; zwakken daarentegen eene *zwakke*. Onderdrukte krachten moeten echter wel van uitgeputten onderscheiden worden.

a. Deeze regel is zomtijds gevaarlijk. Aan verzwakte Zieken *zwakke Giften* te geven, is zoo veel, als hun het hoofd-kussen weg te trekken; wanneer maar in 't minst een Zenuw- of Rotkoorts aanwezig is. Dan moeten *Muscus*, *Kina*, *Liquor nervinus*, en *zuure* middelen enz. in ruime maate gebruikt worden.

den. Ook bij andere zwakke Menfchen, bij voorbeeld, door ouderdom, moet men trapsgewijze het fterkere beproeven.

b. Daarentegen is bij de geenen, die met opfteigingen gekweld zijn, de waare plicht van den Geneesheer, om het geftel met gemaatigdheid te behandelen. Vooral is dit het geval met de ftaalmiddelen, als welke, wanneer zij op eenmaal te fterk gegeven worden, droevige toevallen veroorzaaken, en van het verder gebruik van dit voortreffelijk Geneesmiddel affchrikken.

c. Het is niet gemakkelijk, de waare en valfche zwakte wel te onderfcheiden; dit behoort ook hier ter plaatfe niet t'huis, of wij zouden te wijdloopig worden. Echter kan ik niet nalaaten, 'er hier iets van te zeggen. Wanneer een Zieke plotfelijk, in de beste welvaart, zonder fterke ontlastingen gehad te hebben, of in zijnen levens-regel te zeer bepaald te zijn geworden, op eens krachteloos, als eene vlieg, ter neder ligt, en handen noch voeten verroeren kan, en zijn gezicht nog niet geweldig neêrgeflagen is, dan is zulks niet de waare zwakte; dan heeft men nog hoop, om deeze fchijnbaare zwakte door braakmiddelen, of het geen anders aangewezen wordt, weg te neemen, en den Lijder in zijne voorige krachten weder te herftellen.

§. CCCXXII.

Op den ouderdom moet voornamelijk acht gegeven worden.

Gefteld, dat de *Gifte*, die werkzaam is voor iemand van middelbaaren ouderdom, een *drachma* zij, zal

zal dezelve voor een jong Mensch van veertien tot een en twintig jaaren, *twee ſcrupel* zijn; voor een Kind van vier tot zeven jaaren, *één ſcrupel*; van vier jaaren, *vijftien grein*; van drie jaaren, *een halve ſcrupel*; van twee jaaren, *agt grein*; en van één jaar, *vijf grein*.

De oude lieden zijn twee maalen Kinderen, zoo in krachten en levenswijze, als in Geneesmiddelen; zij moeten dus met een Jongeling van veertien tot een en twintig jaaren gelijk geſteld worden, wanneer zij zestig jaaren oud zijn; met een Jongen van zeven tot veertien jaaren, wanneer zij zeventig jaaren oud zijn; en met een Kind beneden de zeven jaaren, wanneer zij tachtig jaaren oud zijn, enz.

Echter gaat dit niet altijd door, maar heeft groote uitzonderingen, zoo dat men te gelijk op de krachten letten moet. Ook zijn de oude lieden minder gevoelig, dewijl hun lichaam ſtrammer wordt.

a. Over 't geheel is deeze regel waar, dat men op den ouderdom zien moet, en echter moeten wij een maatſtaf hebben. Men doet best, wanneer men te gelijk op de krachten en andere omſtandigheden let, dewijl de jaaren zeer dikwils bedriegen.

b. Ik zoude een inwooner van dit Land (*Denemarken*) niet met de Kinderen gelijk ſtellen, ſchoon hij over de zeventig jaaren oud is, want hij heeft nog alle de teekenen van gezondheid en ſterkte, en is in zijn agt en zestigſte jaar nog Vader geworden.

c. Wanneer de gewoone *Gifte* een *half drachma* is, moest men in het eerſte jaar, en zoo verder op, tot dat de mannelijke ouderdom ſtil ſtaat, de evenredigheid daar naar bepaalen. Misſchien ware het dan best, in het eerſte jaar te geven *vier grein*; in het

tweede *zes*, in het derde *negen*; in het vierde *tien*; in het vijfde *twaalf*; in het zesde ook *twaalf*; in het agtſte *zestien*; in het tiende *agttien*; in het twaalfde *vier en twintig*; in het veertiende *vijf en twintig*; in het zeventiende *agt en twintig*; in het negentiende *dertig*; en dan in het vijftigſte wederom *zeven en twintig*; in het zestigſte *vijf en twintig*; in het zeventigſte *twintig*. Ik zoude den zwakken *drie* tot *vijf grein* minder geven, en aan zwangere Vrouwen alleenlijk *één ſcrupel*, wanneer het ontlasting-verwekkende middelen waren.

§. CCCXXIII.

De *grootte van het lichaam* maakt ook eenig onderſcheid; offchoon zulks veel uitzondering lijdt.

a. Hoe grooter de Man is, hoe minder prikkelbaar. Intusſchen moet op de Maag wel acht gegeven worden; doch alleen in zekere gevallen, wanneer het op derzelver verſterking aankoomt.

b. Anders zoude een Soldaat van het derde gelid meer moeten hebben, dan een van het eerſte; en zoo zoude men de *Gifte* der Geneesmiddelen naar voeten en duimen dienen te bepaalen.

§. CCCXXIV.

Het *temperament* doet hier ook niet weinig af. Galachtigen, zwartgalligen, die heet van natuur zijn, verdragen doorgaans *groote Giften* van verdunnende, verkoelende, ontlastende middelen, en hebben van geringe *Giften* derzelven geen nut, die echter voor verſlijmde geſtellen zeer geſchikt zijn.

a. Dee-

a. Deeze regel is gebouwd op het leerſtelzel der Ouden. De zieke ſtaat van den Mensch verandert veel naar maate van het *temperament*, en dan is nog de vraag, waar in het beſtaat; of het van de *Vochten* afhangt, of van de *vaste deelen.*

b. De galachtigen hebben zekerlijk nut van veele verdunnende en ontlasting-verwekkende middelen, doch voor het overige bevinden de meeſte Zieken zig daar wel bij.

c. De ſtaat van zwakte, gevoeligheid, prikkelbaarheid, ſpanning, maakt een onderſcheid in de *Gifte.* Maar daar van zijn geene ſtellige regelen op te geven. Gelijk reeds gezegd is, de zwakken vorderen meenigmaalen *ſterke Giften*; en op andere tijden, wanneer zij eene ſlëepende kwaal hebben, zijn *kleine Giften* dienſtig voor hun, om zoo langzamerhand tot *grootere* te kunnen overgaan.

§. CCCXXV.

In het onderſcheid der *kunne* is ook een grond van verſcheidenheid der *Giften* gelegen. Doorgaans vereisſchen de Vrouwen *zwakkere Giften*, uit hoofde van haar teeder geſtel, en meenigvuldige toevallen van opſtijging.

a. Men kan het vrouwelijk geſlacht dadelijk aanzien, dat zij niet zoo ſterk zijn, dat zij tot opſtijgingen geneigd zijn, dat men haar geene ſterk werkende Geneesmiddelen moet toedienen, enz.

b. Voorts geldt hier het oordeel van CELSUS: „ dat de Arts, die den Zieken kent, beter zij, dan „ een ander, al zijn zij beiden even kundig. ”

§. CCCXXVI.

De *bijzondere gesteldheid* van den Zieken, die hem natuurlijk eigen is, of welke hij verkregen heeft, en die in de vorming, het maakzel van het lichaam, de kunne, voorgaande ziekten, haaren grond heeft, en nu op de hoofdziekte invloed heeft, vordert ook zomtijds eene andere *Gifte*. Hier toe behooren de maandelijksche zuivering, de zwangerheid, het kraambedde, het zuigen, de opstijging en zwartgalligheid, de vettigheid, de magerheid, de zwakte van zekere ingewanden, de gebrekkelijkheid, de steen, de neiging tot braaken, en andere toevallen.

a. Hier toe behoort ook nog de Druiper, die men bij zoo veele Zieken van de groote wereld ontmoet.

b. In de meeste opgegevene gevallen is het niet raadzaam, de volkomene *Gifte*, zelfs niet eene *sterke*, te geven, schoon dit ook groote uitzonderingen lijdt. De middelen, die tegen deeze gevallen zelven worden voorgeschreven, kunnen zekerlijk in de gepaste volkomene *Gifte* toegediend worden.

c. De volkomene *Gifte* kan men ook geven ten aanzien van verzagtende, verkoelende, en andere Geneesmiddelen, die geene groote roering veroorzaaken.

d. Doorgaans is het niet genoeg de *Gifte* te verminderen, maar men moet zelfs die Geneesmiddelen geheel weglaaten, die men anderzints aangewezen vindt, gelijk de *Spaansche Vliegen* in ongemakken van de Nieren en de Blaas, de braakmiddelen in ontsteeking van de Maag, ontlastende middelen bij den Druiper, enz.

§. CCCXXVII.

De *perfoonlijke gefteldheid*, (*Idiofyncrafie*,) of de allerbijzonderfte natuur van den perfoon des Lijders, ten aanzien van dit of dat Geneesmiddel, is allermerkwaardigst, en men moet zig daar naar richten. Zij wordt enkel door de ondervinding gekend. 'Er zijn lieden, die flechts een ontlastend middel behoeven te rieken, om 'er uitwerking van te hebben; terwijl dit anderen in het minst niet aandoet.

a. Dit is zomwijlen het geval, en men doet wel, om, wanneer het noodig is, en men voor de eerfte maal bij den Lijder koomt, daar van onderrichting te neemen, ten einde geene noodelooze geldverfpilling of moeielijkheden te veroorzaaken.

b. Vrouwen, met opftijgingen gekweld, hebben zomtijds een afkeer van Geneesmiddelen, het geen echter voor geene *Idiofyncrafie* te houden is.

c. De grootfte verfcheidenheid ontdekt men dikwils vooral bij ontlasting-verwekkende middelen. Ik weet zelfs voorbeelden van lieden, die op eene allergeringfte *Gifte*, van tien droppelen *Tinctuur van Rhabarber*, eene fterke ontlasting bekwamen, en anderen daarentegen, die, zonder eenige opftijging, en met eene anders goede gezondheid, alleen van *drie oncen* van het *Aqua laxativa Viennenfis*, met een geëvenredigd bijvoegzel van een *Midden-zout*, dezelfde uitwerking befpeurden.

d. Een Meisjen, het welk in 't geheel niet met opftijging gekweld was, nam *negen grein Braak-wijnfteen*, zonder 'er van te braaken; doch toen ik op den inval kwam, om haar eenige trekken aan een pijp

tabak te laaten doen, bevorderde zulks de uitwerking naar wensch. Een onschuldig middel, het welk in zulk een geval wel navolging verdient.

§. CCCXXVIII.

Zoo kan ook insgelijks de *gewoonte* hier een onderscheid maaken, als waar door eene *grootere Gifte* meestal zagter werkt, dan eene *ongewoone*, zoo als het opgegeven voorbeeld van den tabak bewijst.

a. Meestal is dit het geval bij ontlastende middelen. Wij weten, dat de heerlijkste Geneesmiddelen, in eene altijd gelijke *Gifte*, eindelijk naauwlijks meer werken, en men dus met dezelven zoo zeer moet opklimmen, dat men ze eindelijk in 't geheel niet meer geven durft.

b. Daarom is het noodzakelijk, om, wanneer ontlasting van het lichaam bewerkt moet worden, de Geneesmiddelen dikwils te veranderen, waar na men dan eindelijk weder te rug koomt, op het geen men eerst ter zijde stelde, en het welk dan wederom zijne gewoone diensten doet.

c. Ik heb eene Jufvrouw te *Edinburg* gekend, die alle avonden twee honderd en veertig droppels *Laudanum* nam, en zonder die *Gifte* niet slaapen konde. Een *Deensch* Koopman, die in *Indiën* geweest was, en aldaar aan het gebruik van 't *Heulsap* was gewoon geworden, gebruikte het eindelijk tot *twee drachma's* in de vier en twintig uuren. Wanneer hij die niet nam, was hij geheel krachteloos. Een bewijs, hoe zeer men zig aan eene *Gifte van Opium* gewennen kan, zoo dat men ook daar mede in het kort moet opklimmen.

d. Een

d. Een perſoon, met opſtijgingen gekweld, wien men de allerſterkſte Geneesmiddelen gaf, om haare gewoone lichaams-verſtopping te overwinnen, heb ik met *Senebladeren* en *Quasſia* aan eene ordentelijke ontlasting geholpen, ten bewijze, dat bijvoegzels een zacht Geneesmiddel werkzaam kunnen maaken. Bij haar hielp de *Quasſia*, om de hoofdziekte te overwinnen.

§. CCCXXIX.

Ook moet de *levenswijze* niet worden voorbij gegaan; want gelijk zij verſchillende graden van gezondheid, en verſchillende ziekten voortbrengt, zoo kan zij ook aan de lichamen verſchillende vermogens mededeelen, om de werking der Geneesmiddelen te vermeerderen of te verminderen.

a. Het is bekend, dat Kinderen, ook wel Volwasſenen, zeer geneigd zijn, om zig met drooge ſpijzen te verzadigen, en geene lepelkost beminnen. Zulke voorwerpen vereiſchen, naar hunne jaaren, *groote Giften*, om ontlasting te bekomen, dewijl de *masſa* in hunne darmen zeer hard is.

b. Lieden, die de verſtopping van het lichaam in 't begin niet achten, maar haaren gang laaten gaan, zullen niet ligtelijk door de *gewoone Giften* ontlasting bekomen, tot dat zij zoo verre gekomen zijn, dat zij alle morgen het *Beneficium naturae* hebben, wanneer zij zig daar toe zetten, terwijl hun dan de *gewoone Gifte* aan de ontlasting helpen zal.

§. CCCXXX.

Geheele Volken hebben hier in iets bijzonders, naar maate hunne luchtſtreek of levenswijze is. Inwooners van *Saxen* en *Westphalen* zijn moeielijk, om ontlasting te bekomen.

a. GAUBIUS brengt nog andere voorbeelden bij, welken ik niet beöordeelen kan; te weten, dat de inwooners van *Siam* hunne *Braak-dranken* in een *Poculum arſenicale*, en niet *Antimoniale*, doen beſtaan, en dat de *Indianen* twintig maalen meer tot braaken behoeven, dan de *Europeanen*.

b. De *Franſchen* zijn, als eene zeer levendige Natie, voor de *gewoone Giften* van *Kampher* ongeſchikt, dewijl zij ligtelijk daar door aan het ijlen geraaken.

c. Den *Spanjaarden* moet men van hunne gewoone ontlastende middelen *ſterke Giften* geven, terwijl zij daarentegen van de bij ons gebruikelijke alleen de *werkzaame Giften* noodig hebben, vermits dezelven, als hun niet gewoon zijnde, ſterkeren indruk op hun maaken.

d. De *Jutten* hebben de gewoonte, dat zij van een geheel *once Aluin*, naar goedvinden ontlasten of zweeten. Ik ſtond verbaasd, toen ik dit voor de eerſte maal zag: zelfs geven zij het, met dit oogmerk, in *Hui* te drinken, zonder eenig nadeel. Een bewijs, dat GRASHUIS gelijk heeft, wanneer hij de *Aluin* in het Lood-koliek aanprijst.

e. Tot het onderſcheid der Landen, ten aanzien van de Geneesmiddelen en derzelver *Giften*, behooren voornamelijk de groote, en in de daad zeer ongehoorde, bij ons volſtrekt niet na te volgen *Giften*,

die

die in de *Westindiën* en in *Amerika* ten deele gebruikelijk zijn. Doctor RUSCH, te *Philadelphia*, heeft zulke onmaatige *Giften* van het *Heulsap*, tot uitwendig gebruik in de Hondskramp, en van de *Kina*, om de Koorts te keer te gaan, noodig gevonden.

§. CCCXXXI.

Niet minder is het *jaargetijde* in aanschouw te neemen, dewijl eene sterke zomerhitte, eene nijpende koude, of eene maatige warmte, ons leeren, *sterke* en *slappe Giften* te geven.

a. Voor den opmerkzaamen Geneesheer is deeze regel zekerlijk niet overtollig, en het in acht neemen van denzelven is een geöorloofd middel, om bij den Zieken in gunst te komen, mits zulks niet te verre gezogt zij.

b. Echter koomt het hier meer op de keuze der Geneesmiddelen, dan op derzelver bloote *Giften*, aan.

§. CCCXXXII.

De bekende *werkzaamheid*, en het *indringend vermogen* van het te gebruiken Geneesmiddel, met de hier vooren gemelde gesteldheden vergeleken, maakt hier de grootste verscheidenheid. Derhalven moet de Geneesheer, wanneer hij een *Recept* voorschrijven wil, de door herhaalde ondervinding vastgestelde *Gifte* van elk Geneesmiddel, vooral van het geen sterk werkt, en de graden van die werking, naauwkeurig kennen.

a. Dit is een waare, en in de daad gulden regel, die hij, bijzonderlijk tot bewaring van zijnen goeden naam,

naam, heeft in acht te neemen, op dat hij niet door ongewoone *groote Giften* zig aan verwijt bloot ſtelle.

b. Hij lette ook ſlechts op die *Gifte*, welke door de ondervinding van denkende en proefneemende Geneesheeren is vastgeſteld; ja hij leere door den tijd de *werkzaame Gifte* van elk voornaam middel in verſchillende lichaams-geſteldheden kennen, om telkens te weten, hoe ver hij gaan moet.

c. De Kwakzalvers hebben, vooral bij ontlastende middelen en *Opiaten*, hunne eigene *Giften*, die de zulken, welke gewoonlijk door de Geneesheeren gevolgd worden, verre te boven gaan, en waar mede zij zig bij het Volk bemind maaken, als het welk alleen op de werking van het Geneesmiddel ziet, en wanneer dezelve genoegzaam of vrij ſterk is, gerust gelooft, dat de Man het zijne gedaan heeft.

d. Echter behoeft men zig niet altijd aan de gewoone *Gifte* te binden, vooral, wanneer men bij ondervinding weet, dat de Zieke wel iets meer verdragen kan, of uit de omſtandigheden afneemt, dat hier iets meer moet gegeven worden.

e. Omtrent de *werkzaame Gifte* zijn de Geneesheeren het zomtijds zeer oneens. Een Arts hier te Lande wil van een *paar grein Muscus* dezelfde werking hebben, welke anderen, en ik zelf, alleenlijk van *zes grein*, en meer, verwagten.

f. Zoo moet men ook onderſcheid maaken in de lichaams-geſteldheden enz., naardien de *werkzaame Gifte* bij den eenen Mensch anders is, als bij den anderen, zonder zelfs op den ouderdom te letten.

g. Men herinnere zig ook, het geen hier vooren, nopens de gewoonte, gezegd is, op dat men niet,

ten

ten nadeele van den Zieken, zig tot eene zekere *Gifte* bepaale.

§. CCCXXXIII.

Wanneer nieuwe, nog niet genoeg nagespoorde, Geneesmiddelen gebruikt moeten worden, zoo moet men met eene *kleine Gifte* beginnen, en dezelve voorzigtig vermeerderen.

a. Dit is zeer aan te raaden aan elk, die nieuwe sterke Geneesmiddelen beproeven wil, hoedanigen wij, van tijd tot tijd, hooren roemen. Alleenlijk moet men zorge dragen, dat het middel goed zij, en aan den lof, daar van in andere Landen gegeven, beäntwoorde, want anders kan men het middel onrecht doen, en eene waare verrijking van de konst, als werkeloos en onnuttig, verwerpen.

b. Een voorbeeld daar van heeft weleer het *Oxymel Colchici*, naderhand de *Digitalis purpurea*, de *Terra ponderosa salita*, en meer anderen, opgeleverd.

§. CCCXXXIV.

De duurte van een Geneesmiddel bepaalt ook wel eens de *Gifte*, als in *Paarlen*, *Bezoär*, en dergelijken.

a. Deezen regel heb ik met eenigen tegenzin overgenomen. Een Geneesmiddel is *of* nuttig en juist noodzakelijk, *of* het is 't niet. In 't eerste geval moet men in de *Gifte* niet karig zijn, het moge kosten, wat het wil. Men moet niet, gelijk JOHANNES VAN GADDESDEN deed, aan de Armen slechts de helft geven.

b. Het

b. Het heeft zekerlijk nu en dan een billijk voorkomen, om den Apotheker voor de veelvuldige goedkoope Geneesmiddelen, welken de nieuwe Geneeskunde ingevoerd heeft, voornamelijk de *Antimonialia*, fchadeloos te ftellen, en van tijd tot tijd iets kostbaarers voor te fchrijven. Doch de rechtfchapen Arts leent zig niet ligtelijk tot dergelijke bedriegerijen, ten ware de noodzakelijkheid hem daar toe dwingt, en de Lijder een waar genoegen in de duure prijzen zijner Geneesmiddelen vindt.

c. De *Paarlen* en *edele Gefteentens* zijn daarenboven uit de goede Apotheken verbannen. Een *Collegium Medicum* ziet alleen op de kracht en werkzaamheid der Geneesmiddelen, maar niet om den Apotheker eene winst te bezorgen.

d. Voorts merken wij hier aan, dat het noodig is, den prijs der Geneesmiddelen te kennen, op dat men aan de Menfchen zeggen kan, hoe veel geld zij met het *Recept* naar den Apotheker zenden moeten. Het is onaangenaam, wanneer de Arts te weinig heeft opgegeven.

§. CCCXXV.

De *fpecifieke ligtheid* van een Geneesmiddel maakt dikwils, dat van het zelve, wanneer het flechts in eene groote *hoeveelheid* zijne volkomene werking doet, iets moet worden afgenomen, op dat niet zulk eene meenigte walging veroorzaake, gelijk bij *Kruiden*, *Bloemen*, enz. het geval zijn zoude.

a. Hoe juist deeze regel zij, blijkt uit het zeldzaam gebruik van zulke dingen, om in te neemen. Wij geven *Kruiden*, *Bloemen*, enz. alleen om als

Thea

Thee te trekken, wanneer het op de *Gifte* niet aankoomt, of ook het *Extract* of de *Esſentie* daar van.

b. Zelfs de *Kina* in *Poeders* en *Conſerven* is veel te ligt, en de *volle Gifte* maakt een grooten mond vol. Het ware te wenſchen, dat wij een gepast hulpmiddel hadden, op dat wij van de *gewoone Giften* niet zoo veel behoefden te geven; doch het welk, ten minſten in het te keer gaan van Koortſen, bij een bloot wenſchen blijven zal, dewijl de Geneesmiddelen, die daar mede gelijk ſtaan, ook tot het *Plantenrijk* behooren, en dus in dit ſtuk het zelfde gebrek hebben.

c. Wanneer eindelijk evenwel zulk een ligt middel gegeven moest worden, zoo konde men de *Gifte* in twee keeren laaten neemen, gelijk wij dit op eene andere plaats hebben aangeprezen.

§. CCCXXXVI.

De *onaangenaamheid* van reuk en ſmaak, of welke daar van ook anders de grond zoude mogen zijn, vordert van ons, om het Geneesmiddel zomwijlen in kleinere *Giften* te geven, gelijk de *Duivelsdrek*, de *Bevergeil*, de *vette Oliën*, en dergelijken.

a. Deeze dingen, wanneer zij eenmaal noodig zijn, moeten in de volkomene *Giften* gebruikt worden, anders zouden zij aan onze oogmerken niet beäntwoorden.

b. Men moet door de keuze eener geſchikte gedaante, of door zulke bijvoegzelen, die aan het geneezend vermogen van deeze middelen geen nadeel toebrengen, en den ſtinkenden reuk niet geheel wegneemen, trachten te hulpe te komen; in 't bijzonder is de ge-

daante van *Pillen* voor de *Duivelsdrek* de gefchiktfte; op dat dezelve op de zenuwen van den mond en de keel niet te fterk werke.

c. Even zoo worden de vette dingen, naar maate van de *hoeveelheid*, in gepaste gedaanten gegeven. Olieächtige dingen voegen zich het best in een *Amandel-melk*, die dan zekerlijk een weinig dik moet zijn.

§. CCCXXXVII.

De gedaante van het *Formulier* zelven bepaalt dikwils de *Gifte*, want de meeften hebben haare vaste bepaalingen.

a. Dit is zekerlijk waar, gelijk in het vervolg blijken zal.

b. Wij merken hier alleen aan, dat een *Slikbrok* (*Bolus*) eene *Gifte* veronderftelt, die voegzaam in eens kan doorgeflikt worden.

c. Over 't algemeen geldt hier, het geen ik hier vooren, van een eetlepel vol van *Mengzels*, *gekookte Dranken*, *Aftrekzels* enz., gezegd hebbe, het welk ook tot *Sappen van Kruiden* kan worden uitgeftrekt.

§. CCCXXXVIII.

Het gebruik van het Geneesmiddel, naar maate het *uitwendig* of *inwendig* is, en met den mond ingenomen, of door *Klysteeren* toegediend wordt, verandert al mede de *Gifte*.

a. De *uitwendige* Geneesmiddelen worden over 't algemeen in veel grooter *Giften* toegediend, dan de *inwendige*. Doch het is zeer moeielijk, hier omtrent algemeene regelen op te geven.

b. Een

b. Een Geneesmiddel, het welk in de gedaante van een *Klysteer* wordt toegediend, is drie maalen zoo groot, als het geen door den mond wordt ingenomen.

c. Dikwils geef ik de *Muskus*, bij lieden die niet ſlikken kunnen, op zulk eene wijze, dat dezelve alleen op de zenuwen van den mond werkt. Ik laat die doorgaans op de tong ſtrijken, die dan, gelijk van zelf ſpreekt, niet onzuiver, of met eene korst beſlagen moet zijn. Hier toe wordt minder vereischt, dan wanneer het ingenomen wordt. Deeze aanmerking kan voor eenen beginnenden Arts van nut zijn, wanneer hij eene Lijderesſe, met opſtijgingen gekweld, of eenen Lijder, die eene Zenuwkoorts heeft, buiten ſtaat vindt om te kunnen ſlikken, en daar door naauwlijks meer weet, wat hij bij de hand zal neemen. Ik heb de Zieken daar door op eene wonderbaarlijke wijze verkwikt gezien.

§. CCCXXXIX.

Eindelijk beſluit GAUBIUS met het *Enormon*, (eene *aandoenlijke gevoeligheid*,) het welk bij de meeſte Menſchen plaats heeft, en niet oneigentlijk de *prikkelbaarheid* van JOHN BROWN genoemd zoude kunnen worden. Dit moet ook aan het Geneesmiddel eene vermeerderde werking geven. Hij raadt den jongen Artſen aan, op deeze *Energia* te letten, en beſluit met het opgeven van verſcheiden regels, hier vooren bijgebragt.

a. Hij haalt het voorbeeld aan van eene Vrouw, die, na het inneemen eener maatige *Gifte* van *Opium*, eene jeukte en afſchilvering van de huid kreeg.

 b. Ik

b. Ik zelf kenne eene anderzints gezonde Vrouw, die, na het gebruiken van het *Liquor anodynus*, de hevigste stuiptrekkingen kreeg.

§. CCCXL.

Op het tot hier toe door GAUBIUS bijgebragte, maak ik nog de aanmerking, dat men de *Gifte* van het *Opium* door te groote angstvalligheid niet te klein moet neemen, dewijl anderzints de gewenschte uitwerking, de slaap, daar op niet volgt.

a. Ik heb dit te meermaalen gezien, en mij daar voor gewagt. Een Koopman kreeg tien droppels *Laudanum*, en zulks verscheiden dagen achter één. Doch hij sliep 'er in het minst niet van, en zelfs bleef hij naderhand nog lang wakker.

b. Dit was klaarlijk de uitwerking van de *te kleine Gifte* van *Opium*, als welke den Mensch meer aantast, en tot onrust, dan tot stilstand, brengt. Wij zien het zelfde gevolg, wanneer iemand niet zoo veel wijn drinkt, dat hij 'er dronken van wordt. Men moest dus de *volkomene Gifte* van het *Heulsap* geven, wanneer het oogmerk is, om dadelijken slaap te verschaffen; doch met eene mindere, ja met eene zeer geringe, *Gifte* kan men zijn oogmerk bereiken, wanneer men alleenlijk de Maag minder prikkelbaar maaken wil.

c. Ik heb gezien, dat de gewoone toevallen na het *Heulsap*, namelijk, hoofdpijn, drooge tong enz., na eene *volkomene Gifte*, die eenen verkwikkenden slaap aanbragt, wegbleven.

§. CCCXLI.

§. CCCXLI.

Ten aanzien van de bepaaling der *Gifte*, moet men ook zeer naauwkeurig letten op de *bijvoegzelen*, op dat deeze de *Gifte* niet buiten noodzaak groot maaken.

a. De *Suiker* is een gewoon bijvoegzel tot zulke middelen, die op zig zelven geene genoegzaame *hoeveelheid* uitmaaken, als *Muskus*, *zoete Kwik*, *Kampher*, *Kermes minerale*, enz. Men wagte zig, dat men daar van niet te veel neeme, op dat het niet walgelijk worde. *Vijftien grein* zijn meestal genoeg.

b. Bij een ligter *Basis* wordt gewoonlijk eene krachtige bijkomende *Basis*, of een hulpmiddel, gevoegd, als, bij voorbeeld, een *Zout* bij het *Aqua laxativa*.

c. Bij de *Rhabarber* wordt met nut een weinig *Jalappe* gevoegd, zoo als ook een *Midden-zout* daar bij past.

d. Een onvergelijkelijk bijvoegzel bij ontlastende middelen, is een *derde*, of ook wel een *vierde van een grein Braak-wijnsteen*, waar door het niet alleen in de maat, maar ook in korter tijd werkzaam wordt.

e. De *Kina*, om te versterken gegeven wordende, kan ook een bijvoegzel van de *Cascarille* verdragen; maar om de Koorts tegen te gaan, is geen hulpmiddel of bijkomende *Basis* gepast. Meenigmaal echter wordt 'er een *Midden-zout*, uit hoofde van bijzondere oogmerken, bijgevoegd.

f. Het *Oxymel scilliticum* is een goed bijvoegzel bij de braakmiddelen; de *Spiritus salis dulcis* bij de pisdrijvende middelen, enz.

§. CCCXLII.

De *uitdamping* bewerkt, in zommige gevallen, eene niet geringe inkorting der *Gifte*.

a. Wij laaten, bij voorbeeld, het *Aqua laxativa* gedeeltelijk uitdampen, om de *werkzaame Gifte* kleiner te maaken.

b. Het fterker verkooken van een *Drank* behoort al mede hier toe.

§. CCCXLIII.

Wanneer het ingeven in *Ouwels* nog gebruikelijk was, fpreekt het van zelf, dat daar toe eene *kleine Gifte* gevorderd worde, wanneer men niet twee *Giften* in plaats van ééne neemen wil.

a. De *Ouwels* zijn tot het inneemen niet meer zoo in gebruik. 'Er valt zeer veel tegen in te brengen, dewijl zij uit een *ongerezen Meel* beftaan; dewijl zij in de Maag een koek maaken, welke het fterkfte Mensch naauwlijks verteeren kan; dewijl zij tusfchen de Maag en het Geneesmiddel blijven liggen; dewijl zij ligtelijk in tweeën breken, en den Lijder dreigen te doen ftikken, enz.

b. Wanneer nu nog een goede teug op dien *Ouwel* wordt toegedronken, moet men wel een goede keel hebben, om het Geneesmiddel door te flikken; want het *omwindzel* maakt bijna zoo veel uit, als het *Poeder* of *Conferf* zelve.

c. Wanneer twee *Giften* in *Ouwels* gewonden worden, op dat de Zieke niet aan eene te *groote Gifte* verftikke, is zulks zeer fchadelijk, dewijl hij dan zoo

veel

veel van die pakkende koek bekoomt, dat het Geneesmiddel daar door zijne werking niet volkomen doen kan.

§. CCCXLIV.

Thans komen wij weder op GAUBIUS te rug, en hooren de regelen, welken hij, met opzicht tot het *getal der Giften*, voorfchrijft.

a. Wij zullen hem hooren, en onze aanmerkingen 'er bijvoegen.

b. Het is intusfchen blijkbaar, dat in deeze befchouwing een merkelijk onderfcheid plaats heeft: want het wordt *of* aan den Zieken zelven overgelaaten, de *Giften* te verdeelen, *of* de Apotheker zorgt zelf voor die verdeeling.

§. CCCXLV.

Wanneer *ééne Gifte* aan het oogmerk van den Geneesheer beäntwoordt, waar toe zijn 'er dan *meerder* noodig?

a. Dit is prijslijk, en in de meefte gevallen ook doenlijk. Zelfs in zekere gevallen, als, bij voorbeeld, van *Sappen van verfche Kruiden*, welken men weeken lang gebruikt, fchrijft men elken dag de noodige *Gifte* voor.

b. In andere *Formulieren*, bij voorbeeld, van *gekookte Dranken*, *Aftrekzels*, *Amandel-melken*, enz. worden altijd meerdere *Giften* voorgefchreven, gelijk dit dan ook in *uitwendige* middelen veelal het geval is.

§. CCCXLVI.

Wanneer het middel onaangenaam, en de Lijder tot deszelfs gebruik moeielijk te bewegen is, zoo geeft men zoo weinig *Giften* mogelijk.

a. Dit verſtaat zig van zelf; inzonderheid is dit het geval bij Kinderen. Ook is men niet gewoon van *Klysteeren* meer dan éénc *Gifte* voor te ſchrijven.

b. Echter zal de Arts, die het middel gepast vindt, en hoognoodig beſchouwt, zig, uit hoofde van die onaangenaamheid, niet laaten te rug houden, om, zoo veel noodig is, te geven.

§. CCCXLVII.

Dingen, die door den tijd ligtelijk bederven, vervliegen, wegdampen, indroogen enz., geeft men in niet veele *Giften.* De warmte der lucht, en andere oorzaaken van dusdanige ontaarting, moeten wel in 't oog gehouden worden, en bepaalen zulks nader.

a. Namelijk, wanneer die oorzaaken niet kunnen worden weggenomen, noch vermijd; wanneer men het middel niet op de eene of andere wijze beveiligen kan.

b. De gisting koomt men voor, wanneer men het middel niet al te dun maakt; de lucht 'er van afhoudt; en, zoo mogelijk, een ſterk *Zuur* 'er bijvoegt; het in *koud Water* zet, enz.

c. Het vervliegen kan men zekerlijk niet weeren, dewijl het in den aart van het *Ingrediënt* ligt; echter kan men altijd beproeven, wat een voorzichtig gedrag, ten aanzien der lucht, zoude kunnen uitwerken,

ken, en zelfs de form zoodanig inrichten, dat het vervliegen daar aan niet nadeelig zij, zoo als in *Conserven* en *vloeibaare gedaanten* plaats heeft; of men verkiest, in plaats van *vervliegende Ingrediënten*, een ander.

d. De Heer PATERSON gaf, (om welke reden, zal hij zelf best geweten hebben,) tegen den Druiper, *Poeders* om in te fpuiten, die in korten tijd vervlogen, zoo dat de geheele voorraad, dien men op reize mede nam, tot een enkel niet verdween. Waarom nam hij niet, in plaats van het vast *Loogzout* uit *Planten*, het meer zeker *Mineraal Loogzout?* Of waarom gaf hij het middel uit het *Plantenrijk* niet in eene *vloeibaare gedaante?*

e. Wanneer men *Naphta*, of andere zeer *vloeibaare dingen* voorfchrijft, draagt men zorg, dat daar bij de behoorlijke omzichtigheid worde in acht genomen, om dezelven voor het opvliegen te bewaren, het geen vooral door het langzaam en droppelswijze afgieten bevorderd wordt.

f. Bij deeze gelegenheid herhaale ik den wensch, dat wij een Geneesmiddel hebben mogten, het welk tusfchen *Naphta* en HOFMAN'S *Droppelen* het midden hield.

g. Het droog worden kan men gemakkelijk voorkomen, wanneer men, naar maate van de zamenftelling, een weinig *Water*, *Brandewijn*, *Olie*, enz. bij het *Mengzel* voegt.

h. De *Conserven* worden het best met een *dunne Slijm van Gom* bereid, die altijd, wanneer het noodig is, met een weinig *Water* ververscht kan worden.

i. In 't algemeen echter moet de Geneesheer zorge dragen, dat hij geen *Recept* fchrijve, waar in dingen

voorkomen, die zoo ligtelijk ontaarten; en hij behoort dus de *Materia Medica* wel beſtudeerd te hebben.

§. CCCXLVIII.

Wanneer de *werkzaame Gifte* van het voorgeſchrevene te groot is, om op eens te worden ingenomen, zoo is het dienſtig, wanneer zulks niet hindert, dezelve in meerdere *Giften* te verdeelen, en met tusſchenpoozen te neemen, op dat de Zieke daar van geene walging en braaking bekome, gelijk vooral bij de zulken, die ligtelijk braaken, het geval is.

a. Hier van is reeds gedeeltelijk gehandeld, toen wij van de *Ouwels* ſpraken.

b. Men merke echter op, dat dit verdeelen eene groote ongeſchiktheid te weeg brengt. In de daad is het verdeeld inneemen eene vermeerdering van inneemen; en de Lijder wordt te vroeg van het middel moede, wanneer hij zoo veele maalen inneemen moet. Ook de bijvoegzels, en het vocht, waar in het Geneesmiddel gemengd is, dienen om de Maag te vullen, en niet dadelijk weder ledig te laaten worden.

c. Het is de grootſte inbeelding, dat eene verdeelde *Gifte* geene volkomen *werkzaame Gifte* zij, en dus ook niet, in alle gevallen, de behoorlijke dienſten doen zal. De *Kina*, die gegeven wordt om de Koorts tegen te gaan, doet echter veel meer, wanneer zij met nadruk op de Maag werkt.

d. Hier is ook de plaats, om het hier vooren gezegde te herhaalen. Veele Artſen zijn zoo bang voor het *Opium*, dat zij het in *kleine Giften* geven, om geen onheil te veroorzaaken, en juist daar door brengen

gen zij den Lijder nadeel toe. Wanneer zij den Zieken de *Gifte* op eens gaven, welke hij nu in twee en meer keeren bekoomt, zoo zoude de Zieke zig daar bij beter bevinden.

e. Het is bekend, dat *Zouten*, om ontlasting te bewerken, die zekerlijk zeer onaangenaam zijn, wanneer zij op eens gegeven worden, hunne ontlastende werking geheel verliezen, wanneer men ze in *verdeelde Giften*, en na lange tusſchenpoozingen, geeft.

f. Men voege hier bij, het geen hier vooren van de gewoonte gezegd is, en hier nog veel meer gelden moet. Hoe kunnen *verdeelde Giften* eindelijk nog eenigen indruk maaken?

g Dat men van eene *volkomene*, *werkzaame* en *krachtige Gifte* braakt, kan misſchien door een weinig *Heulſap* worden voorgekomen, wanneer voor 't overige niets tegen dit bijvoegzel ſtrijdt.

§. CCCXLIX.

Wanneer men *ſterk-werkende* middelen geeft, en tevens de natuur van den Zieken, of zijne perſoonlijke geſteldheid nog niet recht kent, zoo doet men best, de *volkomene Gifte* verdeeld te geven, op dat men door die onwetendheid geen nadeel toebrenge.

§. CCCL.

Het zelfde geldt ook ten aanzien van nieuwe en nog niet genoeg beproefde Geneesmiddelen. Dit is klaar, en heeft geene uitlegging noodig.

§. CCCLI.

Wanneer men een Geneesmiddel in eene *niet genoeg gekende* of *twijffelachtige ziekte* gebruikt, en men het echter voorſchrijven moet, is het best, niet veele *Giften* daar van te geven, op dat men den Lijder niet lastig valle, maar de middelen dadelijk veranderen kunne.

a. Dit is een zeer goede raad, dien elk verſtandig Arts zal goedkeuren.

b. Echter koomt het 'er op aan, of de Zieke zoo digt bij de hand is, dat men dit doen kan. In dit geval is het beter niets te wagen.

§. CCCLII.

Geneesmiddelen, welker *bereiding* moeielijk en langduurig is, moet men in verſcheiden *Giften* voorſchrijven, om den Apotheker de moeite te ſpaaren, of, om beter te zeggen, om voor den Zieken onnoodige kosten uit te ſpaaren, het geen altijd plicht is.

a. De *Surgeons Apothecaries* te *Londen* hebben daar in hunne eigene manier van handelen. Zij bereiden bijna elke *Gifte* op zig zelven, op dat de kosten hoog loopen zouden. Men hoort bij hen niet dan van *Slikbrokken*, *Drankjens*, enz. En het is bekend, dat, hoe voortreffelijk de *Engelſche* Geneesmiddelen ook zijn mogen, het ſtuk der *bereiding* bij hen ellendig is.

§. CCCLIII.

§. CCCLIII.

Wanneer de Geneesmiddelen over Land gezonden worden, naar plaatſen, die geene Apotheken hebben, moet de *hoeveelheid* der *Giften* toereikende zijn.

a. Het koomt 'er voornamelijk op aan, of men niet dagelijks gelegenheid heeft, eenen Bode naar de Stad te zenden. Wanneer dit het geval is, behoeft men ſlechts voor vier en twintig uuren te zorgen.

b. Men doet best, dat men, bij het verzenden van Geneesmiddelen, meestal van zulke dingen gebruik maakt, die niet ligt breekbaar zijn, en liever iets meer mede zendt, dan in den tijd, dat men weder eenen Bode bekoomt, verbruikt kan worden.

c. Men richte zig voornamelijk naar de waare aanwijzingen ter geneezing, en geve zulke Geneesmiddelen, die een geruimen tijd ſtand houden. Het gedurig verwisſelen der Geneesmiddelen, twee maalen des daags, kan onmogelijk aankomen, door dan *Poeders*, dan *Mengzels*, dan *Pillen*, dan *Droppels*, en ik weet niet wat meer, voor te ſchrijven.

d. Echter is het geraden, ook zorge te dragen voor de aanwijzingen ter geneezing, die zig waarſchijnlijk ſtaan op te doen.

§. CCCLIV.

Wanneer daarentegen de Arts den Zieken dagelijks zelf bezoeken kan, moet men de *Giften* niet te talrijk maaken, op dat hij niet weg gaa, zonder iets nieuws te hebben voorgeſchreven, het welk bij zommige Zieken zeer aanſtootelijk is.

a. Dat

a. Dat 'er zulke onverſtandige Zieken nog zijn, is maar al te waar. Doch boven zulke ongerijmde en ergerlijke vorderingen moet men zig verheffen. Het eerſte gebod is, zijn plicht te vervullen: het tweede, ja misſchien eerst het derde of vierde, legt ons op, den Zieken, of liever die tot zijn gezin behooren, te vrede te ſtellen, wanneer zij zoo dwaas zijn, om te verlangen, dat men, onaangezien de aanwijzingen ter geneezing dezelfde blijven, de Geneesmiddelen verandere; het welk eveneens is, als of men, bij een gunſtigen wind, het zeil veranderde.

b. In dit ſtuk toont zig de waare Arts. Hij overweegt eerst behoorlijk, wat hem te doen ſtaat, en blijft dan ſtandvastig bij zijn beſluit. Dan hebben zijne Geneesmiddelen tijd om te werken; dan volgt de uitwerking zeker; dan is hij zeker van zijne zaak: het geen daarentegen het geval niet is, wanneer hij altijd zig beängst toont, dat de Zieke den anderen dag nog niet beter is; wanneer hij met zijne eigene geneeswijze den ſpot drijft: want wat is het anders, wanneer men elk oogenblik van *Recepten* verandert?

c. Ik heb ook altijd bevonden, dat geen verſtandig Lijder ongeduldig geworden is, of naar verandering van Geneesmiddelen gehaakt heeft, wanneer ik hem de onveranderlijkheid mijner geneeswijze verklaarde, en hem het afwagten van een gelukkig einde der ziekte aanraadde. Een herhaald vertrooſtend bezoek van den Geneesheer is genoeg.

d. Mogten de Artſen, die zoo dikwils, zonder noodzaak, andere Geneesmiddelen voorſchrijven, begrijpen, dat zij daar door toonen, de ziekte niet recht gevat te hebben, dewijl zij in hun oordeel daar omtrent niet vast zijn, dewijl zij op die manier het voor-

voorkomen hebben van proeven te doen, of ten minſten geene ondervinding genoeg te hebben.

e. Daarom heeft een Kwakzalver dikwils ongelijk meer vertrouwen, dan een geſchikt Geneesheer. Hij ſpreekt op eenen geruststellenden, vertrooſtenden, zig zelven voldoenden, toon, en hij vermaant den Zieken, om maar ſtipt zijne geneeswijze te volgen.

§. CCCLV.

Wanneer een *lang aanhoudend gebruik* van een Geneesmiddel noodzakelijk is, zoo laat men het in verſcheiden *Giften* verdeelen: want de ſpaarzaamheid noodzaakt den Lijder, of die tot zijn gezin behooren, om het eenmaal betaalde te verbruiken.

a. Deeze regel koomt dikwils te pas, dewijl de gierigheid ook bij de Zieken plaats heeft. Ik heb daar van zonderlinge voorbeelden gezien. Eene Vrouw vond, na het afloopen der ziekte van haaren Man, nog een glas vol van een *buikzuiverend middel* ſtaan; zij deelde het met de Meid, om van dit heilzaam Geneesmiddel nut te trekken, en om een zoortgelijk, wanneer het misſchien noodig ware, te ſpaaren. Het was in volle gisting, en bruischte, als *Champagne-wijn*, op. Zij lachten hartelijk, toen zij dit teeken van de kracht van het Geneesmiddel zagen, doch het werkte zoo geweldig, dat zij beiden een Buikloop daar van kregen, die verſcheiden dagen duurde.

b. Ik ben geen vriend van groote fleſſen met *Mengzels* enz., maar wanneer ik zulk eene gierigheid beſpeure, ſchrijf ik duchtig op; echter moet de aanwij-

wijzing ter genezing nimmer worden uit 't oog verloren.

§. CCCLVI.

Wanneer een Geneesmiddel na korte tusſchenpoozen moet worden ingenomen, zoo moeten ook meerdere *Giften* worden voorgeſchreven, om de moeite van eene nieuwe *bereiding* voor te komen.

a. In de Steden, waar men het middel dadelijk krijgen kan, zorgt men voor verſcheiden uuren na elkander. Echter moet de Arts zulks nader bepaalen. Liever één of twee *Giften* te veel, dan te weinig.

b. Voor 't overige maakt men zig bij den Apotheker beſpottelijk, wanneer men elk half of geheel uur met een *Recept* in de Apotheek koomt.

§. CCCLVII.

Eindelijk iemand, die met eene ſlepende ziekte gekweld is, verlangt naar afwisſeling der Geneesmiddelen; of maakt de aanwijzing het noodzakelijk, zoo ſchrijve men eene geringe *hoeveelheid* voor, om het dikwils, en met weinig kosten, te kunnen afwisſelen.

a. In ſlepende ziekten behoudt doorgaans eene aanwijzing ter genezing langen tijd haare waarde; wilde men daar in veel afwisſeling toelaaten, zoo zoude men met de aanwijzing ter genezing ſpelen.

b. Maar daarom behoeft men nog geene onmaatig groote *hoeveelheden* voor te ſchrijven; men moet niet meer dan ten hoogſten vier en twintig *Poeders* voorſchrij-

ſchrijven; *Droppels* alleenlijk voor agt of veertien dagen; van *gekookte Dranken* nooit meer, dan een fles vol, enz. op dat de Geneesmiddelen niet bederven, of door de opgehoopte meenigte den Lijder een ſchrik wordt aangejaagd.

c. Men moet bij deeze maatige *hoeveelheden* aan geene verandering denken, maar den Zieken ernſtig voorhouden, dat hij zig het aanhoudend gebruik van het zelfde middel behoort te laaten welgevallen.

d. Echter, wanneer het te lang duurt, en de Zieke dit Geneesmiddel moede wordt, zoo kan men, door middel van bijvoegzels, aan het zelve eene andere kleur, reuk, ſmaak of dikte geven, en het, in den uiterlijken ſchijn, maar niet in het wezentlijke, veranderen, zoo als ik reeds eenmaal gemeld hebbe.

e. Zomtijds neemt men ook wel een ander middel, doch het welk van het eerſte in zijnen aart niet afwijkt, hoe wel het *grootere* of *kleinere Giften* vordert, eene andere gedaante heeft, enz. Eene goede *Materia Medica* doet hier in den besten dienst, vermits zij den Arts, bij voorbeeld, *Spiesglas-middelen* genoeg aan de hand geeft.

f. Het heeft ook eene groote nuttigheid, wanneer de Lijder ongeduldig wordt, en naar andere Geneesmiddelen verlangt, dat men hem tusſchen beiden een onaangenaam middel geeft, welke onaangenaamheid echter alleen in bijvoegzelen haaren grond kan hebben, om hem zijn voorig middel minder walgelijk te maaken.

§. CCCLVIII.

Na deeze regelen, door ons van GAUBIUS ontleend, en de *Giften* der Geneesmiddelen betreffende, zullen wij 'er nog eenige bijzondere bijvoegen.

§. CCCLIX.

Zekere *duure* Geneesmiddelen worden niet in veele *Giften* voorgeschreven, ja zelfs *ééne enkele Gifte* kan voldoende zijn, en wanneer de aanwijzing ter genezing dezelfde blijft, kan men, in allen gevalle, meer daar van laaten haalen.

Daar toe behoort de *Muskus*, de *Naphta*, en andere kostbaare middelen.

§. CCCLX.

De *Amandel-melk* wordt zelden in grooter *hoeveelheid*, dan voor éénen, of een halven dag, voorgeschreven, en vooral de warmte der lucht in aanschouw genomen.

§. CCCLXI.

Wanneer men het geringste vermoeden heeft, dat de Lijder meer dan de voorgeschrevene *Gifte* neemt, en dus met werkzaame Geneesmiddelen zig nadeel zoude kunnen toebrengen, zoo schrijft men hem maar zeer weinig op eenmaal voor.

a. Dit is zomwijlen het geval, gelijk mij zelven wel is voorgekomen, bij Menschen, die de *Pillen van Sublimaat* inneemen. Het ware ten dien opzichte bijna wenschelijk, dat de Arts zelf de Geneesmiddelen gave.

b. Meisjens, die zwanger zijn, komen dikwils bij de Geneesheeren, om tegen het wegblijven haarer maandelijksche stonden raad te zoeken. Men wijst haar niet af, op dat zij niet in handen van oude wijven vallen, maar men misleidt haar. Men schrijft haar *Pillen van Broodkruimen* voor, en verzilvert die. Daar van laat men haar het heilig getal van *zéven* neemen. Dan, zij denken den langzaamen Arts te verrassen, zij neemen meenigmaal de *halve* of *geheele doos met Pillen*, en zij mogen zig den maaltijd bederven, maar dit is het ook al.

§. CCCLXII.

De stinkende Geneesmiddelen, waar toe voornamelijk het *Oleum asphalti* behoort, schrijft men ook slechts in *kleine Giften* voor.

§. CCCLXIII.

Bij inspuitingen in de Pisbuis in den Druiper, waar in *Sublimaat* koomt, die nog door zommigen gebruikt worden, wagte men zig voor eene groote *hoeveelheid*; want wanneer men aan het onderste koomt, is niet zelden de *Kwik* neêrgeploft, en dit zakzel kan geweldige nadeelen veroorzaaken.

§. CCCLXIV.

Het is niet genoegzaam zeker, om van een zeer werkzaam Geneesmiddel, het welk op eens gebruikt moet worden, te gelijk twee *Giften* te zenden, wanneer dezelve niet in twee afzonderlijke flesjens gegeven worden, want de Zieke kan kwalijk onderricht zijn, en beide *Giften* op eens neemen. De *Pillen* worden dikwils zoo voorgeſchreven, dat 'er geen zeker getal van *Giften* uit koomt; ook houdt de Lijder gewoonlijk daar mede op, eer de *Pillen* ten einde zijn.

ELFDE AFDEELING.

Van de hoeveelheid van het Geheel.

§. CCCLXV.

De *algemeene hoeveelheid* moet ten minften eens zoo fterk zijn, als de *bijzondere*, of de *Gifte*, al wierd zelfs maar ééne *Gifte* geördonneerd.

Dit behoeft geene uitlegging.

§. CCCLXVI.

De *gedeeltelijke hoeveelheden* moeten zoo bepaald worden, dat 'er naauwkeurig zoo veele *Giften* uit komen, als men hebben wil.

a. Dit is, in zekere gevallen, des te noodzakelijker, dewijl de Apotheker anderzints moeite heeft, om de deeling juist te treffen.

b. Het luidt niet wel, wanneer men zijne onkunde daar door verraadt, dat men, bij voorbeeld, een *drachma* te veel opfchrijft, en op het getal, waar mede men moet uitkomen, niet let.

c. Dit heeft deeze ongefchiktheid, dat de Apotheker het verftand van den Arts moet aanvullen, om met de juifte *hoeveelheid* uit te komen, en niet noodig te hebben, eene tweede fles te neemen.

d. Ten aanzien van *vloeibaare dingen*, vooral van *Mengzels*, moet men altijd letten op de meer of min moeielijk op te losfen *Ingrediënten*, om te kunnen be-

berekenen, welke plaats zij, met de *Wateren* en *Sy-ropen*, inneemen; gelijk vooral ten aanzien der *Wijn-steen-krijstallen* plaats heeft.

e. In andere *Mengzels* koomt zomwijlen een *Q. S.* voor, doch het geen zoo veel mogelijk vermijd, en de *hoeveelheid* uitgedrukt moet worden.

§. CCCLXVII.

Het is over 't algemeen eene zeer wezentlijke eigenschap van een *Recept*, dat de wel berekende *hoeveelheden* der *Ingrediënten* juist op elkander sluiten, en een zeker getal van *Giften* uitmaaken.

a. Zekerlijk behoort ook de Cijfferkonst tot het schrijven van *Recepten*; zonder de vier hoofdregels van die konst kan men onmogelijk daar mede te recht komen.

b. In alle gevallen laat zig dit wel niet zoo juist in practijk brengen; doch men moet 'er zig echter op toeleggen, wanneer men de *hoeveelheden* voorschrijft, dat een gelijk getal, en gelijke *Giften*, uitkomen.

c. Het is intusschen niet genoegzaam, dat het op 't papier zoo uitgerekend zij; het moet ook met den aart der dingen overéén komen. Men moet op de ontbindbaarheid, dikte, enz. letten.

d. Voor zulke Artsen, die zig niet vertrouwen dusdanige berekening te maaken, blijft niets anders overig, dan zig aan goede geleende *Formulieren* letterlijk te houden.

§. CCCLXVIII.

Het verdere, de *hoeveelheid* betreffende, zal uit de bijzondere Verhandeling blijken.

TWAALF-

TWAALFDE AFDEELING.

Van de Naamen der Ingrediënten.

§. CCCLXIX.

Over 't algemeen behoude men de Winkel-naamen, met weglaating van alle nieuwe konstige benamingen.

a. Dewijl het *Recept* eigentlijk eene onderrichting voor den Apotheker is, en gewoonlijk door meer dan één bereid moet worden, is het hoogst noodzakelijk, dat men zig van zulke uitdrukkingen bediene, en de zaaken zoo noeme, als het bij hun gebruikelijk is.

b. Een geleerde opschik doet hier eene verkeerde uitwerking; de Apotheker verstaat het niet, en weet niet wat hij geven moet, of raadt 'er maar naar.

c. Bij ons is de kruidkundige naam *Geum urbanum* alomme bekend, maar 'er behoort vrij wat toe, eer zulk eene nieuwe benaming wordt ingevoerd. Ik twijffel, of wel elke Apotheker van het platte Land daar uit dadelijk de *Cinchona officinalis* raden zoude.

d. De nieuwe *Fransche antiphlogistische Scheikunde* heeft ook wonderbaarlijke naamen ingevoerd, die den Geneesheer verwarren. Wie zou bij *Sulfate de Potasse* het *Arcanum duplicatum* zoeken?

§. CCCLXX.

Inzonderheid moet men het Apothekers-boek, (*Pharmacopoea vel Dispensatorium*,) het welk in een Land gevolgd wordt, of het welk men zelf bedoelt, grondig kennen, en het met korte woorden in het *Recept* aanhaalen.

a. Dit is, ten aanzien van zommigen, ook gebruikelijk, vooral van het *Edinburgsche*.

b. Ik heb eens gezien, dat een Schipper een *Recept* tot een braakmiddel hier in *Koppenhagen*, op zijn eigen gezag, liet gereed maaken, en het welk *negen grein Tartarus antimonialis* bevatte. Onze Apothekers verstonden 'er natuurlijker wijze onzen *Tartarus emeticus* door, en raadden den Man nog bij alle geluk, dat hij het Geneesmiddel in meer dan eene keer zoude neemen. Op het neemen van het eerste gedeelte braakte hij geweldig. Het was dus een andere *Tartarus antimonialis* geweest, dan onze gewoone *Tartarus emeticus*.

c. Men wagte zig voor de gelijkluidende naamen, en schrijve de lettergreepen vol uit. In voorige tijden, toen de *Materia perlata* en de *Mater perlarum* beiden in de manier waren, moet de Apotheker, wanneer bij verkorting *Mat. perl.* geschreven was, wel in verlegenheid geraakt zijn.

d. Men noeme het kleinigheden, beuzelingen enz., zoo veel men wil, 'er is aan het naauwkeurig schrijven der *Recepten* oneindig veel gelegen. Het is niet alleen onaangenaam, maar ook zeer onzeker, om uit een woord of teeken wijs te worden, waar de letters naar mugge-pooten gelijken, of door inkt-vlakken onleesbaar geworden zijn.

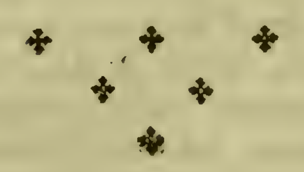
§. CCCLXXI.

§. CCCLXXI.

Ook behoort men, wanneer men twee of meer *Wateren*, *Oliën*, *Syropen*, achter elkander laat volgen, telkens door het herhaalen van de woorden *Aq. Ol. Syr.*, of ten minsten door het stellen van een streep, aan te wijzen, dat men het *Praeparaat*, en niet het *enkelvouwdig middel* bedoelt. Bij voorbeeld;

℞. *Aq. cerasor. nigr.* ℥vß.
— *Cinnam.* ℥i.
Elaeosacch. citr. ʒii.
Liq. anod. min. H. ℥ß.
M.

Al was de streep hier weggelaaten, zoude men kunnen naargaan, dat hier geen *Kaneel*, maar *Kaneelwater* bedoeld werd; anderzints zoude die misvatting somtijds gevaarlijk kunnen zijn.

DERTIENDE AFDEELING.

Van de Characters of Teekenen.

§. CCCLXXII.

De teekens, die in een *Recept* nog gevonden worden, en van de Scheikunde ontleend zijn, vleijen de gemakkelijkheid, en geven aan de konst het voorkomen van geheimzinnigheid; doch zij zijn aller-onzekerst, vooral, wanneer de Arts niet zeer goed of te schielijk schrijft, en behoorden dus niet meer geduld te worden.

a. Het is ongelijk gemakkelijker, een *Recept* met teekens te schrijven, dan zonder dezelven.

b. Dat men den Artsen nog uit onverstand toevoegt, dat zij zig van geheime characters bedienen, die de gemeene Man niet verstaat, is zekerlijk geen roem, en geen braaf Man zal zig op een geheim beroemen, vooral, dewijl de Apotheker het immers weet. Zijne *Recepten* moeten volstrekt het voorkomen van algemeene bekendheid hebben; geene handeling moet het licht minder schuwen, dan het voorschrijven van Geneesmiddelen.

c. Hoe ligtelijk een teeken aan het dwaalen kan helpen, vooral, wanneer niet de grootste zorgvuldigheid wordt aangewend, is bekend. In 't bijzonder kan een penne-trek of inkt-vlak het *Acidum nitri* tot

tot een *Acidum vitrioli* maaken. Even zoo min is men zeker, dat men niet een *Sublimaat* in plaats van een *Praecipitaat* neeme.

d. Het is derhalven goed, dat zij niet geduld worden, en dat men de woorden met letters vol uit schrijve, of ten minsten zoo veel daar van ter neder stelle, dat alle misvatting kan worden voorgekomen.

e. Zelfs de teekens van het gewicht zijn zeer onzeker: zij zijn ligtelijk aan vervalsching onderworpen, waar van ik een merkwaardig voorbeeld ondervonden hebbe. Vooral is het teeken van een *scrupel* zeer gelijkvormig aan dat van een *drachma*, wanneer dit eenigzints rondachtig geschreven wordt.

f. Dewijl allen niet genoeg *Latijn* kennen, of, die het kennen, 'er dikwils mede pronken, zoo is het niet raadzaam, de gebruikelijke *Romeinsche* getallen af te schaffen, en daar voor *Latijnsche* woorden in de plaats te stellen.

g. Wanneer iemand, in plaats van 18, zette *duodeviginti*, was het zeer goed *Latijn*, maar tevens zeer ongewoon *Apothekers-Latijn*.

h. In verscheiden *Geneeskundige Ordonnantiën* wordt wel bevolen, dat de Leerlingen *Latijn* moeten kennen; maar men moet altijd in 't oog houden, dat de Apotheker een handeldrijvend Man is, die zeer braaf kan zijn, al heeft hij geen *Latijn* naar de konst geleerd.

i. Ik wenschte echter, dat van de *Gewichten* of *Maaten* de eerste lettergreep vol uit geschreven werde, en het teeken weggelaaten.

VEER-

VEERTIENDE AFDEELING.

Van Gewichten en Maaten.

§. CCCLXXIII.

De *Gewichten* bestaan in *Ponden van twaalf Oncen*; in *Oncen van agt Drachma's*; in *Drachma's van drie Scrupels*; in *Scrupels van twintig Grein*; in welke laatsten geene verdere onderdeeling plaats heeft, dan een *half Grein*.

a. Dit wordt genoemd het *Medicinaal Gewicht*, en moet van het *Burgerlijke*, waar van een *Pond twee en dertig Lood* bevat, wel onderscheiden worden.

b. Men moet ook hier op het gebruik des Lands letten: bij voorbeeld, in *Frankrijk* bevat een *Scrupel vier en twintig Grein*, die echter niet meer dan onze *twintig Grein* uitmaaken.

§. CCCLXXIV.

Van de *Maaten* heeft men, ten aanzien van de drooge en zeer ligte Geneesmiddelen, als *Kruiden* en *Bloemen*, een hand vol, (*Manipulus*,) en een greep van drie vingeren, (*Pugillus*).

a. Men kan hier toe ook brengen een arm vol, het welk twaalf handgreepen bevat.

b. Een hand vol maakt vier vingergreepen uit.

c. De verdere drooge Artikelen worden gewogen.

§. CCCLXXV.

§. CCCLXXV.

De *Maaten* van *vloeibaare dingen* zijn *Kannen van twee Petten* of *Maaten*; *Potten* of *Maaten* (*Mensurae*) *van twee Pond*; *Ponden van zestien Oncen*; *halve Ponden*, enz.

a. De Buitenlanders hebben verscheiden andere *Maaten*; doch die niet volkomen met de onzen overéénstemmen.

b. Die over de *Gewichten* en *Maaten* breeder lezen wil, raadplege de *Pharmacologie* van den beroemden GREN.

c. Alleenlijk merken wij aan, dat een *Droppel* omtrent zoo veel uitmaakt, als een *Grein*, maar waar omtrent het glas of ander vat, naar deszelfs grootte, een merkelijk onderscheid maakt.

§. CCCLXXVI.

Zommige dingen, als *Eijeren*, eenige *Specerijen*, *Ajuin* enz., worden niet gewogen of gemeeten, maar naar het getal 'er bij gevoegd.

§. CCCLXXVII.

Eindelijk wordt ook van verscheiden *Ingrediënten* geene bepaalde *hoeveelheid* opgegeven, maar aan den Apotheker, bij de *bereiding*, overgelaaten, en alleen een *Q. S.*, of *quantum sufficit*, daar bij gezet.

§. CCCLXXVIII.

Ook dit zal bij de afzonderlijke behandeling nader blijken.

VIJF-

VIJFTIENDE AFDEELING.

Van de Kruidmengkundige bereiding.

§. CCCLXXIX.

De *bereiding* moet bij ieder *Formulier*, zoo veel mogelijk, worden opgegeven, en wel in haare juiſte orde.

a. Daar van is reeds hier vooren op verſcheiden plaatſen geſproken, doch voornamelijk in dit *Deel*.

b. Men kort zulks echter zeer in, en verlaat zig op den Apotheker, gelijk in *Amandel-melken* en *gekookte Dranken*, maar vooral in *Pleiſters* en *Zalven*, het geval is.

§. CCCLXXX.

In ſtede echter van hier eene onderrichting te geven, die niet op haare rechte plaats ſtaan zoude, beſpaaren wij het verdere tot de bijzondere behandeling, tot welke wij wel dra gevorderd zullen zijn.

✣ ✣
✣

ZESTIENDE AFDEELING.

Van het onderschrijven der Recepten.

§. CCCLXXXI.

Het *onderschrijven van het Recept* toont, wat de Apotheker uit de zamengestelde *Ingrediënten* maaken moet.

a. Naar maate van de verschillende gedaanten der Geneesmiddelen, vindt hier de grootste verscheidenheid plaats.

b. Wij zullen het gewoonlijkste, en meest gemeen zijnde, opgeven.

§. CCCLXXXII.

Het *onderschrijven der Recepten* wordt altijd in de *Latijnsche* taal gedaan, dewijl het alleenlijk ter onderrichting van den Apotheker dient. Gemeenlijk wordt het met letters of verkortingen geschreven.

a. Dewijl het een vervolg is van de onderrichting, die de *bereiding* van den Apotheker betreft.

b. Dewijl de *Ingrediënten* in het *Latijn* genoemd worden, behoort het geheele *Recept*, tot de *Signatuur* toe, in 't *Latijn* te zijn.

§. CCCLXXXIII.

§. CCCLXXXIII.

Het eerſte woord of letter, die tot de *onderſchrijving van het Recept* behoort, doch niet altijd plaats vindt, is *Miſce* of *M.*

a. Bij alle *Poeders*, *Conſerven*, *Mengzels* enz.; waar toe de dingen enkel gemengd moeten worden, ſtelt men dit.

b. Doch, wanneer eene behoorlijke *bereiding* in het *Recept* is opgegeven geworden, valt deeze *M.* gemeenlijk weg; en voegt 'er dan ook niet.

c. Wij hebben gezegd, dat deeze onderrichting, de *bereiding* betreffende, zeer dikwils wordt ingekort, *of* om dat men daar mede niet bekend is, *of* om dat men tijd ſpaaren wil. Als dan moet men zekerlijk de *M.* 'er bij voegen.

d. Wanneer met de laatſte woorden is te kennen gegeven, dat 'er één of meer dingen moeten worden bijgevoegd, met één woord, wanneer 'er een *Adde* is voorafgegaan, wordt deeze *M.* onvoegzaam, ſchoon het geen groot verſchil maakt, wanneer men het 'er bij zet.

§. CCCLXXXIV.

Wanneer de menging van het middel door deeze *M.* is aangewezen geworden, of van zelf blijkt, is het tweede dikwils een *Fiat*, of *F.*, het welk, *of* alleen geſchreven wordt, *of* waar bij men in bijzondere gevallen, wanneer de *bereiding* niet gemakkelijk is, een *Lege artis*, of *l. a.* voegt. Daar op volgt het verlangde *Formulier*.

a. Dit

a. Dit is dikwils het geval bij *Poeders*, *Conſerven*, *Pillen*, *Pleiſters*, *Zalven*, enz. Men ſtelt dan: *F. Pulv.*, of *F. Pill.*, of *F. Elect.*, of *F. Empl.*, of *F. Unguent.*, of *F. Linim.*

b. Bijzonder is dit noodzakelijk in *Pillen* en *Conſerven.*

c. Daarentegen wordt het bij *gekookte Dranken*, *Aftrekzels*, *Sappen van Kruiden* enz., bijna nooit geplaatst.

d. Doch, wanneer de *bereiding* een zeker kunstmaatig gedrag veronderſtelt, het welk bij het *Recept* niet wordt opgegeven, zoo wordt 'er *L. A.* bijgevoegd, ten blijke, dat men zig op de bekwaamheid van den Apotheker betrouwt.

e. Men wagte zig echter, om, wanneer reeds dingen, die tot *Poeders* gewreven zijn, bij het *Recept* worden opgegeven, 'er dan nog onder te ſchrijven, *F. Pulvis.*

f. Ja in *Poeders* is het bijna nimmer noodig de woorden *F. Pulvis* 'er bij te voegen; wanneer de Apotheker reeds zien kan, wat het zijn moet; wanneer de *Ingrediënten* van dien aart zijn, dat zij niet anders, dan in *Poeders*, gegeven kunnen worden; of wanneer zij, tot *Poeders* gewreven, worden voorgeſchreven.

g. Ik zoude deeze aanmerking niet maaken, zoo ik niet dagelijks voorbeelden van dit misbruik zag.

§. CCCLXXXV.

Meenigmaalen wordt de *M.* weggelaaten, en *ut F.* daar onder geſchreven, wanneer het laatſte *Ingrediënt*

 geen

geen bepaald *gewicht* of *hoeveelheid* heeft, en dus met *Q. S.* aangewezen wordt.

a. Wanneer het laatfte *Ingrediënt* een *gedaante-gevend* middel is, het welk, uit dien hoofde, in eene onbepaalde *hoeveelheid* wordt voorgefchreven, dewijl de Arts niet naauwkeurig weet, hoe veel daar toe behoort, om zulk eene, en geene andere, gedaante daar te ftellen, zoo moet ook het begin der onderfchrijving *ut F.* zijn.

b. Tot een voorbeeld kan het volgende dienen:

℞. *Ol. Amygd. dulc. rec.* ℥i.
Syrup. Viol. ʒvi.
Aq. Ceraf. ℥ß.
Sem. Cydon. q. f.
Ut F. Linctus.

§. CCCLXXXVI.

Ook wordt dikwils geen *M.* gefteld, wanneer, namelijk, eene andere *bereiding* wordt voorgefchreven, als *Incifa & Contufa*, en dergelijke.

a. Dit is meestal het geval in *Kruiden*, die als *Thee* getrokken worden, als welke deels gefneden, deels geftooten worden.

b. Meerdere voorbeelden zullen wij bij de afzonderlijke behandeling ontmoeten.

§. CCCLXXXVII.

Thans koomt de *verdeeling in Giften*, wanneer dezelve noodig is. Ten dien opzichte wordt gemeenlijk, na dat de geheele algemeene *hoeveelheid* is opgege-

ge-

geven, gesteld *Dividatur*, of *Div.*, met de noodige bijvoegzelen.

a. Het meest gewoone bijvoegzel is *in part. aequal.*, of gelijke deelen, dat is, *Giften* van een even gelijk gewicht, het welk inzonderheid in *Poeders* het geval is.

b. Doch, wanneer men *Pillen* voorschrijft, zet men meestal: *F. Pil. grani unius*, of *granorum duorum*, of *granorum trium*, of *F. Pil. Numero L*, of *C.*

§. CCCLXXXVIII.

Of men vermeenigvuldigt het Geneesmiddel, waar van ééne *Gifte* was voorgeschreven, door middel van een *Dispensetur*, of *Dispens. in duplo*, of *in triplo*, enz.

a. Dat is, dat zoo veele *Poeders*, en dergelijke, bereid moeten worden, als hier in eene enkele *Gifte* worden voorgeschreven, of dat men het vermeenigvuldigen moet, zoo als in het omgekeerde geval eene verdeeling moet geschieden.

§. CCCLXXXIX.

Na de afdeeling der *Giften*, wordt ook wel gemeld, hoedanig het middel te *omwinden*, zoo als dit dikwerf bij *Pillen* het geval is.

a. Deeze worden gemeenlijk verzilverd, of met *Semen Lycopodii*, of andere *Poeders*, bestrooid.

b. De voorbeelden daar van zullen in de bijzondere behandeling worden bijgebragt.

§. CCCXC.

Eindelijk koomt het bijna nooit ontbreekende *Detur*, of *D.*, het welk beduidt, dat de Apotheker het gereed gemaakte Geneesmiddel aan den Zieken, of deszelfs Bedienden, geven zal.

a. Eigentlijk is het in den hoogſten graad overtollig, wanneer het op zig zelven ſtaat; het ſpreekt immers van zelf, dat de Apotheker het Geneesmiddel niet bij zig moet houden.

b. Maar het behoort onder de veelvuldige gebruiken, welken wij in de Geneeskunde zoo maar niet kunnen afſchaffen.

§. CCCXCI.

Beter voegt deeze *D.*, wanneer tevens gezegd wordt, waar in de Apotheker het middel geven zal; als, in een doos, in een kruik, in een glas, of wat men noodig vindt.

a. Het verſtaat zig, dat deeze onderrichting ook in het *Latijn* gegeven moet worden, dewijl zij nog voor den Apotheker geſchikt is.

b. Men ſchrijft de *Poeders*, wanneer zij in *geheele hoeveelheden* geördonneerd worden, bij ons meestal in ſuiker-glazen voor; echter is men ook wel gewoon doozen daar toe te neemen.

c. Niet zelden, wanneer het voor aanzienlijke lieden is, wordt uitdrukkelijk een wit glas, in plaats van een groen, begeerd.

d. Het zelfde geldt ook van eene kruik; wanneer die van porcelein of zuiver wit moet zijn, wordt het 'er bij gezet.

e. Men

e. Men heeft trappen in deeze cierlijkheid. Men ſchrijft: *D. in fictil. nitid.*, of *nitidiſſ.*

f. Niet zelden worden de *Poeders* in gewascht papier, of *charta cerata*; voorgeſchreven.

g. Het zorgvuldig toebinden met een blaas, en dergelijken, het inpakken der *Kruiden* in doozen, behoort ook hier toe. Kortom; alles wat de Apotheker doen moet, op dat het Geneesmiddel behoorlijk bewaard blijve.

§. CCCXCII.

Men behoort insgelijks in deeze onderrichting 'er bij te voegen, waar mede het Geneesmiddel moet worden ingenomen of gebruikt.

a. Daar toe behooren de *Ouwelen*, waar van hier vooren geſproken is geworden.

b. Een klyſteer-fles en ſpuit worden 'er niet zelden bijgevoegd; zonder dat het echter noodig is, daar van in de onderrichting te gewagen.

§. CCCXCIII.

Hoe groot eene *Spaanſche Vliegen Pleiſter*, of eene andere *geſmeerde Pleiſter*, zijn moet, en hoe zij bewaard moet worden, moet in de onderrichting ingevlochten worden.

a. Bij voorbeeld; ik ſchrijf meestal eene *Blaartrekkende Pleiſter* op deeze wijze voor: *Extendat. ſuper alut. magnitud. fol. major. octav. & in angul. extend. Empl. adhaeſiv. q. ſ. D. ſuperject. chart. cerat.*

b. Zoortgelijke voorbeelden levert de bijzondere Verhandeling op, alwaar ook, het geen hier mogt

 zijn

zijn overgeslagen, en niet algemeen genoeg bekend is, zal worden opgegeven.

§. CCCXCIV.

In deeze onderrichting betaamt het den Geneesheer volledig te zijn, zonder iets over te slaan, het geen naderhand zwarigheid zoude kunnen veroorzaaken. Hij behoude daar in de, wel barbaarsche, maar best verstaanbaare, uitdrukkingen.

a. Het is belachelijk, in het *Recept* iets uit te laaten, het geen, ten aanzien der gevolgen, noodzakelijk is. Dit behoeft geene uitlegging. Wanneer *Pillen* aan elkander kleeven, is dit de schuld van den Arts; de Apotheker durft dezelven niet verzilveren, wanneer de Arts het niet uitdrukkelijk bevolen heeft. Dit is niet onder de gevallen, waar in zijn verstand dat van den Geneesheer aanvult.

b. Van het eenmaal aangenomen *Latijn*, is reeds hier vooren gesproken.

ZE-

ZEVENTIENDE AFDEELING.

Van de Signatuur onder de Recepten.

§. CCCXCV.

Thans gaan wij over tot eene andere onderrichting, die voor den *Zieken*, of deszelfs *Aanhoorigen*, of *Oppasfers*, dient, en uit dien hoofde in de gewoone taal des Lands, of in de eigene taal van den Zieken, wanneer de Arts dezelve verftaat, uitgedrukt moet worden.

a. Deeze onderrichting is voorzeker niet minder gewichtig, dan de eerfte. Die daar van nut moeten trekken, zijn dikwils eenvouwdige lieden, welke de klaarfte en meest voldoende aanwijzing behoeven, zoo dat alle misflagen moeten worden vermijd.

b. Dat deeze in de gewoone taal des Lands gefchreven moet worden, fpreekt van zelf.

§. CCCXCVI.

Zij wordt zeer dikwils weggelaaten, wanneer de Geneesheer de manier van gebruiken, wegens de kortheid des tijds, zelf wil opgeven. Dit is echter altijd niet wel gehandeld.

a. Daar door kunnen de grootfte misflagen veroorzaakt worden; het *Recept* heeft geene bepaalde, en dus weinig, waarde.

 b. Iets

b. Iets anders is het, wanneer de Arts het zelf laat bereiden en haalen, hoe zeer altijd het middel gevaarlijk wordt, wanneer het gebruik 'er niet bij ſtaat, zoo als dit in braak- en ontlast-middelen vooral het geval is.

§. CCCXCVII.

Men begint de *Signatuur* met het woord *Signetur*, of de letter *S.*

a. Deeze is de derde gewoone letter op de *Recepten.* Het *Miſce*, *Detur*, *Signetur*, vindt men 'er bijna altijd op.

b. Zomwijlen verkort men deeze drie letters, door, bij voorbeeld, te zetten: *S. 60 Droppels.*

c. Ook is het gebruik, wanneer verſchillende Geneesmiddelen naar het platte Land gezonden worden, zig van de letters *A*, *B*, *C*, enz. te bedienen; doch zulks kan aan dwaling onderworpen zijn. Dus is het beter, elk Geneesmiddel, naar deszelfs werking, te noemen.

§. CCCXCVIII.

Als dan zet men den *titel*, dien het Geneesmiddel voeren moet, waar in men echter allen opſchik en onvoegzaamheid behoort te vermijden.

a. Dit is niet meer bij ons zoo zeer in den ſmaak: wij laaten zulks meestal weg, ten ware men verſcheiden dingen van denzelfden aart op eenmaal voorſchrijve, ten einde verwarring voor te komen.

b. Het zoude evenwel niet ongeſchikt zijn, om dezelven naar de voornaamſte oogmerken, waar toe zij die-

dienen, te noemen; als: *Maag-droppelen*, *Borstmiddelen*, *verkoelende Mengzels*, *openende Poeders*, *rustverwekkende Amandel-melken*, *krampstillende Pillen*, enz.

c. In 't bijzonder is dit noodzakelijk, dewijl een Geneesmiddel een oogmerk kan gehad hebben, het welk niet dadelijk uit het *Recept* is af te neemen, of ook wel ongemeen sterke of zwakke *Ingrediënten* bevat.

d. De *uitwendige* middelen moeten ten minsten met de woorden, *tot uitwendig gebruik*, aangewezen worden.

e. Wanneer de *Signatuur* juist en uitvoerig is opgegeven, kan men met meer zekerheid oordeelen, of dat zelfde Geneesmiddel ook nog voor een ander zoude kunnen te pas komen.

f. De krachten, welken men op deeze wijze aan de Geneesmiddelen toeschrijft, moeten niet overdreven zijn, en vooral niet het voorkomen van wonderbaare krachten hebben. Men gebruike niet de woorden van *algemeene Tinctuur*, *levendigmaakende Droppelen*, *onvergelijkelijke Essentie*, *Goud-poeder*, *gehoor-versterkende Droppelen*, en dergelijken.

g. Het kan echter meestal aankomen, dat men *maag-versterkend*, *verzagtend*, *bloed-zuiverend*, enz. zegt; want dit heeft op zig zelven grond, en het is meestentijds de schuld van den Geneesheer, wanneer de uitkomst aan dien lof niet beäntwoordt.

h. In 't bijzonder echter wagte men zig, het middel niet zoo te betijtelen, dat de staat van den Zieken 'er door verraden worde, vooral, wanneer hij eenig ongemak aan de teeldeelen heeft. Zoo moet men zig van alle zinspelingen op Venerieke Ziekten,

Druipers, en dergelijken, zorgvuldig onthouden. *Zalven*, die tot *Chankers* gebruikt worden, *inspuitingen tot Druipers*, *Kwik-zalven*, worden allen eenvouwdig geteekend, *tot uitwendig gebruik*.

§. CCCXCIX.

Als dan wordt meestal de *Gifte* en de *Tijd* 'er bijgevoegd.

a. Als, bij voorbeeld, hoe veel *Droppels*, hoe veel *Pillen*, zoo veel als op de punt van een mes kan liggen, ter grootte van een noot, een theelepel vol, enz. de Lijder daar van telkens neemen moet.

b. Of, zoo het Geneesmiddel in *Giften* afgedeeld is, wanneer hij het *Poeder* neemen moet.

c. Den tijd 'er bij te voegen, vereischt weinig moeite, en verschaft veel nut.

§. CCCC.

Verder wordt ook wel opgegeven, met welk *Vocht*, of *Vehiculum*, het middel moet worden ingenomen.

a. Als *Thee-water*, *Koffij*, *Wijn*, *Brandewijn*, en dergelijke; ook een stuk *Suiker*.

b. Hier toe behooren ook de *Ouwels*, wanneer zij nog in gebruik waren; of wel *gekookte Pruimen* en *Rosijnen*.

c. Zommigen hebben ook wel de gewoonte gehad, als HEISTER, om zoodanige *Vehicula* afzonderlijk voor te schrijven.

d. Zommigen onder de Ouden gebruikten ook wel de *Julapia*, om toe te drinken.

e. Van

e. Van de eigentlijke en oneigentlijke *Vehicula* zal hier na gesproken worden.

§. CCCCI.

Eindelijk is het niet zelden noodig en gebruikelijk, om van het te houden gedrag van den Lijder gewag te maaken.

a. Bij voorbeeld, of de Lijder zig te bed moet houden, of en hoe veel hij moet toedrinken.

b. Inzonderheid is dit het geval, wanneer een braakmiddel wordt voorgeschreven.

§. CCCCII.

Dikwils wordt dit alles achter wege gelaaten, en alleenlijk gezegd: *Volgens affpraak te gebruiken.*

a. Wanneer, namelijk, de Arts aan den Lijder, of deszelfs aanhoorigen, eerst de noodige onderrichting gegeven heeft.

b. Doch dit is een misbruik. Een *Recept* moet niets geheimzinnigs behelzen, en in alle punten zoo bepaald zijn, als mogelijk is. Ook kan het voor anderen door den tijd te pas komen, wanneer het gebruik behoorlijk en omstandig is opgegeven.

§. CCCCIII.

Bij de *uitwendige* Geneesmiddelen wordt zoo veel, ten aanzien van de manier van gebruiken, opgegeven, als wezentlijk noodig is.

a. Zomtijds is deeze onderrichting zeer kort, wanneer het een zeer bekend middel betreft, als bij *Blaartrekkende Pleisters.*

b. Zelfs

b. Zelfs over 't algemeen is men, ten aanzien van deeze Geneesmiddelen, zeer kort.

§. CCCCIV.

Intusschen behoort de Arts hier in den ernst en de waardigheid van zijne konst voor oogen te houden; hij maake de *Signatuur* wel volledig, maar niet wijdloopig, en vooral met geen voorkomen van bijgeloovigheid.

a. Men zie toe, dat de *Signatuur* op het briefjen, het welk de Apotheker aan het flesjen of doosjen vastbindt, gevoeglijk ſtaan kan.

b. Men vermijde hier in alles, wat beuzelachtig is.

c. Het eenige geval, waar in men, buiten noodzaak, zeer omſtandig is, en zorgvuldig ſchijnt, is dan, wanneer men door een bezwangerd Meisjen wordt geraadpleegd. Men zoekt ſlechts tijd te winnen, tot dat de toeneemende zwangerheid duidelijk blijke, wanneer men haaren toeſtand te kennen geeft aan die geenen, die over haar het opzicht hebben. Dit is over 't algemeen een teeder ſtuk. Wanneer men haar weg zendt, vindt zij anderen, die de vrucht afdrijven. En te vroeg misbaar te maaken, is ook zeer bedenkelijk.

✣ ✣
✣

AGTTIENDE AFDEELING.

Van het geen verder, ten aanzien der Recepten, moet worden in acht genomen.

§. CCCCV.

Hier komen in aanschouw het opschrift, het begin, de dagteekening, de naams-onderteekening van den Arts, en het teeken, het welk de Apothekersgezel, die het Geneesmiddel bereid heeft, op het *Recept* stelt.

§. CCCCVI.

Het opschrift, of het teeken, of de letter, waar mede de Arts het *Recept* boven aan begint, is zeer onverschillig.

a. Het is gemeenlijk een *Alpha* en een *Omega*; een *dubbeld kruis*; een *cum Deo*, enz.

b. De nuttigheid van dit teeken bestaat alleenlijk daar in, dat zig de Arts middelerwijlen omtrent de *Ingrediënten* bedenken kan.

c. Het ware te wenschen, dat, in plaats van dit teeken, de dagteekening, of de naam van den geen, voor wien het *Recept* is, 'er op gesteld werde.

§. CCCCVII.

Het begin van het *Recept* is het woord *Recipe*, of de letter ℞.

§. CCCCVIII.

Of, wanneer een Geneesmiddel alleenlijk herhaald moet worden, zet men *Repetatur*, of *Rep.*, en bij het *Formulier* een *Uti*, en de dagteekening, op welken het is voorgeschreven geweest.

a. Bij voorbeeld: *Rep. Pill. uti d.* 4. *Mart.*

b. Wanneer het niet te lang geleden is, zet men ook wel, *uti nuper.*

§. CCCCIX.

De naams - onderteekening van den Arts op het *Recept* te stellen, is eene zeer wenschelijke zaak, gelijk ook de naam van den Zieken, en de dagteekening.

a. Een *Recept* is een openbaar geschrift, waar in het niet aan de gewoone teekenen van echtheid ontbreeken moet.

b. Het zeer verkeerd misbruik, dat anderen op het zelfde *Recept* ook het Geneesmiddel bekomen kunnen, waar door zoo veel onheils berokkend wordt, zou krachtig worden afgeweerd, wanneer het den Apotheker wierd opgelegd, dat de *Recepten* alleen voor den benoemden *perfoon*, ten minften voor dien *datum*, gelden konden.

c. Bij ons wordt geen Braakmiddel gegeven, zonder dat 'er een *Recept* bij is. Een oud *Recept* kan zeer

zeer veel nadeel doen, wanneer het op eenen anderen Zieken wordt toegepast, zonder dat een Arts, nopens deszelfs omſtandigheden, geraadpleegd is.

d. Over 't algemeen is het vak der Geneeskunde aan groote gebreken onderhevig, in het ééne Land meerder, in het andere minder.

e. Bij Venericke Lijders, en anderen, die zig over hunne ziekte ſchamen, zoude men zig met verdichte naamen kunnen behelpen, het geen zeer gemakkelijk zijn zoude, wanneer het eenmaal in de manier gekomen was.

f. De Apothekers-gezel, die bij ons een Geneesmiddel heeft gereed gemaakt, zet zijn naam op de *Signatuur*, om zijne *bereiding* te kunnen verantwoorden; zoo als de naam van de Apotheek, in koper gegraveerd, daar mede op ſtaat.

✣ ✣ ✣
✣ ✣
✣

NEGENTIENDE AFDEELING.

Eenige Regelen, de keuze der Geneesmiddelen betreffende.

§. CCCCX.

Wij zijn thans gekomen aan het ſlot onzer *algemeene Verhandeling*, betreffende het ſchrijven van *Recepten*, en zullen, om daar aan vaarwel te kunnen zeggen, 'er nog eenige *Regelen* bijvoegen.

§. CCCCXI.

De Arts maake zig den tijd te nutte, dien hij bij den Zieken doorbrengt, en hem wegens zijne bevinding ondervraagt, of zijne ziekte onderzoekt, om, het geen hem te doen ſtaat, behoorlijk bij zig zelven te overleggen, op dat hij, het *Recept* beginnende te ſchrijven, het zelve in zijn hoofd hebbe, en onder het ſchrijven niet door onzekerheid geſlingerd worde.

a. De nageſpoorde omſtandigheden der ziekte moeten hem, het geen hij behoort te doen, dadelijk aan de hand geven: de algemeene kennis van ziekten te geneezen, geeft hem oogenblikkelijk iets aan de hand, en ſtrekt hem tot leiding. Op die wijze zal hij, bij het einde van zijn onderzoek, het met zig zelven eens zijn, wat hij behoort voor te ſchrijven.

b. Niets

b. Niets ftrekt hem meer tot nadeel, dan wanneer hij, onder het fchrijven van het *Recept*, onzekerheid en twijffeling aan den dag legt, of het gefchrevene weder doorhaalt, welk laatfte zijne kunde, zijne ondervinding, en zijn juist begrip van de ziekte, ten uiterften verdagt maakt.

c. Het gewichtigfte voor den Zieken beftaat altijd daar in, dat zijn Arts de ziekte reeds bij anderen gezien heeft, en reeds wete, hoe hij dezelve te keer moet gaan. Hoe neêrflachtig moet hem dus niet de befluiteloosheid van zijnen Geneesheer maaken! Hij twijffelt nu geen oogenblik, of hij bevindt zig in onzekere handen.

d. Doorgaans ontmoet men zulks bij die Artfen, welke het *Recept* recht naar de konst willen voorfchrijven; terwijl zij daarentegen, die enkel den flenter volgen, zig zonder bedenken nederzetten, en hunne honderd, ja duizend maalen voorgefchrevene *Formulieren* weder nafchrijven.

§. CCCCXII.

Dewijl echter niet bij alle Zieken iets *kan* worden voorgefchreven, vooral, wanneer men de ziekte nog niet recht kent, en eerst eene nadere ontwikkeling van dezelve hebben moet, en hem evenwel iets *moet* worden voorgefchreven, zoo is het zeer noodig, dat de Arts zig aan zekere *Recepten* gewenne, die ten minften geene fchade doen, zoo zij al geen nut aanbrengen.

a. Hier toe behooren veelerleie *verkoelende Poeders*, *Mengzels*, en dergelijke, als ook allerleie verzagtende Geneesmiddelen.

b. Ik ben veelal gewoon in het begin een zagt ontlastend middel voor te schrijven, wanneer de omstandigheden het gedogen. Ook is een Braakmiddel zeer dikwils het beste, om mede te beginnen.

c. Deeze *Recepten*, om ontlasting of braaking te verwekken, ja ook alle anderen, die bij den voortgang der kwaal gegeven worden, maake men zig zoo bekend en eigen, dat men ze, wat de hoofdzaak betreft, vaardig schrijven kan, en alleen behoeft te zorgen voor de afwisseling in *Wateren*, *Syropen*, *gedaante-gevende Extracten*, enz.

§. CCCCXIII.

In het voorschrijven van een *Recept* is het zijn plicht, om als een braaf en geschikt Man te zorgen, van niets te doen, het welk met zijn beroep strijdig is.

a. Dit behoeft geene opheldering. Hij moet zig, om geenerleie oorzaak, om geene menschen-vrees, om geene huichelarij, als een Kwakzalver gedragen.

b. Wordt hij door een bezwangerd Meisjen geraadpleegd, het is zijn plicht, de vrucht voor het afdrijven te beveiligen, en hij mag dit door eene onschuldige misleiding trachten te bewerken.

c. Zulk eene onschuldige misleiding is een ieder geöorloofd, wanneer gezondheid en leven niet anders kan behouden worden, mits het waarlijk eene *pia fraus* zij.

§. CCCCXIV.

§. CCCCXIV.

Hij verkieze *werkzaame* en *gepaste*, *veilige*, en zoo veel mögelijk, *aangenaame* Geneesmiddelen, fteeds gedachtig aan de fpreuk: *Tuto*, *cito* & *jucunde*.

a. Het zoude onverantwoordelijk zijn, krachteloo-ze, onnuttige, ja niets-waardige dingen te geven, hoedanige zommige te veel geprezene Geneesmiddelen zijn; bij voorbeeld, de *Zegel-aarde*, en zoortgelijke dingen, die, uit hoofde der *Signatuur*, zeker crediet verkregen hebben.

c. Hij verkieze dus uit de *Materia Medica* niet meer dan *veertig*, of ten hoogften *vijftig* Artikelen, waar mede hij zekerlijk kan toekomen, en gebruike de *Praeparaten* uit dezelven tot afwisfeling, zoo verre die werkzaam zijn.

c. Ook wagte hij zig, om, zonder overwegende voordeelen, van leelijk riekende of leelijk fmaakende Geneesmiddelen gebruik te maaken.

d. Dat de Geneesmiddelen *veilig* moeten kunnen gegeven worden, of op zig zelven, of in eene voorzichtig bepaalde *Gifte*, en, ten aanzien van de wijze van gebruiken, verftaat zig van zelf. De *Nieswortel* is zeer werkzaam, zeer krachtig; maar heeft alleronzekerfte uitwerkingen.

§. CCCCXV.

Voor Armen en Rijken houde hij dezelfde manier. Hij geve liever in 't geheel geene Geneesmiddelen, of hij geve goeden, ja de besten. Wanneer men de Geneesmiddelen ter rechter tijd geeft; wanneer men de waare aanwijzingen ter geneezing voor oogen houdt;

wanneer men niets voorfchrijft, het welk misfchien niet gebruikt wordt, zal het geen groot onderfcheid maaken.

a. Deeze manier van handelen raade ik een ieder aan. IJdele goedkoope Geneesmiddelen aan de Armen te geven, en duure aan de Rijken, is ongerijmd, wanneer het leven 'er van afhangt. En ik weet niet, dat men 's Menfchen leven in een goedkoop en duur leven onderfcheiden kan.

b. Echter is het zeker, dat men, zoo veel mogelijk, aan de goedkoope Geneesmiddelen den voorrang moet geven, wanneer derzelver krachten gelijk zijn.

c. De opgegevene omftandigheden doen ongemeen veel af. Inzonderheid ftrekt het te keer gaan van eene Gal- of Rotkoorts, door in tijds gegevene *Braakmiddelen* en *Kina*; en het fpoedig doen eindigen van eene Zenuwkoorts, door vroege en krachtige *Giften* van *Muskus*, tot bevestiging van deezen regel.

§. CCCCXVI.

Nieuwe Geneesmiddelen, die door goede, geloofwaardige Artfen worden aangeprezen, en welke door waare Geneeskundige gronden niet opentlijk wederfproken worden, beproeve men, bij gepaste gelegenheden, op eene redelijke en onpartijdige wijze.

a. Men zij niet te ftijfhoofdig tegen nieuw uitgevondene middelen; men houde niet alles voor wind en dwaasheid; men blijve niet altijd bij zijnen ouden flenter; men verheuge zig, wanneer de konst verrijkt wordt; en men zij gaarne getuige van de werkzaamheid van nieuwe uitvindingen.

b. Ein-

b. Eindelijk verwaardige men zig het nieuwe onder de voorengemelde mitſen te beproeven; doch niet uit voor-ingenomenheid, maar als een rechtſchapen Man. Helpt het, zoo heeft de konst gewonnen; helpt het niet, zoo zegge men: *Transeant cum caeteris.*

c. Doch in deeze beproevingen gaa men ook met omzichtigheid te werk; men lette punctuëelijk op al het geen daar bij behoort te worden in acht genomen; men ruime alles uit den weg, het welk aan het Geneesmiddel, in het neemen der proeve, ſchaden kan, zoo dat men het volkomen goed hebbe, dat men het volkomen op de voorgeſchrevene manier geve, en dat de omſtandigheden van den Zieken in alles dezelfde zijn, enz.

d. Hij houde het midden tusſchen den blinden eerbiediger van het nieuwe, en den ſtijfhoofdigen aankleever van het oude. Veel te dikwils wordt het nieuwe gehaat, en wij ſchamen ons om van anderen nog te leeren.

§. CCCCXVII.

Men ſchrijve voor uit de beste Apotheken, mits de Man kunde en braafheid tevens bezitte.

a. In de beroemdſte Apotheken is meestal eene voortreffelijke oplage van waaren, en men vindt daar geene verouderde en krachtelooze dingen. Zulk een Apotheker heeft ook niet gaarne met winzieke beärbeiders te doen.

b. Daarom behoorden zelfs in eene groote Stad niet veele Apotheken te zijn. Hier te *Koppenhagen* hebben wij 'er ſlechts *zes*, en bevinden 'er ons wel bij.

§. CCCCXVIII.

Dit is vooral het geval, wanneer het aankoomt op *bereidingen*, die veel vlijt en moeite vorderen, of veele kosten veroorzaaken.

a. Wij hebben reeds van de *Zwavelmelk* met een woord gesproken. De *Sublimaat* kan een tweede voorbeeld opleveren.

b. Een goed Apotheker heeft ook doorgaans goede Bedienden, die hunne konst verstaan, en die het zig tot eere rekenen, de Geneesmiddelen behoorlijk gereed te maaken.

§. CCCCXIX.

Niets ter wereld kan eenen waardigen Arts bewegen, om de Geneesmiddelen geheim te houden, onder voorwendzel van derzelver verkeerde *bereiding* in de Apotheken, ze zelf gereed te maaken, en zig te gelijk als Arts en Apotheker voor te doen. Hij is zelfs aan te groote verantwoording, ja aan eenige verdenking, onderworpen. De Practijk of de Apotheek moet 'er één van beiden bij lijden.

a. Ik weet wel, dat op zommige plaatsen de gewoonte medebrengt, om de Apotheken aan eenen openbaaren Geneesheer toe te vertrouwen, en dan moeten, zoo ik mij niet vergisse, aldaar Meesters-knechts gehouden worden. Doch dit is een misbruik.

b. Om van de meenigvuldige redenen, die tegen deeze ongerijmde zamenvoeging kunnen worden ingebragt, niet te gewagen, zal ik alleenlijk zeggen, dat het Publiek hier door niet volkomen beveiligd is; want

want het is al eens nuttig, dat de Arts den Apotheker, en de Apotheker den Arts, nu en dan in de kaart kijke.

c. Bij ons in *Denemarken* is het volstrekt verboden, dat beide bedieningen door één en denzelfden persoon worden waargenomen. Wanneer de Apotheker Doctor wordt, moet hij de Apotheek verlaaten, en wanneer de Doctor Apotheker wordt, zoo is hem het practiseeren niet meer geöorloofd.

d. Zulke zoort van Artsen geven hunne Zieken de Geneesmiddelen zelf, het welk, ten aanzien van venerieke ongemakken, eenige verschooning vinden kan. Echter laaten zij zig daar voor verschrikkelijk betaalen, en ik weet voorbeelden, dat zij voor eenige *Kwikmiddelen* tot veertig Rijksdalers toe gerekend, en zig dus als waare bloedzuigers gedragen hebben.

§. CCCCXX.

Dingen, die in het gemeene leven verachtelijk zijn, geenen goeden reuk, smaak of aanzien hebben, maake hij, door de kunst, onkenbaar.

a. Eenen jongen Arts, die nog zijnen opgang maaken moet, houdt men zulks ten goede, maar niet den Arts, die reeds naam gemaakt heeft; deeze moet zig boven huichelarij verheffen, en de zaak bij haaren waaren naam noemen.

b. Ik heb reeds hier vooren gezegd, dat men zulke verachtelijke dingen niet ligtelijk moet voorschrijven, uitgenomen, wanneer zij duidelijk worden aangewezen.

c. In plaats van de *vluchtige Zalve*, ja zelfs nu en dan in plaats van de *blaartrekkende Pleisters*, ben ik,

 ze-

zedert eenigen tijd, gewoon, mij van de gemeene *groene Zeep* te bedienen, en befpeure daar van zulk eene nuttigheid, dat ik niet kan nalaaten, van dit middel, in weêrwil van deszelfs geringheid, ook bij welgeftelde lieden gebruik te maaken.

§. CCCCXXI.

Uitlandfche dingen, die uit vreemde Werelddeelen komen, laate men, zoo veel mogelijk, weg: want hoe duurder zij zijn, des te meer worden zij vervalscht.

a. Bij ongeluk zijn juist de middelen, die uit verre Landen komen, de werkzaamfte; maar daarom moet men niet alles, wat flechts vreemd is, verkiezen.

b. De *Muskus* is ook dusdanig middel: doch welke wij in 't geheel niet misfen kunnen.

c. Ten aanzien der vervalfchingen, houde men zig aan de kenteekenen, die door zekere Schrijvers zijn opgegeven.

d. Het behoeft juist niet, dat een Geneesmiddel uit verren Lande kome; inlandfche middelen worden ook wel vervalscht, wanneer het, wegens den prijs, der moeite waardig is.

§. CCCCXXII.

In de benamingen der Geneesmiddelen, naar de plaats, van waar zij komen, moet de Arts voorzichtig zijn, en wanneer hij het niet met zekerheid weet, fchrijve hij het beste, of *optimum*, voor.

a. Het

a. Het is een groote misslag, wanneer men de benamingen verkeerd opgeeft. Nog altijd zegt men *Borax Venetus*, *Terebinthina Veneta*, en dergelijke meer, hoe zeer deeze dingen niet meer van *Venetiën* komen.

b. Het zekerste is derhalven, dat men deeze naamen weglaat, en daar voor *Optim.* in de plaats stelt, wanneer men het beste hebben wil. De Apotheker neemt dan de beste zoort, en het doet 'er niets toe, of hij het goed van *Theben*, *Alexandriën*, *Venetiën*, *Holland* of *Engeland* gekregen heeft.

§. CCCCXXIII.

Hij geve altijd, zoo veel het mogelijk is, den voorrang aan *enkelvouwdige* middelen boven *gepraepareerde*, en aan die beiden boven de *zamengestelde* middelen.

a. De *enkelvouwdige* middelen hebben dikwils meer kracht, dan de *gepraepareerde*, en van de zamenstellingen is meenigmaalen de kracht onbekend.

b. Door de schuld van zommige Apothekers, kan ook zomtijds een *Praeparaat*, en nog veel meer een *zamengesteld* middel, niet volkomen goed zijn. Echter hebben wij ons in *Koppenhagen* daar over niet te beklagen.

c. Wanneer men de goedheid van het middel onderzoeken wil, zoo is zulks, bij *zamengestelde* middelen, en zelfs reeds bij *gepraepareerde*, niet meer mogelijk.

d. Ook hier is de eenvouwdigheid zeer dienstig; want het is niet te verwagten, dat men van twee, dikwils gelijkzoortige, *zamengevoegde* midde-

 len,

len, zal beslisſen, of zij krachteloos, of vervalscht zijn.

§. CCCCXXIV.

De naamen, welken het middel, naar de verſchillende Geneeskundige ſtelzels, en in de onderſcheiden Apothekers-boeken, draagt, moeten aan den Arts bekend zijn, op dat hij niet één en het zelfde onder verſchillende naamen ter neder ſtelle, of in de gevolgen, onwetend, nadeel te weeg brenge.

Hier van is hier boven wijdloopig gehandeld, en wij hebben daar van het voorbeeld van den *Tartarus Antimonialis* bijgebragt.

§. CCCCXXV.

Voornamelijk moet hij weten, welke Geneesmiddelen *in zijn Land*, volgens het aldaar geldende Apothekers-boek, als Winkel-middelen bekend zijn, op dat hij niet ietwes voorſchrijve, het welk aldaar niet te bekomen is.

§. CCCCXXVI.

Hij moet ook niet onkundig zijn, in welk *jaargetijde* de *verſche Kruiden*, *Bloemen*, enz. te bekomen zijn.

§. CCCCXXVII.

Hij ſchrijve geene *Citroenen* voor, wanneer dezelve, zoo als in den winter dikwerf het geval is, boven maaten duur zijn.

§. CCCCXXVIII.

§. CCCCXXVIII.

Hij maake zig bekend met de dikte en specifieke zwaarte van elk middel, het welk hij gebruiken wil, om grove misslagen te vermijden.

§. CCCCXXIX.

Hij bestudeere vlijtig eene goede *Materia Medica*, terwijl hij nog een jong Doctor is; en om geenen nutteloozen arbeid te verrichten, houde hij zig alleenlijk bezig met de Artikelen, welken hij in zijne Practijk noodig heeft.

VAN HET SCHRIJVEN VAN RECEPTEN IN HET BIJZONDER.

§. CCCCXXX.

Eindelijk komen wij tot de *bijzondere Recepten*, en volgen daar in geheel en al ons nieuw stelzel.

Men zie hier vooren §. LXVII. tot §. CXXXIV. Na dat ik een nieuw stelzel ontworpen heb, zoude het niet gevoeglijk zijn, wanneer ik een ander ten grondslag leggen wilde. Men herinnere zig, dat ik daar in de *bereiding*, en vervolgens de *hoeveelheid*, en het *gebruik*, tot *gronden van verdeeling* gelegd hebbe. Daar door zal dus veel wijdloopigheid worden uitgespaard.

§. CCCCXXXI.

Dienvolgende neemen wij in de eerſte plaats de *Mengzels*, (*Miſcelae*).

Namelijk, die claſſe van Geneesmiddelen, welke meer dan één *Ingrediënt* bevatten, waar van niets bij de *bereiding* overig blijft, en waar toe geene bijzondere warmte vereischt wordt. Men zie §. LXIX, LXX. en LXXI.

§. CCCCXXXII.

Ten aanzien van deeze eerſte claſſe maaken wij een begin met het eerſte onderdeel, de *Vloeibaarheden* of *Vochten*, (*Liquores*).

Die, namelijk, de dikte van *Water*, ten hoogſten van eene *Syroop*, hebben. Men zie §. LXXIII. en LXXIV.

§. CCCCXXXIII.

Hier van neemen wij wederom de *eerſte Afdeeling*, namelijk, de *Geneeskundige zoorten*. Men zie §. LXXV. en LXXVI.

Die, namelijk, tot *inwendig*, en dus tot *Geneeskundig gebruik* beſtemd zijn. Daar toe behooren de *Droppelen*, de *Drankjens*, de *Julapia*, de *Mengzels*, de *Olie-melken*; en wel zulke *Formulieren*, die het meest in gebruik zijn.

§. CCCCXXXIV.

Dus beginnen wij het eerst met de *Droppelen*.

TWIN-

TWINTIGSTE AFDEELING.

Van de Droppelen, (Guttae, Guttulae, Mixtura contracta).

§. CCCCXXXV.

Deeze zijn een, tot *inwendig* gebruik bestemd, *zamengesteld Vocht*, het welk gemeenlijk van een paar *Drachma's* tot een paar *Oncen* wordt voorgeschreven, en, dewijl 'er verscheiden *Giften* voor handen zijn, droppelsgewijze wordt afgeteld.

Zij verschillen van een *Drankjen* daar in, dat zij meermaalen ingenomen worden. — Van een *Mengzel*, dat zij in kleine *hoeveelheden* worden voorgeschreven, nooit *Poeders* in zig bevatten, den meesten tijd geestrijk zijn, en alleen, wanneer zij meer dan ééne *Gifts* uitmaaken, in de gedaante van *Droppels* worden afgeteld. — Van een *Julapium* en van eene *Olie-melk* onderscheiden zij zig alleenlijk daar in, dat ze bij *Droppels* gegeven worden. — Van *Vochten* tot plaatselijk gebruik, die daar aan anderzints volkomen gelijk zijn, dat zij tot *inwendig* gebruik bestemd worden.

§. CCCCXXXVI.

De voornaame *stof* of *Basis* moet van zulken aart zijn, dat zij eerstelijk in *kleine Giften* werkzaam is; ten

ten tweeden, dat zij *of* uit haar zelven reeds vloeibaar is, *of* ligtelijk wederom vloeibaar gemaakt kan worden; en ten derden, dat door het geen men 'er telkens bijvoegt, of waar mede het wordt ingenomen, geene fcheiding veroorzaakt worde. Waar bij nog ten vierden koomt, dat zij eenigermaaten een indruk op de zinnen maake.

a. Wanneer dit laatfte geen plaats heeft; wanneer zij geenen bijzonderen fmaak of reuk hebben; en wanneer zij aan *Water* of *Wijn* volkomen gelijk zijn, zoo heeft het Publiek 'er geen vertrouwen op.

b. Daarom is de *Effentia Stibii Huxhamii*, vooral in de gewoonlijke *Giften* van *twintig* tot *vijf en twintig*, of ten hoogften van *dertig Droppelen*, (in *fterkere Giften* verwekt zij braaking,) in 't gemeen aan het Publiek zoo verdacht, wanneer 'er niet een *Syroop* bijgevoegd wordt.

c. Ik zegge: de bijvoegzels moeten geene fcheiding bewerken. Want dan eens wordt een *Water*, dan eens *Brandewijn*, dan eens eene *Effentie*, dan eens een *zoet-gemaakt Zuur*, enz. vereischt.

d. Zij moet ook werkzaamheid hebben, zoo dat men 'er zig eene geneeskracht van belooven kan, ten zij men ze enkel, in een geoorloofd geval, *pro forma* geve.

§. CCCCXXXVII.

Daar toe behooren voornamelijk 1°.) allerleie *krachtige Tinctuuren* en *Effentiën*. 2°.) Zoortgelijke *Spiritus*. 3°.) *Elixirs*. 4°.) *Vloeibaare Balfamen*. 5°.) *Extracten*, tot de dikte van *Honig* uitgedampt.

6°.) *Ge-*

6°.) *Gedestilleerde Oliën.* 7°.) *Zoutachtige Vochten*, en eindelijk 8°.) andere *Vloeibaarheden.*

a. De *Tinctuuren* en *Essentiën*, die door het bijvoegzel geene schifting ondergaan, en reeds eene dikte hebben, die voor *Droppels* geschikt is, zijn de eigenaartige *Bases* voor *Droppelen*. Ook kunnen zij tot bijkomende *Bases*, *Hulpmiddelen*, enz. dienen. Echter wagte men zig voor zekere *Tinctuuren*, die eene onnatuurlijke bereiding gehad hebben, die dadelijk schiften, en bij dat alles zeer weinig zekere geneeskrachten bezitten. Zoodanigen zijn de *Tincturae Antimonii*, en inzonderheid de *Tinctura Antimonii nigra* van MODEL, en misschien ook die van THEDEN. Ook herinnere men zig, ten aanzien der *Tinctura Rhei aquosa*, dat zij eene merkelijke hoeveelheid *Loogzout* bezitte, en daar door wel groote geneeskrachten hebbe, doch aan den anderen kant gevaarlijk, en niet voor alle bijvoegzelen geschikt zij. De *met Wijn bereide Tinctuur van Rhabarber* verdraagt iets meerder. Zoo is ook de *Tinctura salina* een zoodanig middel, rijkelijk van *Loogzout* voorzien. Van de *Tinctura Succini* kan men niet veele geneeskrachten verwagten. De *Tincturae Martis* moeten of alleen gegeven worden, of zijn zeer ongerijmd, en verdienen over 't algemeen geenen lof. De *Tinctura Papaveris*, en de *Tinctura Rosarum* der *Engelschen*, gelijk mede hunne *Tinctura Martis*, bevatten een *Mineraal-zuur*, waarom zij zeer prikkelende zijn.

De gezamentlijke *Essentiën* en *Tinctuuren*, die met *Brandewijn* bereid worden, verdragen geene waterachtige bijvoegzelen; doch de *Tinctuuren*, met *Water* of *Wijn* bereid, verdragen zulks wel.

b. De

b. De *Spiritus*, die in de Geneeskunde gebruikelijk zijn, zijn *zuure*, *loogzoutige*, met *onzijdige Zouten* bereid, *verzoete*, en andere.

c. De *zuure Spiritus*, als *Spiritus Vitrioli*, *sulphuris*, *salis*, *aceti*, *tartari*, als mede de *Mixtura simplex rectificata*, verdragen niet de zulken, die hen doen schiften; als de *Loogzoutigen*, waar mede zij ook, meer of min, opbruisschen. Het best doet men ook, wanneer men ze enkel geeft, en ten hoogsten met *Water*, *Brandewijn*, of met eenig *zoet gemaakt Zuur*. Echter kunnen enkel *specerijachtige* en *bittere Essentiën* en *Tinctuuren* daar mede aangevuld worden.

d. De *loogzoutachtige Spiritus* zijn in 't geheel niet met bijvoegzels van *zuure dingen* gediend, als waar door zij, meer of min, opbruisschen, en in een onzijdig *Zout* ontaarten. Anders is het *Loogzout* zeer geschikt, om de dikke zelfstandigheden weder op te losfen. Het *vluchtig Loogzout* laat zig gemakkelijk met *aetherische Oliën* zamenpaaren. Men kan daar van veel werkzaamheid verwagten, het welk ook van *Vitriöol-zuuren*, hoe wel in eenen anderen zin, gezegd kan worden.

e. De gewoone onzijdige *Geest*, welken men in *Droppels* gebruiken kan, is de *Spiritus Mindereri*, of *Ammoniakzout-azijn*. Dan, dewijl dezelve bij *halve oncen* voor eene *Gifte* wordt voorgeschreven, zoo doet men best, om dien in *Drankjens* of *Mengzels* te geven.

f. De *zoet gemaakte Zuuren* zijn des te meer voornamentlijk geschikt, om in *zamengestelde Droppelen* gegeven te worden, dewijl zij alle vereenigingen verdragen kunnen, als mede een aangenaamen smaak en reuk;

reuk, en eene niet geringe werkzaamheid, hebben. In 't bijzonder geldt dit van het *Liquor anodynus*, mits het wel bereid is. Dit is het beste bijvoegzel in *Droppelen*, het welk te bedenken is, hoe zeer het niet onder de goedkoope Geneesmiddelen behoort, en de *Droppelen* door liefhebbers van fterken drank, al zijn ze zelfs niet met zeer wel fmaakende Geneesmiddelen zamen gevoegd, even als de *Brandewijn*, met graagte worden ingezwolgen. Dit is een wenk voor Scheeps-Chirurgijns, om alle Geneesmiddelen, zoo veel mogelijk, in de gedaante van *Droppelen* te geven, dewijl zij het Scheepsvolk daar door oneindig aan zig verplichten.

g. Het *Liquor nervinus*, of de oplosfing van *Kampher* in *Liquor anodynus*, als een uitneemend krachtig Geneesmiddel, en eenigermaaten een fpecifiek middel in opftijgingen, zoude ook in *zamengeftelde Droppelen* kunnen gegeven worden, wanneer de *Kampher* niet wierd nedergeploft, gelijk vooral met waterachtige bijvoegzelen het geval is.

h. De *Spiritus falis dulcis* is wel bij veele Geneesheeren, uit hoofde van het daar in heerfchend zuur, niet weinig verdacht; doch dat dit heerfchend zuur niet bijtende is, toont het fteeds veilig gebruik, het welk ik daar van gezien heb. Derhalven is deeze tot *Droppelen* zeer gefchikte *Spiritus* alleen voor die dingen in acht te neemen, die *loogzoutig* zijn. Ook moet 'er weinig op worden toegedronken.

i. De *Spiritus nitri dulcis* daarentegen wordt fchielijk een weinig zuur, en dit zuur is bijtende.

k. De *Naphta* wordt doorgaans alleen in *eenvouwdige Recepten* voorgefchreven, en is ongefchikt voor *Droppelen*, dewijl zij ligtelijk vervliegt.

l. De overige *Spiritus* zijn zeer goed, wanneer men slechts op derzelver middelen van ontbinding let. Die met *Brandewijn* en *Water* bereid worden, verdragen beiderleie bijvoegzels. De *Spiritus antiscorbuticus Drawitzii*, en de *Carminativus*, zijn zuur, en de *Spiritus Formicarum & Millepedum* hebben een zwak zuur. De *Spiritus Lavendulae compositus* wordt bij ons dikwils met de *Tinctura Stibii* zamengevoegd, het welk zekerlijk, in oude *Rheumatismi* zonder koorts, zijne nuttigheid hebben kan; doch het is een onscheikundig *Mengzel*, en deeze *Spiritus* is, volgens de *Deensche Apotheek*, veel te zamengesteld.

m. De *Elixirs* zijn insgelijks, als te zeer *zamengestelde* Geneesmiddelen, niet geschikt, want, om uit zamenstelling *Composita* te maaken, is regelrecht tegen de eenvouwdigheid, en zij kunnen niet anders, dan in hunne deelen, nedergeploft worden. Men herinnere zig, dat zommigen, als het *Elixir Aperitivum Clauderii*, en het *Elixir Balsamicum Werlhofii* vaste *Loogzouten* bevatten, doch het *Elixir Pectorale Ringelmannii* een *vluchtig Loogzout*; dat het *Elixir Vitrioli* niets anders is, dan een sterk *Vitriöol-zuur*, met *Specerijen* vermengd; terwijl het *Elixir Uterinum* een zwakker zuur is.

n. De *vluchtige Balsamen* zijn deels natuurlijk, deels door konst gemaakt. De natuurlijke zijn, de *Balsem Copaiba*, en de *Balsem Peru*, en dergelijke. Zij vorderen volstrekt *Brandewijn* tot hunne oplossing, en kunnen zig met een waterachtig middel niet verdragen. De *Balsamus Copaiba*, met *Amandel-olie*, was een Geneesmiddel van mijnen Leermeester WOHLERTS, en werd alleen door omschudden vereënigd, doch het konde niet onder de *Droppelen* gerekend worden.

den. De *Terpentijn* moet in andere *Formulieren*, in *Amandel-melken* of *Pillen* gegeven worden.

o. De door konst gemaakte *Balſamen* zijn in *Droppels* allerzeldzaamst van gebruik, uitgezonderd den *inwendigen Levens-balſem van* HOFMAN, doch die een ongehoord zamenſtelzel is.

p. De *aetheriſche Oliën* vorderen ook *Brandewijn* tot haare ontbinding.

q. De *Extracten*, die tot de dikte van *Honig* worden uitgedampt, gelijk, ten aanzien van het *Extract van Paarden-bloemen*, gebruikelijk is, zijn van een waterachtigen aart, doch verdragen zig met *Brandewijn*.

r. Onder de *zoutachtige Vochten* behoort de *Liquor terrae foliatae tartari*, die ook dikwils in allerleie *Droppelen* gegeven wordt, en als een *vloeibaar Midden-zout* groote dienſten doet, ja in 't bijzonder een heerlijk bijvoegzel bij de *Tinctuur van Rhabarber* is. Men wagte zig echter, overéénkomſtig het hier vooren aangemerkte, dat men het niet met die middelen vermenge, die het kunnen doen affcheiden. In de *waterachtige Tinctuur van Rhabarber* is het op zijne juiſte plaats, dewijl het zelve een zoortgelijk *Midden-zout* bevat. De *Liquor cornu cervi ſuccinatus* moet met geene zoutachtige bijvoegzelen vermengd worden, dewijl dezelve uit *vluchtig Loogzout* en *Zout van Barnſteen* beſtaat, en dus zeer ligtelijk kan ſchiften.

s. Tot de andere *Vochten* behoort voornamelijk het *Laudanum liquidum*, het welk in duizend gevallen gegeven wordt. Doch, dewijl het reeds zamengeſteld is, zoo ſchrijft men het meestal op zig zelven voor, en, uit hoofde van het gewaagd gebruik, zelden in

 meer

meer dan ééne *Gifte.* Wanneer het echter wordt voorgeschreven, is een gepast *Water* het beste bijvoegzel. Voor 't overige vervalt dit middel niet zoo ligtelijk tot schifting, dewijl het geheel plantachtig is, en het *Opium* altijd het zelfde blijft.

t. Bij deeze gelegenheid zij het mij geöorloofd te zeggen, dat wij wel eene andere bereiding van *Heulsap* hebben mogten, waar in geen *Saffraan* en andere bijvoegzels komen, gelijk in het *Laudanum*, en in grootere *Giften*, gegeven werd. Zulk een *Laudanum* heeft LEWIS, in zijn *Dispensatorium*, opgegeven.

u. Het *Liquamen Myrrhae* is een heilzaam middel, het welk zig ook met *Brandewijn* verdraagt, wanneer het niet al te geconcentreerd bereid wordt.

§. CCCCXXXVIII.

Ook kan men hier toe brengen de volgende dikke Geneesmiddelen, die door eenig oplossend middel vloeibaar genoeg worden: 1°.) *Harsten.* 2°.) *Gomachtige Harsten.* 3°.) *Vaste Extracten.* 4°.) *Verdikte Sappen.* 5°.) *Deegen tot Pillen.* En 6°.) *Zeepen.*

a. De *Harsten* vorderen een geestrijk oplossend middel, en worden door *Water* nedergeploft. Zoo is de *Resina Jalappae*, in eene geestrijke oplossing, de bekende *Tinctura cathartica*, een middel, bij het Publiek geliefd. Het beste bijvoegzel is een *omwindende Syroop*, en wanneer zij krimpingen verwekt, laat men *Brandewijn* van de beste zoort, echter niet te veel, toedrinken, om het nedergeplofte weder op te lossen. Dat dit echter het geval niet is met de *Resina praeparata Jalappae*, dat deeze alleenlijk voor *Poeders*, of ten hoogsten voor *Pillen*, geschikt zij, dewijl de *gewre-*

wrevene Amandelen niet oplosbaar zijn, verstaat zig van zelf. De *Resina Guajaci* kan ook in *Droppelen* met een *Spiritus* gegeven worden. Men wagte zig echter, dat 'er geen waterachtig, en vooral geen zuur, bijvoegzel bijkome.

b. De *Kampher*, offchoon eigentlijk geen *Harst* zijnde, moet nooit met waterachtige dingen tot *inwendig* gebruik worden voorgeschreven, maar altijd met *verzoete Zuuren*, waar onder de *Liquor anodynus* de beste is. Dit Geneesmiddel echter is, buiten twijffel, noch eigentlijke *Kampher*, noch een *verzoet Zuur* meer, maar een *tertium quid* van geheel bijzondere krachten, die uit de verëeniging voortspruiten.

c. De *Gomharsten* worden in *Brandewijn* en *Water* tevens opgelost, waar toe men echter den *Wijn* weinig gebruikt. Ook deeze zoort van Geneesmiddelen is niet veel in *Droppelen* gebruikelijk. De *Aloë* echter maakt eene uitzondering, hoe wel zij meer in *Pillen* gegeven wordt. Het *Extractum Aloës gummosum* vordert *Water*. Ik heb het intusschen met meer andere, deels geestrijke, *Extracten* door een Practizeerend Geneesheer zien voorschrijven, die 'er echter, voorzichtigheids-halven, bijzette: *wel omgeschud te neemen*. Dat men echter *Droppelen* wel moet omschudden, en de werktuigelijke verëeniging van het geheel bewerken, is in 't geheel met deeze form niet overéénkomstig.

d. Wanneer de *droege Extracten* met *Brandewijn* zijn bereid geworden, verdragen zij het *Water* niet wel; nochtans brengt het geene merkelijke verhindering te weeg. Van die geenen, welke met *Water* zijn afgetrokken, heeft het zelfde plaats met opzicht tot den *Brandewijn*.

e. De *uitgedampte Sappen* hebben de natuur van een *waterachtig Extract.* Het zijn gemeenlijk ſterk- en leelijk-riekende *Plant-ſappen*, welken men dus nog liever in *Pillen* geeft. Het *Extractum Aconiti* heb ik ook wel in *Poeders* gegeven.

f. Ten aanzien van *Pillen-deegen* geldt het zelfde, het welk van de *dikke Extracten* is gezegd geworden.

g. De *Zeepen* vorderen eene zorgvuldige vermijding van zuurachtige dingen.

h. De *Osſen-gal* zoude ook wel in *Droppelen* gegeven kunnen worden, met een waterachtig bijvoegzel, maar men ſchrijft ze meestal in *Pillen* voor.

§. CCCCXXXIX.

Drooge *krachtige Zouten*, die, droog gegeven, werkzaam zijn, en in *Brandewijn* en *Water* tevens kunnen worden opgelost, behooren ook hier toe.

Van dien aart zijn de *Terra foliata*, met het *plantachtig Loogzout*, en de *Tartarus tartariſatus.* Echter moet niet alle geneeskracht in deeze *Zouten* alleen berusten, maar zij moeten tot bijkomende *Baſes*, of hulpmiddelen, dienen.

§. CCCCXL.

Wateren, die afgetrokken en krachtig zijn, *Brandewijn*, *verzoete Zuuren*, *geöliede Suiker*, *Syropen*, en het geen tot een *Julapium* behoort, kan men ook in *Droppelen* gebruiken, om daar aan de noodige dikte, en aan het geheel de hoeveelheid, te geven.

a. Alles, wat aan de dikte niet ſchaden kan, wat geene nederploffing veroorzaakt, maar geheel oplosbaar

baar is, en zig met de overige *Ingrediënten* verdraagt, is een *Ingrediënt der Droppelen.* Daarentegen is alles, wat in oplosſende middelen niet ontbonden wordt, of worden kan, wat klonterig wordt, niet tot deeze form geſchikt.

b. De *Gommen*, *Conſerven*, *Poeders*, die zig niet laaten ontbinden, zijn 'er mede ongeſchikt toe. Zij maaken *of* een zetzel, *of* te veel verdikking. Nog minder dienen *uitgeperſte vette Oliën* daar toe, als welke noch in *Brandewijn*, noch in *Water* oplosbaar zijn.

§. CCCCXLI.

'Er moet altijd eene zelfſtandigheid in zijn, die in eene kleine *hoeveelheid*, misſchien van *tien* of *vijftien grein*, werkzaam is.

a. Enkel *Water*, of *Brandewijn*, of *Syroop*, en dergelijken, kunnen onmogelijk *Droppelen* uitmaaken, dewijl zij, in de *gewoonlijke Gifte*, of in 't geheel geene, of ſlechts weinige krachten hebben.

b. De *Tinctura Stibii Huxhamii* gelijkt naar den *Wijn*, waar mede zij bereid is. Zij moet derhalven, vooral bij het Gemeen, met de noodige bijvoegzelen aangelengd worden.

§. CCCCXLII.

Het geen *gisting* veroorzaakt, moet bij *Droppelen* vermijd worden.

a. GAUBIUS raadt wel aan, om in allen gevalle ook een *Zuur* met een *Loogzout* te geven; doch dit is al-

allervreemdst, en dezelven met elkander te verzadigen, vordert veel kennis en konst.

b. Deeze verzadiging is iets, het welk bij *Droppelen* vreemd is, als welker zamenſtelling in eene bloote menging beſtaat.

§. CCCCXLIII.

De *zuure ſterke Spiritus* vorderen gemeenlijk een *verzoet Zuur* tot derzelver omkleedzel.

a. Daar van is hier vooren reeds meer gezegd. Dit is het beste bijvoegzel, waar van men zig bedienen kan, ten minſten in Rotkoortſen.

b. Het *Vehiculum*, waar in zij gegeven worden, moet eene tamelijke dikte en hoeveelheid hebben, als *Havergort-water*, *Gerſten-water*, en dergelijken.

c. Van dit bijvoegzel vordert dit *Zuur* niet zoo veel, als van een *Syroop*, die men gemeenlijk in een *Julapium* geeft.

§. CCCCXLIV.

Sterke ontlasting-verwekkende Geneesmiddelen (*draſtica*) worden gemeenlijk ſlechts in ééne *Gifte* voorgeſchreven, en men laat het inneemen van een zoo bedenkelijk middel niet op den Zieken, of op de Oppasſers, aankomen.

Dit behoeft geene nadere verklaring. Wanneer men ſlechts ééne *Gifte* voorſchrijft, zoo zijn het geene *Droppelen* meer.

§. CCCCXLV.

§. CCCCXLV.

Op de onbelemmerde vloeibaarheid, zoo dat de *Droppelen* gemakkelijk kunnen geteld worden, koomt het hier aan; en niet op de kleur, den reuk, of den ſmaak.

a. Echter behoort men ook daar op te letten, wanneer het met de aanwijzingen ter geneezing beſtaan kan.

b. De middelen ter verbetering komen ook in aanſchouw, hoe zeer in kleine maat.

c. Het is van de hoogſte aangelegenheid, dat bij *dikke Ingrediënten* zoo veel *dunne* gevoegd worden, dat zij de gedaante van *Droppelen* aanneemen, en niet aan het glas blijven hangen.

§. CCCCXLVI.

Het *getal* der *Ingrediënten* moet gering zijn; niet boven de *drie* of *vier*. Ja men kan met een enkel middel meestal toekomen.

Dit is overéénkomſtig met de eenvouwdigheid, die ook het best alle dwaling voorkoomt. Men houde ook in het oog, dat het *Droppelen* zijn, welke moeten ingenomen worden; men heeft geene gelegenheid om veel te mengen, wanneer het werkzaame middel in zijne *volkomene Gifte* moet genomen worden. Door te veel bijvoegzelen, of *Ingrediënten*, kan het geheel verzwakt worden.

§. CCCCXLVII.

Wat de *orde* betreft, in welke de *Ingrediënten* geplaatst worden, zoo koomt eerst in aanmerking de

Basis, of het hoofd-middel; vervolgens het middel ter oplossing; en eindelijk de andere, vooral verbeterende, bijvoegzelen.

Dit zal door voorbeelden worden opgehelderd.

§. CCCCXLVIII.

De *Gifte* is gemeenlijk van *tien* tot *tachtig Droppelen*; echter geeft men 'er ook wel eens *honderd*; dikwils blijft het ook bij eene enkele *Gifte*.

a. Dit is nochtans niet het rechte *Formulier van Droppelen*; dit is een *Drankjen*.

b. Wanneer men eene geheele lepel vol geeft, wederspreekt de Arts zig zelven: want van het afdroppelen hebben zij hunne benaming.

c. Het meest gewoone is *vijftig* tot *zestig Droppelen*.

d. De *Gifte* schikt zig naar de *Basis*, als welke altijd in eene *werkzaame hoeveelheid* moet worden toegediend.

§. CCCCXLIX.

De *algemeene hoeveelheid* gaat van *twee Drachma's* tot *twee Oncen*, hoe zeer ook wel, tot een langduurig gebruik, *vier Oncen* worden voorgeschreven.

a. Wanneer men beneden de *twee Drachma's* voorschrijft, zoo is het meestal om op eens in te neemen, en het wordt alzoo een *Drankjen*.

b. Echter kan het gebeuren, dat het middel in eene *kleine Gifte* zoo krachtig, en te gelijk zoo duur is, dat men het in kleine flesjens voorschrijft.

c. De

c. De *hoeveelheid* moet voorts wel op elkander fluiten, zoo dat 'er niet een paar *Drachma's*, of een *half Once*, te veel zijn.

§. CCCCL.

De wederkeerige evenredigheid der *Ingrediënten* is niet algemeen aan te wijzen. Daar in wordt hoofdzakelijk op de te groote vloeibaarheid of dikte gelet.

a. De nadere verklaaring van elk Artikel zoude ons te wijd heen voeren.

b. Men neeme echter niet meer van de bijvoegzelen, dan tot oplosfing, en andere doelëinden, noodig is.

c. Men herinnere zig, dat men de dikte en vloeibaarheid der *Ingrediënten* wel kennen moet.

§. CCCCLI.

Het geen onder het *Recept* gefchreven wordt, is gemeenlijk, *M. D. ad Vitrum*; hoe zeer ook het laatfte, *ad vitrum*, dikwils wordt weggelaaten.

a. Wanneer *gemengde Droppelen* zijn voorgefchreven, blijft het *M.*; maar is flechts één *Ingrediënt* voorgefchreven, valt dit weg.

b. Het is beter, dat men alles uitvoerig zegge, en de zoort van flesjens noeme; bij voorbeeld, *M. D. in Vitr. cryftall.*

c. De letter *M.* is voldoende, dewijl de geheele *bereiding* in eene bloote menging beftaat.

d. De door GAUBIUS voorgeflagene, en zelfs aangeradene, verzadiging van eenig *Zuur* met een *Loogzout*, is te minder gefchikt, dewijl alle zoodani-

nige zamenvoegingen, waar van men zig werkzaamheid en nut beloven kan, reeds Winkel-middelen zijn.

§. CCCCLII.

Zomwijlen heeft het ook zijne nuttigheid, dat men op kleine bijzonderheden acht geve.

a. Van dien aart is de onderrichting, hoe het flesjen moet worden toegebonden; want, bij voorbeeld, GAUBIUS raadt, dat men de *vluchtige dingen* tweemaal met een blaas moet verzorgen, en de onderſte blaas met een naald doorſteeken, waar door men dan het Geneesmiddel laat uitdroppelen. Doch dit is zeer langwijlig en moeielijk, en bij eene edele *vluchtige zelfſtandigheid*, zoo als onder anderen de *Naphta* is, krachten verſpillende.

a. Zomtijds is het zelfs nuttig het maakzel der flesjens voor te ſchrijven; bij voorbeeld, wanneer zij over Land verzonden moeten worden, als waar toe langwerpige flesſen geſchikter zijn, dan ronde.

b. Men zet dan, *M D. in Vitr. oblong.*, wanneer eene verzending over Land geſchieden moet.

§. CCCCLIII.

Wat de *Signatuur* betreft, zoo benoemt men gemeenlijk de *Droppelen*, zekerheids-halven, naar hunne deugd, vooral, wanneer 'er meer dan één voorgeſchreven worden.

Als *verzagtende*, *verdeelende*, *krampſtillende Droppelen* enz., waar omtrent echter de hier vooren bijgebragte waarſchuwingen niet moeten vergeeten worden,

den. Dit is inzonderheid het geval, wanneer men voorheen een *A. B.* enz. pleegde te zetten.

§. CCCCLIV.

Niet zelden let men op de hoofd-zelfſtandigheid in de *Droppelen*, en benoemt dezelven daar naar.

a. Als, bij voorbeeld, wanneer het eene *Tinctuur*, *Esſentie*, *Elixir*, *Spiritus*, *Balſem*, *Olie*, en dergelijke, is, noemt men dezelve *ruſt-verwekkende Tinctuur*, *maag-verſterkende Esſentie*, *Borst-Elixir*, enz. Echter is dit bij ons niet gebruikelijk, en men noemt ze doorgaans enkel *Droppelen*.

§. CCCCLV.

Daar op volgt *het getal der Droppelen*, die de Lijder in éćne *Gifte* neemen moet.

a. Hier bij moet ook acht gegeven worden op de zoort van het flesjen, als het welk, wanneer het groot is, en vooral eene wijde opening heeft, groote *Droppelen* geeft.

b. Wanneer het getal der *Droppelen* ten hoogſten *tien* uitmaakt, moeten zij in geen groot flesjen voorgeſchreven worden.

c. Het is niet goed, dat de luiden zelve flesjens naar de Apotheek zenden, welken zij nog van een voorig Geneesmiddel overig hebben, dewijl zomtijds een fles van *agt Oncen* gekozen wordt, om de *hoeveelheid* van een *half Once* te bevatten, het welk dan een merkelijk onderſcheid in de grootte der *Droppelen* maakt.

d. Dit

d. Dit zal bij veelen zekerlijk eene kleinigheid heeten; maar, zoo als reeds gezegd is, 'er zijn bij Zieken geene kleinigheden, en de Arts, die op alles let, wint het grootste vertrouwen.

§. CCCCLVI.

Het is ook goed, altijd gedachtig te zijn aan het *Vehiculum*, waar mede het Geneesmiddel moet worden ingenomen, als het welk, vooral bij zeer werkzaame Geneesmiddelen, niet altijd veiliglijk kan worden weggelaaten.

a. Best doet men, wanneer men zig gewent, het *Vehiculum* 'er bij te voegen. Het gewoonlijkste is *Thee-water*, en wel laauwachtig.

b. De *sterke Zuuren* vorderen, gelijk hier vooren gezegd is, veel *omwindenden Drank*. Wanneer men *vaste Loogzouten* geven moet, behoort men veel *Havergort-* of *Gersten-water*, of andere *slijmige Dranken*, toe te drinken. Een *zuurachtig Vehiculum* is voor de geneeskracht schadelijk.

c. De *Tinctura Cathartica*, of eenige andere oplossing van de *Resina Jalappae*, vordert een slok Brandewijn, om toe te drinken.

d. De *Essentiën*, en *geestrijke Tinctuuren*, even als de *Harsten*, verdragen ook wel een slok *Brandewijn*, het welk aan het Gemeen zeer wel bevalt.

e. *Wijn* is een best *Vehiculum* voor *Droppelen*, die eenig *Extract* in zig bevatten, het zij *waterachtig*, het zij *geestrijk*.

f. Men vergeete ook nimmer, dat het *Vehiculum* eenigermaaten tot de aanwijzing ter geneezing behooren, en dus, zoo veel mogelijk, met het Geneesmiddel

del overéénkomen, en de kracht daar van niet beneemen moet.

g. Zomwijlen maaken zij het nadeel, het welk het Geneesmiddel noodwendig doen moet, weder goed. Dit is het geval bij *loogzoutige* middelen, die de flijm wegveegen; want men verdunt dezelven door *flijmachtige Dranken*. Even zoo is het gelegen met de *fterke Zuuren*; als mede met de oplosfing der *Terra ponderofa*.

h. In voorige tijden heeft men eigentlijk gezegde *Vehicula* in de Apotheeken laaten bereiden, zoo als onder anderen HEISTER deed. Dit kan de hoogfte graad van Geneeskundige overdadigheid genoemd worden. Hier door werd ook het waare oogmerk niet bereikt; want het had een fmaak van Geneesmiddelen, dien men weder door een ander *Vehiculum* moest wegfpoelen.

i. Men herinnere zig ook, dat veele bijvoegzels zelfs het hoofd-middel reeds verzagten, of tot den overgang in het menfchelijk lichaam gefchikt maaken, zoo dat men, bij zulk een *Mengzel*, alleenlijk de *gewoone Drank*, vooral *Gerften-water*, noodig heeft. Dit is het geval met de *Balfamen* enz., die gemeenlijk door *Suiker*, *Syropen* of *Spiritus*, tot hunne bedoelde einden gefchikter gemaakt worden.

k. Voor 't overige herinnere men zig de hier voorzen gemaakte verdeeling in het eigentlijke en oneigentlijke *Vehiculum*. Het eigentlijke is dat geen, waar mede het Geneesmiddel onmiddelijk wordt ingenomen, doch het oneigentlijke is, het geen toegedronken of toegegeten wordt. Hier ter plaatfe wordt het oneigentlijke bedoeld.

§. CCCCLVII.

§. CCCCLVII.

De gedaante van *Droppelen* heeft het waare nut, dat zij bijna voor een ieder zoo welgevallig, als die der *Poeders* doorgaans hatelijk is. Zij heeft het voordeel, dat haare geſtalte vloeibaar is, en gemakkelijk doorgeſlikt wordt, ook den meeſten tijd iets aangenaam prikkelends heeft, het welk in veele gevallen goede uitwerking doet.

a. Daarom zijn zij bij het Publiek uittermaaten geliefd, en het is den Krijgs-Artſen, die aan Soldaaten en Matroozen Geneesmiddelen toedienen, vooral geraden, van deeze gedaante dikwils gebruik te maaken, dewijl zij hun de genegenheid van den gemeenen Man zoo ſterk helpt winnen. Daarentegen worden de *Poeders* dikwils met den ſchimpnaam van *doodsbeenderen* en *ſteenachtig meel* beſtempeld. Ja zelfs bij luiden van fatſoen hebben *Droppelen* den voorrang; zij zien de voordeelen van deeze form dadelijk in.

b. De *Mengzels* ſtaan met de *Droppelen* in 't geheel niet gelijk; want zij bevatten meestal een *Zout*, het welk daar aan eene onaangenaamheid geeft, en haare *Gifte*, tot een lepel, of halve theekop vol, is den meeſten zeer tegen den zin.

c. Dat zij iets prikkelends hebben, doet hen aanprijzen, vooral in eenen tijd, dat men het ſtreelen van 't gehemelte zoo zeer bemint. Echter is het waar, dat, uit dien hoofde, voor iemand, die koortſig is, geene *Droppelen* dienen, uitgezonderd alleenlijk de *ſterke zuure*, die in Rotkoortſen, Bloedſtortingen, en eenige andere gevallen, zeer te pas komen,

men, doch waar mede men, bij andere Lijders, allervoorzichtigst moet te werk gaan.

d. Het is noodzakelijk hier te doen opmerken, dat men in *Koppenhagen* van *Vitriöol-Elixirs*, tot versterking, in 't geheel geen gebruik maakt, zoo als integendeel in *Duitschland* het geval is; want men kent de kwaade gevolgen deezer *sterke Zuuren*, en de *Kina*, *Quassia*, en anderen meer, zijn betere versterkende Geneesmiddelen.

§. CCCCLVIII.

Thans volgen de voorbeelden der *Formulieren* van *Droppelen*, bij mij gebruikelijk, met bijgevoegde verklaaring, waarom elk *Ingrediënt* bij het hoofd-middel gevoegd wordt.

§. CCCCLIX.

℞. *Tinctur. Stib. Huxham.* ℥ß.
Aq. Cinnam.
Syrup. Rub. Idaei, *ā*. ʒii.
M. D. S. Droppelen tegen de Jicht: veertig Droppels met Thee-water te neemen, en in een uur niets toe te drinken.

a. Dit *Formulier*, het welk ik van de Heeren BERGER en WOHLER'T geleerd heb, en zelf altijd aan het oogmerk heb zien beäntwoorden, ben ik ook wel gewoon enkel met een *Syroop*, onverschillig welke, tot gelijke deelen aan te vullen.

b. De beide bijvoegzels dienen alleen, om het een *zamengesteld Recept* te doen zijn, en dit moet het

 zijn,

zijn, dewijl het dan meer vertrouwen heeft, en het moeielijk valt, om den Zieken bij de *Gifte* van *twintig Droppelen* te bepaalen, als welke de *werkzaame Gifte* van deeze *Tinctuur* is, wanneer zij de onmerkbaare uitwaasseming weder herstellen moet. De *Syroop* zal zig eindelijk daar van wel een weinig afscheiden; maar echter geene blijkbaare tegenstrijdigheid met de *Tinctuur* veroorzaaken. Ik behoude dezelve, om dat het nuttig is, aan het van kleur ontbloote, en niets beloovende Geneesmiddel de noodige kleur en smaak te geven. Het *Kaneel-water* verkieze ik uit hoofde van den smaak. Het kan niet veel verhitten. De Lijder, die nu alles heeft, wat hem vertrouwen kan inboezemen, en eene *Gifte* van *veertig Droppelen* neemen moet, is thans te vrede gesteld. Met een enkel *Water* zullen deeze *Droppelen* moeielijk het vertrouwen hebben, dewijl de *Tinctuur* daar door niet merkbaar veranderd wordt. Dikwils echter ben ik gewoon, haar met gelijke deelen *Liquor anodynus* aan te lengen, als het welk bij ons een geliefd middel is. Het maakt geen bedenken, om het zelve als een bijvoegzel te geven, dewijl de *gewoone Gifte* van dat *verzoet Zuur* alleen tot *dertig Droppelen* gaat.

§. CCCCLX.

℞. *Extract. Trifol. fibrin.*
Spir. Salis dulc. ā. ℥ß.
Acet. Scillit. ℥vi.

M. D. S. Pisdrijvende Droppelen: vijftig tot zestig Droppelen drie maalen daags te neemen, en een volle kop Thee toe te drinken.

a. Hier

a. Hier is het moeielijk te zeggen, wat eigentlijk de *Basis* is; want alle drie de *Ingrediënten* drijven de Pis af. Eigentlijk moet het wel het *Extract van Klaver* zijn. Om dit *Extract* op te losfen, dienen de beide andere middelen, de *verzoete Geest van Zout*, en de *Azijn van Zee-ajuin*.

b. De *verzoete Geest van Zout* dient, om aan het geheel eenen minder onaangenaamen fmaak te geven, hoe wel 'er altijd nog iet leelijks overblijft, doch het welk in dit *Formulier* niet te veranderen is. De *Azijn van Zee-ajuin* is op *zes Drachma's* bepaald, om voor het *Extract*, het welk zijn middel ter oplosfing in de *hoeveelheid* vermeerdert, plaats in te ruimen. Deeze *Azijn* veroorzaakt eigentlijk den walgelijken fmaak, die echter door het *verzoete Zuur* verzagt wordt. Het *Extract* is te gelijker tijd en voornamelijk verfterkend, het welk aan de pisdrijvende dingen zeer veel nut doet; want de enkel pisdrijvende middelen misfen niet zelden in hunne werking, wanneer zij niet met verfterkende middelen zijn aangelengd. Intusfchen is de *Spiritus* ook opwekkende en verkwikkende, en onderfteunt deszelfs pisdrijvend vermogen zeer. Dewijl echter in denzelven dikwils het *zuur* bovendrijft, het geen niet onverfchillig zijn kan, zoo heb ik 'er in de *Signatuur* bijgevoegd, dat men een kop *Thee* moet toedrinken.

c. Ik ontken niet, dat ik door een *Olie-fuiker* het middel nog minder walgelijk zoude hebben kunnen maaken; maar dan ware het ook al te zamengefteld, of te dik geworden, en het *zoet* maakt het *bittere* en *zuure* nog walgelijker.

§. CCCCLXI.

℞. *Extract. Cort. Peruv. opt.* ʒii.
Aq. Cinnam. vin. ℥xiv.
M. D. S. Verſterkende Droppelen: zestig Droppelen, met Wijn, 's morgens en 's avonds te neemen.

Dit is een even zoo eenvouwdig *Formulier*, als krachtig Geneesmiddel. Het *Water* is volkomen geſchikt, om het *Gomharstachtig Extract* op te neemen. Ik heb van het *Extract twee Drachma's* afgenomen, om voor het middel ter ontbinding te dienen. Men geeft bij *Extracten* geen *Syroop*, dewijl zij het geheel te dik maakt. Inzonderheid zoude het *zoet* dit nadeel toebrengen, dat het den zuiveren ſmaak van de *Kaneel* en *Kina*, buiten eenige noodzaak, veranderde.

§. CCCCLXII.

℞. *Extract. Gramin.*
——— *Tarax. ā.* ʒi.
Liq. Terr. foliat. Tartar. ʒii.
Aq. Meliſſ. ℥xii.
M. D. S. Droppelen tegen de Koorts: drie maalen daags, wanneer de Koorts afgegaan is, zestig Droppelen te neemen.

Dit is het gewoone *Formulier* in koude Koortſen, waar mede zij zeer gelukkiglijk beſtreden worden, zonder dat men de *Kina* in 't bijzonder noodig heeft. De *Extracten* zijn beiden *Baſes*, en van gelijke krachten.

ten. Ik ſcheide ze niet gaarne van elkander. De *Liquor terrae foliatae Tartari* is insgelijks een goed ontbindend middel, het welk de Koorts te keer gaat. In dit *Formulier* zijn dus tweederlei ontbindende middelen; *plantachtige* en een *zoutachtig*. Doch, dewijl de *Liquor terrae foliatae* op den langen weg verzwakt, en dus ſlechts in het begin der ziekte noodig is, zoo laat ik denzelven ſpoedig achter wegen. Ook ben ik wel gewoon het *Extractum Graminis* in *Water* alleen te geven. Het *Water van Meliſſe* is hier op *twaalf Drachma's* bepaald, om aan de ééne zijde voor het *Liquor terrae foliatae*, en aan den anderen kant voor de beide *Extracten*, plaats in te ruimen. Dit *Water* is meer of min *ſpecerijachtig*, en blijft daar door goed. Men kan echter ook een ander *Water* neemen, wanneer het nog goed is. Zomwijlen, vooral wanneer eenige verkwikking noodig is, doe ik, in plaats van het *Liquor terrae foliatae*, 'er een *Drachma* van het *Liquor anodynus mineralis* bij.

§. CCCCLXIII.

℞. *Tinct. Rhabarb. aquoſ.* ℥iß.
Liq. Terr. foliat. Tart. ℥ß.
M. D. S. Verdeelende Droppelen: 's morgens en 's avonds tachtig Droppelen met Thee in te neemen.

a. Dit is een voortreffelijk openend middel in verſtoppingen der ingewanden van den onderbuik. De ruime *Gifte* van een *plantachtig Loogzout*, het welk in de hier voorgeſchrevene *Gifte* wel een paar *Grein* bedragen zal, geeft aan de *Rhabarber-Droppelen*, te-

 gen

gen het zuur, een groot vermogen, en onderſteunt ook hunne werking in de gemelde verſtoppingen. Het *Liquor terrae foliatae* koomt aan het openend vermogen niet weinig te hulp. Het moet echter niet in zulke *groote Giften* gegeven worden, als de *Tinctuur van Rhabarber*; daarom maakt het hier ſlechts een derde, het welk met de andere twee derden de juiſte evenredigheid is. Het *Loogzout*, in de *Tinctuur van Rhabarber*, wordt door het *Liquor terrae foliatae* niet van één geſcheiden, noch ſcheidt ook het laatstgemelde van één, dewijl beiden een *plantachtig Loogzout* in zig bevatten. Beiden verdragen zig zeer goed met *Water*.

§. CCCCLXIV.

℞. *Extr. Cort. Peruv. opt.*
Aq. Cinnam. vin. ā. ℥i.
Tinct. Rhabarb. aquoſ. ℥vi.
M. D. S. Klieren - verdeelende Droppelen: 's morgens en 's avonds zeventig Droppelen met Thee - water in te neemen.

Deeze zijn mijne gewoone *Droppelen* tegen de Klierverhardingen, als mede tegen andere Ziekten, die eenig zuur ten grondſlag hebben. Hier vindt men een verſterkend Geneesmiddel, namelijk, het *Gomharstachtig Extract der Kina*, het welk dus eene aanwijzing ter geneezing toezegt. Men vindt ook een *Loogzout* in de waterachtige *Tinctuur van Rhabarber*, het welk, bij een aanhoudend gebruik, toereikende is, om het zuur uit te delgen. Ik voeg 'er een weinig *Kaneel - water* bij, om het *Extract* te verdunnen; en

en ik neem dit *geestrijk Water*, dewijl het *Extract* ook met beide middelen ter oplosfing bereid is. De *hoeveelheid* van *één Once* is voldoende, dewijl deeze *Tinctuur* ligtelijk tot bederf overslaat, wanneer zij in eene te groote *hoeveelheid* wordt voorgeschreven. Ik veronderstel, dat men haar altijd versch neemt. Ook hier is voor het juiste getal der *hoeveelheid* van 't geheel gezorgd geworden.

§. CCCCLXV.

℞. *Liquor. nervin.*
Syrup. Cerasor. ā. ℥ß.
M. D. S. Zenuwen-versterkende Droppelen: alle vier uuren veertig tot vijftig Droppelen met Thee-water in te neemen.

Deeze is de bekende oplosfing van de *Kampher* in het *Liquor anodynus*. De *Syroop* is 'er bijgevoegd, om dezelve meer te omwinden, en eene ruime *Gifte* te kunnen geven.

§. CCCCLXVI.

Uit het tot dus verre gezegde zijn de hoofdzaaken, met opzicht tot de *Droppelen*, af te leiden.

a. Deeze voorbeelden zijn genoegzaam, om mijne eenvouwdigheid den eerst-beginnenden Artsen aan te beveelen. Men zal ze wel zamengesteld vinden, doch van elk *Ingrediënt* de gepastheid, ja zelfs de noodzakelijkheid, bezeffen.

 b. Hoe

b. Hoe gelukkig zoude ik mij achten, wanneer zij daar door bewogen werden, om zig insgelijks aan de guldene eenvouwdigheid te gewennen, die even zeer dient, om mistasting voor te komen, als om het Geneesmiddel krachtig te maaken.

c. Ik heb flechts bij weinigen, en dan nog met een enkel woord, van de *bereiding* gewaagd; dewijl het voor den Apotheker verdrietelijk is, wanneer men zelfs niet de eenvouwdige *bereiding* van *Droppelen* aan hem overlaat.

d. Geheel iets anders is het, wanneer een nieuw middel, het welk veel oplettendheid vordert, en aan welks naauwkeurige en punctuëele *bereiding* veel gelegen ligt, wordt voorgefchreven. Dan zal ook zulk een uitgebreid Voorfchrift aan den Apotheker geen aanftoot geven, maar hij zal 'er des te meer over te vreden zijn, dewijl het hem eene wetenswaardige onderrichting geeft, welke men naderhand, wanneer het middel meer is bekend geworden, niet herhaalt.

e. Even min heb ik van een flesjen melding gemaakt, dewijl dit niet noodig was; want geen Apotheker zal ooit *Droppelen* anders, dan in een flesjen, geven.

f. Het geen noodzakelijk is, moet op het *Recept* geplaatst worden; maar het geen 't gezond menfchenverftand vordert, kan men, met opzicht tot den Apotheker, weglaaten, mits maar in de *Signatuur* niets, het welk tot onderrichting van den Zieken noodig is, vergeten worde.

g. Dewijl ik andere dingen, als *Gomharften*, *gedeftilleerde Oliën*, *Balfamen*, *Pillen-deegen*, deels in *Amandel-melken* geve, deels in 't geheel niet gebrui-

bruike, kan men het overige bij GAUBIUS nazien. Ik twijffel echter, of zij tot gefchikte voorbeelden dienen kunnen.

h. Ook kan men bij de nieuwere Practicaale Schrijvers de *Recepten* raadplegen, offchoon deezen niet altijd de edele konst, van *Recepten* te fchrijven, hebben in acht genomen.

EEN EN TWINTIGSTE AFDEELING.

Van Drankjens, (*Haustus*, *Potio*).

§. CCCCLXVII.

Een *Drankjen* is een vloeibaar Geneesmiddel, tot *inwendig* gebruik bestemd, het welk van *Droppelen* alleenlijk daar in verschilt, dat het op eenmaal, of lepels-gewijze, gegeven worde, en ook wel een weinig dikker is, dan de *Droppelen*; ook geen eigentlijk gezegd *Vehiculum* vordert.

Wij hebben in de voorige *Afdeeling* reeds te meermaalen daar van gewaagd, en aangetoond, dat veele *Droppelen Drankjens* worden, alleenlijk om dat men eene *enkele Gifte* voorschrijft. Ook is de *Gifte* zomtijds meer dan een lepel vol, daar integendeel *Droppelen* nooit het getal van *honderd*, en dus een lepel vol, te boven gaan, en dan nog telkens ordentelijk afgeteld worden.

§. CCCCLXVIII.

Ten aanzien van de *stoffe* komen de *Drankjens* met de *Droppelen* overéén; echter neemt men daar toe ook *uitgeperste Oliën*, en andere dingen, die in *Droppelen* niet gegeven worden.

Men

Men vergelijke hier, het geen omtrent de *ſtoffe* der *Droppelen* gezegd is. Dewijl de dikte niet zoo zeer in aanmerking genomen wordt, en dewijl een *Drankjen* op eens gebruikt moet worden, zoo is men ook wel gewoon *Oliën* daar in te neemen. Men neemt daarom ook wel het vleesch (*pulpa*) van *Planten*, en andere dikke Geneesmiddelen. Zelfs een weinig *Poeder* ſchikt ook wel, gelijk ik daar van een voorbeeld zal bijbrengen. Echter wagte men zig voor eene ongerijmde en geheel onnatuurlijke menging, wanneer verſcheiden *Giften* gegeven moeten worden.

§. CCCCLXIX.

Het ſpreekt van zelf, dat, naar maate der *hoeveelheid* van het hoofd-middel, wanneer dit van eene merkelijke dikte is, ook de verdunnende bijvoegzelen zig richten moeten.

Zoodanige zijn *afgetrokkene Wateren*, *Brandewijn*, *Syropen*, enz. Het is zekerlijk eene deugd in een *Drankjen*, dat het zoo dun zij, als mogelijk is; echter moet men, ten aanzien van zulke zelfſtandigheden, die poederachtig of dik zijn, zorge dragen, dat het geheel eene middelmaatige dikte hebbe. Hier toe is een *Syroop*, of een *dunne Slijm*, zeer geſchikt.

§. CCCCLXX.

De ſterke ontlasting-verwekkende Geneesmiddelen (*draſtica*) vinden hier hunne juiſte plaats.

a. In deeze Geneesmiddelen koomt het zeer op de *Gifte* aan, welke men niet gaarne aan den Lijder, of zijnen Oppasſer, toebetrouwt. Daarenboven is dus-

da-

danig Geneesmiddel, als ſterke ontlasting-verwekkende, van dien aart, dat men het ſlechts nu en dan voorſchrijft, waarom de form van een *Drankjen* daar voor juist geſchikt is.

b. De *Slikbrok* is ook eene gedaante, voor zulke ontlastende middelen recht geſchikt; doch dezelve is bij ons niet in gebruik. De *Pillen* zijn eindelijk het waare middel, ſchoon zij niet zoo ſpoedig werken, het geen wel eens het geval is, wanneer de ellendige *Gummi Tragacanthi* daar van de ontbinding belet.

§. CCCCLXXI.

Betreffende de *orde*, deeze is dezelfde, als bij de *Droppelen*.

a. Dat is: men begint met het hoofd-middel; daar op volgt het hulp-middel; en men beſluit met het verbeterend of gedaante-gevend middel. Echter moeten de hulp- en verbeterings-middelen, wanneer ze niet volſtrekt noodzakelijk zijn, worden weggelaaten. Ook moeten in *Drankjens* niet meer dan *drie*, ten hoogſten *vier*, *Ingrediënten* gevonden worden.

b. Nog eens: de eenvouwdigheid is altijd aan te raaden, maar vooral ten aanzien van deeze form. 'Er zijn zoo veele bijvoegzelen niet bij noodig, dewijl het lepels-gewijze, of op eens, gebruikt wordt; daarom is het ook niet noodig voor de dikte te zorgen.

§. CCCCLXXII.

De *Gifte* is meestal een eetlepel vol, of iets meer. Zomtijds wordt ook eene *dubbelde Gifte* voorgeſchre-

ſchreven, waar van, ter bepaalder tijd, de helft gegeven wordt.

a. Dat men meer dan een lepel vol geve, is niet geraden; die *hoeveelheid* gaat in eens naar beneden, en, ten aanzien van *vloeibaare dingen*, is het over 't algemeen een regel, niet meer dan een eetlepel vol te geven.

b. Uit een kopjen in verſcheiden teugen te drinken, is zeer walgelijk, en maakt, dat de Lijder het inneemen weigert, waar toe hij ligter beſluit, wanneer het in éénen teug kan genomen worden.

c. Het is de plicht van den Geneesheer, en in de meeſte gevallen zeer wel mogelijk, om het Geneesmiddel tot een lepel vol bij één te trekken. Ik zie met afkeer, wanneer men geheele theekoppen vol laat inzwelgen; welke *Gifte*, *of* van de werkeloosheid der Geneesmiddelen, *of* van een overmaat van bijvoegzelen, *of* van den inval, om den Lijder langere tusſchenpoozingen te gunnen, voortkoomt.

d. De waare weg, om den Lijder het inneemen niet tegen te maaken, is, hem een eetlepel vol te geven; terwijl men hem met de andere hand aanbiedt den drank, dien hij behoort toe te drinken.

e. Meenigmaalen wordt een *Drankjen* in *twee Giften* toegediend, maar niet in meerdere. *Twee Giften* pasſen op deeze form; doch het vordert eenen anderen naam, wanneer men 'er meerdere *Giften* van maakt.

f. Nu en dan worden wel eens twee lepels tot eene *Gifte* bepaald, wanneer het niet anders zijn kan; zelfs worden die twee lepels wel eens herhaald. Dit is de grond der verdeeling, die niet zoo zeer de oplettendheid van den Arts tot zig getrokken heeft, als zij wel

ver-

verdiende, en welke wij, bij het vestigen van ons ſtelzel, nog niet juist getoond hebben.

g. Volgens mijn gevoelen, is een *Drankjen* tweederlei: wanneer men het in twee keeren neemt, kan het *Potio* heeten, doch, wanneer men het in eens neemt, zoude ik het *Hauſtus* noemen.

§. CCCCLXXIII.

De *algemeene hoeveelheid* gaat van een *half Once* tot *één* of *twee Oncen*, naar maate het op eenmaal, of in twee keeren, wordt ingenomen.

De meeſten worden gegeven tot een *half Once*, of een lepel vol; tot *één* of *twee Oncen* is niet gebruikelijk. Vooral, wanneer het Geneesmiddel walgelijk is, behoort men niet te *groote Giften*, zelfs niet meer dan *ééne Gifte* in 't geheel, te geven.

§. CCCCLXXIV.

Nopens de evenredigheid der wederkeerige *Ingrediënten*, valt niets in 't algemeen te zeggen.

a. Hier geldt het zelfde van de *Drankjens*, het geen omtrent de *Droppelen* plaats heeft. Men lette, dat het *Drankjen* eene middelmaatige dikte hebbe, of dat het wel dun, maar tevens krachtig zij.

b. Meenig Arts zal zig op de juistheid zijner berekening beroepen; hij zal gelooven, dat de Apotheker dezelve getrouw gevolgd heeft. Doch hij dwaalt misſchien: de Apotheker gebruikt zijn verſtand, en maakt het Geneesmiddel van eene bekwaame dikte, om den Doctor over zijn onregelmaatig Voorſchrift niet te doen uitlachen, het geen gebeurd

zou

zou zijn, indien hij zijn Voorſchrift letterlijk gevolgd had.

§. CCCCLXXV.

Het geen onder het *Recept* geſchreven wordt, is ten naaſten bij, als in de *Droppelen*.

Wanneer 'er nog eene *bereiding* noodig is, als wrijven, oplosſen enz., wordt zulks kortelijk aangewezen. Men herinnere zig echter, dat het voornaamſte hier in enkele *menging* beſtaat. Ten aanzien van het flesjen, ſtaat het zelfde in acht te neemen, het geen omtrent de *Droppelen* is aangeprezen.

§. CCCCLXXVI.

De *Signatuur* vordert, dat de benaming van *Drankjen* en van de *geneeskracht* 'er bijgevoegd worde, gelijk van de *Droppelen* gezegd is; en dat vervolgens de *Gifte*, van een lepel of halve lepel vol, benevens het *Vehiculum*, het welk echter bij een *Drankjen* niet zeer noodig is, tevens vermeld worde.

Dit is uit het geen van de Geneesmiddelen in 't algemeen, en van de *Droppelen* in 't bijzonder, gezegd is, klaar genoeg. Het verdere zal uit voorbeelden blijken.

§. CCCCLXXVII.

De nuttigheid van deeze form is tweeledig, naar maate het een *Hauſtus* of eene *Potio* is. Over 't algemeen is zij nuttig, dewijl men geene angstvallige aftelling der *Droppelen* behoeft. Ook is het veel veiliger, om het *Opium*, en ſterke ontlasting-verwek-

ken-

kende middelen, in de gedaante van een *Haustus* te geven.

a. De braak- en ontlastende middelen worden meestal in deeze gedaante voorgeschreven, en kunnen ook veiliglijk op eens gegeven worden. Insgelijks wordt het *Heulsap* gemeenlijk in deeze gedaante gegeven, en dit schikt zeer goed.

b. Dat men echter bijna geen *Julapium*, geen *Mengzel*, geene *Olie-melk* zoude moeten geven, gelijk in *Engeland*, alwaar schier niet dan *Haustus* gebruikt worden, is overdreven.

c. Voor 't overige zijn de *Drankjens*, het zij *Haustus*, het zij *Potiones*, van gelijken aart met de *Droppelen*, en de voordeelen, welken deeze hebben, komen ook aan de anderen toe.

§. CCCCLXXVIII.

℞. *Laudan. liquid.* gutt. xx.
Aq. Cinnamom. ℥iii.
M. D. S. Rust-verwekkend Drankjen: des avonds om tien uuren op eens met een weinig Thee-water in te neemen.

a. Hier hebben wij één der nuttigste en meest gebruiklijke *Drankjens*, het welk men in alle gevallen geven kan, in welken het *Heulsap* dienstig is, vooral, wanneer men slaap en rust bewerken wil.

b. Wij hebben te meermaalen gezegd, dat men het *Heulsap*, of in eene toereikende *Gifte*, of in 't geheel niet, geven moet, wanneer het dient, om slaap en rust te bezorgen. Hier wordt het in eene *volkomene, werkzaame Gifte* op eenmaal gegeven, en zal dus de ver-

verlangde uitwerking te weeg brengen. Deeze *Gifte* kan echter niet, zonder een gedaante-gevend bijvoegzel, gegeven worden. Hier toe dient dan nu het *geestrijk Kaneel-water*, als het welk voor uitgeputte Zieken te gelijk eene verkwikking is. Doch, dewijl een *half Once* meer dan een lepel vol uitmaakt, wordt het *Kaneel-water* flechts tot *drie Drachma's* voorgefchreven. Met een enkel *Drachma* zouden de *twintig Droppelen* verdund kunnen worden, en de noodige gedaante van een *Vocht* verkrijgen; ook zouden zij op die wijze niet aan het flesjen blijven kleeven, gelijk bij *twintig Droppels Laudanum* gedeeltelijk te vreezen was. Doch van eene zoo edele, zoo aangenaame verkwikking, wil en moet de Lijder een lepel vol hebben, om des te beter op de Maag te werken. Doorgaans laat men een weinig *Water* toedrinken; echter zoude dit ook, in geval van nood, bij groote uitputting en zwakte, wel een lepel *Wijn* mogen zijn.

c. Bij dit *Laudanum* zouden alle andere bijvoegzelen, om deszelfs werking te onderfteunen, overtollig, en misfchien fchadelijk zijn. Die bij het gebruik van dit krachtig middel de eenvouwdigheid niet betracht, zal zulks nimmer doen.

§. CCCCLXXIX.

℞. *Laudan. liquid.* gutt. xv.
Oxymel. fcillit. ℥ß.
Syrup. Alth. ℥iß.
M. D. S. Verzagtend Drankjen: des avonds laat op eenmaal met Thee-water in te neemen.

 a. Dit

a. Dit is een *Drankjen*, het welk men aan teeringachtige lieden geeft, wanneer zij eindelijk eens een rustigen nacht noodig hebben.

b. De volle *werkzaame Gifte* van het *Heulſap* is hier niet noodig; want de Lijder moet niet al te vast ſlaapen.

c. De *Syroop van Althea*, en de *Honig van Zee-ajuin*, worden 'er bijgevoegd, niet alleen om de *Gifte* te vermeerderen, maar ook om haare werking te bevorderen.

d. Dewijl de Lijder, wanneer hij een tijd lang geſlaapen, en niets met hoeſten opgegeven heeft, eene werkelijke ſpanning gevoelt; zoo zal de *Gifte* van den *Honig van Zee-ajuin*, en de *Syroop van Althea*, tegen den tijd der ontwaaking, haare gewoone dienſten doen, en de voor handen zijnde etter doen loozen. 'Er wordt eenige tijd vereischt, eer de bijvoegzels in de Longen komen, en dan belet ook de werking van het *Heulſap*, dat de aandrang tot hoeſten niet zoo ſchielijk vernomen worde.

e. Hier is derhalven een teug van *twee Drachma's*, waar bij echter een gepast *Vehiculum* zeer noodig is.

§. CCCCLXXX.

℞. *Laudan. liquid.* gutt. xx.
Ricin. genuin. ℥iii.
M. D. S. Een rust-verwekkend Drankjen: 's avonds laat op eenmaal met Havergort-water in te neemen.

a. In den Buikloop wordt dit *Drankjen* gegeven, wanneer de meeſte ontlastingen gedaan zijn, en wanneer

neer het noodig is den Lijder op eenmaal rust te bezorgen.

b. Hier wordt de *volkomene*, *werkzaame Gifte* van het *Heulsap*, zonder bedenking, gegeven. Want de Lijder behoort den geheelen nacht door te slaapen, om zig recht te verkwikken. Dewijl echter de scherpe stof zig middelerwijlen weder bij één verzamelt, en, zoo dra mogelijk, ontlast moet worden, is het goed, de *Olie* daar bij te voegen, op dat dezelve, bij het ontwaaken, zijne gewoone diensten doe. Men denke niet, dat de *Olie* dadelijk stoelgang zal te weeg brengen, wanneer zij in zoodanig *Drankjen* gegeven wordt; want het *Laudanum* doet te gelijker tijd den Lijder slaapen, en belet de prikkelingen, die hem anders zouden doen ontwaaken. Echter blijft de werking van de *Olie* daar door niet achter wege; schoon zij een tijd lang wordt vertraagd. En, wanneer dan de Lijder ontwaakt, zal hij eene ontlasting hebben, die sterk is.

c. Hier is het *Oleum Ricini genuinum* voorgeschreven, dewijl men het echte zekerlijk daar toe hebben moet, en het wel eens gebeurt, dat zij naar oude *Lijn-olie* gelijkt. Dewijl het thans ook binnen 's Lands te bekomen is, heb ik het *Amerikaansche* niet willen voorschrijven. Derhalven is in dit *Drankjen* eene *Basis* om rust te bezorgen, en nog eene, om ontlasting te verwekken; bijvoegzels zijn 'er in 't geheel niet noodig.

d. Deeze *Olie* met *Slijm van Gom*, en *Water*, tot een *Amandel-melk* te maaken, welke gedaante aan veelen behaagt, is onnoodig; want, met eene *volkomene Gifte van Heulsap*, kan men gemakkelijk de *zuivere Olie* geven, zonder dat de

Lijder voor walging en braaking behoeft beducht te zijn.

e. Hier is bijna een *half Once*, namelijk, *drie Drachma's*, de geheele *hoeveelheid*, zoo als zij ook de *gewoone Gifte* is.

f. Voorts kunnen deeze *drie Drankjens* tot modellen van eene heilzaame eenvouwdigheid dienen. Want de *Syroop van Althea*, in het tweede voorbeeld te vinden, is alleenlijk noodig, om den *Honig van Zee-ajuin*, met welken zij ook eenigermaaten daar in overéénkoomt, dat zij de fluimen rijp maakt, een weinig te vermeerderen; terwijl een *half Drachma* tot een *Drankjen* te weinig is, om van de *twintig Droppelen Heulſap* niets te verliezen.

§. CCCCLXXXI.

℞. *Pulv. Ipecacuanh.* gr. xii.
Aq. ſimpl. ℥iii.
M. D. S. Een Drankjen om te braaken: op eenmaal te neemen, en na een half kwartier uur veel Thee toe te drinken.

a. Dit is een eenvouwdig Braakmiddel voor een volwasſen knaap, die geene Geneesmiddelen wil inneemen, en een afkeer van *Syropen* heeft.

b. Men kan ook dit *Formulier* voor volwasſenen met veranderde *Giften*, met bijvoeging van een *Syroop*, of liever van den *Honig van Zee-ajuin*, gebruiken. Wanneer het *Drankjen* gebruikt moet worden, ſchudt men het *Poeder* wel om, op dat het niet te veel aan den rand van 't fleſjen blijve hangen. Om die

die reden zette ik ook *twaalf Grein*, dewijl ik een paar *Grein* voor verloren rekene.

c. Tot een bijvoegzel neemt men enkel *ſchoon Water*, dewijl al het andere den ſmaak van Geneesmiddelen heeft, en dus bij walgachtige Kinderen vermeid moet worden.

d. De *Giſte* moet niet meer dan een lepel vol zijn, om op eenmaal te kunnen worden ingenomen. Ook moet men, om het laatſte *Grein* van 't Geneesmiddel te winnen, het fleſjen niet omſpoelen.

e. Men kan niet ontkennen, dat een *Drankjen van Ipecacuanha* in veele gevallen minder bedriegelijk is, dan de *Braak-wijnſteen*, hoe zeer het waar is, dat bij de *Ipecacuanha* geene verſtopping van het lichaam in den weg moet zijn.

§. CCCCLXXXII.

℞. *Tartar. emet.* gr. iii.
Aq. deſtill. ℥ii.
M. D. S. Een Drankjen om te braaken: in 't eerst twee lepels vol te neemen, en vervolgens, na een half kwartier uurs, veel Thee toe te drinken, en dan elk kwartier uurs een lepel vol te neemen, tot dat het werkt.

a. Deeze is onze *gewoone Drank* om braaking te verwekken, welke thans door ieder één gebruikt wordt, ja zelfs aan het Gemeen, het welk voormaals van Braakmiddelen zoo afkeerig was, thans welgevallig is, na dat men van deszelfs voordeelen, en de redding, die daar door in verſcheiden ziek-

 ten

ten bewerkt wordt, eindelijk overtuigd geworden is.

b. Ook is deeze *Drank* veel beter dan de *Fransche*, of *l'Emetique en grand Lavage*, waar bij zeer veel *Water* genomen wordt. Want dit geschiedt ook in de daad bij het hier vooren gemelde middel, wanneer men, eer de werking volgt, een geheele spoelkom telkens drinkt.

c. Op dat echter de Lijder met zekerheid braake, verschaft men aan den *Braak-wijnsteen* gelegenheid om te werken, en dit geschiedt het best, wanneer dezelve in de hier vooren gemelde *Gifte* gegeven wordt, maar niet, wanneer hij met veel *Water* wordt verdund, zoo dat hij, uit hoofde zijner slapheid, de Maag niet genoeg prikkelt, maar, tegen het oogmerk van den Geneesheer, tot in het gedarmte doorgaat, en van onderen werkt.

d. In de hier vooren gemelde eerste *Gifte* bekoomt de Lijder iets meer dan een *Grein*, het welk dikwils toereikende is, met behulp van den *Drank*, dien men na verloop van een half kwartier uurs neemt, om één of meer keeren te werken. Doch laat men oogenblikkelijk iets toedrinken, wordt 'er veelal niets van het braaken, maar het werkt door den stoelgang. Dit is ook het geval, wanneer men slechts een *half Grein* voor de eerste maal neemt. Op de tweede *Gifte* geraakt de Lijder gewoonlijk aan het braaken, hoe zeer 'er natuuren zijn, die alle vijf lepels inneemen, zonder 'er eenige werking van te bespeuren. In dit geval raadt men andere, walging verwekkende, middelen aan, als de *Honig van Zee-ajuin*, en dergelijken. In sommige gevallen zal het zelfs dienstig zijn, eenige trekken aan een pijp tabak aan te prijzen.

e. De

e. De Geneesheer moet van de goedheid van den *Braak-wijnsteen* wel verzekerd zijn, op dat hij noch te sterk, noch te slap werke.

f. Het hier vooren gemelde is het gewoone *Formulier.* Meer schrijft men niet op eenmaal voor, hoe zeer men den Lijder twee, drie of vier maalen, geduurende de ziekte, laat braaken. Wanneer misschien de helft overig blijft, geeft men die voor eene volgende braaking.

g. Zoo dra de werking van het middel volgt, houdt men ditmaal op met den *Braak-drank*, om den Lijder niet al te lastig te vallen. Na verloop van twaalf of vier en twintig uuren geeft men, wanneer het noodig is, op nieuw een zoortgelijk Geneesmiddel.

h. Inzonderheid lette men op deeze omstandigheid: wanneer bij het eerste braaken, zonder dat het bij herhaalde benaauwdheden blijft, zig oogenblikkelijk gal vertoont, die eene leelijke kleur heeft, is zulks een teeken, dat men spoedig weder een Braakmiddel geven moet. Doch geheel anders draagt zig de zaak toe, wanneer door het geweldig herhaald braaken wel gal volgt, maar die de gewoone kleur heeft. De steeds aanhoudende onzuivere, beslagen tong, en de verdere toevallen, die eene nog voor handen zijnde onreinheid in de Maag aanduiden, leiden ook den Arts daar toe.

i. Deeze *Practicaale herinneringen* zal men mij ten goede houden, om der beginnende Geneesheeren wille, welken ik ook onder mijne Lezers hebbe. Deezen maane ik ten ernstigsten aan, om zig door de nieuwerwetsche ijveraars tegen het braaken, en tegen het leerstelzel omtrent de onzuiverheid der eerste wegen, niet te laaten verleiden, maar de gevolgen in aan-

 schouw

ſchouw te neemen. Te vergeefsch zal zulk een nieuwerwetſche ijveraar ons willen wijs maaken, dat de Maag zuiver is, zoo lang een beſlagen tong, hoofdpijn boven de oogen, een leelijke ſmaak in den mond, benaauwdheid in het hartenkuiltjen enz., de noodzakelijkheid, om te braaken, aanduiden.

k. Van de eenvouwdigheid van dit *Formulier* behoef ik niets te zeggen, noch ook van de *hoeveelheid*, die *twee Oncen* uitmaakt.

l. Ik moet alleenlijk herinneren, dat dit een *Drankjen* is, waar van gemeenlijk iets, zomtijds wel de grootſte helft, overig blijft, en dus eene uitzondering van den regel maakt, dewijl men de *Gifte* niet bepaalen kan.

m. Doch, wanneer het, bij het inneemen van *Vergiften*, vooral die van eenen bedwelmenden aart zijn, en, in eenige andere gevallen, noodzakelijk is, het Braakmiddel op eenmaal te geven, zoo ſchrijft men het voor tot *twee*, ten hoogſten tot *drie Grein*, met een enkel *Once Water* op eenmaal in te neemen, op dat de tijd door *verdeelde Giften* niet verloren gaa.

§. CCCCLXXXIII.

℞. *Tinct. cathart.*
Syrup. Cinnamom. *ā.* ℥iß.
M. D. S. Een ontlasting-verwekkend Drankjen: op eens met Havergort-water in te neemen.

a. Dit is de ontbinding van de *Reſina Jalappae* in *Brandewijn*, met een paar *Droppels Venkel-olie*, welke

ke bij ons een al te geliefd Purgeer-middel is, doch alleenlijk bij den gemeenen Man.

b. Men neemt wel gemeenlijk *twee Drachma* daar van; doch ik kan niet besluiten meer dan *anderhalf Drachma* te geven, als waar in *vijftien Grein* van de *Harst van Jalappe* begrepen zijn. Daar bij voege ik even veel *Syroop van Kaneel*, om het een weinig te omwinden, en tot den overgang in onze *Vochten* geschikt te maaken.

c. Echter is dit middel ter ontlasting bij mij in geene groote achting; ik geve het alleen, wanneer men het volstrekt begeert, en dan verzagt ik het een weinig, en maak het ten gebruike meer geschikt.

d. Dewijl de *Tinctuur* zelve reeds uit *drie Ingrediënten* bestaat, zoo is hier de *Syroop* het *vierde*, en dit is alles, wat men geven moet. Wanneer de Geneesheeren dit altijd voor oogen hielden, zouden zij in de zamenstelling van *gemengde Ingrediënten* zorgvuldiger te werk gaan. Het *Water* verdraagt deeze *Tinctuur* volstrekt niet; daarom laat ik ze eerst met *Syroop* aanlengen, die reeds eene zekere verééniging bewerkt, en ik neem het *Havergort-water* als een *Vehiculum*. Het toedrinken van *Thee-water* is in 't geheel niet aan te raaden, vooral, dewijl dit ontlastend middel den slijm uit het gedarmte voert.

§. CCCCLXXXIV.

℞. *Aq. laxativ. Vienn.* ℥i.
Sal. Sedliz. ʒi.
Essent. Cort. Aurant. gutt. xv.

M. D. S. Een Drankjen tot ontlasting: 's morgens op eens met Thee of Soep in te neemen.

 a. Mocie-

a. Moeielijk zal men een beter middel tot ontlasting vinden, dan dit. Het opent zachtelijk het lichaam, zonder krimpingen, en dergelijken, te veroorzaaken, en kan zelfs in koortſen en ontſteekingen, met weglaating der *bittere Esſentie*, gegeven worden.

b. Zekerlijk is het *Aqua laxativa* zelf een middel, uit *vijf* of *zes Ingrediënten* zamengeſteld, doch het is bij ons zoo in gebruik, dat men deszelfs zamenſtelling uit het oog verliest. In de daad is de uitwerking veel te gewenscht en zagt, dan dat men opzichtelijk de eenvouwdigheid niet eenmaal eene uitzondering zoude mogen maaken. Om de waarheid te zeggen, de heilzaamheid van dit middel ligt ook in het *Mengzel* zelven, en het is in allen gevalle eenvouwdigheid genoeg, wanneer de Arts 'er niet veele bijvoegzelen bij neemt. Gewoonlijk geeft het alleenlijk een paar ſtoelgangen, zelfs wel maar één; en het ſtaat aan elken Geneesheer de *Gifte* te vermeerderen.

c. Men voegt 'er veelal een ontlastend *Zout* bij; ik neeme gemeenlijk het *Sal Sedlitz*, als ligt ontbindbaar en goedkoop. Wat betreft de evenredigheid, ik reken van dit *Zout* een *Drachma* op een *Once*. Het *Zout* is altijd een goed hulpmiddel, het welk de *Gifte* van het hoofdmiddel inkort, zonder de werking te benadeelen.

d. Men kan ook het *Aqua laxativa* laaten uitdampen, vooral, wanneer men het verzenden wil, of wanneer de Lijder niet gaarne eene *groote Gifte* neemt.

e. De *Droppelen* zijn een bitter bijvoegzel, het welk ter bevordering van den ſmaak genomen wordt. Want gelijk de *Syropen* de bittere Geneesmiddelen

voor

voor het gehemelte een weinig draaglijker maaken, zoo dient ook het *bittere*, om aan het walgelijk *zoet* een weinig verbeterden ſmaak te geven. Men kan, in plaats van de *Esſentie van Oranjeſchillen*, ook de *Esſentie van Alsſem*, of eenige andere neemen, die aan het oogmerk beäntwoordt.

f. Het *Liquor anodynus*, een anders zoo geliefd bijvoegzel, kan ook hier plaats vinden, wanneer het ſlechts in *kleine hoeveelheden* genomen wordt. In *groote* is het niet raadzaam, want het ſcheidt het *opgeloste Zout* weder af van het *Aqua laxativa*, het welk bovendien met *Manna*, enz. blijkbaar beladen is.

§. CCCCLXXXV.

℞. *Aq. laxativ.* ℥iii.
Tartar. emet. gr. iii.

M. D. S. Een Drankjen, om van boven en naar beneden ontlasting te verwekken: waar van dadelijk de helft met Thee-water te neemen, en de wederhelft na verloop van een klein half uur.

a. Hier hebben wij een *Emetico-laxativum*, hoedanig men gewoon is te geven bij lieden, door eene beroerte aangetast. Uit hoofde van de ongevoeligheid der Zenuwen moeten hier *groote Giften* gebruikt worden.

b. Het *walgelijk zoet der Manna* onderſteunt hier de werking van den *Braak-wijnſteen*.

c. Het ſchijnt zekerlijk wel, dat de *Tartarus ſolubilis*, die in het *Aqua laxativa* gevonden wordt, den *Braak-*

Braak-wijnſteen vernielen zoude; doch in de uitwerking beſpeurt men dit niet. Of het zagt kooken van het *Aqua laxativa* aan het zelve misſchien reeds de kracht benomen moge hebben, durve ik niet beſlisſen: genoeg is het, dat de *Braak-wijnſteen* zijne gewoone werking, zoo van boven, als van onderen, doet.

d. Deeze beide Geneesmiddelen zijn *bijkomende Baſes*, en zij verdeelen zig in eene wederkeerige werking.

§. CCCCLXXXVI.

℞. *Aq. laxativ.* ℥ii.
Tartar. emet. gr. ß.
M. D. S. Een Drankjen, om ontlasting te bezorgen: de helft dadelijk, en, wanneer het noodig is, na verloop van eenige uuren de wederhelft met Thee-water in te neemen.

a. Ook hier hebben wij een eenvouwdig middel tot ontlasting, het welk, door de geringe *Gifte* van den *Braak-wijnſteen*, onvergelijkelijk in zijne werking onderſteund wordt.

b. Dewijl men niet wel minder van den *Braak-wijnſteen* kan voorſchrijven, dan een *half Grein*, zoo zijn hier *twee Oncen* van het *Aqua laxativa* voorgeſchreven, waar van *één Once* gebruikt wordt, en het andere, *of* blijft ſtaan, *of* wanneer, tegen verwagting, de werking niet volgt, na verloop van eenige uuren, gegeven wordt.

§. CCCCLXXXVII.

§. CCCCLXXXVII.

Men zal ook uit deeze voorbeelden algemeene leeringen trekken.

a. Men ziet daar uit, dat, in *zamengestelde Recepten*, dit *Formulier* altijd een hoofdmiddel, en een verdunnend of omwindend, en, zoo veel mogelijk, medewerkend middel vordert, en dat deeze beiden, in de meeste gevallen, alleen noodig zijn.

b. Ik raade volstrekt, geene *Drankjens* te neemen, noch van anderen na te volgen, waar van de *Ingrediënten* verward en onbegrijpelijk zijn. Wanneer men niet duidelijk bezeft, wat door elk *Ingrediënt* bewerkt moet worden; wanneer men zomtijds dingen vindt, die tot niets anders dienen, dan om een paar te maaken; wanneer men *Syropen* en *Wateren* op één gestapeld vindt; ja wanneer dit het geval bij hoofdmiddelen is; wanneer de hulpmiddelen, en de middelen ter verbetering van kleur, reuk of smaak, met de werking van het Geneesmiddel strijdig zijn, zoo is dit een teeken, dat men iets verkeerdelijk heeft overgenomen, en dat de Schrijver ten hoogsten bijzondere redenen moet gehad hebben, om 'er het één en ander bij te voegen.

c. Bij de meeste hoofdmiddelen, welken men in *Drankjens* geeft, drage men zorg, dat de bijvoegzels niet talrijk zijn, en klaarlijk hunne nuttigheid hebben. Men verkieze de zoodanigen, die aan de werking van het hoofdmiddel niet schaden; en wanneer het dus zenuwmiddelen zijn, voege men 'er niets bij, het welk aan het middel eenen anderen smaak en reuk zoude mogen geven, als waar door de werking ook veranderd wordt.

d. Ein-

d. Eindelijk moet ik nog herinneren, dat bij deeze form geen eigentlijk gezegd *Vehiculum* plaats heeft, dewijl een lepel vol, of een halve theekop vol, reeds een voldoende ſlok maakt. Wanneer ik dus hier vooren wel eens van een *Vehiculum* gewaagd heb, is dit niet zoo te verſtaan, als of dit *Vocht* met het Geneesmiddel te gelijk moest worden ingenomen, maar dat het na het zelve moest worden toegedronken. De bepaalde *Drank*, die tot het inneemen van 't Geneesmiddel noodig is, kan altijd het *Vehiculum* genoemd worden, het zij het *met* of *na* het Geneesmiddel gebruikt worde.

e. Het blijft dus waar, het geen bij de beſchrijving van een *Drankjen* gezegd is, dat het gemeenlijk bij het inneemen geen *Vehiculum* noodig heeft, dewijl een mondvol groot genoeg is, al ware het ook, dat het geheel niet meer dan een halve lepel vol bedroeg.

✣ ✣ ✣
✣ ✣
✣

TWEE

TWEE EN TWINTIGSTE AFDEELING.

Van een Julep, of gemengden Drank, (*Julepus, Julapium*).

§. CCCCLXXXVIII.

Een *Julapium* is een *gemengd Vocht* tot *inwendig* gebruik, het welk helder, en in alle opzichten bevallig is, ook bij een *geheel Pond*, en niet zelden bij een *half Pond*, voorgeschreven wordt, en in de meeste gevallen bij koppen wordt ingenomen.

a. Het eigenaartige van een *Julapium* is zijne bevalligheid, en dat men 'er geen grondsap of verdikking in bespeurt. Wanneer dus een *Mengzel* deeze eigenschappen heeft, is het eigentlijk een *Julapium*; want op de *hoeveelheid*, die bijna in geen geval van wezentlijk belang is, moet zoo angstvallig niet gelet worden.

b. Zelfs worden nog wel eens vloeibaare Geneesmiddelen, tot *inwendig* gebruik bestemd, die een meer of min onaangenaamen smaak hebben, in *Julapia* voorgeschreven, zoo dat de bevalligheid der bijvoegzelen het hoofdmiddel verbergt. Dus heeft nog de *Deensche Apotheek* een *Julapium è Camphora*, die van *Lippe* een *Julapium vitriolatum*; zelfs heeft men nog een *Julapium è Moscho*, en, het geen nog meer is, een *Julapium ex Gummi Ammoniaco*.

c. Van

c. Van de *Olie-melken* en *Amandel-melken* onderscheiden zig de *Julapia* door de gemakkelijke bereiding, dewijl zij door bloote menging, de *Amandel-melken* door uitpersfing bereid worden, en een gedeelte der *Ingrediënten* wordt weggeworpen. Van de *Olie-melken* verschillen zij door de bevalligheid. De hoofd-middelen moeten volkomen oplosbaar zijn, op dat zij zig door enkele menging in het *Julapium* kunnen verspreiden. De *Gom Ammoniac* kan in eene even bevallige form, namelijk, in eene *Amandel-melk*, gebragt worden. In een *Julapium* maakt zij, wanneer zij niet volkomen verdund is, eene dikte, eene ondoorzichtigheid, die met den aart van deeze form niet strookt.

d. Van een *Likmiddel* onderscheidt zig een *Julapium* door de *grootere hoeveelheid*. Voor 't overige is het doorgaans een *Julapium* in 't klein.

e. Een *Julapium*, het welk eeniglijk tot *Drank* dienen moet, of wel om toe te drinken, en dus geen waar *Formulier* van een Geneesmiddel is, maar tot weelde behoort, zal ik achterwegen laaten, om niet al te wijdloopig te worden.

§. CCCCLXXXIX.

Tot de *stoffe* van een *Julapium* behoort, behalven het hoofdmiddel, het welk hier altijd zeer oplosbaar en verdeelbaar zijn moet, alles, wat eenen aangenaamen smaak en reuk heeft.

a. Hier toe behooren ook de dingen, die geenen reuk hebben; want dit is ook iets aangenaams in de Geneesmiddelen. Andere *Ingrediënten* kunnen dit aanvullen. Doch het gevolg der menging moet een aan-

aangenaame reuk en ſmaak zijn, die ten minſten het onaangenaame hoofdmiddel in evenwicht houden kan.

b. GAUBIUS ſpreekt hier van tweederleie *Ingrediënten*, *Excipientia* en *Excipienda*, van welken de eerſten iets opneemen, doch de anderen opgenomen worden. Doch deeze verdeeling zoude even goed bij de *Droppelen* hebben kunnen aangevoerd worden, en is in de *Julapia* niet zoo volkomen juist, maar vervoert ons tot vitterijen.

§. CCCCXC.

Tot de *Julapia* neemt men inzonderheid: 1°.) een *hoofdmiddel* van een oplosbaaren, en niet al te leelijk ſmaakenden of riekenden aart. 2°.) *Mineraal-zuuren*, en andere *ſterke Zuuren*. 3°.) *Planten-zuuren*. 4°.) *Verzoete Zuuren*. 5°.) *Azijn-honig*. 6°.) De *zoete* en *zuurachtige Sappen van Vruchten*. 7°.) *Zuurachtige Tinctuuren*. 8°.) Allerleie *Geleijen*. 9°.) *Specerijachtige Extracten*, *Tinctuuren* en *Esſentiën*. 10°.) Allerleie *Geeſten*. 11°.) *Geöliede Suikeren*. 12°.) *Afgetrokken Wateren*. 13°.) *Wijnen*. 14°.) *Suiker* en *Syropen*. Deeze moeten allen met elkander aangenaam van ſmaak, reuk, kleur, en ook niet walgelijk zijn; het hoofdmiddel echter mag in één of ander opzicht hier van afwijken.

a.) Het hoofdmiddel is de *Kampher*, de *Muskus*, en eenige anderen, welken men dan door aangenaame bijvoegzelen verzagt.

b. De *Mineraal-zuuren*, en het *Sal eſſentiale Tartari*, als mede de ſterkſte *Spiritus Aceti*, zijn op zig zelven reeds zuur, en kunnen dus in veele gevallen, vooral, wanneer het op verkoelen aankoomt, zeer

dienſtig zijn, mits het tevens niet aan *verdunnende Ingrediënten* ontbreeke.

c. Het *Sal eſſentiale Tartari* prijst zig bijzonderlijk aan, dewijl het ſterk, en zonder leelijken ſmaak is.

d. De *Planten-zuuren*, die niet geconcentreerd zijn, komen ook te pas in *Julapia*, dewijl zij wel zwak, doch aangenaam van ſmaak zijn. De *Azijn* inzonderheid heeft het voordeel, dat het helderer, dan *Citroen-zuur*, en te gelijk welriekend is.

e. De *verzoete Zuuren* zijn algemeen bemind, en doen eene heerlijke uitwerking. Jammer is het, dat zij de *Kampher* doen ſchiften. Wanneer zij versch en behoorlijk bereid zijn, zijn ze allen tot *Julapia* geſchikt, naar maate het één of ander wordt aangewezen. Veiligheids-halven ſchrijft men meestal het *Liquor anodynus* voor.

f. *Azijn-honig*, en met *Zuuren* vermengde *Suikeren*, zijn onvergelijkelijke bijvoegzelen, in *Julapia* zeer pasſende. Want zij zijn, in de meeſte gevallen, ook dienſtig, om eene verbinding aan *Wateren*, *Esſentiën*, enz. te geven.

g. De *zoete* en *zuurachtige Sappen van Vruchten* kunnen, des noods, ook dienen, doch zij zijn te veel tot gisting geneigd, en wanneer 'er eenige *ſterke Zuuren* bijgevoegd worden, die dit zekerlijk verhinderen, zoo geraakt het *Zuur* geheel verloren. Van dien aart zijn de heldere gezuiverde *Sappen van Kersſen*, *Framboiſen*, *Aalbeziën*, *Berberisſen*, *Citroenen*, *Oranje-appelen*, *Kweepeeren*, en dergelijken. Insgelijks het *Sap van Zuuring*, en andere meer. Doch, dewijl zij op alle tijden niet te bekomen zijn, zoo als de *Syropen* deezer *Planten*, is het best, dezelven weg te laaten.

h. De

h. De *zuurachtige waterige Tinctuuren* geven eene aangenaame kleur, als de *Tinctura Papaveris*, *Tunicae*, en anderen meer.

i. Eer wij van de *Zuuren* afstappen, moeten wij nog herinneren, dat de *Muskus* niet zeer met het *sterk Zuur* gediend is, als deszelfs werking een weinig belemmerende.

k. De *Geleijen*, waar op hier gedoeld wordt, zijn die van *Moerbeziën* en *Aalbeziën*; de anderen hebben eenen te sterken smaak.

l. *Specerijachtige Extracten* zijn die van de *Kina*, *Cascarilla*, *Kalmus*, *Zedoar-wortel* enz., die allen *Syropen* tot derzelver zamenmenging vorderen. De *Essentiën van Kaneel*, *Oranjeschillen*, *Citroenen*, *Galanga*, *Kruis en Munt*, *Pepermunt* enz., behooren ook hier toe.

m. De *Geesten van Melisse*, en *Kruis en Munt*, enz. zijn ook nuttige bijvoegzelen.

n. *Geöliede Suikeren*, met *specerijachtige Oliën* bereid, als van *Kaneel*, *Kruis en Munt*, *Pepermunt*, *Melisse*, en dergelijken, voegen heerlijk in *Julapia*.

o. Van de *afgetrokkene Wateren* willen wij niet eens spreken; ze zijn de natuurlijke *Ingrediënten* van *vloeibaare Mengzelen*, en andere *vloeibaare inwendige* Geneesmiddelen. Doch het is niet ondienstig een *geestrijk Water* te hulp te neemen, als het *Aqua Cinnamomi vinosa*, op dat de *Essentiën*, of *geestrijke Extracten*, *geöliede Suikeren* enz., met het *Water* vereënigd worden.

p. Zuivere *Wijn*, bij voorbeeld, *Rhijnsche Wijn*, of een andere lekkere *Wijn*, hebben insgelijks eene plaats in de *Julapia*, wanneer zij van eenen versterkenden en verkwikkenden aart zijn. Zij zijn ook goe-

goede middelen ter vereeniging van *geestrijke* en *waterachtige Ingrediënten.*

q. Suikeren en *Syropen* zijn, deels als aangenaam riekende, maar vooral als lekker ſmaakende bijvoegzelen, in zoo veele gedaanten van dienst; zij hebben ook het nut, dat ze de vereeniging van het middel bevorderen.

r. De *gekookte* en *afgetrokkene Dranken*, als mede de *Geleijen*, heeft GAUBIUS hier onder gerekend. Doch dit loopt te wijd uit, en is te moeielijk, naar maate van het geringe nut, het welk deeze bijvoegzelen aanbrengen. Op die wijze konde men 'er ook de *Slijm van Gom* hebben bijgevoegd.

s. Men lette ook op de perſoonlijke geſteldheid van den Lijder, die zomtijds van zekere, anders welſmaakende en welriekende, dingen een afkeer heeft.

§. CCCCXCI.

Schoon hier eene groote meenigte van *Ingrediënten* tot een *Julapium* worde opgegeven, moet men echter niet denken verplicht te zijn, om *veel* te moeten neemen. Men wagte zig inzonderheid, om het middel al te *zoet* te maaken.

a. Even als in andere *Formulieren*, moet de eenvouwdigheid in het voorſchrijven van *Julapia* worden in 't oog gehouden, en 'er moeten dus geene meerdere *Ingrediënten* geördonneerd worden, dan hoognoodig zijn, het welk meestal niet meer dan een getal van *drie* of *vier* bedraagt.

b. Alle de hier opgenoemde Artikelen zijn alleenlijk die geene, waar uit een *Julapium* kan worden zamengeſteld. Dan eens worden deeze, dan we-

wederom geene, tot zulk een zamenſtelzel gevorderd.

c. Een *afgetrokken Water*, een *Syroop*, ook wel een *geöliede Suiker*, een *verzoet Zuur*, zijn de gewoone bijvoegzelen bij het hoofdmiddel.

d. Het is reeds eenmaal opgemerkt, dat men aan alle Geneesmiddelen het onaangenaame niet geheel beneemen kan; die zulks bij elk middel door andere Geneesmiddelen zoude willen bewerken, zoude in het tegen-overgeſteld gebrek vervallen, en zoo veele zoetigheden op één hoopen, dat zij weder walgelijk wierden. Al te groote zoetheid moet daarom vermijd worden, en men geloove niet, dat men aan een Geneesmiddel telkens eenen goeden ſmaak moet geven.

e. In de *Julapia* is zekerlijk de aangenaamheid iets eigenaartigs; maar dit is nog niet gezegd, dat men alles, wat *zoet* is, daar toe neemen moet. Eene enkele zamenſtelling van eenige weinige, maar noodzakelijke en wel gekozene Artikelen, geeft aan het *Julapium* den meeſten tijd eene groote bevalligheid.

f. Maar vooral vermijde men, dat men niet door deeze welſmaakende bijvoegzelen, inzonderheid door de *Syropen*, de geneeskracht van het hoofdmiddel benadeele. Dit gebeurt vooral bij den *Muskus.* Klaare, welriekende, en niet leelijk ſmaakende, *afgetrokkene Wateren*, vooral, die geene bepaalde geneeskracht hebben, en met de werking van het hoofdmiddel niet ſtrijdig zijn, zijn dus de beste bijvoegzelen, bij voorbeeld, het eenvouwdig *Kaneel-water.*

§. CCCCXCII.

Zeer leelijk riekende en walgelijk ſmaakende, ook onoplosbaare, en een zetzel maakende, hoofdmiddelen, zijn dus voor deeze form in 't geheel niet geſchikt.

a. De *Duivelsdrek*, de *Bevergeil*, het *Oleum Asphalti*, zouden een *Julapium* opleveren, het welk men te vergeefsch welriekend en welſmaakend zoude trachten te maaken. *Bittere* Geneesmiddelen zijn insgelijks in een *Julapium* ongepast. Alle *Poeders van Planten*, en dergelijke, zouden altijd naar den grond zakken, en dus aan het *Julapium* zijne wezentlijkſte eigenſchap beneemen; om van den leelijken ſmaak niet te gewagen.

b. De *Muskus* en de *Kampher* worden echter tot *Julapia* genomen. Maar de *Muskus* heeft ten minſten een aangenaamen reuk, en de *Kampher* is oplosbaar.

§. CCCCXCIII.

Omtrent de *orde*, in welke de *Ingrediënten* geplaatst worden, valt niets bijzonders aan te merken; want het verſtaat zig van zelf, dat het hoofdmiddel eerst geplaatst wordt, en de *Syroop* het laatst.

a. Het hoofdmiddel moet in alle *Formulieren* in de eerſte plaats ſtaan, dewijl de Apotheker zig daar mede het eerst bezig houdt. En het *Recept* moet, zoo veel mogelijk, de *bereiding* van den Apotheker volgen.

b. Daarom dient de *Syroop* meestal ten ſlotte, al wordt zij ook gebruikt, om waterachtige en geestrijke Geneesmiddelen te zamen te vereenigen.

§. CCCCXCIV.

Ten aanzien van de evenredigheid der *Ingrediënten*, moet op de noodige klaarheid, vloeibaarheid en aangenaamheid gelet worden.

a. Hier uit volgt van zelf, dat het *Water* in eene groote *hoeveelheid* zijn moet, de *Syroop* in eene mindere, en het hoofdmiddel in de allerminste. Echter kan de dikte van het hoofdmiddel eene grootere hoeveelheid *Syroop* vorderen.

b. Voorts is hier veel aan de eenvouwdigheid gelegen, dat men, namelijk, niet te veel voorschrijve, en het daar door te dik maake.

c. De *Wijn* is een bijvoegzel, waar door men de *Syropen*, als mede de *afgetrokkene Wateren*, ontbeeren kan, mits het met het hoofdmiddel niet strijdig is. Niet zelden is de *Wijn* zelf het hoofdmiddel in *Julapia*, die enkel tot versterking en opwekking gegeven worden, wanneer men 'er een *Syroop* of *geöliede Suiker* onder mengt.

§. CCCCXCV.

De *Gifte* van een *Julapium* is verschillende. Wanneer het aangenaam is, zoo dat, het tot een *Drank* dienen kan, geeft men 'er een theekop vol van; maar wanneer het den smaak van Geneesmiddelen heeft, is het best, om het lepels-gewijze te geven.

a. Ik heb reeds gezegd, dat een *gewoone Drank* niet in de Apotheek behoorde bereid te worden; en dat de hulpmiddelen, de levens-regeling betreffende, uit de Keuken, of, bij groote Heeren, van den

Kok moeten komen. Daarom laat ik 'er mij nooit bij in, om *Recepten* van *Dranken* te geven, en de *Julapia*, die daar toe gebruikt worden, laat ik, na rijpere overweging, achter wege.

b. De Geneeskundige *Julapia*, die eene bepaalde geneeskracht bezitten, geeft men zomtijds bij theekoppen. Wanneer deeze niet te groot zijn, kan het aankomen; want dan blijft het *Julapium* niet in de Maag hangen, maar ontlast zig weder fpoedig; gelijk bij alle Zieken het geval is, dat de *kleine Giften van Vochten* uit de Maag uitglijden, doch de *groote Giften* aldaar blijven hangen.

c. Die een Geneeskundig hoofdmiddel in zig bevatten, en daar van eenen fmaak hebben, welke den meeften tijd onaangenaam is, moeten echter flechts tot een eetlepel vol gegeven worden, al moeften zij ook uit dien hoofde een keer te meer herhaald worden. Echter kan de Lijder van deeze form die nuttigheid hebben, dat hij het Geneesmiddel in de aangenaamfte gedaante bekome.

d. Ik waarfchouwe bij deeze gelegenheid nogmaals tegen de *groote Giften*, die een lepel vol verre te boven gaan, en tot welker gebruik men gekomen is, door de oude leer, dat men braaf drinken, en het bloed verkoelen moet; waar door men zig zoo veele ongelegenheden en verzwakkingen van de Maag, die nog lang na de ziekte blijven voortduuren, heeft op den hals gehaald.

e. Ik verwijze voorts den Lezer tot het geen ik hierboven, ten voordeele deezer manier, om een Geneesmiddel alleen lepels-gewijze te geven, gezegd hebbe. Het behoeft geene aanmerking, dat *kleinere Giften* ook kortere tusfchenpoozingen vorderen.

§. CCCCXCVI.

§. CCCCXCVI.

De *algemeene hoeveelheid* is van *zes Oncen* tot een *Pond*, ja zelfs, wanneer het tot een *Drank* dient, tot meerdere *Ponden*.

a. Het onderfcheidt zig vrij duidelijk van een *Mengzel*, uit hoofde van deszelfs meestal onaangenaame gedaante, zonder dat het, in zoo groote *hoeveelheden*, behoeft voorgefchreven te worden.

b. Dat men den *Drank* in de keuken moet laaten gereed maaken, hebben wij reeds gezegd, en daarom is het niet noodig, zoodanig middel, tot verfcheiden *Ponden*, voor te fchrijven.

c. Echter heb ik 'er niets tegen, wanneer het een aangenaam Geneesmiddel is, het welk men tot verfterking of tot verkoeling geeft, en bij een theekop vol inneemt, ('t geen ik echter nogmaals voor fchadelijk verklaare,) dat men *twee Ponden* daar van voorfchrijve, ook wel *vier Ponden*, wanneer het naar het platte Land gezonden wordt.

§. CCCCXCVII.

Het geen onder het *Recept* gefchreven wordt, behelst ook niets bijzonders. Men ftelt meestal alleen *M. D. ad Vitr. S.*, of zeer eenvouwdig, *M. D. S.*

a. Dewijl hier geene bijzondere behandeling, in het *Recept* niet uitgedrukt, plaats heeft, zoo heeft men ook niet noodig te zetten, *Fiat Julapium*. Men kan den naam van het Geneesmiddel op de *Signatuur* plaatfen. Even zoo fpreekt het ook van zelf, dat het in een fles moet gegeven worden.

b. Hier vooren is reeds herinnerd, dat men geene *gekookte* of *afgetrokkene Dranken*, enz. tot deeze form gebruiken moet, om de *bereiding* niet te moeielijk en te duur te maaken.

§. CCCCXCVIII.

Omtrent de *Signatuur* valt ook niets aan te merken. Hier kan men den titel van het Geneesmiddel plaatsen. Als mede, of de Zieke het warm of koud moet neemen. Dit heeft plaats omtrent alle Geneesmiddelen. Indien het tot zweeten dienen moet, heeft het zijne nuttigheid, wanneer het warm gegeven wordt; doch om te versterken en te verkoelen geeft men het, zoo als het is.

§. CCCCXCIX.

De nuttigheid der *Julapia* is juist zoo groot niet, wanneer men voor de lekkerheid der Lijderen ook niet te zorgen had. Bij de versterkende en verkoelende *Julapia* is het niet noodig iets toe te drinken. Tot afwisseling, en tegen het einde der ziekte, zijn zij echter dienstig. Kinderen houden veel van deeze gedaante, doch door den tijd worden zij 'er aan gewoon.

a. De verstandige Zieke weet, dat Geneesmiddelen niet lekker smaaken. Alle noodige Geneesmiddelen moet men dus niet in de form van *Julapia* trachten te brengen.

b. Een *Mengzel*, het welk eenigermaaten draaglijk is, verdient dus, zoo veel mogelijk, den voorrang, en wordt bij ons het meest voorgeschreven. Daar in kun-

kunnen ook welriekende en welſmaakende *Wateren* en *Syropen*, *verzoete Zuuren*, enz. gebruikt worden.

c. De Kinderen houden meer van deeze gedaante, dan van eenige andere; echter kunnen niet veele Geneesmiddelen in deeze form gegeven worden. Zij worden een *Julapium* ook ſchielijk moede; waarom het niet geraden is, hun het zelve tot eenen gewoonen *Drank* voor te ſchrijven. Men moet, het geen zij toedrinken, in de keuken gereed maaken, en alle dagen iets anders, zoo dat men daar omtrent eene gelijke afwisſeling heeft, als in de Apotheek.

d. Men kan echter van deeze form met beleid gebruik maaken, wanneer men aan Kinderen, ja zelfs aan volwasſenen, belooft, dat zij, na een leelijk Geneesmiddel te hebben ingenomen, een zeer lekker te wagten hebben.

e. Deeze gedaante is zeer goed tegen het einde eener ziekte, maar zeer ondienſtig in het begin, dewijl de Lijder 'er aan gewoon wordt. Men moet ze dus zoo lang beſpaaren, tot dat de leelijke middelen niet meer noodig zijn.

f. Ik zal hier van niet veele voorbeelden bijbrengen, dewijl deeze opgeſmukte gedaante bij mij niet zeer gebruikelijk is.

§. D.

℞. *Sal. eſſent. Tart.* ʒi.
Liq. anodyn. miner. ʒii.
Aq. Ceraſor. ℥iv.
Syrup. Rub. Idaei. ʒxiv.

M. D. S. Een verkoelend Julapium: alle drie uuren een lepel vol te neemen.

a. Hier

a. Hier hebben wij het voorbeeld van een verkoelend *Julapium*, het welk in heete Koortſen dienſtig is.

b. De *Baſis* is het *wezentlijke Wijnſteen-zout*, waar van omtrent *vier Grein* in elke *Gifte* koomt. Het *Liquor anodynus* kan ook, naar maate van de omſtandigheden, verminderd of geheel weggelaaten worden. Echter is deszelfs prikkelende werking wat vluchtig. Het *Kersſen-water*, te gelijk met het *Liquor anodynus*, en het volkomen oplosbaar wezentlijk *Wijnſteenzout*, dient, om aan het *Julapium* klaarheid en helderheid te geven. De *Syroop van Framboiſen*, als het derde bijvoegzel, geeft aan het *Julapium* eenen bevalligen ſmaak. Dewijl het *Zuur-zout* volkomen oplosbaar is, zoo bedraagt de gezamentlijke hoeveelheid *zes Onçen*, die omtrent veertien lepels maaken.

c. De eenvouwdigheid van dit *Julapium* is gemakkelijk naar te gaan: het bevat niets meer, dan een *Water*, een *Syroop*, een *verzoet Zuur*, en een *geconcentreerd Zuur*; en, wanneer men het *verzoet Zuur* weglaat, zijn 'er ſlechts *drie Ingrediënten*. Ten aanzien van het *Water*, of de *Syroop*, kan men, naar goedvinden, eene verandering maaken.

§. DI.

℞. *Elaeoſacch. Citr.* ℥ß.
Aq. Cinnamom. vin. ℥v.
Syrup. Capill. Ven. ʒvi.
M. D. S. Een verkwikkend Julapium: alle vier uuren een eetlepel vol te neemen.

a. Dit

a. Dit is een goed *Formulier*, waar in het niet aan helderheid, goeden reuk, goeden smaak, en fraaije kleur, ontbreekt.

b. Het hoofdmiddel is de *Olie-suiker van Citroenen*, welke men, door de vrucht te raspen, bekomen heeft, en die aan het *Julapium* eenen zeer aangenaamen smaak mededeelt. Het *Kaneel-water* is een middel ter ontbinding van de *Suiker*, en zelfs van een aangenaamen reuk en smaak. De *Syroop van Venus-hair* heeft insgelijks iets aangenaams, waarom ook de *Syrup capillaire* bij de *Franschen* zoo gebruikelijk is.

c. Dewijl de *Suiker* reeds tot een *half Once* is voorgeschreven, heb ik des te minder van de *Syroop* genomen. En, vermits de *Suiker* de *hoeveelheid* van het *Water* een weinig vermeerdert, heb ik derhalven iets van de *Syroop* weggelaaten, op dat de Lijder een juist getal bekome.

d. De eenvouwdigheid is hier wel in 't oog gehouden; want het geheel bestaat alleen uit *drie Ingrediënten*.

e. In dit *Julapium* bevinden zig ongeveer *twaalf Droppelen Olie van Citroenschillen*, welke ten naasten bij *één Droppel* in elke *Gifte* uitmaaken. Die met deeze evenredigheid niet te vreden is, en meer of minder verlangt, gelieve zulks in zijn *Formulier*, wanneer hij van dit middel gebruik wil maaken, te veranderen.

§. DII.

℞. *Camphor.* gr. viii.
Mell. alb. ℥ii.
Acet. vin. Gall. ℥iv.

M. D. S. Een Kampher-Julapium: alle vier uuren een eetlepel vol te neemen, en Thee toe te drinken.

a. Dit

a. Dit is eene verandering van de *Mixtura acido-camphorata*, die bij ons zoo in gebruik is, en waar in de *Slijm van Arabische Gom* voorkoomt. Het is echter eene zeer voordeelige verandering.

b. De *Kampher* is bepaald op *agt Grein* in *zes Oncen Vocht*, het welk misschien een *half Grein* voor elke *Gifte* maakt. Zommigen, die dit twijffelachtig middel tot *twee Grein* gewoon zijn te geven, zullen dit al te weinig vinden. Doch, ik weet bij ondervinding, dat de *groote Giften Kampher*, die men, zonder onderscheid, aan Menschen van allerlei gestel geeft, dewijl zij klaarlijk een zenuw-middel is, en men dus eerst trapswijze tot *sterke Giften* komen moet, dikwerf de oorzaak is van de ijlingen en opstijgingen naar het hoofd, die zoo veele maalen bij Lijders, onder het bestuur van zulke Artsen, voorkomen.

c. De *Honig* lost de *Kampher* onvergelijkelijk op, wanneer zij 'er onder gewreven wordt, gelijk één van onze geleerdste en bekwaamste Apothekers bewezen heeft.

d. Dan, dewijl niet alleen de oplossing van de *Kampher* het oogmerk in deeze vermenging met *Honig* is, maar dat deeze ook de plaats van een *Syroop* vervullen moet, heb ik volkomen *twee Oncen* daar van genomen. De *Wijn-azijn* maakt met den *Honig* een *Azijn-honig*, (*Oxymel*;) echter wordt dezelve, door de *groote hoeveelheid Azijn*, dun genoeg. Zij, wien de kleur niet behaagt, kunnen dezelve spoedig veranderen, wanneer zij, in plaats van den *Honig*, eene *hoeveelheid* van eene *kleurende Syroop* 'er bijvoegen.

§. DIII.

§. DIII.

℞. *Mosch. genuin.* gr. xxxvi.
Aq. Cinnamom. ℥iv.
Syrup. Rub. Idaei. ℥ii.
M. D. S. Een zenuw-verſterkend Julapium: alle vier uuren een lepel vol met Wijn te neemen.

a. Dit *Julapium* doet heerlijke dienſten in Zenuwkoortſen, vooral van de geenen, die veel *Brandewijn* drinken, en bij ons meenigwerf in deeze Koorts vervallen. Wanneer de *Muskus*, dadelijk van den beginne af aan, in deeze Koortſen gegeven, en door de *Kina* en den *Wijn*, als mede door *blaartrekkende Pleiſters*, onderſteund wordt, valt de Zieke, binnen een kort tijds-beſtek, in eenen ſlaap en zweet, waar uit hij, met volkomene bewustheid en zeer opgeklaard, ontwaakt.

b. De *Muskus* moet in *ſterke Giften* toegediend worden; *zes Grein* heb ik, in het gemelde geval, volſtrekt noodzakelijk gevonden. Het *Kaneel-water*, met *Water* bereid, is een medewerkend bijvoegzel, als het welk ook een weinig verſterkt en levendig maakt. De *Syroop* dient, om, door haare dikte, den *Muskus* door het *Julapium* gelijkelijk te verdeelen. Men kan ook eene andere *Syroop* verkiezen, mits zij maar eene goede kleur heeft.

c. Men drage echter zorge, om niet, door te veel ſterke dingen 'er onder te mengen, den *Muskus* in zijne oorſpronglijke geneeskracht te verzwakken. Want, wanneer ſterk werkende dingen te gelijk met den

den *Muskus* gegeven worden, zoo kan de Zieke niet tot rust komen, en het ijlen blijft voortduuren.

d. Hier is insgelijks een voorbeeld van eenvouwdigheid; want in dit geheele *Formulier* zijn maar *drie Ingrediënten.*

e. De *hoeveelheid* van 't geheel is *zes Oncen*, dewijl de *zes en dertig Grein Muskus* niet gerekend kunnen worden.

§. DIV.

Hier uit zal men een algemeen denkbeeld van *Julapia* bekomen.

a. Ik heb geene meerdere voorbeelden, dan deeze *vier* willen plaatſen, en deeze zijn ook voldoende, om de eenvouwdigheid te toonen, die ook in deeze form noodig is, en voor misſlagen beveiligt.

b. Een *Water* en een *Syroop*, of een paar zoortgelijke *Ingrediënten*, zijn, om zoo te ſpreken, de eigenaartige beſtanddeelen van een *Julapium*; het één ter verdunning, het ander ter omwinding.

c. Buiten twijffel zoude een *Oxymel ſimplex*, met *afgetrokken Water* verdund, een *Julapium* opleveren, het welk ook tot een *Drank* gebruikt zoude kunnen worden.

d. Den *Wijn* heb ik niet aangeroerd, dewijl dezelve, bij aangenaame *Julapia*, welligt door de Oppasſers wordt uitgedronken, en de Zieke aan zijn lot overgelaaten. Wanneer men met zulke lieden te doen heeft, is het best, den *Wijn* met zoodanige andere middelen te vermengen, die 'er het lekkere aan ontneemen.

e. Daar

e. Daar toe diende voornamelijk het *Extract van Kina*, ook de *Muskus*, en andere Geneesmiddelen, die, even als de *Wijn*, eene verſterkende kracht hebben.

f. Het *Lege artis* zoude wel noodig geweest zijn in de *Julapia* te pas te brengen, doch ik heb mij daar omtrent reeds uitgelaaten.

g. Men zal mij wel willen ten goede houden, dat ik niet alle mogelijke *Ingrediënten* van een *Julapium* heb bijgebragt; die daar toe lust heeft, kan zulks doen. Dat ik van het *Julapium cretaceum*, (met *krijt* bereid,) niet gewage, is zeer natuurlijk. Dit *Mengzel* is veel te leelijk en te nutteloos.

DRIE EN TWINTIGSTE AFDEELING.

Van Mengzels, (*Mixtura*, *Mixtura media*).

§. DV.

Een *Mengzel* is een vloeibaar Geneesmiddel, tot *inwendig* gebruik bestemd, het welk tusschen een *Julapium* en *Droppelen* het midden houdt, tot verscheiden *Oncen* voorgeschreven, en lepels-gewijze, zonder een eigentlijk gezegd *Vehiculum*, en altijd als een Geneesmiddel, gegeven wordt.

a. Deeze zijn reeds de *vier Mengzelen*, die tot *inwendig* gebruik bestemd zijn. Thans schieten de *Oliemelken* nog over.

b. Zij worden allen door bloote menging gemaakt; de *gekookte Dranken*, *Aftrekzels*, *Geleijen*, als welke meestal in de Apotheken niet in voorraad zijn, noch zijn kunnen, zijn als *Ingrediënten* in deeze zoort van Geneesmiddelen verworpen.

c. De *Droppelen* worden alleen tot een paar *Oncen* voorgeschreven, de *Drankjens* insgelijks, doch de *Julapia* worden tot *zes*, *agt*, *twaalf* of *zestien Oncen* geördonneerd. Hoe zeer zij wel eens tot *zes* of *agt Oncen* voorgeschreven worden, onderscheiden zij zig echter van de *Mengzelen*, die gewoonlijk ook deeze *hoeveelheid* hebben, dat de laatstgemelden niet aangenaam,

haam, om te gebruiken, behoeven te zijn, ten minsten deeze aangenaamheid niet als eene eigenaartige eigenschap bezitten.

d. 'Er zijn wel *Mengzels*, die in alle opzichten aangenaam zijn, welke, namelijk, een *ontbonden Zout*, en geen *Grondsap* bevatten. Deeze echter zouden eigentlijk geene *Mengzels*, maar *Julapia*, behooren genoemd te worden.

§. DVI.

De *stoffe* is dezelfde, als in de *Julapia*; alleenlijk worden ook dingen, die niet oplosbaar, ten minsten niet geheel oplosbaar zijn, daar toe genomen, dewijl men minder op de aangenaamheid, dan op de geneeskracht der middelen, ziet.

a. Wij zullen alleenlijk die *Ingrediënten* opgeven, welke in *Mengzels* niet te dulden zijn.

b. Al te dikke dingen, die aan 't geheel eene lijvigheid mede deelen, die walgelijk, en moeielijk om in te neemen zijn, behooren hier toe niet; als, bij voorbeeld, de aardachtige middelen in *groote hoeveelheid*.

c. Ook behooren de al te zwaare zelfstandigheden, die oogenblikkelijk naar den grond zakken, en niet oplosbaar zijn, maar alleen in het oogenblik van eene sterke omschudding gemengd kunnen worden, gevolgelijk ook mineraale zelfstandigheden, van eenen metaalachtigen aart, vooral de *zoete Kwik*, en dergelijken, daar uit weggelaaten, en in meer geschikte gedaanten gegeven te worden.

d. Echter neemt men de ligte, en niet sterk afdrijvende, metaalachtige *Poeders*, vooral de *Kermes*, en het

het *Sulphur auratum*, nog wel eens, wanneer de *Gifte* daar mede ſtrookt.

e. Ook van de plantachtige en dierlijke zelfſtandigheden, is men gewoon, de volſtrekt onoplosbaare, en een ſterk zetzel op den grond veroorzaakende, vooral de leelijk ſmaakende, en met andere dingen moeielijk te verëenigen, Geneesmiddelen weg te laaten, als *Poeder van Jalappe*, *Terpentijn*, *Oesterſchelpen*, enz.

f. De ligte, niet onaangenaam ſmaakende, *Poeders* maaken echter eene uitzondering. Zoo wordt het *Poeder van Kina*, de *Magneſia*, enz. in *Mengzels* gegeven, wanneer deeze gedaante den Zieken gevalt.

g. Sterke ontlasting - verwekkende Geneesmiddelen worden niet in *Mengzels* gegeven, dewijl het daar in op eene naauwkeurige *Gifte* aankoomt, het geen in een *Mengzel* niet wel mogelijk is; vooral, dewijl de meeſten van die zoort van Geneesmiddelen daarenboven niet goed in *Mengzels* voegen, dewijl zij deels poederachtig zijn, ook deels onder de zwaare dingen behooren.

h. De *Slijm van Gommen*, waar mede eene zamenvoeging van verſcheiden Geneesmiddelen bewerkt zoude kunnen worden, behoort eigentlijk in dit opzicht hier niet toe, maar tot de *Amandel-melken*; echter kan men 'er gebruik van maaken, wanneer het een bloot *Ingrediënt* is, doch dan behoort zij dun te zijn.

i. Vette dingen moeten met groote voorzichtigheid in *Mengzels* gebruikt worden, dewijl zij zig met de waterachtige niet verdragen, als *Olie*, *Walſchot* enz., of ook, tot derzelver verëeniging, een derde lichaam verëisſchen; als *Slijm van Gom*, *Doijers van Eijeren*, en

en dergelijken: al het welk eigentlijk tot de *Amandelmelken* behoort, en het *Mengzel* te dik maaken zoude.

k. Dit zelfde heeft ook plaats ten aanzien van de *Gom-harſten*. De *Harſten*, die *Brandewijn* tot haare ontbinding vorderen, zijn daar door niet recht geſchikt tot *Mengzels*, die bijna altijd waterachtig zijn.

l. Echter kan men niet ontkennen, dat de geestrijke oplosſing van *Harst van Pokhout*, onder geenen anderen titel, dan dien van *Mengzel*, gebragt kan worden. Ik weet ze ten minſten onder geene andere gedaante te rekenen.

m. Deeze oplosſing, welke men met oude *Rum* maakt, en met een weinig *Syroop* zou kunnen aanlengen, en waar toe men in allen gevalle tweemaal zoo veel *Rum*, als gewoonlijk, zoude kunnen neemen, terwijl de *Gifte* dan twee volle lepels maakte, zoude onder de *Julapia*, in den uitgeſtrektſten zin, geteld kunnen worden.

n. De oplosſing van *Harst van Pokhout* in een *afgetrokken Water*, met een *Syroop* en *Slijm van Gom*, waar van ontwijffelbaar de *Slijm van Gom* niets hoe genaamd op de *Harst* uitwerkt, maar alleen het *Vocht* verdikt, en de *ontbonde Harst* beter helpt dragen, waar toe ook een weinig meer *Syroop* even goed zoude kunnen dienen, is een waar *Mengzel*.

o. Zuure dingen, en eene zelfſtandigheid, die met dezelven een *Midden-zout* doet geboren worden, moeten niet te zamen in één *Mengzel* komen, dewijl het opbruisſchen met dit rustig mengen niet overéénkoomt; ja ook in zulke *bereidingen* gemeenlijk eene doorzijging te pas koomt, waar aan men in een eenvouwdig *Mengzel* niet denken kan.

§. DVII.

Offchoon de benaming van een *Mengzel* aanleiding geeft, om 'er allerleie dingen in te voegen, zoo is de ook fteeds lofwaardige eenvouwdigheid hier noodig, niet alleen uit hoofde van de onbelemmerde genees-kracht, maar ook, om gebreken en misftappen te vermijden.

a. Ook in *Mengzels* behoort de Arts aan de eenvouwdigheid gedachtig te zijn; hij laate zig niet, door eenig lokaas, van den koninglijken weg der eenvouwdigheid afleiden, maar blijve juist dan, wanneer hij het meest tot mengen en zamenvoegen wordt uitgelokt, aan zijnen eerften plicht getrouw.

b. Wat behoeft 'er meer, dan een hoofdmiddel, eene *Syroop* tot verbetering van den fmaak, en tot het geven van de kleur, en een *Water*, om de behoorlijke dikte te bewerken, of ook wel eenen goeden reuk te geven? Ten hoogften zoude men daar bij nog een *verzoet Zuur* kunnen voegen.

c. De driedubbelde *Bafes*, de meenigvuldige verbeterende en gedaante-gevende middelen, zijn thans uit de mode, ja, ik durf zeggen, algemeen gehaat.

§. DVIII.

Men houde hier de geneeskracht alleen voor oogen, en offere daar aan, wanneer het noodig is, een gedeelte der aangenaamheid op.

a. Het wezentlijkfte beftaat daar in, dat het hoofdmiddel der ziekte naar de omftandigheden gefchikt zij; dit moet fteeds het groote doelëinde van den Genees-heer

heer zijn. In het *Mengzel* verkiest hij een middel, het welk aan dit einde beäntwoordt, en, om zoo te fpreken, *mengbaar* is, waar over het voorgaande kan worden nagezien.

b. De aangenaamheid, die in de *Julapia* zoo eigenaartig is, kan hij hier meestal, zoo ver de noodzakelijkheid het vordert, over 't hoofd zien; hoe zeer het bijna niet gebeurlijk is, dat niet een *Syroop*, een *Water*, ja een *verzoet Zuur*, deeze aangenaamheid, ten minften gedeeltelijk, zoude kunnen verfchaffen.

c. Hier op koomt de ziel van mijne geheele konst, van *Recepten* te fchrijven, neder: „ Eenvouwdig, „ krachtig en aangenaam, zoo verre de omftandig- „ heden het veroorlooven." Het Geneesmiddel, het welk in de ééne form zoo walgelijk is, moet in eene andere, meer gefchikte, form gegeven worden. *Droppels* en *Mengzels* zijn bij ons de aangenaamfte, dewijl de naam van *Julapium* bij ons nog vreemd is.

§. DIX.

De *orde* is hier dezelfde, als in de andere vloeibaare gemengde gedaanten.

Dat is: men plaatfe eerst het hoofdmiddel, vervolgens het *verzoet Zuur*, wanneer dit noodig is, daar na het *overgehaald Water*, en dan de *Syroop*. In de hier na volgende *Formulieren* lijdt dit zomtijds eene uitzondering.

§. DX.

De evenredigheid der *Ingrediënten* is gemakkelijk te treffen.

 a. Dit

a. Dit is in geene vloeibaare *Mengzelen* moeielijk, mits men maar zoo eenvouwdig blijve, als men behoort te doen.

b. GAUBIUS heeft een bijzonder Artikel daar omtrent bij elke verfchillende gedaante van Geneesmiddelen. Echter heeft hij nu en dan zulke *zamengeftelde Recepten*, dat de Lezer wel een leiddraad behoeft, om uit den doolhof van *Ingrediënten* uit te komen, wanneer hij 'er eenmaal in verward is.

c. Wat kan natuurlijker en gemakkelijker zijn, dan zoo veel van het hoofdmiddel te neemen, als tot zoo veele *Giften* noodig is; en vervolgens zoo veel van het *Water*, als verëischt wordt, om het bepaald getal van *Giften*, even zoo veel *drie Drachma's*, of even zoo veele *halve Oncen*, te vinden; doch daar van zoo veel af te trekken, als het bijvoegzel van de *Syroop*, of van het *verzoet Zuur*, tot den goeden fmaak vordert, of de *hoeveelheid* van het onoplosbaare van het hoofdmiddel noodig heeft.

§. DXI.

De *Gifte* is een eetlepel, ook wel een halve theekop vol; het laatfte moet men vermijden, dewijl de *Giften* hier te meermaalen toegediend moeten worden.

a. Ik heb mij reeds zoo wijdloopig over de *Gifte* van een eetlepel vol uitgelaaten, dat ik bijna niets meer daar van te zeggen hebbe.

b. Intusfchen moet men fteeds voor oogen houden, dat men de bijvoegzels alleen zoo klein behoeft te maaken, dat zij een eetlepel vullen; het welk zeer gemakkelijk is. Veele Artfen blijven hangen aan het

denk-

denkbeeld, dat al, wat zij voorgeſchreven hebben, zoo duur en van zoo veel waardije is, dat de Lijder alles moet inzwelgen, al zoude het ook eene geheele theekop vol zijn.

c. Gemeenlijk willen anderen aan den Lijder het dikwils inneemen uitwinnen, en ſchrijven daarom halve, ja volle theekoppen voor: ik daarentegen beweere, dat de Zieke met meer geneigdheid dikwils inneemt, wanneer hij 'er met een enkelen teug kan afkomen.

d. Maar nog eens: waarom heeft men zoo veel op met de bijvoegzelen? Zouden niet omtrent *drie Drachma's* toereikende zijn, om de *Gifte* van het hoofdmiddel te bevatten? En waarom wil men dan die bijvoegzelen, zonder reden, vermeenigvuldigen.

e. Een wezentlijk voordeel der *Gifte* van een eetlepel vol, beſtaat hier in: dat een gelijk getal van dezelven minder uitmaakt, dan wanneer een halve of een geheele theekop vol wordt voorgeſchreven, zoo dat *zes Oncen* zoo veel zijn in het eene, als *negen* of *twaalf Oncen* in het andere geval.

f. Dit moet ook, uit hoofde van den prijs, worden in acht genomen; want veelheid van bijvoegzels maakt het middel ook eenigzints duurder. Zomtijds is het hoofdmiddel juist het goedkoopſte, gelijk ten aanzien van *Wijnſteen-krijstallen* het geval is.

g. Ook is het voor den Lijder tot een afſchrik, wanneer hij zulke groote flesſen met *Mengzels* ziet ſtaan en omſchudden; wanneer hij de ledige theekoppen aankijkt, waar uit hij zijnen *walgelijken Drank* in verſcheiden flokken neemen moet. Het is, als of hem het hart in 't lichaam omkeert, wanneer hij bedenkt, hoe hem bij de voorige *Giften* reeds de moed ontzonk.

 h. In-

h. Intusſchen ſtaa ik toe, dat de *Drankjens* zomtijds met halve of geheele theekoppen gegeven moeten worden; doch één of twee keeren kan de Lijder dit uithouden, maar om het langer te doen, is hij niet te bewegen.

i. Men houde mij deeze aanmerkingen, op de *groote Giften*, ten goede. Mogt ik zoo gelukkig zijn, dat de door mij voorgeſlagene *Gifte* met de goedkeuring van veele Practicaale Geneesheeren verwaardigd werde, dat zij met het gehemelte van hunne Lijderen meer medelijden hadden, en door onnoodige bijvoegzelen hen niet op groote kosten jaagden.

§. DXII.

De *hoeveelheid van het geheel* is doorgaans *vier*, *zes* of *agt Oncen*; ten ware de Lijder zig ten platten Lande bevond, wanneer men hem liefst eene *dubbelde hoeveelheid* toezendt.

a. Ik ſchrijve ongaarne meer dan *zes Oncen* voor, welke *twaalf Giften* uitmaaken, en in *agt en veertig uuren* opgebruikt worden. Meer is niet noodig voor Lijders, in de Stad woonende, alwaar alle dagen verſche Geneesmiddelen te bekomen zijn.

b. Bij het zenden naar het Land tracht men den Zieken van genoegzaamen voorraad te voorzien. Men drage echter zorge, om 'er zulke Geneesmiddelen bij te zenden, die, bij het opkomen van andere aanwijzingen ter geneezing, kunnen te pas komen.

c. Men kan ook wel *Mengzels* in zulk eene *hoeveelheid* voorſchrijven, dat zij als *Drankjens* (*Hauſtus* of *Potiones*) ingenomen kunnen worden.

§. DXIII.

§. DXIII.

Het geen onder het *Recept* gefchreven wordt, is zeer eenvouwdig, dewijl hier niets anders, dan eene *menging*, noodig is.

Men zie, het geen omtrent de voorige zoorten van Geneesmiddelen is gezegd geworden. Het gewoone *M. D. S.* is meestal voldoende, en in gebruik.

§. DXIV.

In de *Signatuur* is insgelijks alleen op de gedaante van een *Mengzel* acht te geven, anders richt men zig naar het geen, ten aanzien van de hier vooren gemelde zoorten, gebruikelijk is.

§. DXV.

Het nut der *Mengzelen* blijkt van zelf. Zij zijn gemakkelijk gereed te maaken, en een anders onaangenaam Geneesmiddel wordt in eene vloeibaare gedaante gegeven, welke men nog, zoo veel mogelijk, heeft getracht aangenaam te maaken.

a. Deeze form is algemeen bij ons geliefd, doch niet zoo zeer als *Droppelen.* Het is voorzichtigst, wanneer de Lijder de kosten dragen kan, en de aart van het Geneesmiddel het gedoogt, altijd liever *Mengzels*, dan *Poeders*, te geven.

b. Behalven eenige weinige uitgezonderde gevallen, hier vooren vermeld, zijn 'er flechts weinige Geneesmiddelen, die niet, met meerder of minder gepastheid, in deeze gedaante gebragt zouden kunnen worden.

§. DXVI.

§. DXVI.

Een middel, het welk tot opbruisfching in de Maag gegeven wordt, als de *Magnefia* of het *Loogzout* aan de ééne, en een *Zuur* aan de andere zijde, kan geen *Mengzel* genoemd worden.

a. Dit opbruisfchen moet niet in de Apotheek, maar eerst in de Maag gefchieden; want wanneer de opbruisfching voorbij is, doet het middel geene uitwerking meer. Daarom is het thans gebruikelijk, eerst het *Loogzout*, of liever de *Magnefia*, te geven, en vervolgens het *Zuur*.

b. Of nog liever, geeft men de *Pulvis aërophorus* van den Heer VOGLER. Men ziet daar uit, dat men ook die *Mengzels* kan ontbeeren, welken men op het oogenblik, dat men ze gemengd heeft, doorflikt.

§. DXVII.

℞. *Nitr. depur.* ℥ß.
Liq. anodyn. miner. ʒii.
Aq. Cerafor. ℥ivß.
Syrup. Rub. Idaei. ℥iß.
M. D. S. Een verkoelend Mengzel: alle vier uuren een lepel vol met Havergort-water te neemen.

a. De *gezuiverde Salpeter*, die altijd haare waarde heeft, en in zeven maal zoo veel *Water* oplosbaar is, verfchaft het hoofdmiddel, waar toe het ook, zoo verre het een *onzijdig Zout* is, en het zweeten bevor-

vordert, zekerlijk dienſtig is, namelijk, om verkoeling te weeg te brengen.

b. Ik rekene dezelve op een *Scrupel*, of *twintig Grein* voor eene *Gifte*. Wij hebben dus hier *twaalf Giften*. Het *Liquor anodynus* wordt 'er bijgevoegd, dewijl het, als een *verzoet Zuur*, aan de *Salpeter* meer werkzaamheid geeft, en het zweet helpt uitdrijven. Het is 'er echter alleen in eene *geringe Gifte* bijgevoegd. Het *Kersſen-water* is het eenige gedaantegevend middel, het welk ook tot verbetering van den ſmaak dient. De *Syroop van Framboiſen* verbetert den ſmaak, en geeft eenige dikte en kleverigheid, waar door de *Salpeter* omwonden wordt, het geen ook door het *verzoete Zuur* gedeeltelijk bewerkt is.

c. Het laatſte bijvoegzel wordt niet ten vollen tot *twee Oncen* voorgeſchreven, uit hoofde van het *Liquor anodynus*, het welk eenige plaats vervult, als mede om de gedeeltelijk *geſmolten Salpeter*. Dikwils wordt het *verzoete Zuur* weggelaaten, en enkel zoo veel *Water* en *Syroop* genomen, dat zij te zamen *zes Oncen* uitmaaken.

§. DXVIII.

℞. *Tartar. emet.* gr. iii.
Chryſtall. Tart. ℥ß.
Aq. Cerafor. ℥iv.
Syrup. Rub. Idaei. ℥iß.

M. D. S. Een Mengzel, wel omgeſchud, eerst twee lepels vol, alle kwartier uurs, tot dat de Lijder braakt, en veel daar bij te drinken: vervolgens een lepel vol te geven, doch niet veel te drinken.

a. Met

a. Met dit *Mengzel*, waar aan ik geenen bijzonderen naam gegeven hebbe, laat zig eene Galkoorts, in haar eerſte begin, uit den grond geneezen, zonder verder te kunnen inwortelen.

b. Het verſtaat zig, dat men met den Zieken zelven het gebruik moet afſpreken, namelijk, dat hij dadelijk twee lepels vol, en, na verloop van een kwartier uurs, weder een paar lepels vol neeme, om, zoo dra mogelijk, aan het braaken te komen. Wanneer hij gebraakt heeft, en dus het noodzakelijkſte einde bereikt is, geeft men nog alle vier uuren twee lepels vol, zoo lang hij geene ontlasting gehad heeft, het welk 'er zekerlijk op volgen zal. Vervolgens geeft men hem een lepel vol, welke meestal een *vierde van een Grein Braak-wijnſteen* bevat, elke vier uuren, en bewerkt daar door, na eene voldoende zuivering van boven en van onderen, de herſtelling der ongevoelige uitwaasſeming.

c. Op die wijze kan men ook den Lijder met één fles van dit *Mengzel* de drie noodige wegen openen, de gal, of eene dergelijke vuile ſtof, doen ontlasten, en den hoofdgrond der ziekte wegneemen, die in de meeſte gevallen in de belette uitwaasſeming der huid beſtaat.

d. Dat dit *Mengzel* een zetzel op den grond hebbe, kan men, uit de onoplosbaar groote *hoeveelheid Wijnſteen-krijstallen* afneemen, zoo dat eene omſchudding voor het afmeeten der *Gifte* noodzakelijk is. Uit dien hoofde is ook de *hoeveelheid* der bijvoegzelen zoo ingericht, dat voor de *Wijnſteen-krijstallen* plaats gemaakt worde.

e. Een beöeffenend Geneesheer mag in dit *Formulier* veel verandering maaken, vooral in de keuze der

In-

Ingrediënten. Doch ik ben bij ondervinding overtuigd, dat men daar mede, onder behoorlijke gedragingen, de noodige ontlastingen en werkingen bekoomt, en de Galkoorts in haare geboorte te keer gaat.

f. Wanneer de eerste *Giften* tot twee lepels vol spoedig gegeven worden, en ter juister tijd veel wordt toegedronken, zoo kan het niet missen, dat als dan, immers na de derde *Gifte*, het braaken volge, het welk men door aanhoudend drinken bevordert. Wij veronderstellen, dat het eene waare Galkoorts zij, en dat de Zieke eene neiging tot braaken gevoele. Des te minder zal het Braakmiddel zijne werking missen.

g. Wanneer het braaken misschien drie uuren heeft opgehouden, en nog geene ontlasting gevolgd is, geeft men weder twee lepels vol op eenmaal, of een lepel vol, alle half uur, zonder veel te drinken, dewijl dan de *Braak-wijnsteen* zig van onderen lucht zoude maaken.

h. Wederom vier uuren daar na geeft men hem alle vier uuren een maatige lepel vol, welke omtrent *twee Drachma's* bevat, en vaart op die wijze alle vier, vijf of zes uuren voort, waar door de Lijder spoedig een heilzaam zweet gevoelen zal.

i. Wanneer nog een fles van dit *Mengzel* noodig is, kan men de *Wijnsteen-krijstallen* met één enkel *Grein Braak-wijnsteen*, of ook zonder denzelven, voorschrijven.

k. De Lijder zal de *Wijnsteen-krijstallen* met de *Giften*, om te braaken, reeds inneemen, en dit *Zout* zal hem den dienst van een ontlastend middel doen.

l. Het

l. Het zal ook den *Braak-wijnsteen* niet doen schiften, als welke zelfs met *Wijnsteen-krijstallen* bereid is.

§. DXIX.

℞. *Pulv. Cort. Peruv. subtil.* ℥i.
Aq. Cinnamom. s. ℥iv.
Syrup. Gran. Kerm. ℥i.
Liq. anodyn. min. ʒi.
M. D. S. Een Mengzel van Kina: wel omgeschud, een lepel vol, alle uur te neemen.

a. Dewijl veele Lijders zig inbeelden, dat zij de *Kina* niet neemen kunnen, wanneer zij niet in eene vloeibaare gedaante gegeven wordt, zoo geeft men hun genoegen, en dient hun dezelve in een *Mengzel* toe, waar mede zij dan ook zeer te vreden zijn, dewijl het enkele *Poeder* hun te veel walgt. In den grond der zaake dwaalen zij. Niet ligtelijk geeft men een *Poeder*, of het wordt met eenig *Vocht* eerst in een lepel tot een *Mengzel* gemaakt. Maar dit is het niet alleen; het onaangenaam mengen van een *Poeder* in een lepel is hun walgelijk, en in deeze gedaante van een *Mengzel* is dit reeds geschied.

b. Ik neem *vier Oncen* van het *afgetrokken Water*, een *Once* van een *Syroop*, en nog een *Drachma* van het *verzoet Zuur*, waar door voor de *Kina* plaats gemaakt, en dus het geheel eene *hoëveelheid* van *zes Oncen* wordt. Het *Liquor anodynus* geeft ook, in eene *kleine hoeveelheid*, aan het geheel een aangenaamen reuk en smaak, en versterkt de Maag.

c. Wan-

c. Wanneer de *Giften* van een lepel vol tot veertien of vijftien zouden opklimmen, fchikt men zig daar naar met tusfchenpoozingen.

§. DXX.

℞. *Camphor.*
Kerm. miner. ā. gr. viii.
Mell. albiſſ. ʒii.
Aq. Cerafor. ℥iv.
Syrup. Rub. Idaei. ℥iß.

M. l. a. D. S. Een verdeelend Mengzel: wel omgefchud, alle drie uuren een lepel vol te neemen, en een warm aftrekzel van Thee toe te drinken.

a. Dit is het *Mengzel*, waar mede ik alle rheumatieke ziekten, de *Pleuritis fpuria* daar onder mede begrepen, te keer gaa. Zelfs de waare Borst-ontfteeking of Longen-ontfteeking beftrijde ik daar mede.

b. De zamenvoeging van de *Kampher* en de *Kermes Minerale*, in *Poeders* of *Mengzels*, doet daar in den besten dienst, tot verdeeling der ontfteeking, en de herftelling der ongevoelige uitwaasfeming, of zelfs om te zweeten; het geen ik ook, door het toedrinken van *warmen Drank*, bij den voortgang der ziekte bedoele.

c. De *Kampher* en de *Kermes* zijn dus twee *bijkomende Bafes*, tot verdeelen, en tot zagt zweeten. Want dat de *Kermes* ook verdeelt, en zelfs, zonder *Kampher* gegeven, deeze uitwerking doet, is hier te *Koppenhagen* eene bewezene zaak.

 d. Eene

d. Eene derde deugd van de *Kermes*, en ook eenigermaaten van de *Kampher*, beſtaat hier in, dat zij de ſlijm ongemeen los maakt, het hoeſten verligt, en het loozen van ſluimen bevordert.

e. Ik heb 'er de woorden, *Lege artis*, bijgevoegd, dewijl niemand buiten een Apotheker, in de konst ervaaren, dit *Mengzel* in goede orde maaken kan.

f. De *Honig* is ongemeen geſchikt, om de *Kampher* bij één te houden, gelijk ik hier vooren getoond hebbe. De *Kermes* is ongemeen ligt, en wordt dus, door het omſchudden, ſpoedig met het geheel gelijkelijk vereenigd.

g. Uit hoofde van de *Kampher* is 'er geen *Liquor anodynus* in dit *Formulier*; want met *Water* ſcheidt dezelve zig van één; ook is dezelve, in ontſteekingen, een niet zeer geſchikt, maar veel eer een bedenkelijk, middel.

h. Een lepel bevat niet volkomen een *half Once*; ik geef dus *agt Grein Kampher*, en *agt Grein Kermes*, om een *half Grein* in elke *Gifte* te brengen.

§. DXXI.

Men laat aan den Lezer over de beſluiten uit dit alles te trekken.

a. Dus hebben wij de vier eerſte *inwendige* vloeibaare middelen, die in eene bloote menging beſtaan, afgehandeld, en gezien, dat, bijna in elk derzelven, het *hoofdmiddel*, een *afgetrokken Water*, en een *Syroop*, het Geneesmiddel uitmaaken, en dat het grootſte onderſcheid alleen in de *hoeveelheid* beſtaat.

b. Men

b. Men ziet echter ook, dat zomwijlen een *geestrijk Water*, *Wijn*, *Brandewijn*, *Rum*, *Wijn-azijn*, in de plaats van het eenvouwdig *Water*, gekozen wordt, zoo als ook *Honig* en *Azijn-honig* in de plaats van een *Syroop*.

c. Dat zomwijlen een *verzoet Zuur* mede wordt te hulp genomen, maar ook dikwils wordt achter wege gelaaten.

d. En laatstelijk, dat het hoofdmiddel zeer verschillende kan zijn, uit verscheiden *Bases* bestaan, en deeze of geene hulpmiddelen vorderen kan; doch dat de bijvoegzels naar het hoofdmiddel moeten zijn ingericht, naar maate het zelve zig, middelijk of onmiddelijk, met *Water* vereënigt.

e. Ook blijkt genoegzaam, dat men, gelijk hier vooren reeds gezegd is, een en ander *Water* en *Syroop*, die zig het best naar deeze gedaante voegt, bestendig ten gebruike behoort te verkiezen, hoe zeer men die geenen ook niet geheel moet ter zijde stellen, die in zekere gevallen, of tot afwisseling vereïscht worden.

f. Men bevindt echter, dat de *Drankjens* het meest van de overige gedaanten afwijken, dewijl zij niet alleen uit allerleie *Ingrediënten* bestaan, maar ook in *grootere Giften*, dan de andere, gegeven worden.

g. Dat een *Mengzel* tot een *Julapium* wordt, wanneer de bijvoegzels 'er eene genoegzaame aangenaamheid aan geven, en dat dus derzelver onderscheid louter toevallig is, hebben wij insgelijks gezien.

h. De geringste *hoeveelheid* en de *kleinste Gifte* is eigenaartig aan *Droppelen*.

i. Wat daar ook van zij, zoo kan men de *zamengestelde Formulieren* uit *drie*, ten hoogsten uit *vier*, *Ingrediënten* maaken, en tot de *eenvouwdige Formulieren* heeft men 'er slechts *twee* noodig. Wanneer maar *één Ingrediënt* wordt voorgeschreven, is het niet meer een *zamengesteld Recept*.

k. Wanneer dus eerst-beginnende Artsen, die mijne lessen ten leiddraad neemen willen, niettemin hunne *Droppelen*, *Drankjens*, *Julapia* en *Mengzels*, te omslagtig maaken, kan de schuld daar van niet aan mij geweten worden.

✣ ✣ ✣
✣ ✣
✣

VIER EN TWINTIGSTE AFDEELING.

Van de Olie-melken, (Emulſio oleoſa).

§. DXXII.

Thans komen wij tot een vloeibaar Geneesmiddel, het welk tot *inwendig* gebruik beſtemd is, doch zonder *Olie*, en eene bijzondere wijze van verbinding, niet bereid kan worden; daar integendeel de tot dus verre behandelde gedaanten door enkele menging verkregen worden.

a. Ik bedoel hier de *Olie-melken.* Het middel van verbinding is daar in van eene wezentlijke noodzaak. In de tot dus verre behandelde is zulks louter toevallig.

b. Zij is ook dikker, dan een *Mengzel*; doch ſtaat grootendeels gelijk met *Drankjens*, die in veele gevallen ook de gebondenheid van *Olie* vorderen.

c. Aan de andere zijde is een *Olie-melk* eene navolging van een *Amandel-* of *Zaad-melk*, waar in een gedeelte van de *Amandelen* of *Zaaden*, na de *bereiding*, overig blijft.

d. Zij is in de opgave, in §. CXXXIV. voorkomende, door eene misvatting overgeſlagen.

§. DXXIII.

De *Olie-melk* is een tot *inwendig* gebruik bestemd *Vocht*, waar in eene *uitgeperste Olie*, met *waterachtige Ingrediënten*, tot eene in schijn gelijke menging, hoe zeer dikwils voor een korten tijd, verëenigd worden, of ten minsten, door omschudding, die verëeniging wederom voor een tijd hersteld wordt.

a. Dat geene *Olie-melk*, zonder *Olie* en *Water*, en zelfs zonder een verëenigend middel, bereid kan worden, is het eigenaartige van deeze gedaante.

b. De *Olie* moet tot de zoort der *uitgepersten* behooren, hoedanigen, over 't algemeen, het best in deeze gedaante gegeven worden, dewijl zij daar in het minst onaangenaam zijn, als niet zoo walgelijk voor 't oog, en niet zoo leelijk om in te neemen zijnde.

c. Zekerlijk scheidt zig de *Olie*, in weêrwil van het middel tot verbinding, spoedig weder van het *waterachtige* af, wanneer het niet goed bereid is; echter kan men dit door omschudden verhelpen.

§. DXXIV.

De *stoffe* is eene *uitgeperste Olie*, als mede een *afgetrokken Water*, en een *middel tot verbinding*, benevens een *Syroop*.

a. De meest gewoone *olieachtige Ingrediënten* zijn de gebruikelijke *uitgeperste Oliën*. Echter wordt zomwijlen eene andere *vettigheid* genomen, vooral *Gomharsten*, naar maate de aanwijzing ter geneezing zulks vordert, gelijk wij in eenige voorbeelden zien zullen.

b. De

b. De *afgetrokkene Wateren* verkiest men meestal uit de welſmaakende en welriekende, wanneer zulks met den ſmaak van den Lijder, en vooral met de aanwijzing ter geneezing, beſtaanbaar is.

c. Het *middel ter verbinding* is, in onze tijden, eenvouwdiglijk de *Arabiſche Gom*, of een zoortgelijk *Slijm*. Voorheen heeft men dikwils *Doijers van Eijeren* genomen, doch deeze worden, als onaangenaam, en aan ſpoedige verrotting onderhevig, thans verworpen. *Honig* en *ſuikerachtige Vochten* zijn ook wel gebruikt geworden.

d. Voor 't overige is de *Suiker* en een *Syroop* een gewoon bijvoegzel in deeze *Melken*, het welk ook des te meer gepast is, dewijl zij tot vereëniging van het *olieächtige* en *waterachtige* tevens dienen kunnen.

§. DXXV.

Daarentegen voegen in deeze *Olie-melken* niet, *Poeders*, *zuure dingen*, *Loogzouten*, *onzijdige Zouten*, *Esſentiën*, *Tinctuuren*, *Geeſten*, en alles, wat eene te dikke gebondenheid geeft, en walging veroorzaakt.

a. Eene goede *Olie-melk* moet zonder ſchifting zijn, ten minſten een tijd lang; dus dienen hier geene *Poeders*, als die allen een zetzel op den grond geven, en in zulk een *Mengzel* voor een gedeelte krachteloos worden.

b. De *Zuuren* moet men ook vermijden, dewijl zij gemeenlijk het *olieächtige* van het *waterachtige* afſcheiden, waarom men ook geen gebruik van *zuure Syropen* maaken moet. Eene zamenvoeging van *Olie* en *Zuur* is thans in 't geheel niet meer gebruikelijk.

 c. *Loog-*

c. Loogzouten bevorderen wel de verëeniging van het *vette* met het *waterachtige*; maar hunne leelijke smaak gedoogt niet, daar van gebruik te maaken.

d. Onzijdige Zouten passen bij deeze gedaante in 't geheel niet, vooral, dewijl derzelver smaak door het *olieächtige* nog walgelijker wordt, en zij de verëeniging der *Ingrediënten* veel eer verhinderen.

e. Alle *geestrijke dingen* zijn ook ondienstig, dewijl zij deels geheel onnoodig zijn, en tot andere gedaanten behooren, deels ook de verëeniging van het *waterachtige* met de *Olie* belemmeren.

f. Extracten, Geleijen, en dergelijken, brengen eene dikke gebondenheid te weeg. Zekerlijk moeten deeze *Olie-melken* niet van de vloeibaarste zijn; maar men moet evenwel zorge dragen, dat het middel uit de fles wil, en de Lijder in twijffeling staat, of hij het met een lepel gebruiken, of met een mes snijden moet.

g. Bij de walgelijke dingen, die nimmer, zonder de grootste noodzakelijkheid, in deeze form komen moeten, behoort voornamelijk de *Zeep*, als een middel ter verëeniging.

h. Over 't algemeen is in geene gedaante meer op de eenvouwdigheid te letten, dan in deeze, dewijl zij bovendien reeds op zig zelven onaangenaam is, om in te neemen.

§. DXXVI.

De evenredigheid der *Ingrediënten* is, bij eenvouwdige *Olie-melken*, gemakkelijk te bepaalen.

a. Naar de *hoeveelheid* van het olieächtig hoofdmiddel, richt zig de *hoeveelheid* van het middel ter verbinding, en daar naar wederom die van het *Water.*

b. Men

b. Men neemt gemeenlijk op *anderhalf Drachma Arabische Gom drie Oncen Water*, *twee Oncen Olie*, en *één Once Syroop*.

§. DXXVII.

De *orde* is gemakkelijk te bezeffen. De *Olie*, als de hoofdzaak, wordt eerst geplaatst, vervolgens het middel ter verbinding, en daar op het waterachtige, waar bij men ook wel eens eene *Syroop* voegt.

a. In deeze orde is ook de Apotheker meestal gewoon het middel gereed te maaken, behalven dat hij de *Syroop* onder het middel ter verbinding mengt, en het *Water* langzamerhand bij het overige giet.

b. Die zig aan geenen misstap wil schuldig maaken, doet voorzichtig, met de woorden, *lege artis*, 'er bij te voegen.

§. DXXVIII.

De *Gifte* is, naar mijnen raad, een lepel vol, met gepaste tusschenpoozingen.

Dit stemt met het voorige overéén, en het is op mijne ondervinding gegrond, dat zulk eene *Gifte*, met behoorlijke tusschenpoozingen gegeven, tot het doen der werking genoegzaam zij. De *Olie-melk* is juist geene geliefde gedaante.

§. DXXIX.

De *hoeveelheid* van 't geheel is doorgaans van *vier* tot *zes Oncen*, hoe wel men ze ook enkel tot ééne *Gifte* voorschrijft.

a. Men neemt niet meer dan goed kan blijven, en in eene ſterke hette ſchrijft men dus maar eene *kleine hoeveelheid* voor, of men laat de fles zorgvuldig in *koud Water* bewaaren.

b. Wanneer het ſlechts voor eenmaal wordt voorgeſchreven, is de *hoeveelheid* meestal een *Once*; maar dan zoude het ook een *Drankjen* kunnen zijn, en de *Olie* zuiver genomen kunnen worden.

§. DXXX.

Het geen onder het *Recept* geſchreven wordt, beſtaat in de woorden: *Miſce Fiat lege artis Emulſio*, of bij verkorting: *M. F. l. a. Emulſ.* Wanneer het middel ter verbinding in geene bepaalde *hoeveelheid* geſteld wordt, zoo dat aan het einde van het *Recept* de woorden, *quantum ſufficit*, ſtaan, zet men 'er onder, *q. ſ.*

§. DXXXI.

De *Signatuur* blijkt uit het voorgaande.

a. Men maakt gewag van de benaming van *Emulſio*, van de *Gifte*, van den *Tijd*, van het *Vehiculum* enz.: waar bij men meestal voegt, dat zij, wel omgeſchud, genomen moet worden, ten ware de *bereiding* zoodanig is, dat de vereeniging ſtand houde.

b. Het bewaren der fles in de koelte kan ook, als noodzakelijk, in de *Signatuur* vermeld worden.

§. DXXXII.

De nuttigheid der *Olie-melken* is voornamelijk, om de ééne of andere *Olie*, die met de aanwijzing

ter

ter geneezing overéénkomſtig is, in eene geſchikte gedaante te brengen.

a. Deeze is de hoofd-nuttigheid; geenzints echter valt op de bijzòndere aangenaamheid der *Olie-melken* te roemen; zij blijven altijd een *Drank*, dien de Zieke ſpoedig moede wordt.

b. De *Gom Ammoniak* heeft ook geene betere gedaante, als deeze.

§. DXXXIII.

℞. *Ol. Ricin. genuin.* ℥iß.
Mucilag. Gumm. Arab. ℥i.
Aq. Menth. ℥iiß.
Syrup. Alth. ℥i.
M. F. l. a. Emulſ. S. Eene verzagtende Amandel-melk: alle half uur een lepel vol, met Havergort-water, te neemen.

a. Wanneer het *Oleum Ricini* niet op zig zelven gegeven kan worden, moet men tot eene *Emulſio* zijne toevlucht neemen.

b. Het middel ter verbinding, de in *Water* ontbondene *Slijm*, wordt tot een *half Once* voorgeſchreven, zoo dat de *hoeveelheid* van 't geheel *zes Oncen* uitmaakt. Om echter de noodige gebondenheid te verkrijgen, wordt door de woorden, *F. l. a. Emulſ.*, aangeduid, dat de Apotheker deeze *Slijm* zoo dik moet maaken, als noodig is, om eene, zoo veel mogelijk, blijvende verëeniging te bewerken.

c. De *Syroop* kan men ook veelal weglaaten; echter bevordert zij de verëeniging.

§. DXXXIV.

§. DXXXIV.

℞. *Ol. Amygd. dulc. rec.* ℥ii.
Gumm. Arab. q. ſ.
Aq. Ceraſor. ℥iii.
Syrup. Capill. Ven. ℥i.
M. F. l. a. Emulſ. S. Een Amandel-melk, om de borst te ontlasten: alle drie uuren een lepel vol, met Havergort-water, te neemen, en de fles in koud water te zetten.

Deeze is eene andere *Olie-melk*, die, in benaauwdheden van de borst, zomtijds grooten dienst doet. Ik heb de *hoeveelheid* der *Arabiſche Gom* daar in onbepaald gelaaten, om eene afwisſeling te toonen. De Apotheker neemt van het *Water* zoo veel, als noodig is, om met de *Gom* een *Slijm* van behoorlijke dikte te maaken, die, met behulp van de *Syroop*, eene vereeniging der *Olie* met het *Kersſen-water* bewerkt.

§. DXXXV.

℞. *Gumm. Ammoniac. in lacr. ſelect.* ʒiii.
Aq. Hyſſop. ℥ivß.
Syrup. Capill. Ven. ʒx.
Gumm. Arab. q. ſ.
F. l. a. Emulſ. D. S. Eene borst-ontlastende Amandel-melk: alle drie uuren een lepel vol, met Havergort-water, te neemen.

Men ziet hier tot verandering de derde *Olie-melk*, welke bereid wordt van de uitgezogte witte ſtukken *Ammoniak-Gom*, door middel der *Arabiſche Gom* volko-

komen opgelost. De *hoeveelheid* van de laatstgemelde is niet bepaald, maar het wordt aan den Apotheker gelaaten, om zoo veel te neemen, als ter vereëniging noodig is.

§. DXXXVI.

Uit het tot dus verre gezegde zal de Lezer genoegzaam kunnen afneemen, hoe men zig, ten aanzien der *Olie-melken*, te gedragen hebbe.

a. Men neemt de *uitgeperste Olie*, of die *vettigheid*, welke men met de aanwijzing ter geneezing overéénkomstig vindt; men neemt tevens een *afgetrokken Water*, en daar van laat men een weinig, met de noodige hoeveelheid *Arabische Gom*, onder elkander mengen. Wil men, zoo neemt men 'er ook een *Syroop* bij. Meer is 'er volstrekt niet noodig. Deeze maaken *vier Ingrediënten*; wat daar boven gaat, deugt niet.

b. Men heeft hier het hoofdmiddel; een gedaantegevend middel, waar toe ook de *Slijm* behoort; en een smaak-verbeterend middel, wanneer dit noodig is.

c. Dus stemt ook deeze form met de voorige *vier* in eenvouwdigheid overéén, en het getal der noodige *Ingrediënten* is ongemeen klein. Ik heb dus mijnen Lezeren getoond, dat men in de gemengde vloeibaare middelen de overmaatige zamenstellingen, de veelvuldige *Bases*, hulpmiddelen, enz. moet weglaaten, zig met het noodzakelijke vergenoegen, en de ziel der Geneeskonst, het vermogen van geneezen, niet aan eene ijdele, laage en kwakzalverachtige zucht tot opéénstapeling van vermengingen, ten prooi geven. Van hoe meenigen Arts kan men niet het zelfde zeggen,

gen, het geen de ſnedige VOLTAIRE wel eens op een ander punt zeide: *Il compoſait, compoſait, compoſait!*

§. DXXXVII.

Wij komen thans tot eene tweede onderdeeling van *Mengzelen*. Na dat wij de *inwendige* vloeibaare middelen (*Liquores*) afgehandeld hebben, beſpaaren wij de *Heelkundige*, die in de daad minder gewoon zijn, tot het ſlot van dit Werk.

§. DXXXVIII.

Wij komen dus tot de *Likmiddelen*, (*Eclegmata*,) welke uit twee zoorten beſtaan. De *Likmiddelen*, welken men tot *inwendig* gebruik beſtemt, en de *Smeeringen* of *Linimenten*, waar van men een *uitwendig* gebruik maakt.

§. DXXXIX.

Van de *Smeering* of het *Liniment* zal ter zijner plaats, als van een *uitwendig* middel, gehandeld worden, en wij gaan thans over tot het *Likmiddel*, als een *inwendig* middel.

§. CXL.

Men kan niet ontkennen, dat het zelve ook dikwils tot zijne *bereiding* het wrijven van *Pitten* vordert, bijna als de *Zaad-melken*; alleen is het een dikker *Slijm*, welke men op die wijze bekoomt. Doch, wanneer dit het geval is, kan men van de wijze der *bereiding* van *Zaad-melken* gebruik maaken.

VIJF EN TWINTIGSTE AFDEELING.

Van Likmiddelen, (*Linctus*, *Looch*).

§. DXLI.

Een *Likmiddel* is een *inwendig* Geneesmiddel, van de dikte van *Syroop* of *Honig*, het welk theelepelsgewijze ingenomen, en langzaam, zonder *Vehiculum*, doorgeflikt wordt.

a. Door de *Gifte* van een theelepel vol, wordt het van de overige *vloeibaare Mengzelen* onderfcheiden, gelijk ook door de meerdere gebondenheid.

b. Het langzaam doorflikken is echter, met opzicht tot zommigen, niet gebruikelijk; zoo als ook het toedrinken, in zekere gevallen, te hulp genomen wordt. Het laaten fmelten in den mond, het geen zommigen aanprijzen, past 'er zelden op. Het wordt ook een *vloeibaar Conferf* (*Electuarium liquidum*) genaamd, doch alleen door de Ouden, en voorftanders van mengelmoes.

§. DXLII.

Tot de *floffe* deezer middelen dient alles, wat vloeibaar en week is, en geenen onaangenaamen fmaak heeft, of zig gemakkelijk laat ontwikkelen, als: *weeke Extracten*, *Geleijen*, *Balfamen*, *Oliën*, *geestrijke dingen*, *Doijers van Eijeren*, *Azijn-honig*, *Slijmen*, *Syropen*, *afgetrokken Wateren*, en dergelijken.

a. Al-

a. Alle deeze Artikelen zullen de Lezers uit het te vooren verhandelde reeds kennen.

b. De *Wateren* worden 'er alleenlijk bijgevoegd, wanneer dezelve als gedaante-gevende middelen noodig bevonden worden; hoe wel zij ook tot het ontbinden van *Slijm* gebruikelijk zijn.

c. De *Conserven*, welken GAUBIUS aanprijst, en de *Winkel-Geleijen*, zijn thans buiten gebruik.

§. DXLIII.

Niets, het geen walgelijk, scherp, poederachtig, sterke ontlasting-verwekkende, ranzig, enz. is, kan in deeze form van gebruik gemaakt worden.

a. Het walgelijke, scherpe, stinkende, voegt niet in deeze gedaante, welke langzaam moet worden doorgeslikt. Zoo ook niet het poederachtige, het welk in de keel kan blijven zitten.

b. Sterke ontlasting-verwekkende dingen kunnen hier geen plaats vinden, deels uit hoofde van de onzekerheid der *Gifte*, deels uit hoofde van den smaak.

c. De *Doijers van Eijeren* zijn ook zelden meer in gebruik, zedert wij de *Slijm der Gommen* als een middel ter verbinding kennen.

d. In mijne uittermaaten eenvouwdige Practijk, is alleen een *Azijn-honig*, een *Syroop*, een *Olie*, een *Slijm*, en een *afgetrokken Water*, in gebruik.

§. DXLIV.

De *orde* is dezelfde, als in de meeste *vloeibaare Mengzelen*; men plaatst eerst het hoofdmiddel, en dan de bijvoegzelen.

§. DXLV.

§. DXLV.

Ook is de evenredigheid der *Ingrediënten*, uit derzelve dikte, gemakkelijk af te neemen.

§. DXLVI.

De *algemeene hoeveelheid* is van *twee* tot *vier Oncen*, vooral, dewijl dit middel in den zomer ligtelijk aan 't gisten geraakt.

§. DXLVII.

Het geen onder het *Recept* gefchreven wordt, is bijna het zelfde, als bij de *Olie-melken*. Men zet meestal: *M. F. Linctus*, waar omtrent ook het *Lege artis* eene verandering maakt. Van een *Vehiculum* wordt zelden melding gemaakt, dewijl het alleen in enkele gevallen dienftig is.

§. DXLVIII.

Op zommige plaatfen wordt een potjen, bij ons een fuiker-flesjen, voorgefchreven, om het middel te bevatten. In het eerfte geval zet men: *D. in Fictili*, in het andere: *D. ad Vitrum*.

Waar bij tevens herinnerd kan worden, of het een zuiver verglaasd potjen zijn moet; bij voorbeeld: *M. D. in Fictil. nitid.*

§. DXLIX.

De *Signatuur* blijkt uit het voorgaande. Zomwijlen kan het zijne nuttigheid hebben, het middel tel-

kens eerst behoorlijk om te roeren, alvoorens het den Lijder worde toegediend.

§. DL.

De nuttigheid van deeze form is blijkbaar, inzonderheid in kwaade keelen, en benaauwdheden op de borst, in welken vooral het langzaam doorslikken te stade koomt.

Wanneer men de keel, en de nabij gelegene luchtpijp, wil week maaken, verzagten, geneezen, zamentrekken enz., is een middel van deeze zoort zeer dienstig.

§. DLI.

℞. *Oxymel. scillit.* ℥i.
Syrup. Altheae. ℥ii.
M. D. S. Een Likmiddel voor de borst: vier maal daags een theelepel vol te neemen.

a. Dit middel is zoo eenvouwdig, als mogelijk, en bij mij zeer in gebruik.

b. De *Syroop van Heemst-wortelen* neemt het walgelijke van den *Azijn-honig van Zee-ajuin* weg, zonder deszelfs geneeskracht te benadeelen.

§. DLII.

℞. *Ol. Amygd. dulc. rec.* ℥i.
Pulv. Gumm. Arab. q. s.
Aq. Cerasor. ℥ß.
Syrup. Capill. Ven. ℥iß.
Fiat Linctus S. Een verzagtend Likmiddel: alle vier uuren een theelepel vol te neemen.

Hier

Hier heeft men een *olieächtig Likmiddel*, waar in de *Slijm* de verbinding maakt. Om de *Arabische Gom* in een behoorlijk *Slijm* te veranderen, neemt men een *half Once Water*, en deeze *Slijm* dient vervolgens, om de *Syroop* met de *Olie* te vereënigen. — 'Er is geen verder *Vehiculum* noodig, wanneer de Lijder daar mede te vreden is.

§. DLIII.

℞. *Syrup. Capill. Ven.*
Aq. Cerasor. ā. ℥iß.
Pulv. Gumm. Arab. q. s.
Fiat Linct. S. Een verzagtend Likmiddel: alle twee uuren een theelepel vol te neemen.

Dit *Likmiddel*, waar van ik in de Mazelen dikwerf gebruik maake, bestaat enkel uit de *Syroop* en *Slijm*. 'Er wordt niets toegedronken.

§. DLIV.

℞. *Borac. depur.* ʒß.
Aq. Cerasor.
Mell. Rosar. ā. ℥i.
M. D. S. Een Likmiddel tegen de Sprouw: om de keel met een penceel te bevochtigen, en vooraf een theelepel vol te laaten doorslikken.

a. Dit *Likmiddel* behoort alleen voor een gedeelte hier t'huis, namelijk, voor zoo verre het tot *inwendig* gebruik dient, en ook doorgeslikt wordt, om de keel, en de eerste wegen, van de Sprouw te zuive-

ren. Men drinkt niets, om de werking van het middel op de Sprouw niet te belemmeren.

b. Eigentlijk behoort de *Borax* niet regelrecht tot deeze form, doch deeze uitzondering is van weinig aanbelang. Welken naam zoude men anders geven aan dit *Mengzel*, het welk in de Practijk zoo onmisbaar is?

§. DLV.

℞. *Syrup. Rub. Idaei.* ℥xiv.
Spirit. Vitriol. ʒii.
M. D. S. Een bloedstelpend Likmiddel: van tijd tot tijd een theelepel vol langzaam te laaten doorslikken, en Havergort-water toe te drinken.

a. Dit *Likmiddel* is in het bloedspuwen bijzonder dienstig, vooral, wanneer men het langzaam laat doorslikken, en een kleine wijl niets toedrinken.

b. Men ziet uit dit voorbeeld, dat zomtijds een *Likmiddel* van een *Julapium* alleen door de mindere hoeveelheid, en de wijze van gebruiken, onderscheiden is.

§. DLVI.

Deeze voorbeelden leeren, dat het geen hier vooren van de eenvouwdigheid van alle vloeibaare Geneesmiddelen gezegd is, volkomen waar zij; dat de *Ingrediënten* tot zeer weinigen, als *twee* of *drie*, gebragt kunnen worden, en dat een *Syroop* en *Slijm* meestal daar onder zijn.

§. DLVII.

§. DLVII.

Wanneer de *Slijm*, door uitpersſing van *Kweepitten* of andere *Zaaden*, bereid, en dus iets weggeworpen wordt, behoort zij niet tot deeze form; en men kan zig dan meestal met de tot *Poeder* gewrevene *Arabiſche Gom* behelpen.

§. DLVIII.

Eindelijk komen wij tot de derde ondergeſchikte claſſe der *Mengzelen*, welke de *Breijen* (*Pultes*) zijn, en den naam van hunne gebondenheid ontleenen.

§. DLIX.

Zij zijn tweederleie; of *Geneeskundige*, en *inwendig* te gebruikene, of *Heelkundige*, en *uitwendig* te gebruikene. De eerſte worden *Conſerven* en *Slikbrokken*, de tweede *Pappen* (*Cataplasmata*) genoemd.

§. DLX.

De laatſten gaan wij hier voorbij, en zullen daar van ter behoorlijker plaatſe op het einde van dit Werk handelen.

ZES EN TWINTIGSTE AFDEELING.

Van Conserven, (*Electuarium*).

§. DLXI.

Een *Conserf* is een *inwendig* Geneesmiddel, het welk zeer veel overéénkomst met een *Pap* heeft, en tot verscheiden *Giften* wordt voorgeschreven; ook wel met *Poeders* vermengd, en dus niet volkomen vloeibaar is.

a. Ter onderscheiding, noemt men het *Electuarium*; ook wel *Electuarium medium.* De naam van *Mixtura* en *Conditum* is niet meer in gebruik. Bij de *Franschen* wordt het meestal *Opiat* genoemd.

b. Het onderscheidt zig van den *Slikbrok* (*Bolus*) door de meerdere *Giften*, welker afdeeling aan de Lijders zelven wordt overgelaaten.

§. DLXII.

De *stoffe* is deels droog en grof, of tot een fijn *Poeder* gewreven, deels week, of zelfs vloeibaar. Onder de tot *Poeder* gewrevene zelfstandigheden, die onder de overige *Ingrediënten* vermengd moeten worden, behooren die *Poeders*; welker *werkzaame Giften* omtrent een theelepel vol uitmaaken, en die niet al te onaangenaam zijn. Tot de weeke behooren *Ex-*

Extracten, *Geleijen*, *Honig*, *Syropen*, *Slijmen van Gommen* enz., en tot de geheel vloeibaare, *Oliën*, *Geesten*, en dergelijken, ook *afgetrokkene Wateren*.

a. De geheele Lijst derzelven is nog veel grooter bij GAUBIUS, en anderen, doch in de daad zijn ze niet te talrijk; want de *Conserven*, die in de Winkels voor handen zijn, de *ingemaakte dingen*, de *Balsamen*, de *drinkbaare Zalven*, als mede de *Tinctuuren*, *Essentiën*, *Elixirs*, zijn in onze dagen geene *Ingrediënten* der *Conserven*. De *Doijers van Eijeren* worden daar in ook niet meer geleden. Eene *geöliede Suiker*, ook wel eens eene *Essentie*, dient tot verbetering van den smaak, wanneer de andere bijvoegzels het niet doen.

b. Wanneer *Poeders* of *drooge Ingrediënten* daar in gevonden worden, moeten ook de weeke en dunne bijvoegzels niet ontbreeken; en omgekeerd, kan men met enkel dunne middelen ook niet te recht komen.

c. Het is altijd noodig, dat het geheel een gelijk *Mengzel* bevatte, het welk zig met elkander verdraagt, en week genoeg is, om gemakkelijk doorgeslikt te kunnen worden, maar niet week genoeg, om vloeibaar te zijn.

§. DLXIII.

Zwaare *mineraalachtige*, *sterke ontlasting-verwekkende*, *wegvloeijende*, *vervliegende*, *gistende*, *opbruisschende*, *rottende*, zeer *zuure*, *harstachtige*, grof *poederachtige dingen*, worden hier niet geleden, want deeze form behoort volstrekt niet walgelijk te zijn.

a. Dit met voorbeelden te bewijzen, is onnoodig. Eenigermaaten *bitter* of *zuurachtig*, ook naar Geneesmiddelen riekende, kunnen zij wel zijn, dewijl

 de

de bijvoegzelen dit alles, ten minſten eenigermaaten, verbeteren; echter moet men niet uit het oog verliezen, dat de minſte walgelijkheid op deeze gedaante niet past.

b. Blaadjens *zilver* daar in te mengen, om het vertrouwen van den gemeenen Man te winnen, kan den waaren Geneesheer niet behaagen. Blaadjens *goud* 'er onder te mengen, is niet veilig, om het bijgemengde koper.

c. Het getal der *Ingrediënten* moet waarlijk ook zeer eenvouwdig zijn, en kan het meestal ook zijn. Een *Poeder*, overéénkomſtig met de aanwijzingen ter geneezing, benevens een *Syroop*, ook wel met *Slijm van Gom* vermengd, kan veele *Conſerven* uitmaaken, en voldoet in de meeſte gevallen.

§. DLXIV.

Wat betreft de *orde*, waar in de *Ingrediënten* gerangſchikt worden; zoo ſchrijft men het *Poeder* eerst, en daar na de bijvoegzelen.

Dit zal uit de voorbeelden blijken.

§. DLXV.

De evenredigheid der *Ingrediënten* blijkt uit het voorgaande, wanneer men, namelijk, met de zelfſtandigheden behoorlijk bekend is.

§. DLXVI.

De *Gifte* wordt gemeenlijk op een theelepel vol gerekend.

Men

Men zet ook wel, *zoo veel als op de punt van een mes kan liggen*, doch dit verftaat de Zieke doorgaans niet zoo wel. De grootte van een *Hazel-noot*, een *Muskaat-noot* enz., zijn bij ons niet meer in gebruik. De *Giften* op een derde, vierde gedeelte, enz. te bepaalen, is hoogst onzeker.

§. DLXVII.

De *algemeene hoeveelheid* is, bij zulk eene *Gifte* van een theelepel vol, niet onder de *twee*, en niet boven de *vier Oncen*.

Wanneer men te veel voorfchrijft, kan het ligtelijk bederven, ten minften droog worden.

§. DLXVIII.

Het geen onder het *Recept* gefchreven wordt, is eenvouwdig, *M. F. Electar.* Daar bij voegt men, naar maate van de omftandigheden, of het dun of dik zijn moet, (*Electar. tenue*, of *Electar. fpiffiufculum*). Wanneer de *hoeveelheid* van een Artikel niet bepaald is, geldt de hier vooren aangewezene verandering. Ten aanzien van het glas of potjen, zie men het gezegde in §. DXLVIII.

Dit wordt in de voorbeelden aangewezen.

§. DLXIX.

De *Signatuur* blijkt uit het voorgaande. Echter wordt daar bij dikwils aangewezen, waar mede de Zieke het *Conferf*, wanneer het droog geworden is, weder moet week maaken en omroeren.

 Daar

Daar toe is het best *Slijm van Gom* te neemen, dewijl dit met een weinig *Water* kan worden week gemaakt, en het *Conserf* daar door niet van zijne kracht verliest. *Syroop*, zoo dikwils het noodig is, daar toe te neemen, maakt de *Conserven* op 't laatst al te zoet.

§. DLXX.

De nuttigheid van deeze form is niet zeer groot. Dikwerf neemen de Zieken de *Poeders* het liefst in deeze gedaante. De *Vruchten*, *Geleijen*, en dergelijken, die men overéénkomstig met de aanwijzing ter geneezing vindt, worden ook gevoegelijk in deeze form gegeven. Eigentlijk is een *Conserf* niets meerder, dan een groot middel, om 'er andere middelen in te bevatten.

Bij ons is deeze form thans niet zeer in gebruik. Het *Poeder* verliest ligtelijk iets van zijn geneeskrachtig vermogen, door de omwindende bijvoegzelen. Veele Geneesheeren vinden ook geen smaak in het te veel opgesmukte.

§. DLXXI.

℞. *Pulv. Cort. Peruv. sel.* ℥i.
Syrup. Cort. Aurant. q. s.
F. Electar. S. Een Conserf tegen de Koorts: alle uuren een goede theelepel vol te neemen, en een lepel Wijn toe te drinken.

Bij zeer verzwakte koortsige Lijders is dit *Conserf* zeer dienstig. Het kan ook, wanneer het droog en

al

al te kleverig wordt, met een weinig *Water* of *Wijn* ververscht worden.

§. DLXXII.

℞. *Pulp. Tamarind.*
Mann. elect. ā. ℥vi.
Pulv. Cryſtall. Tartar. ℥iii.
M. F. Electar. D. S. Een openend Conſerf: alle morgen en avond een goede theelepel vol te neemen.

Dit *Conſerf* kan nog eenvouwdiger gemaakt, en de *Manna* weggelaaten worden. Het behoeft tot verdunning ſlechts een weinig *Water*, het welk wij veronderſtellen, dat door den Arts aan den Zieken gezegd wordt.

§. DLXXIII.

℞. *Pulv. Cort. Peruv. ſelect.* ℥i.
Mucil. Gumm. Arab. ten. q. ſ.
F. Electar. D. S. Een koorts-weerend Conſerf: alle uuren een goede theelepel vol te neemen, en Thee toe te drinken.

a. Nog een voorbeeld van een *Conſerf van Kina*, waar in aan den Apotheker wordt overgelaaten, zoo veel *Slijm van Gom*, als noodig is, tot de *bereiding* van het *Conſerf* te neemen. Men veronderſtelt, dat de Geneesheer den Zieken onderricht hebbe, om met een weinig *ſchoon Water* het middel, wanneer het droog wordt, weder te verdunnen. Wanneer men den

den Zieken zelven niet bezoekt, teekent men zulks op de *Signatuur* aan.

b. Deeze is eene zeer voegzaame gedaante, als waar door de *Kina*, wanneer de *Slijm* maar dun is, in haare volkomene kracht kan werken, het welk men niet zoo zeer van eene *Syroop* zeggen kan.

§. DLXXIV.

℞. *Sem. Santon. elect.* ℥i.
Syrup. Menth. q. s.
F. Elect. D. S. Een worm-verdrijvend Conserf: 's morgens en 's avonds een goede theelepel vol te neemen.

Dit *Conserf* is insgelijks van de grootste eenvouwdigheid, hoe zeer het onder de *zamengestelde* te rekenen zij.

§. DLXXV.

℞. *Magnes. alb.* ʒvi.
Pulv. Quass. ʒii.
Syrup. Menth. ℥ii.
Aq. Cinnam. vin. q. s.
F. Electar. ten. D. S. Zoo dikwils het noodig is, een goede theelepel vol te neemen, en het Conserf, wanneer het noodig is, met Kaneelwater weder te ververschen.

Men gebruikt dit *Conserf* tegen het zuur. Het wil ligtelijk hard worden, en men doet dus best, om het van tijd tot tijd weder te verdunnen.

ZE-

ZEVEN EN TWINTIGSTE AFDEELING.

Van Slikbrokken, (*Bolus*, *Buccella*).

§. DLXXVI.

Een *Slikbrok* is eene gedaante, van de dikte van een *Conserf*, doch alleenlijk voor ééne *Gifte* geschikt. Het is echter een weinig vaster, en meer gebonden, om niet vloeibaar te worden.

§. DLXXVII.

De *stoffe* is dus dezelfde, als in *Conserven*; alleenlijk zorge men, dat zij iets dikker worde.

§. DLXXVIII.

De *Gifte* is van *één Drachma*, en ten hoogsten van *twee*, wanneer de *stoffe* zwaar is.

§. DLXXIX.

De *algemeene hoeveelheid*, gelijk ook de *bijzondere* of de *Gifte*, zijn ééne en dezelfde, dewijl de Lijder slechts *één Slikbrok* bekoomt.

De *Engelsche* manier, om verscheiden *Slikbrokken* op eens voor te schrijven, in plaats van een *Conserf* te

te geven, en de Lijders de *Giften* te laaten afdeelen, is bij ons in 't geheel geen gebruik. Dit heeft ook wel daar in zijnen grond, dat de *Engelschen* van verscheiden Geneesmiddelen slechts *enkele Giften* geven.

§. DLXXX.

Onder het *Recept* schrijft men ook, behalven het gewoone, of het in een ouwel, of in een blaadjen zilver, omwonden, of met *Poeder van Zoethout*, *Suiker*, enz. bestrooid moet worden; als mede of het in een potjen, of in een papier, gegeven moet worden. Het best is, om denzelven in een klein potjen voor te schrijven, het welk men echter meestal verglaasd, of van *Engelsch* maakzel neemt. In geval van nood verkiest men 'er ook wel een suiker-flesjen toe.

§. DLXXXI.

De *Signatuur* bevat niets bijzonders, dan alleen de bepaaling, of het middel enkel, of in een ouwel gewonden, genomen moet worden. Men moet ook melding maaken van het geen moet worden toegedronken.

a. Het winden in een ouwel is, ten aanzien van deeze gedaante, bedenkelijk, dewijl daar door de ontbinding belet wordt, die, vooral bij kleverachtige zelfstandigheden, buiten dien moeielijk genoeg is.

b. Wanneer het echter zijn moet, geschiedt dit inwinden het best in een ouwel. Wij hebben daar omtrent reeds op eene andere plaats onze gedachten gezegd.

§. DLXXXII.

§. DLXXXII.

De nuttigheid deezer form bestaat hier in, dat een *Poeder*, het welk de Lijder op eenmaal neemen moet, onder deeze gedaante eenigermaaten verborgen wordt.

a. Ik herhaale nogmaals, dat zij bij ons van een zeer zeldzaam gebruik is, en dat in 't bijzonder eene meerderheid van *Slikbrokken* in 't geheel niet, maar liever in een *Conserf*, het welk door den Zieken in twee of drie gedeelten verdeeld wordt, wordt voorgeschreven.

b. Ik weet ook, dat de meeste Zieken liever een *Poeder* in zijne waare gedaante neemen, dan zig het zelve als eene lekkernij te laaten toedienen.

§. DLXXXIII.

℞. *Pulv. Rhabdrb.* gr. xv.
—— *Jalapp.* gr. x.
Mercur. dulc. gr. v.
Syr. Cort. Aurant. q. s.

Ut F. Bolus D. in Vitr. S. Een worm-afdrijvend Geneesmiddel: 's morgens op eens in te neemen, en veel Thee, langzamerhand, toe te drinken.

Dit is in de daad slechts eene *Gifte* van een *Conserf*. Zekerlijk is het uit *vier Ingrediënten* zamengesteld; schoon 'er eigentlijk één kan ontbeerd worden, namelijk, het *Poeder van Rhabarber* of van *Jalappe*. Ik heb ze echter beiden te zamen gevoegd, dewijl de ondervinding mij geleerd heeft, dat het ééne te schielijk,

lijk, en het andere te langzaam, het darm-kanaal doorwandelt; en het Geneesmiddel moet evenwel eenigen tijd hebben, om op de wormen te werken.

§. DLXXXIV.

℞. *Pulv. Ipecacuanh.* gr. xx.
Tartar. emet. gr. i.
Cryſtall. Tartar. gr. x.
Syrup. Cort. Aurant. q. ſ.
Ut F. Bolus D. ad Vitr. S. Een Braakmiddel: op eens in te neemen, en veel Thee toe te drinken.

In deezen *Slikbrok* is ook de *Ipecacuanha* en de *Braak-wijnſteen* ligt genoeg omwonden, om ſchielijk weder op de Maag te kunnen werken. De *Wijnſteenkrijstallen*, een bijvoegzel, het welk als een ontbindend middel werkt, en de *Gifte* vergroot, kan ook weggelaaten worden; maar dan verliest de *Slikbrok* te veel van zijne bekwaame grootte.

§. DLXXXV.

Uit het geen wij van de *Conſerven* en *Slikbrokken* gezegd hebben, is de eenvouwdige *bereiding* gemakkelijk na te gaan.

a. Het hoofdmiddel moet zoo eenvouwdig als mogelijk zijn, hoe zeer GAUBIUS zegt, dat men in *Conſerven* wel een weinig meer mag zamenſtellen.

b. Men neeme, zoo veel mogelijk, enkel zulke hoofdmiddelen, die *of* in 't geheel geen hulpmiddel, *of* verbetering van ſmaak en reuk vorderen, en zoeke

dee-

deeze eigenschap in allen gevalle in de bijvoegzelen.

c. Deeze bijvoegzelen, of gedaante-gevende *Ingrediënten*, zijn gemeenlijk een *Syroop*, of een *Slijm* en een *Water*. Een *Syroop* is dikwils voldoende; en de *Slijm van Gom* en het *Water* kunnen ook beschouwd worden, als tot het zelfde einde te dienen.

d. Geöliede Suikeren, *Essentiën* enz., tot verbetering van smaak of reuk 'er bij te voegen, is zelden noodig, vermits de *Syroop* daar naar gekozen kan worden, en 'er *welriekende Wateren* genoeg zijn.

e. Men houde mij deeze eenvouwdigheid ten goede. Ik geef (om mij zoo eens uit te drukken) den voorrang aan gezonde Boerenkost, boven de konstige bereidingen van eenen Kok.

§. DLXXXVI.

Thans gaan wij over tot de vierde onderdeeling der *dikke Mengzelen*, namelijk, de *Deegen*, en wel die geenen, die droog, en vaster dan *Pappen* zijn.

§. DLXXXVII.

Doch wij gaan weder de *Heelkundigen* voorbij, en bepaalen ons enkel tot de *Geneeskundigen*.

§. DLXXXVIII.

De tot *inwendig* gebruik bestemde *Deegen* zijn alleenlijk *twee*; de *Pillen* en *Koekjens*.

AGT EN TWINTIGSTE AFDEELING.

Van Pillen, (*Pilula*, *Catapotia*).

§. DLXXXIX.

De *Pillen* zijn een, tot *inwendig* gebruik beſtemd, droog, meestal taai Geneesmiddel, het welk uit eene zamenhangende ſtoffe in de gedaante van ronde bolletjens gebragt wordt, en gemeenlijk uit verſcheiden zulke kleine bolletjens beſtaat, waar van de *Gifte*, zoo ſpoedig mogelijk, wordt doorgeſlikt.

Door haare kleinte, dewijl zij niet boven de *drie Grein* uitmaaken, en door haare herhaalde bepaalde *Gifte*, die dadelijk doorgeſlikt wordt, onderſcheiden zij zig van andere Geneesmiddelen van dien aart.

§. DXC.

Tot de *ſtoffe* behoort alles, wat zig als een hoofdmiddel in deeze gedaante laat brengen, en mitsdien van een taaijen aart is; als mede de hier vooren opgegevene bijvoegzelen.

§. DXCI.

In 't bijzonder behooren hier toe de *Gom-harſten* en *Harſten*, de *verdikte Sappen*, de *Extracten*, enz.

a. Dee-

a. Deeze allen kennen wij reeds uit het hier vooren verhandelde, en zullen daar van geene lastige herhaaling doen. Genoeg is het, dat zij, of op zig zelven week zijn, of door de *bereiding* ligtelijk week worden.

b. Zij moeten echter niet zoo week worden, dat zij wegvloeijen, en haare gedaante verliezen. Het best is, om deeze zelfstandigheden als hoofdmiddelen te neemen, waar toe zij ook eigentlijk behooren; en van de bijvoegzelen zoo veel te gebruiken, als daar aan de noodige vastheid geeft.

c. GAUBIUS telt de *Gommen* ook hier onder, doch ik verwerpe dezelven, dewijl zij de *Pillen* al te kleverig en moeielijk ter ontbinding maaken.

d. De *Extracten* zijn ongemeen voor deeze form geschikt.

§. DXCII.

Voornamelijk behooren hier toe de *poederachtige zelfstandigheden*, die in eene *geringe Gifte* werkzaam, en zwaar van gewicht zijn.

a. Als daar is *Vijlzel van Staal*, *zoete Kwik*, *bijtende Sublimaat*, enz.

b. Wanneer men deezen, met *Extracten* en zoortgelijken, in *Pillen* geeft, moeten zij met geene zelfstandigheid, die haar al te vast zoude kunnen omwinden, of geheel van één scheiden, vermengd worden.

§. DXCIII.

Van *Zouten* wordt niet ligtelijk iets in *Pillen* genomen, dewijl zij voor den zamenhang nadeelig en te

ligt zijn. Echter kan men, ten aanzien van het *Mineraal Loogzout*, eene uitzondering maaken.

De meeste *Midden-zouten* worden tot een *Scrupel* of *half Drachma* gegeven, en zijn dus tot bijvoegzels veel te ligt. Kleverachtige dingen worden daar door ook meestal ontbonden. Het *plantachtig Loogzout* trekt de vochtigheid naar zig, en verdraagt zig dus niet met deeze gedaante.

§. DXCIV.

Daarentegen worden de Geneesmiddelen, die in *kleine Giften* werkzaam, van kwaaden reuk en smaak, of van *Gomharstachtigen* aart zijn, gemeenlijk in deeze gedaante gegeven, wanneer de Lijder ze niet anders neemen kan.

a. Dit heeft plaats met de *Duivelsdrek* en *Bevergeil*, namelijk, wanneer de Lijder dezelven niet anders neemen kan, en zij niet op de Zenuwen werken moeten. In geval van opstijgingen is het niet raadzaam, dezelven op die manier te omwinden.

b. Met opzicht tot andere scherpe dingen, en die de Maag ligtelijk tot braaken aanzetten, zien wij een voorbeeld in de *bereide Zee-ajuin*, als welke niet zelden in *Poeders* gegeven wordt, op dat zij de Maag doorglijde, en naar de Nieren gaa.

§. DXCV.

Tot de bijvoegzels behooren de *Honig*, de *Broodkruimen*, de *Syropen*, de *Doijers van Eijeren*, de *Slijm van Gommen*, de *Brandewijn*, enz. Ook kunnen

nen zomwijlen *Esſentiën*, *Elixirs*, *Tinctuuren*, als mede *Poeders*, daar toe genomen worden.

a. *Verſche Broodkruimen* zijn op zig zelven reeds van de lijvigheid van *Pillen*, en kleverig. Van een *Doijer van Eijeren* kan voegzaam iets in *Pillen* genomen worden, dewijl deszelfs, tot bederf hellende, natuur zig nu niet vertoonen kan, en 'er ook weinig toe van nooden is.

b. Ten aanzien van de *Slijm van Gommen* moet ik aanmerken, dat dezelve niet te dik moet zijn, op dat de *Pillen* niet onoplosbaar worden.

c. De *Esſentiën*, *Elixirs*, en dergelijken, worden mede gebruikt, om de *harstachtige zelfſtandigheden* te ontbinden, en de noodige dikte te bewerken; en de *Pillen* in dien ſtaat te brengen, dat zij het middel ter overdekking beter aanneemen.

d. De *Poeders* worden gebruikt, om aan het geheel de noodige dikte te geven; terwijl zij, zoo veel mogelijk, aan het hoofdmiddel gelijkvormig moeten zijn; bij voorbeeld, bij *Extracten*, en verdikte *Sappen van Planten*, het *Poeder* van die *Planten*, om de *Pillen* mede te beſtrooijen.

§. DXCVI.

Wanneer *Poeders* het hoofdmiddel uitmaaken, zoo bedient men zig meestal van een onſchadelijk *Extract*; bij voorbeeld, het *Extractum Liquiritiae*, om ze daar mede tot *Pillen* te maaken. De *Zeep* is juist niet zeer dienſtig.

a. Het *Extract van Zoethout* is zomtijds ook niet raadzaam, wanneer de Lijder voor het verwekken van hoest bevreesd is.

b. De *Zeep* zoude ook het middel kunnen doen van één scheiden, waar toe echter in zulk eene taaije gedaante weinig vrees is. Evenwel moet 'er niet veel in komen, want anders zouden de *Pillen*, na derzelver gebruik, ligtelijk walging veroorzaaken.

§. DXCVII.

De *orde* richt zig gemeenlijk naar het hoofdmiddel en de bijvoegzelen, die tot bewerking van het *Pillen-deeg* dienen. Over 't algemeen is zulks, uit hoofde van de eenvouwdigheid der form, gemakkelijk genoeg te bezeffen.

a. Op het hoofdmiddel volgen de bijvoegzels, die het ontbinden; vervolgens die 'er de noodige dikte aan geven; eindelijk de zulken, die nog tot omwinding zouden mogen noodig zijn.

b. Zoo ergens eenvouwdigheid noodig is, op dat men zijn eigen werk niet bederve, of zig bij den Apotheker bespottelijk maake, is het hier.

§. DXCVIII.

De grootte der *Pillen* is in alle Landen niet dezelfde. Bij de *Duitschers* en *Deenen* is zij niet beneden *één Grein*, en niet boven *drie Grein*. Men richt zig in 't algemeen naar de omstandigheden.

a. Wanneer de *Pillen* zeer ligt zijn, schrijft men ze voor van *één Grein*; anderzints van *twee* of *drie Grein*.

b. Hoe kleiner zij zijn, des te gemakkelijker worden zij ingenomen en ontbonden, des te werkzaamer zijn zij; ook zal, wanneer het *Pillen-deeg* zeer ligt

is,

is, het groot getal *Pillen* aan den Zieken niet zeer behaagen.

c. De *Muskus*, die in de Watervrees zonder eenig *Vocht* moet gegeven worden, laat zig met een weinig *Water* in een *Pil* van *vijf*, *zes* of meer *Grein* brengen, in welke gedaante het met een gepast *Poeder* bestrooid wordt, op dat het gebruikte *Water* aan den Zieken geen afkeer verwekke.

d. De *Pillen*, waar van een langduurig gebruik gemaakt moet worden, moeten, zoo veel doenlijk, van de grootste zijn; anders doet men best, om veele *Pillen* te geven, wanneer men met den gemeenen Man te doen heeft, als die de kracht der *Pillen* naar haar getal beöordeelt.

e. Wanneer de *Pillen* te hard geworden zijn, zoo dat men ze niet meer gebruiken kan, zoude het raadzaam zijn, om ze met een geschikt bijvoegzel weder om te werken; doch dit zoude allermoeielijkst wezen, wanneer de *Slijm der Gom* dezelven als versteend heeft. Men heeft wel eens aangeraden, om ze met een mes tot een *Poeder* te maaken, en dat *Poeder*, of wel de *brokjens der Pillen*, in allerleie *Vehicula* in te neemen.

f. Wanneer zij te schielijk aan één bakken, is zulks meestal de schuld van den Geneesheer, die ze te week en niet afgescheiden genoeg heeft voorgeschreven. Het verzilveren, en alle middelen ter overdekking, moeten behoorlijk gebruikt worden; maar de *bereiding* der *Pillen* op zig zelven moet ook in orde zijn. Meenigmaalen echter is het ook de schuld van den Zieken, die de *Pillen* in den zak draagt, of dezelven op eene andere wijze aan de warmte bloot stelt.

§. DXCIX.

De *Gifte* zij, bij verſtandige lieden, liever een weinig te klein, dan te groot; het gemeene Volk denkt 'er anders over. Naar het gewicht moet men van een *Scrupel* tot een *half Drachma* neemen. Deeze *Gifte* gaat men niet ligtelijk te boven.

a. Dat de *Gifte* tot de werkzaamheid niet te klein moet zijn, ſpreekt van zelf. Over 't a'gemeen koomt dit meerdere of mindere van de *Gifte* meestal op de bijvoegzelen aan, gelijk in bijna alle zamengeſtelde gedaanten het geval is.

b. In ſterke ontlasting-verwekkende hoofdmiddelen ſchikke men zig naar derzelver *werkzaame Gifte*, en wagte zig, om deeze nooit uit het oog te verliezen.

c. Dus herinnere men zig, hoe veel van zulk een hevig werkend middel in het geheele *Pillen-deeg* gevonden wordt, en hoe veele *Pillen* tot elke *volkomene Gifte* behooren, dewijl men dan gemakkelijk bepaalen kan, hoe veel de Lijder telkens neemen moet, het zij eene *volkomene*, het zij eene *gemaatigde Gifte*. Zedert onheuchelijke tijden heeft men de *Pillen* in een ongelijk getal gegeven, het welk ontwijffelbaar zijnen eerſten oorſprong in bijgeloof gehad heeft. Bij *geringe Giften* is men ook wel gewoon 'er *twee* of *vier* te geven.

§. DC.

De *hoeveelheid* van 't geheel heeft geene vaste bepaalingen. Ontlasting-verwekkende *Pillen* worden meestal voor ééne keer voorgeſchreven, en dan is haare *algemeene* en *bijzondere Gifte* ééne en dezelfde. De

an-

anderen kunnen tot een getal van *honderd* gegeven worden; ja zelfs laat zig dit niet bepaalen.

a. Doorgaans is men gewoon van agt tot veertien dagen lang den Zieken van de noodige *Pillen* te voorzien.

b. Over 't algemeen is zij geene gefchikte form voor fchielijk afloopende ziekten, (*Morbi acuti*,) maar wel voor fleepende ziekten, (*Morbi chronici*).

c. Van *buikzuiverende Pillen* fchrijft men meestal *anderhalve Gifte* op eenmaal, ten einde de Lijder naderhand nog eene *kleine Gifte* neemen kan. Ook is men niet zelden gewoon *twee* of *drie Giften* voor te fchrijven, wanneer kort op elkander een ontlastend middel moet genomen worden.

d. Wanneer de *Pillen* in eene *kleine hoeveelheid* zoo krachtig zijn, dat flechts *één Pil* op eenmaal genomen wordt, gelijk men de *Pillen van Aloë* in dier voegen kan inrichten, fchrijft men 'er op eens zoo veel voor, als voor eene geheele maand noodig is, echter zorge dragende, dat zij niet te hard, noch te droog worden.

§. DCI.

Men ftelt onder het *Recept* in de eerfte plaats, dat het *Pillen* zijn moeten. Men zet tot dat einde *M. F. Pil.*, of, wanneer het *Recept* met *q. f.* geëindigd is, fchrijft men, *Ut fiant Pilulae*, (*Ut f. Pil.*).

a. Deeze form heeft dit bijzondere, dat men opgeeft, wat 'er van gemaakt moet worden. Wij zullen dadelijk zien, waarom dit gefchiedt.

§. DCII.

Vervolgens geeft men op, *of* het getal der *Pillen*, die gemaakt moeten worden, *of* de zwaarte, welke zij hebben moeten.

a. Men schrijft, namelijk, *M. fiant Pilulae*, of, wanneer de omstandigheden het vorderen, *Ut fiant Pilulae*, *Numero* III. *Numero* XI. *Numero* XXI. (*Ut f. Pil. N.* III. *N.* XI. *N.* XXI.) enz., naar maate men 'er veelen hebben wil. Deeze is de juiste manier van afdeeling, welke echter, als de meenigte groot is, niet aangaat.

b. Men vergeete niet de ligtheid of zwaarte van het *Pillen-deeg* hier bij wel in aanschouw te neemen, op dat de *Pillen* niet te groot, noch te klein worden.

c. Of, in plaats van het getal te zetten, schrijft men ook wel, dat zij zoo, of zoo zwaar moeten zijn, namelijk: *Ponderis gr.* I. of *Ponderis gr.* II. of *Ponderis gr.* III. (*Pond. gr.* I. *gr.* II. *gr.* III.)

d. Doch dan moet men de *hoeveelheid* van het geheel in 't oog houden, niet zoo zeer om met *twee* of *drie Grein* uit te komen, als het welk hier eene bijzondere en nuttelooze naauwkeurigheid zijn zoude; maar om zulk eene wijze van voorschrijven te kunnen wettigen.

e. Deeze laatste manier, om de *Pillen* naar haar gewicht te bepaalen, heeft alleen dan plaats, wanneer het niet wel mogelijk, of te vergen is, dat de Arts het getal der *Pillen* juist en naauwkeurig opgeve; bij voorbeeld, wanneer het geheel meer dan een paar *Drachma* beloopt.

f. 'Er

f. 'Er is ook nog een derde manier, door, namelijk, voor te fchrijven, *ex fingulis Drachmis*, *Numero* XX. of *Numero* XXX. of *Numero* LX. (*ex fing. Drachm.* *N*°. XX. *N*°. XXX. *N*°. LX.). Dit laatfte getal wordt echter zeer zeldzaam voorgefchreven, dewijl als dan de *Pillen* eene verbaazende meenigte zouden uitmaaken. Men zet ook wel, *ex fingulis Scrupulis*, *Numero* XX. of *Numero* XIV. of *Numero* VII. (*ex fing. Scrup.* *N*°. XX. *N*°. XIV. *N*°. VII.).

g. Het is altijd best, wanneer de Arts niet zoo los weg voortfchrijft, maar alles wel overweegt; dat de *hoeveelheid* van 't geheel met de *Giften* van *drie* of *vier* uitkome; en dat hij het getal der *Pillen*, waar van hij het gewicht bij zig zelven bepaalt, opgeve.

h. Het fpreekt van zelf, dat de afdeeling niet in eene groote meenigte gefchieden moet, wanneer de *Pillen* iets bevatten, het welk fterke ontlasting verwekt, of zeer werkzaam is, en dat men dan vooral de *Gifte* nooit naar gisfing bepaalen moet.

i. Wij zullen een voorbeeld van *Sublimaat-Pillen* geven, waar uit te zien is, hoe gemakkelijk de laatstgemelde raad kan worden opgevolgd.

§. DCIII.

Hier op wordt 'er bijgevoegd, waar mede de *Pillen* moeten omwonden of beftrooid worden, op dat zij niet aan elkander kleeven. Het eerfte wordt met *Obducantur*, (*Obduc.*) en het tweede met *Confpergantur*, (*Confperg.*) aangeduid.

§. DCIV.

§. DCIV.

Tot omwinding dienen blaadjens *goud* of *zilver*.

a. De blaadjens *goud* of *verguldzel* worden door omzigtige Artſen niet gebruikt, dewijl zij met *koper* vermengd zijn.

b. Deeze omwinding moet de *Pillen* genoegzaam overdekken, maar niet bij vlokken in de *Pillen-doos* te vinden zijn.

c. Zij heeft die nuttigheid, dat zij de ſlechte kleur van het geheel, als mede gedeeltelijk den ſmaak en reuk verbergt; de *Pillen* voor het vervliegen van haar geneeskrachtig vermogen, voor verſmelten, breeken, indroogen, en hard worden, bewaart.

d. Daarentegen kunnen *Pillen* ook, wanneer zij te lang ſtaan, beſchimmelen, vooral, wanneer 'er beſtanddeelen van *Zout*, *Zeep* of *Kwik* in zijn, dewijl dezelven dan ontbonden worden.

e. Ook moet men zorge dragen voor het aanéén bakken der *Pillen*, en dit juist niet alleen door het verzilveren voor te komen, dewijl zulks altijd aan de ſpoedige ontbinding een weinig hinderlijk is.

f. Men zegt: *Obducantur folio argenti*, (*Obduc. fol. argent.*).

§. DCV.

Tot het beſtrooijen neemt men *of* de algemeene dingen; als *Zaad van Wolfsklaauw*, *Poeder van Zoethout*, *Poeder van Kaneel*, *Poeder van Kina*, *Poeder van Mastik*, ook wel *Vermilloen*; *of* zulke *Poeders*, die in geneeskracht met het hoofdmiddel overéénſtemmen.

a. Het

a. Het meest gewoone *Poeder*, het welk men daar toe neemt, is het *Zaad van Wolfsklaauw*, (*Semen Lycopodii*,) als het welk de vochtigheid niet ligtelijk aanneemt. Men beſtrooit daar mede de *Pillen* zoo rijkelijk, dat 'er nog iets in de doos blijft liggen. Het *Vermilloen* wordt alleen bij *Kwikpillen* gebruikt; men kan met weinig zeer veel uitrichten.

b. Van *Poeders*, die in de geneeskracht overéénſtemmen, hebben wij een voorbeeld aan de *Pillen van Scheerling*, die met *Poeder van Scheerling* beſtrooid worden.

c. Deeze *Poeders* behooren geene de minſte onaangenaamheid te hebben, dewijl zij door de tong onmiddelijk worden aangeraakt. Zij moeten ook tot een fijn *Poeder* gewreven, en niet klonterig zijn.

d. De *Pillen*, die al te droog zijn, om eene omwinding aan te neemen, kan men, wanneer zij voor 't overige niet walgelijk zijn, zonder eenige omwinding of beſtrooijing laaten; dan, dewijl zommige van die *Pillen* naderhand in de warmte aan één bakken, of aan ſtukken breeken, doet men best met ze te omwinden, waar toe dan eene zagte bevochtiging, met een gepast *Tinctuur*, meestal de *Tinctura Proprietatis*, dienſtig is. Hier van maakt men in het *Recept* geene melding, maar de Apotheker doet dit van zelf.

§. DCVI.

Eindelijk wordt ook onder het *Recept* gemeld, waar in de *Pillen* gegeven en bewaard moeten worden. Gemeenlijk neemt men daar toe een doosjen, of een ſuiker-flesjen; zeer zelden wordt 'er een ſtuk papier toe voorgeſchreven.

Men

Men drukt dit meestal uit door *D. in Vitr.* of *D. in Scatul.*

§. DCVII.

De *Signatuur* vermeldt eerst den *Titel* van het middel, welke van de geneeskracht wordt afgeleid, wanneer zulks behoort te worden aangewezen.

Men zie de voorbeelden. Het zoude niet voegen, om in de *Signatuur* te vermelden, dat het een middel is tegen eene Venerieke kwaal, ter bevordering van de vloeijing der Maandſtonden, enz.

§. DCVIII.

Vervolgens maakt men melding van de bepaalde *Gifte* der *Pillen*, en van den tijd, op welken zij moeten worden ingenomen.

a. Ik heb reeds gezegd, dat men meestal een ongelijk getal van *Pillen* laat neemen. Ik voege hier bij, dat men de meeſten des avonds laat neemen.

b. Van *buikzuiverende Pillen* is men gewoon, een geringer getal des avonds, en een grooter getal des morgens daar aan volgende, te neemen.

c. Hier valt wel te herinneren, dat de omwinding der *buikzuiverende Pillen* zoodanig moet worden ingericht, dat men door de langwijlige ontbinding niet misleid worde, en 'er dan eene *tweede Gifte* op laat volgen, die eene onmaatige werking te weeg brengt.

§. DCIX.

Zomwijlen wordt ook wel gemeld, hoedanig gedrag men daar bij hebbe in acht te neemen.

Doch

Doch dit gebeurt zeldzaam, vooral, dewijl men niet gewoon is *Pillen* als een zweetmiddel te geven.

§. DCX.

Eindelijk wordt ook nog van het eigentlijk en oneigentlijk *Vehiculum* gewaagd, namelijk, dat geen, waar mede de *Pillen* worden ingenomen, wanneer zulks noodig is, als mede het geen de Lijder moet toedrinken.

a. Hier is de juiſte plaats, om van het eigentlijk en oneigentlijk *Vehiculum* te ſpreken, want hier vindt het eerſte zeer dikwils, en het andere altijd, plaats.

b. Het eigentlijk *Vehiculum* is dat geen, waar mede, of waar in, de Lijder zijne *Pillen* neemen moet. Dit beſtaat *of* in een *Ouwel*, *of* een paar *dunne ſneedjens versch Brood* over de *Pillen* heen gelegd, *of* een groote *gekookte Rozijn*, *of* een *gekookte Pruim*, *of* een aangenaam *Sap*, *of* een lepel vol *kouden Drank.*

c. Het oneigentlijk *Vehiculum* is het geen toegedronken wordt, om den ſmaak weg te ſpoelen, waar door dan ook de ſpoedige ontbinding der *Pillen* bevorderd wordt.

d. Echter wagte men zig, om niet te veel toe te drinken, en alzoo de ontbinding der *Pillen* te weeg te brengen, wanneer deeze van dien aart zijn, dat ze de Maag niet behooren aan te tasten, maar eerst in het gedarmte volkomen en langzamerhand opgelost moeten worden, om zoo in 't bloed te komen, gelijk bij *Pillen van Zee-ajuin* en anderen het geval is.

e. Daarentegen kan men, zoo ſpoedig mogelijk, de ontbinding en werking bevorderen, wanneer kwalijk ſmaakende of kwalijk riekende dingen alleenlijk in de ge-

gedaante van *Pillen* gebragt worden, op dat zij in den mond geene walging verwekken, en in de Maag, zoo dra mogelijk, haare kracht betoonen mogen. Dit geldt ten aanzien van alle krampſtillende middelen, die in deeze gedaante gegeven worden.

§. DCXI.

De nuttigheid der *Pillen* beſtaat eigentlijk in het verbergen van onaangenaame Geneesmiddelen, vooral van zulke dingen, die anders in de gedaante van *Poeders* gegeven moeten worden. In heete ziekten worden zij niet gegeven. Zij zijn voor veelen volſtrekt walgelijk, en verſtandige Lijders bezeffen, dat men door de bijvoegzels in *Pillen* alleen het hoofdmiddel vermeerdert, of een ongeſchikt middel verkiest.

a. Ik heb hier niets verder bij te voegen, dan dat ik, zedert een geruimen tijd, van *Pillen* geen gebruik maake, waar door ik mij aan den ſmaak mijner Lijderen zeer verdienſtelijk doe zijn.

b. Dat men met het verbergen van Geneesmiddelen ook te ver kan gaan, toont het voorbeeld van BOERHAAVE, die den *Braak-wijnſteen* in *Pillen* gaf, ſchoon dezelve in *ſchoon Water* veel beter gegeven wordt.

c. Het doorſlikken van eene ongekaauwde vaste zelfſtandigheid, die bovendien uit onderſcheiden ſtukken beſtaat, gevalt een ieder niet. Doch ik onthoude mij van dit ſtuk iets meer te zeggen, om geen verwijt van wijdloopigheid te hebben. Ik zal alleenlijk, tot eere der *Deenſche* Geneeskonst, zeggen, dat de meeſten onzer Artſen van deeze form weinig gebruik maaken.

§. DCXII.

§. DCXII.

℞. *Terebinth. coct.* ℥ii.
Pulv. Rhabarb. ℥i.
M. fiant l. a. Pilul. N°. LX. *Consperg. Pulv. Liquirit. D. in Scatul. S. Pillen, om 'er alle avond en morgen drie of vijf van te neemen.*

a. Deeze *Pillen* zijn, zedert den tijd van BOERHAAVE, in gebruik, meest tegen het einde van den Druiper; hoe zeer ik van gevoelen ben, dat men ze niet noodig heeft.

b. De *gekookte Terpentijn* is hier, in plaats van de *raauwe*, geplaatst, dewijl dezelve minder verhittende is, als zijnde daar aan reeds het *olieächtige* benomen. De Apothekers zijn gewoon, met behulp van een warm gemaakten ijzeren spatel, denzelven met de *Rhabarber* te vermengen. Daarom heb ik 'er *Lege artis* bijgezet.

c. Dit is een model van eenvouwdige *Pillen*; want de *Rhabarber* is het eenige bijvoegzel, het welk, om de kleverigheid van den *Terpentijn*, wel noodig is.

§. DCXIII.

℞. *Gumm. Ammon. in lacr. select.* ℥iiß.
Extract. Aloës gumm. ℥iß.
Limat. Mart. ℥i.
Aq. Cinnamom. vin. q. s.
Ut F. Pill. N°. XC. *Obduc. Fol. argent. D. in Scatul. S. Openende Pillen: om vijf stuks, des avonds bij het naar bed gaan, met Wijn in te neemen.*

Deeze *Pillen* dienen, om het vloeijen der Maandſtonden te bevorderen. Het *Gom-Extract der Aloë* doet wel het meeſte; het *Vijlzel van Staal* is een verſterkend middel; de *Gom-Ammoniak* is een algemeen openend en prikkelend Geneesmiddel, en maakt hier ook het eigentlijke gedaante-gevende middel. Het *geestrijk Kaneel-water* dient tot ontbinding van de *Gom-Ammoniak*.

§. DCXIV.

℞. *Mercur. corroſ. ſublimat. genuin.* gr. v.
Aq. ſimpl. ℥ß.
Affund. Mic. pan. alb. rec. ʒiiß.
Evapor. ad conſiſtent. Pilular. adde.
Extr. Gramin. ʒiiß.
F. Pilul. N°. C. *Obduc. Fol. argent. D. ad Scatul. S. Bloedzuiverende Pillen: 's morgens en 's avonds vijf ſtuks met Havergort-water in te neemen.*

a. Deeze zijn de beste *Sublimaat-Pillen*, welken ik kenne. Zomtijds worden dezelve met eene verbaazende zorgeloosheid bereid.

b. De *Sublimaat* is het hoofdmiddel, het welk alles bewerken moet. Het koomt 'er op aan, om dezelve met *Broodkruimen* tot *Pillen* te maaken, en door het *geheele Deeg der Broodkruimen* gelijkelijk te verdeelen. Dus moet men dezelve eerst in *Water* ontbinden, en de *hoeveelheid* moet toereikende zijn. Wanneer de ontbinding volkomen en naauwkeurig verricht is, zoo wordt zij dadelijk op de ligtere *Broodkruimen* gegoten, zoo dat elk *Kruimeltjen*, om zoo te ſpreken,

van

van de ontbinding van *Sublimaat* doordrongen, en daar mede gedrenkt worde. Men laat het *Water* vervolgens weder uitdampen, terwijl de *Sublimaat* overig blijft, mits de warmte niet te ſterk zij. Hier van nu maakt men *Pillen*; doch, dewijl de *Broodkruimen* na verloop van een korten tijd brokkelen, voeg ik 'er het *Extract van Graswortel* bij, om de juiſte lijvigheid en kleverigheid te erlangen.

c. De Lijder moet niet meer dan een *vierde* van een *Grein* op eenmaal bekomen. Men berekent dus het middel op *twintig Giften*. Daar toe neemt men *twee* en een *half Drachma Broodkruimen*, en even zoo veel *Extract van Graswortel*; deeze maaken te zamen *vijf Drachma's*, of *drie honderd Grein*. Hier van laat ik *Pillen* maaken, ieder van *drie Grein*, en dus *honderd ſtuks*. Van deezen laat ik 'er telkens *vijf* neemen; dus heb ik *twintig Giften*, die elk een *vierde* van een *Grein Sublimaat* bevatten.

§. DCXV.

℞. *Reſin. Jalapp.* gr. x.
Amygd. dulc. excort. gr. xv.
Trit. ſubtil. add.
Sapon. Hispan. q. ſ.
Ut f. Pilul. N°. VII. *conſperg. Pulv. Cinnamom. D. in Scatul. S. Buikzuiverende Pillen: 's morgens op eens in te neemen, en Havergort-water toe te drinken.*

Men beſpeurt in deeze *Pillen* een voorbeeld van eenvouwdigheid. De *Jalappe* is het hoofdmiddel; zij

wordt

wordt met de *Amandelen* fijn gewreven, om de noodige *hoeveelheid* tot een *Pillen-deeg* te maaken; en de *Zeep* is het noodig bijvoegzel, om ze tot *Pillen* te vormen.

§. DCXVI.

Uit het gezegde kan men afleiden, al het geen omtrent de *Pillen* in aanmerking koomt.

a. Deeze form wordt zeer misbruikt, en het Publiek in den waan gebragt, dat Geneesmiddelen moeten verborgen worden.

b. Dit verbergen vinden zommige Geneesheeren zeer moeielijk, en ſtapelen daarom de bijvoegzelen op elkander. Anderen voegen 'er *bijkomende Baſes*, *hulpmiddelen*, enz. bij, en verheugen zig recht, dat op die manier zulk een mengelmoes in het lichaam gebragt worde.

c. Aan den Apotheker moet het onder één mengen van zoo veele dingen angst verwekken; en men geeft dikwerf daar door gelegenheid, om oude, bedorvene, ranzige dingen in de *Pillen* te mengen.

d. Om deeze redenen ben ik zeer tegen *Pillen*, en ben zeer te vreden, dat ik zoo zelden noodig hebbe, ze vóor te ſchrijven.

e. Ik durf rond uit zeggen: in de meeſte gevallen is een Arts, die met de gedaante van *Pillen* veel op heeft, een vriend van zamenflanſen, en die dat is, heeft de beste gronden van ſtudie niet. Bijna zoude ik het harde gevolg durven trekken; dat veel zamen te ſtellen, eene onkunde in de *Scheikunde*, en zelfs in de *Materia Medica*, aan den dag legt.

f. Doch

f. Doch moet het zijn, dat 'er *Pillen* worden voorgeschreven, zoo herinnere men zig, dat eene veelheid van *Ingrediënten* voor de aanwijzingen ter geneezing zeer nadeelig is, wanneer zij, het welk altijd geen plaats heeft, naar behooren ontbonden werden.

g. Het opzettelijk aan elkander doen kleeven der *Ingrediënten*, is juist de grootste belemmering voor de geneeskracht.

h. Moet men *Pillen* geven, men laate het bij weinige *Ingrediënten* blijven, en verkieze daar toe niet boven de *drie* of *vier*. Meer kunnen 'er onmogelijk noodig zijn. Zelfs, wanneer men een hoofdmiddel aangewezen vindt, zal men ligtelijk het noodige middel ter oplossing vinden, het welk ook het gedaantegevende middel tot het maaken van *Pillen* kan opleveren.

i. De *Extracten* en *verdikte Sappen van Planten* zijn de beste *Ingrediënten* voor *Pillen*. Zij vorderen slechts een weinig van een oplossend middel, en daar mede is aan de form voldaan. Deeze behooren dus ook alleen tot *Pillen* gebruikt te worden. Alles wat geen *verdikt Sap* of *Extract* is, wordt te onrecht, en met geweld, in deeze form gebragt. Wij hebben ook zoo veelerleie *Extracten*, dat men des noods *Pillen* van allerleien aart daar van maaken kan.

k. Inzonderheid lette men ook, dat de bijvoegzels niet te veel op één gestapeld worden. De *Syropen* maaken zommige *Pillen* te kleverig. Over 't algemeen is het niet noodig, in deeze form op goeden reuk en smaak te letten; want de gedaante van *Pillen* is zelfs een middel, om den smaak te

 be-

beneemen, en zelfs den reuk gedeeltelijk te omwinden.

l. Omtrent de *Pillen* ſtaat nog aan te merken, dat het Gemeen doorgaans gelooft, dat zij voornamelijk tot het verwekken van ontlasting beſtemd zijn. Ik herinner mij een Man bij ons, die geene *Pillen* gedoogen wilde, wanneer zij noch braaking, noch ontlasting, noch afdrijving van pis, noch zweet verwekten.

NEGEN EN TWINTIGSTE AFDEELING.

Van Koekjens, (*Trochisci*, *Pastilli*).

§. DCXVII.

De *Koekjens* zijn zulke *Pillen*, die grooter, dan de gewoone zijn, en langzaam in den mond gehouden worden, eer men ze doorslikt; als mede eene andere gedaante hebben.

a. Zij worden ook een *Eclegma solidum* genoemd, want zij zijn bijna van maakzel, als de *Likmiddelen*.

b. Het is allerzeldzaamst, dat zij voorgeschreven worden. Men behelpt zig meestal met die geenen, welke in den Winkel voor handen zijn; hoe wel deeze gemeenlijk te droog zijn.

§. DCXVIII.

De *stoffe* is of een *droog Poeder*, of een *Extract*, een *Pap*, eene *geöliede Suiker*, welken men met eenig *afgetrokken Water*, *Wijn*, *Wit van Eijeren*, of ander *Vocht*, vermengt. Alle de *Ingrediënten* moeten van dien aart zijn, dat zij ligtelijk ontbonden worden, in den mond smelten kunnen, en niet walgelijk zijn.

a. Wij hebben deeze meeste punten reeds aangeroerd, en houden het dus voor overtollig, om ze hier weder te doorloopen.

 b. Dat

b. Dat ook *Syropen*, *Honig*, *Slijm van Gommen*, enz. hier toe behooren, ſpreekt van zelf; want de bijvoegzels moeten aangenaam zijn.

c. De *Poeders* zijn gemeenlijk een gewoon *Meel*, of moeten ten minſten daar mede veel gelijkheid hebben, zoo als de *Magneſia*. Vooral echter moeten zij niet zeer bitter, of eenigzints walgelijk zijn.

d. Geen van de *Ingrediënten* moet ook eenen leelijken reuk hebben; dewijl onder anderen deeze form zomwijlen verkozen wordt, om eenen ſtinkenden adem te verbeteren.

§. DCXIX.

De *Zouten* kunnen in deeze form niet toegelaaten worden; zoo min als dingen, die ſcherp zijn, eene ſterke ontlasting verwekken, en te kleverig of te hard worden.

§. DCXX.

De *orde* is dezelfde, als ten aanzien der *Pillen* is gezegd geworden.

§. DCXXI.

De grootte van elk *Koekjen* gaat van *vier* of *vijf Grein* tot het gewicht van een *Scrupel*.

§. DCXXII.

De grootte wordt doorgaans naar de gedaante geſchikt, welke men gewoon is 'er aan te geven. Dezelve is rond, plat, vierkant, langwerpig, of van eene

eene andere gedaante; zomtijds koomt zij over één met die van *Erwten*, *Boonen*, *Hazelnooten*, enz.

§. DCXXIII.

De *Gifte* is meestal, uit hoofde der onschadelijke werking van zulke *Koekjens*, niet bepaald; echter is men niet gewoon meer dan een *half Drachma* voor eene *Gifte* te geven.

§. DCXXIV.

De *hoeveelheid* van 't geheel is meestal een *half Once*, ook wel *anderhalf* of *twee Oncen*, wanneer zij spoedig genoeg opgebruikt worden.

§. DCXXV.

Onder het *Recept* wordt geschreven, *M. F. Trochisci*, of, naar de omstandigheden, wanneer het met een *q. s.* eindigt, *Ut fiant Trochisci.*

§. DCXXVI.

Vervolgens bepaalt men het gewicht of de grootte der afzonderlijke *Koekjens.*

a. Bij voorbeeld, *Pond. granor.* V. — *Pond. granor.* X. enz. Of men zet ook wel: *Magnitudinis Pisi majoris*, *Fabae*, *Avellanae*, wanneer elk de grootte van een *Erwt*, *Boon* of *Hazelnoot* hebben moet.

b. Wanneer het gewicht genoemd wordt, en niet de grootte, zoo geeft men zelfs de gedaante in het *Recept* op, als: *Figurae orbiculatae*, *tessulatae* enz.,

wanneer zij rond, plat, vierkant, enz. zijn moeten.

§. DCXXVII.

Laatſtelijk meldt men in het *Recept*, waar in het middel moet afgeleverd worden, het zij in een fles-jen, of een doosjen; offchoon 'er ook een papier toe kan genomen worden.

§. DCXXVIII.

De *Signatuur* is bijna dezelfde, met eenige verandering, als van *Pillen*.

§. DCXXIX.

De nuttigheid ſtaat bijna gelijk met die der *Likmiddelen*, uitgenomen dat hier de gedaante niet vloeibaar is. Zij worden gebruikt 1°.) tegen de ziekten van den Mond, inzonderheid van de Keel en Luchtpijp, als mede van de Longen. 2o.) Tegen eenen ſtinkenden adem. 3°.) Tegen eene beſmetting; het welk echter de beste manier niet is, want daar bij moet het ſpeekzel uitgeworpen worden. 4°.) Tegen zuur in de Maag. 5°.) Tegen allerleie ongemakken in het gedarmte. 6°.) Tegen den dorst; doch waar toe men *Citroen-ſchijven*, en andere hulpmiddelen, met meer nut bezigt.

a. De Sprouw is mede begrepen onder de ziekten van den mond en van de keel.

b. De oorzaaken van den ſtinkenden adem moeten wel onderzogt worden, eer men zijne toevlucht tot dit

dit middel van verbetering neemt. Afgebrokene wortels van Tanden, inwendige Zweeren, een bedorven Maag, enz. kunnen veroorzaaken, dat de adem ſtinkt. Intusſchen, wanneer de oorzaak ongeneeslijk is, kan men dit hulpmiddel beproeven.

c. Aan Kinderen geeft men een middel van deeze gedaante niet, dewijl zij meestal te ongeduldig zijn, om het Geneesmiddel in den mond te laaten ſmelten, en dus het zelve kaauwen, waar door het tusſchen de tanden blijft kleven.

§. DCXXX.

℞. *Magneſ. alb.*
Sacchar. alb. ā. ℥ii.
Mucilag. Gumm. Arab. q. ſ.
Ut f. Trochiſc. N°. XII. *Figur. orbiculat. D. in Scatul. S. Koekjens tegen het Zuur: om in den mond te laaten ſmelten, en dan door te ſlikken.*

a. Deeze *Koekjens* zijn ongemeen krachtig tegen het Zuur, en de daar uit voortſpruitende branding in de Maag, welke men meestal des nachts in het bed gevoelt, en waar tegen, zonder licht te ontſteeken, en Geneesmiddelen in te neemen, anders niets te doen is. In zulke gevallen is het nuttig, zulke *Koekjens* in een doosjen voor het bed te hebben ſtaan, en zig daar mede tegen het Zuur te helpen.

b. Deeze zamenſtelling is allereenvouwdigst. De *Suiker* dient alleen, om de *Magneſia* in bekwaame *hoeveelheden* te kunnen verdeelen, en een middel tot verbinding met de *Slijm van Gom* dáár te ſtellen. Men wag-

wagte zig echter, om de *Slijm* te taai te neemen, op dat de *Koekjens* niet te hard worden.

§. DCXXXI.

℞. *Cryſtall. Tartar.* ℥iii.
Pulv. Gumm. Arab. ℥i.
Pulp. Tamarind. q. ſ.
Ut F. l. a. Trochiſci N°. XII. *Fig. globoſ. D. ad Scatul. S Verkoelende Koekjens: om van tijd tot tijd op de tong te laaten ſmelten.*

a. Om den dorst te lesſchen, en de tong zuiver te houden, zijn deeze *Koekjens* zeer dienſtig. Ik heb ze van GAUBIUS ontleend, en ze ſlechts een weinig eenvouwdiger gemaakt.

b. De *Wijnſteen-krijstallen* zijn het hoofdmiddel; de *Arabiſche Gom* is het middel ter verbinding; en het merg van *Tamarinden* dient bovendien om te verkoelen, en aan het middel gedaante te geven.

§. DCXXXII.

℞. *Pulv. Rad. Liquirit.* ℥iii.
Sacch. alb. ℥v.
Mucilag. Gumm. Arab. q. ſ.
M. F. Trochiſc. Pond. gr. xv. *Fig. Piſ. D. ad Scatul. S. Koekjens, om de fluimen los te maaken: alle zes uuren één in den mond te neemen, en geſmolten zijnde, door te ſlikken.*

Dit borstmiddel is wel niet van de besten; want men verkiest daar toe liever de vloeibaare gedaanten; doch

doch het heeft ook zijne beminnaars. Het *Poeder van Zoethout* is het hoofdmiddel, de *Suiker* is een hulp- en verbindend-middel, en de *Slijm* geeft de gedaante.

§. DCXXXIII.

Uit dit kortelijk opgegevene blijkt genoegzaam, wat van deeze *Koekjens* te zeggen valt.

a. Zij zijn bijna geheel uit de manier, en men behelpt zig, in geval van nood, met die, welke in den Winkel gereed zijn. Uit hoofde van die zeldzaamheid zijn 'er de Artſen ook niet aan gewend.

b. Wanneer men ze echter naar behooren zal voorſchrijven, verkieze men een hoofdmiddel, *Suiker* en *Slijm van Gom*; en op die wijze neemt men in deeze form de eenvouwdigheid in acht.

§. DCXXXIV.

Thans komen wij tot de vijfde en laatſte claſſe der *Mengzelen*, namelijk, de *drooge Mengzelen*, (*Miſcelae ſiccae*,) die, droog zijnde, niet aan elkander zamenhangen.

§. DCXXXV.

Deeze zijn wederom *Genees-* en *Heelkundige*. De *Geneeskundige*, tot *inwendig* gebruik beſtemd, zijn wederom twee: *fijne* en *grove Poeders*. Die tot *uitwendig* gebruik beſtemd zijn, gaan wij hier ter plaatſe voorbij.

DERTIGSTE AFDEELING.

Van Poeders, (*Pulvis*, *Pulvis internus*).

§. DCXXXVI.

Een *Poeder* is een *inwendig* Geneesmiddel, droog en zoo fijn als *Meel*, het welk tot ééne of meerdere *Giften* wordt voorgefchreven, en met eenig *Vocht*, of in een ander *Vehiculum*, wordt ingenomen.

a. Door het *inwendig* gebruik onderfcheidt het zig van het *Heelkundig Poeder*, en door de fijnheid van het *grof Poeder*; door de droogheid en het ontbreeken van allen zamenhang onderfcheidt het zig van de voorengemelde Geneesmiddelen.

b. Dewijl geen regel zonder uitzondering is, heb ik eens eene *Franfche Dansferes* gezien, die alle *Poeders*, hoe droog zij ook waren, doorflikte.

§. DCXXXVII.

De *ftoffe* tot een *Poeder* is alles, het geen droog, en niet te taai is, om tot een *Poeder* gewreven te kunnen worden, als mede in eene *Gifte* van ten hoogften een *half Drachma* werkzaam is. Dus worden hier onder gerekend niet alleen de meefte enkelvouwdige middelen uit de drie Rijken der Natuur, maar ook onder de bereide middelen, fchoon op zig zelven niet

tot

tot *Poeders* gefchikt, die *Vochten*, welke, met andere *Poeders* behoorlijk gemengd zijnde, deeze gedaante aanneemen, zonder dadelijk wederom verloren te gaan.

a. Van dien aart zijn voor eerst alle *Kruiden*, *Wortelen*, *Houten*, *Zaaden* enz., als mede allerlei *drooge zelfſtandigheden* uit het Dieren-rijk; voorts de meeste *Mineralen*, als *Aarden*, *Onzijdige* en *Middenzouten*, *Metaal-kalken* en *Metaal-zouten*; en eindelijk de *brandbaare Lichaamen*.

b. Maar hier toe behooren ook die zelfſtandigheden, die op zig zelven vloeibaar, of niet van dien aart zijn, dat zij in *Poeders* gegeven zouden kunnen worden. Wanneer deeze met *drooge dingen*, vooral met *Suiker*, vermengd worden, leveren zij eene gefchikte *ſtoffe* tot *Poeders* op.

§. DCXXXVIII.

Daarentegen dienen hier toe geene *Gommen* en *Slijmen*, als welke ligtelijk zig weder tot deegachtige brokken vormen, of zelfs een deeg maaken; behalven dat *Gom* ook moeielijk tot *Poeder* te wrijven is.

a. De zuivere *Gom* heb ik wel eens in *Poeder* zien geven, als in geval van Buikloop; maar ik heb daar van eene zwaare benaauwdheid gezien, die niet eerder ophield, dan na dat de *Gom*, die in een taai deeg veranderd was, weder ontbonden werd. De Geneesheer had zig verbeeld, dat de fappen in de Maag, en het gedarmte, de *Gom* zouden oplosfen, en verder heen voeren; maar hij had niet bedagt, dat eene *Gom*, om verdeeld en opgelost te kunnen worden, eerst in zulk eene flijmige gedaante gebragt moest

wor-

worden, die de vereëeniging met andere *Vochten* gemakkelijk maakt.

b. Het zelfde heeft plaats ten aanzien van de *Slijmen*, als welke reeds vochtig zijn, en dus uittermaaten veel *poederachtige dingen* vorderen, om deeze gedaante aan te neemen; terwijl 'er altijd iets nats overblijft, het welk met geene *Poeders* ſtrookt.

c. Daarentegen is de vloeibaare, en, hoe zeer wel drooge, echter eenigermaaten vochtige gedaante, met *Gommen* en *Slijmen* zeer overéénkomſtig, zoo als wij reeds gedeeltelijk hier vooren gezien hebben.

d. Wanneer zelfs de *Gom*, als een bijvoegzel, in het *Poeder* koomt, wordt zij echter, uit haaren aart, in de Maag deegachtig, en op geene evengelijke manier ontbonden.

§. DCXXXIX.

Dingen, die zeer ligt van gewicht zijn, maaken te groote *Giften*, en moeten dus, *of* in 't geheel weggelaaten, *of* met een hulpmiddel, het welk in eene *kleine Gifte* werkzaam is, verwisſeld worden.

a. Van dien aart zijn de meeſte *Kruiden*, *Bloemen*, en andere deelen van *Plantgewasſen*, die derhalven zeldzaam tot *Poeders* gebruikt worden. Wanneer zulks zijn kan, bedient men zig van de *Praeparaten* van dusdanige dingen.

b. De *Kina*, die voorzeker ligt genoeg is, maakt eene uitzondering van deezen regel, namelijk, in tusſchenpoozende Koortſen, waar in de bekende bijvoegzelen geene genoegzaame, noch zekere werking doen.

c. De

c. De *Bloemen van Piauter*, de *Kermes*, en dergelijken, zijn ook zeer zagt en ligt, maar derzelver *werkzaame Gifte* is ook zeer klein; zij worden flechts tot een *half* of *één Grein* gegeven. Ten minſten hebben mij de *Bloemen van Piauter*, in *kleine Giften*, altijd den besten dienst gedaan.

d. Schoon de gemelde *Plantgewasſen*, uit hoofde van de *groote Gifte*, tot een *inwendig Poeder* niet geſchikt zijn, heeft men wel den raad gegeven, om ze als een *grof Poeder* te neemen, waar van de *Gifte* grooter is, en niet zoo fijn behoeft te zijn.

§. DCXL.

De *Harſten* moeten, *of* in 't geheel niet gebruikt, *of* tot een uittermaaten *fijn Poeder* gemaakt, en door middel van een gepast *Ingrediënt* verdeeld worden.

a. De *Harst van Jalappe*, die de meest gebruikelijke is, wordt met *Amandelen*, op het allerfijnst, geraspt, terwijl het olieächtige derzelven de *Harst* eenigermaaten ontbindt. Het wordt, zoo fijn mogelijk, tot een *Poeder* gemaakt, om in de kleinst mogelijke *hoeveelheid* op één punt te kunnen werken.

b. Dewijl men het *Poeder van Jalappe* heeft, waar in de *Harst* natuurlijk, en dus op de beste wijze, vervat is, zoude dit *Poeder* zekerlijk den voorrang verdienen, ware het niet om deszelfs ellendigen ſmaak, welken men echter met *Suiker* tamelijk verbeteren kan. De *Gifte* van de *Harst* zelve wordt, door de noodige bijvoegzelen, groot genoeg.

c. Men heeft zig ook wel eens van een *Loogzout* bediend, om *Harst*, die men in *Poeders* geeft, in onze vochten oplosbaar te maaken. Ook de *Suiker*, de

opslorpende Poeders, de *Olie* en *Zeep*, zijn daar toe gebruikt geworden.

d. Dat men de *Harst van Pokhout* met *Wijnsteen-krijstallen*, een *zuur*, in *Poeders* zamenvoegt, is een zeer *onscheikundig Mengzel*. Ik bediene mij van deeze zamenvoeging in 't geheel niet, maar geve liever de *Harst* in eene vloeibaare gedaante, of in *ouden Rum* ontbonden, of met *Slijm van Gom* en *Suiker* op het allerfijnst zamen gewreven.

§. DCXLI.

Onder de opslorpende middelen wordt van rechtswegen niets anders, dan de *witte Magnesia*, als het veiligste, in *Poeders* genomen. Maakt men gebruik van *Oesterschelpen*, en andere dierlijke *Aarden*, is het nuttig, dezelven niet tot een al te *fijn Poeder* te maaken.

a. De *witte Magnesia* maakt met het *zuur*, het welk zij in de eerste wegen aantreft, eene zoort van *bitter Purgeer-zout*; ja heeft zelfs, zonder zulk een *zuur*, een ontlasting-verwekkend vermogen. Haar grootste voordeel is, dat zij niet in 't lichaam blijft, en het *zuur* niet alleen opslorpt, maar ook uitdrijft.

b. Geheel anders is het gelegen met de *dierlijke Aarden*. Om van derzelver ongerijmde *bereiding* niet te gewagen, brengen zij dit wezentlijk nadeel te weeg, dat zij, geen *zuur* aantreffende, met de slijm te zamen pakken, en met het *zuur*, het welk zij ontmoeten, een moeielijk *oplosbaar Zout* maaken, het welk zig zelven niet uitdrijft, en altijd in de slijm blijft hangen.

c. Dit

c. Dit laatste tracht men, zoo niet te beletten, echter in zoo verre te verbeteren, dat men de gemelde *Aarden* alleenlijk tot een *grof Poeder* maakt, om niet zoo ligtelijk in de slijm te blijven hangen, maar met de overige stoffe, die uit het gedarmte gaat, gemakkelijker te worden voortgestooten. Dit wordt echter moeielijk bewerkt, dewijl een *opgelost klompjen* ligtelijk breekt. Het is dus veiligst aan de *Magnesia*, boven de *opslorpende Aarden* uit het Dieren-rijk, den voorrang te geven.

d. Misschien ware het best, om, na het gebruik van zulk eene *Aarde*, gelijk ook van andere *Poeders*, die blijven liggen, en nadeel verwekken kunnen, eene goede hoeveelheid *stijf gekookte Grutten* te eeten. Doch dit zal men misschien voor een verdichtsel aanzien.

§. DCXLII.

De Geneesmiddelen, die zeer walgelijk van reuk en smaak zijn, worden in deeze gedaante niet ligtelijk gegeven.

a. Dewijl de reuk en smaak zig in een *Poeder* het meest vertoonen en voordoen, zoo is zulks eene zeer ongeschikte gedaante. Wil men dezelve door bijvoegzelen verbeteren, wordt de *Gifte* daar door vermeerderd, ja zelfs het geneezend vermogen verzwakt.

b. Echter kan ook in *Poeders* eene omwinding plaats grijpen, gelijk wij hier na breeder zien zullen.

c. Ten voorbeelde kan de *Sublimaat* strekken, welke, uit hoofde van haare bijtende zelfstandigheid, nooit in de gedaante van een *Poeder* moet gegeven worden. Zij zoude dadelijk haar knagend vermogen in de keel uitoeffenen.

d. De *Zee-ajuin*, al is zij zelfs gedroogd, moet met specerijachtige bijvoegzelen voor de Maag draaglijk gemaakt worden.

§. DCXLIII.

Zeer *zwaare* Geneesmiddelen moeten niet met *ligte* bijvoegzelen vermengd worden, op dat zij niet, door een langzaam inneemen, naar den grond zakken.

a. Dit heeft vooral plaats bij het *Vermilloen*, als mede bij de *zoete Kwik* enz., wanneer zij met *Magnesia*, of andere *ligte Poeders*, gegeven worden, en men, na het omroeren van het *Poeder* in den lepel, met het doorslikken nog lang talmt.

b. Het beste bijvoegzel bij zoortgelijke *Ingrediënten* is derhalven *Suiker*, als welke eene zekere kleverigheid heeft, wanneer zij ontbonden is. Ook is het uit dien hoofde geraden, tot een *Vehiculum*, *gebonden Havergort-water* te neemen, en met het inneemen niet te talmen, maar den lepel diep in den mond te steeken, om denzelven met de lippen volkomen ledig te kunnen maaken, en dan schielijk toe te drinken.

c. Over 't algemeen is het veiligst, zulke Geneesmiddelen in *Pillen* te geven, wanneer de Lijder dezelven neemen wil, en zij behoorlijk oplosbaar gemaakt worden.

§. DCXLIV.

Dingen, die met elkander kunnen opbruisschen, voegt men niet in *Poeders* te zamen, ten zij men het vol-

volſtrektelijk hebben wille, om van de ontwikkelde vaste lucht nut te trekken.

a. De beſchouwing hier van zoude den Lijder ongemeen bevreemden, en misſchien den Geneesheer zelven, wanneer hij deeze uitwerking niet geweten had.

b. Echter kan het, bij voorbeeld, bij hardnekkige braakingen, wel noodig zijn, dat men dit opbruisſchen bij het inneemen te weeg brenge, waar toe in 't bijzonder de *Pulvis aërophorus* van VOGEL dienſtig is.

c. Intusſchen is het altijd beter, dat men de *Magneſia* met eene zekere evenredigheid van een *plantachtig Zuur* inneeme.

§. DCXLV.

Loogzouten, ten minſten het vaste *plantachtige* en het *vluchtige*, geeft men nooit in deeze gedaante, dewijl het eerſte ſchielijk nat wordt, en het andere vervliegt. Het *vast Mineraal Loogzout* wordt in het bijzonder tot het opſlorpen van *zuur* gebruikt.

a. De leelijke ſmaak van het *vast plantachtig Loogzout* is ook eene oorzaak, waarom het niet in *Poeders* gegeven wordt; al ware het ook zelfs, dat het de vochtigheid der lucht niet zoo ſterk naar zig trok. Het *Mineraal Loogzout* ſmaakt ook leelijk, maar niet zoo erg, als het eerstgemelde.

b. Dewijl het een hoofdregel is, dat men niets moet voorſchrijven, het welk na verloop van eenigen tijd, wanneer de Lijder het gebruiken moet, niet meer aanwezig is, en men geen geld geve voor iets, het welk men niet gekregen heeft, zoo kan ook, on-

der anderen uit dien hoofde, het *vluchtig Loogzout* geen *Ingrediënt* van *Poeders* zijn.

§. DCXLVI.

Vettigheden vorderen veel *Suiker*, en fcheiden zig ligtelijk van één.

Men ziet dit aan het *Spermaceti* of *Walfchot*, het welk nog door eenige Geneesheeren in *Borst-poeders* gebruikt wordt.

§. DCXLVII.

Tot verbetering van den fmaak bedient men zig het veiligst van *Suiker*, maar zelden van eene *geöliede Suiker*, als welke dikwils de aanwijzingen ter geneezing belemmert of verandert.

a. GAUBIUS heeft ook de *Inmaakzels* (*Confectiones*) tot dit einde voorgeflagen, doch deezen moeten voor de *Suiker* zwigten, vooral, om dat verfcheiden derzelven eenen zonderlingen fmaak hebben.

b. Daarentegen kan de fmaak van *Kaneel*, *Citroen* of *Specerijen*, verhitten, en de geneeskracht van het geheel veranderen, het geen in een *Poeder*, dat, door zijnen fpecifieken fmaak, op den Zieken werken moet, zeer ongefchikt is.

c. Het is geen goed voorbeeld in de *Deenfche Apotheek*, dat men onder *verkoelende Poeders* een bijvoegzel van *Citroen-fuiker*, het welk verhittende is, en hoofdpijn verwekt, gemengd heeft.

d. Eindelijk dient ook, tot verberging van eenen leelijken fmaak, de inwinding in een *Ouwel*, en dergelijken.

§. DCXLVIII.

§. DCXLVIII.

Om eenen onaangenaamen reuk te verbeteren, bedient men zig van eene *welriekende Olie-ſuiker*, of ook van eene *wezenlijke Olie*, ook wel van *Muskus*, en zoortgelijke dingen. Dit is echter, om de opgegevene redenen, niet altijd geraden.

a. Met zulk een bijvoegzel koomt meenigmaalen de geneeskragt niet over één, als welke daar door veranderd of verzwakt wordt.

b. De *geöliede Suiker*, de *Kaneel* enz., en nog veel meer de *Muskus* en de *Amber*, zijn geheel uit de manier. Men begint thans te begrijpen, dat zulke inſchikkelijkheden dikmaals het Geneesmiddel bederven.

c. Over 't algemeen ben ik een vijand van alle *Specerijen* in Geneesmiddelen, die zonder noodzaak op één geſtapeld worden.

d. Dat hier ook, tot verbetering van den reuk, de inwinding in een *Ouwel*, of dergelijken, plaats heeft, ſpreekt van zelf.

§. DCXLIX.

Om aan de *Poeders* eene behaaglijke kleur en aanzien te geven, kan men *Vermilloen*, *rood Santelhout*, en dergelijken, zelfs *verguldzel* of *blaadjens zilver* daar onder mengen, doch zulks verraadt openbaare kwakzalverij.

a. Dewijl het *Vermilloen* zeer zwaar is, en daar door ligtelijk in de lepel, en vermoedelijk ook in de plooijen van de Maag en het gedarmte, blijft liggen, als mede geene geneeskracht bezit, wordt het thans, meer en meer, weggelaaten.

b. Het zelfde kan men zeggen van de *Cochenille*, het *rood Santelhout*, en andere dingen meer. Thans wordt de wereld, ten minſten bij ons, wijzer, en acht het onverſchillig, of een *Poeder* eene leelijke of eene fraaije kleur heeft.

c. Het *verguldzel* is, gelijk reeds eenmaal gezegd is, uit hoofde der bijmenging van *koper*, niet veilig te gebruiken. Dit bijvoegzel valt ook enkel in den ſmaak van den gemeenen Man, en kan aan geen verſtandig Lijder behaagen. Met zulke nietigheden aan zijne Geneesmiddelen aanzien te willen geven, ſtrekt den Geneesheer niet tot eere.

d. Het geen van de omwinding gezegd is, geldt ook hier. Doch de Lijder moet wel volmaakt zot zijn, wanneer hij een middel, alleen om de kleur, niet wil inneemen.

§. DCL.

Alle deeze drie verbeteringen worden dikwils onnoodig, wanneer de Arts mondeling den Zieken daar van onderricht, en zelf een verſtandig Man is.

a. Dit heeft geene opheldering noodig. Zulk eene mondelinge onderrichting toont, dat de Arts met de voorgeſchrevene middelen bekend is, en zijne redeneering overwint dikwils de hardnekkigſte afkeerigheid.

b. Zomwijlen bekoomt het Geneesmiddel bij het ingeven eene andere kleur; bij voorbeeld, het *Kinderpoeder* met *Rhabarber* is eerst *geelachtig*, maar wordt *rood*, wanneer het met *Water* gemengd wordt.

§. DCLI.

Op de *hoeveelheid* van het hoofdmiddel moet ook gelet worden. Wanneer zij weinig is, voegt men 'er eene gefchikte *Gifte* van een bijvoegzel bij, en wanneer zij te groot is, bedient men zig van een hulpmiddel, het welk in eene *kleine Gifte* werkt.

Dit is hier vooren reeds gezegd geworden.

§. DCLII.

De *orde* richt zig naar de hoofddeelen van een *Recept*, welke eerftelijk in het hoofdmiddel, vervolgens in het hulpmiddel, en eindelijk in het verbeterende en gedaante-gevende middel, beftaan. Deezen heeft men echter altijd niet van nooden. Het eerfte en laatfte is voldoende, wanneer het zelfs een *Formulier* van een *zamengefteld Poeder* is.

a. Wij zullen alleenlijk hier aanmerken, dat zomtijds de Geneesmiddelen naar het gewicht geplaatst worden.

b. GAUBIUS prijst de eenvouwdigheid aan, met te zeggen, dat men ten hoogften niet boven de *vier Ingrediënten* moet voorfchrijven; doch ik oordeele, dat men 'er niet boven de *drie* moet neemen.

§. DCLIII.

De evenredigheid der *Ingrediënten* wordt hoofdzakelijk naar de *werkzaame Gifte* van het hoofdmiddel bepaald. Van het bijvoegzel wordt alleenlijk zoo veel genomen, als noodig is, om de *Gifte* uit te maaken.

Van het hulpmiddel koomt hier bij zoo veel als noodig is, om de *volkomene Gifte* van het hoofdmiddel aan te vullen.

a. De *Suiker*, de *Magnesia*, en dergelijken, die in een Geneesmiddel, waar van niet meer dan een *geheel* of *half Grein* gegeven wordt, het gedaante-gevende, of liever de *hoeveelheid* vermeerderende, *Ingrediënt* uitmaaken, voegt men 'er tot zoo veel *Grein* bij, dat de *Gifte* van genoegzaame grootte is. Minder dan *vijftien Grein* kan zij voor een volwasfen perſoon niet wel zijn.

b. Tot een hoofdmiddel en een hulpmiddel zullen wij de *Ipecacuanha* en den *Braak-wijnſteen* neemen. Wanneer men van de eerſte ſlechts *vijftien Grein*, in plaats van *vijf en twintig*, neemt, zoo heeft men een derde van de *werkzaame Gifte* achter wege gelaaten. Dit derde vullen wij aan met *één Grein Braak-wijnſteen*, als het welk een derde van de volle *Gifte* van denzelven uitmaakt. — Of, wanneer wij van de *Rhabarber twintig Grein*, in plaats van *veertig*, geven, en 'er *tien Grein Jalappe* bijvoegen, zoo is de evenredigheid gelijk. — Over 't algemeen moeten in deeze ontlasting-verwekkende middelen de *onzijdige Zouten* in de berekening gebragt worden. Men kan meestal zoo veel *Grein* van elk weglaaten, als men 'er van het *Zout* bijvoegt. — *Anderhalf Oncen* van het *Aqua laxativa Viennenſis*, met *anderhalf Drachma* van eenig *Purgeer-zout*, zijn zoo goed als *twee Oncen* van het eerstgemelde. Dit laatſte voorbeeld wordt alleen tot opheldering van de evenredigheid van het hoofd- en hulpmiddel in 't algemeen bijgebragt.

§. DCLIV.

§. DCLIV.

De *Gifte* is van een *Scrupel* tot een *half Drachma*, zomtijds meer, zomtijds minder.

a. Wanneer het Geneesmiddel zeer onaangenaam is, en men niet even zoo veel *Suiker* 'er wil bijvoegen, kan men zig met *vijftien Grein* behelpen. Dit heeft plaats ten aanzien van het voortreffelijk *Pulvis Doveri*, het welk ik alleen uit *Heulſap*, *Ipecacuanha*, en de noodige hoeveelheid *Suiker* voorſchrijve.

b. Echter zijn *vijftien Grein* te weinig, wanneer het hoofdmiddel eene ſpecifieke zwaarte heeft, zoo dat het te weinig uitmaakt. Want men moet wel opletten, dat de *hoeveelheid* niet te gering zij, dewijl bij het inneemen dikwils iets verloren gaat.

c. Wanneer de Lijder omtrent het inneemen toegeeflijk is, of gaarne *Suiker* gebruikt, en de *ſtoffe* ligt is, kan men de *Gifte* meestal grooter maaken.

d. Men houde ook in 't oog, dat de *Suiker* oplosbaar is, en dus in 't *Water* verſmelt, zonder dat de geneeskracht van 't hoofdmiddel daar bij lijdt. Op die wijze verandert dan eene *groote Gifte* ligtelijk in eene *kleine*.

e. Dit zelfde geldt ook van *Zouten*, die ligt oplosbaar zijn, en die, wanneer zij als ontbindende middelen gegeven worden, meenigmaalen tot *twee* of *drie Scrupels* toegediend kunnen worden.

f. Op des Lijders jaaren moet ook behoorlijk worden acht gegeven, en den Kinderen vooral geene *groote Giften* toegediend, gelijk dan ook deeze form voor hun het minst gepast is.

g. Het

g. Het is ook gedeeltelijk geraden, om de form van *Conserven* te verkiezên, wanneer vooral ligte dingen gegeven moeten worden: de *Gifte* derzelver wordt anderzints te groot, wanneer zij tot haare volkomene werkzaamheid gegeven zal worden, en wordt ook met groote moeite behoorlijk gemengd.

h. Men bepaalt ook wel eens de *Gifte* tot een theelepel, wanneer het op de juiste afmeeting der *Gifte* niet aankoomt.

i. Het is niet voorzichtig de *Gifte* te bepaalen naar het geen op de punt van een mes kan liggen, dewijl dit verbaazend van elkander verschillen kan.

k. Men heeft ook wel eens gesproken van een vingerhoed; doch dit is beneden de waardigheid der konst, en kan ook zeer verschillende zijn.

l. De *Poeders*, waar in sterk werkende Geneesmiddelen zijn, moeten altijd afgewogen worden.

§. DCLV.

De *hoeveelheid* van het geheel is, dan eens van *ééne Gifte*, dan eens van meerdere, en dus van een *Scrupel* tot een *half* of *geheel Once*, zomwijlen zelfs meer.

a. Dit is verschillende. Braakmiddelen worden slechts tot *ééne*, ten hoogsten tot *twee Giften* voorgeschreven; met de ontlasting-verwekkende en buikzuiverende middelen handelt men bijna even eens; doch van Geneesmiddelen, die eenige verandering in de ziekte moeten te weeg brengen, geeft men wel eens zoo veel, als in drie of vier dagen wordt ingenomen, vooral, wanneer de Lijder zig op het land bevindt. Dit echter geldt slechts in 't algemeen.

b. Men

b. Men vermeenigvuldigt de *Giften*, zoo dat zij met een juist getal uitkomen, of men fchrijft het noodige getal voor, en deelt het in *Giften* af. Wanneer wij, bij voorbeeld, een *half Drachma* voor de *Gifte* rekenen, is de *hoeveelheid* van het geheel, *één*, *anderhalf*, *twee*, *drie*, *vier*, *zes*, *agt Drachma's*, enz. Dat de eene *Gifte* van mindere zwaarte is, dan de andere; of dat elk van dezelven *zeventien*, *negentien*, *twee en twintig Grein* bedraagt, of dat het geheel eene *Once* en een *half Drachma* bedraagt, is zeer onregelmaatig.

§. DCLVI.

Het geen onder het *Recept* gefchreven wordt, betreft voor eerst de *bereiding*; daarom zet men gemeenlijk, *M. F. Pulvis*, ook wel *M. F. Pulvis fubtiliffimus*. Doch, wanneer de *Ingrediënten* beftaan uit dingen, die reeds tot een *Poeder* gewreven zijn, zoo dat zij alleenlijk onder elkander gemengd moeten worden, zet men flechts het gewoone *M.*, of *Mifce*.

a. Veelen fchrijven enkel de *Ingrediënten* voor, en laaten aan den Apotheker over dezelven tot *Poeder* te maaken, en evenwel zetten zij alleen *M.* Zoo wordt *Nitrum depuratum*, *Cryftalli Tartari*, *Camphora* enz., duizend maalen, zonder het teeken van *Poeder*, voorgefchreven, en alleenlijk een *M.* gezet. Dit is niet, zoo als 't behoort; 'er moest ten minften *M. F. Pulvis* ftaan.

b. Zomwijlen worden zeer ligte en zeer zwaare dingen onder elkander vermengd, en 'er is ook een zeer naauwkeurig mengen of wrijven noodig; bij voorbeeld, wanneer *Kermes Minerale*, *zoete Kwik*, *Kam-*

Kampher, enz. onder de bijvoegzels of overige Geneesmiddelen behoorlijk verdeeld moeten worden. Als dan is het noodig, dat men zulks aanwijze, en dus schrijve: *M. accuratissime*, of *Probe M.* Wanneer het *Poeder* zeer fijn moet zijn, zegt men, *M. F. Alcohol*, of *M. F. Pulv. subtiliss.*

c. Meenigmaalen schrijft men 'er ook bij, waar mede het *Ingrediënt* gewreven moet worden: *Teratur*, of *Terantur cum &c.*

d. Men behoeft de *Olie* en de *Suiker* niet afzonderlijk te noemen, die de *geöliede Suiker* moeten uitmaaken, maar men schrijft voor, *Elaeosaccharum Citri*, *Cinnamomi* enz., terwijl men dan een *half Drachma Suiker* tegen *één Droppel Olie* rekent.

e. Wanneer eenig *Ingrediënt* in zijne *hoeveelheid* niet bepaald kan worden, schoon dit in *Poeders* zelden het geval is, uitgenomen, wanneer het op vercierende middelen aankoomt, zoo gaat men daar mede te werk, als in andere formen, en zet onder het *Recept*, *Ut fiat Pulvis.* En dan behoort het *Poeder* in *twee*, *drie*, of meer *partes aequales* verdeeld te worden, dewijl de *Gifte* anders niet te bepaalen is.

§. DCLVII.

Het tweede, 't geen onder het *Recept* gesteld wordt, is de vermelding der behoorlijke afdeeling in *Giften* van gelijke zwaarte, of, wanneer het *Formulier* alleen van eene enkele *Gifte* spreekt, worden van zulke enkele *Giften* zoo veelen opgegeven, als noodig is. In het eerste geval zet men: *Dividatur* (*Div.*) *in* II, III, IV, VI, *&c. partes aequales*, (*p. ae.*). In

het

het andere geval schrijft men: *Dispensetur* (*Disp.*) *in duplo*, *triplo*, *quadruplo*.

a. Wanneer men het getal niet in het *Latijn* weet te schrijven, of, kortheids-halven, dit niet wil doen, zet men *Romeinsche Cijffergetallen*, en *plo* 'er achter, als *Disp. in* II*plo*, *in* III*plo*, *in* IV*plo*, *&c.*

b. Men herinnere zig, bij de eerste manier van voorschrijven, het juiste getal van het geheel, waar in de *Giften* verdeeld moeten worden.

c. Men kan zekerlijk ook eene afzonderlijke *Gifte* voorschrijven, en dezelve door het *Disp.* laaten vermeenigvuldigen, het welk in sterke ontlasting-verwekkende en zeer werkzaame Geneesmiddelen te verontschuldigen is. Doch, wanneer het *Poeder* zoo eenvouwdig is, als het behoort te zijn, kan men even zoo goed, als de Apotheker, de *hoeveelheid* van 't geheel uitrekenen. Over 't algemeen is deeze vermeenigvuldiging voor den Arts ongeschikt; en het is beter, dat hij het middel voor alle *Giften* berekene, en het dan laate verdeelen.

§. DCLVIII.

Men vermeldt deeze verdeelde of vermeenigvuldigde gaven niet onder het *Recept*, wanneer aan den Zieken zelven de afdeeling wordt overgelaaten.

a. Wanneer, namelijk, het middel van dien aart is, dat men het gevoeglijk tot een theelepel vol geven kan.

b. Daarentegen is het, in sterke ontlasting-verwekkende en zeer werkzaame hoofdmiddelen, zeer noodzakelijk, dat men onder het *Recept* schrijve: *Div. accuratiss. in — Part. aequal.*

§. DCLIX.

§. DCLIX.

Eindelijk wordt ook, wanneer het noodig is, onder het *Recept* gemeld, waar in het moet afgeleverd worden; bij voorbeeld, in een gewascht papier, in een flesjen, in een doosjen, of in een peperhuis.

a. In een gewascht papier worden die dingen gegeven, die ligtelijk nat worden, en welken het best is te vermijden. Ook kan men zig van dit papier bedienen in sterke ontlasting-verwekkende, en andere, vooral mineraalachtige zelfstandigheden. Men geeft zulks te kennen door te stellen: *D. in chart.. cerat.*

b. Men doet wel, om de Geneesmiddelen, welken men niet vertrouwt om aan ieder één te geven, in gewascht en in gemeen of blaauw papier af te leveren, om dergelijke Lieden daar door opmerkzaam en achterdochtig te maaken.

c. Ik heb reeds eenmaal gezegd, dat men bij ons de suiker-flesjens meermaalen neemt, dan de doosjens. Men lette 'er echter op, dat het middel 'er gevoeglijk met een theelepel kan worden uitgenomen.

§. DCLX.

Zeldzaam is thans meer het gebruik, onder het *Recept* te stellen, dat men het in een *Ouwel* neemen moet. Wanneer men dit uitdrukt, zet men: *cum Nebulis*, of *cum Nebula.*

Hier vooren, toen wij van de *stoffe* der *Poeders* handelden, zijn nog eenige gevallen vermeld, waar in men 'er gebruik van behoort te maaken.

§. DCLXI.

De *Signatuur* vermeldt eerſtelijk den titel van 't Geneesmiddel.

a. Als; *verkoelend Poeder*, *ontlasting - verwekkend Poeder*, *Poeder tegen het Zuur.*

b. Dit wordt dikwils achter wege gelaaten, hoe wel het zeer nuttig is, wanneer men naderhand het zelfde Geneesmiddel of *Recept* weder gebruiken wil, dewijl men 'er uit zien kan, tot welk oogmerk de Arts het gegeven heeft.

§. DCLXII.

Vervolgens wordt de *Gifte* gemeld, welke de Lijder neemen moet.

a. Als; *één Poeder*, of een theelepel vol te neemen.

b. Met verbaazing vinde ik, dat men wel eens gezegd heeft; een *Drachma*, of een *half Drachma* te neemen. De Zieke heeft immers geen Apothekers gewicht bij zig?

§. DCLXIII.

Ook de tijd wordt in de *Signatuur* vermeld.

a. Als; alle drie uuren een *Poeder*, 's morgens vroeg een *Poeder*, en 's avonds bij het naar bed gaan, enz.

b. De naauwkeurige bepaaling van tijd is altijd zeer te prijzen: men kan den Lijder niet te veel onderrichting geven.

§. DCLXIV.

Eindelijk wordt ook daar in van het *Vehiculum* melding gemaakt.

a. Men herinnere zig, dat wij een eigentlijk en een oneigentlijk *Vehiculum* gesteld hebben. Tot het eerste behoort de *Ouwel*, waar in het *Poeder* gewonden wordt; tot het andere, het geen wordt toegedronken of toegegeten, waar onder ook de ingemaakte *Oranjeschillen* te rekenen zijn.

b. Doorgaans wordt 'er *Water*, *Thee*, *Koffij*, *Havergort-water* en *Wijn*, toe genomen. Harstachtige middelen vorderen ook wel *Brandewijn*. *Vette Soepen* zijn niet zeer dienstig.

c. Of het koud of warm zijn moet, maakt een groot onderscheid. Veele Geneesmiddelen, vooral de zoetachtige, worden met een warm *Vehiculum* nog walgelijker; maar vooral verdragen zig met de warmte de zulken niet, die ligtelijk daar door hunne vluchtige en werkzaame bestanddeelen verliezen. Walgelijke dingen moeten koud ingenomen worden. Het is eenigermaaten ongerijmd, *verkoelende Poeders* met *warmen Drank* te geven.

d. Echter moet *ijskoude Drank* vermijd worden, ten ware de Zieke aan koud drinken gewoon is. Best is een *gekookt*, en weder *koud geworden Aftrekzel van Thee*.

§. DCLXV.

Eindelijk moet ook worden opgegeven, welk gedrag de Lijder te houden hebbe.

INHOUD.

ZEVENDE AFDEELING.

AGTSTE AFDEELING.

NEGENDE AFDEELING.

TIENDE AFDEELING.

ELF-

ELFDE AFDEELING.

TWAALFDE AFDEELING.

DERTIENDE AFDEELING.

VEERTIENDE AFDEELING.

VIJFTIENDE AFDEELING.

ZESTIENDE AFDEELING.

ZEVENTIENDE AFDEELING.

AGTTIENDE AFDEELING.

der, is ook nog een voordeel van deeze zoort van Geneesmiddelen.

g. Als mede, dat zij, behoorlijk bereid zijnde, niet ligtelijk bederven, ſchiften, walgelijk worden, enz.

h. Eindelijk ſtaat nog te melden, dat de *Kina*, de *Ipecacuanha*, de *Valeriaan-wortel*, de *Quasſia*, de *Rhabarber*, de *Zwavel-bloemen*, de *Midden-zouten*, en veele andere voortreffelijke Geneesmiddelen, meestal in deeze gedaante gegeven worden.

i. Het is voorts buiten twijffel behoorlijk, dat met het eigentlijk *Vehiculum*, wanneer het van eene vloeibaare geſtalte is, eene zoort van *Mengzel* gemaakt worde, of zelfs in den eigentlijken zin, wanneer eenig *afgetrokken Water*, of, naar der Ouden manier, een *verzoet Zuur*, droppels-gewijze daar mede vermengd wordt, in de lepel eene gewoone zoort van *Mengzel* ontſtaat, die ook naar een *Julapium* gelijkt, wanneer het *hoofdmiddel* of *Poeder* eenen aangenaamen ſmaak heeft. In de daad zal de *Suiker*, die in veele gevallen een bijvoegzel bij het hoofdmiddel is, om 'er de behoorlijke gedaante aan te geven, met een weinig *Wijn*, mits dezelve niet ongepast zij, eene zoort van *Julapium* maaken.

k. Het ſtrekt zeer tot aanprijzing der *Poeders*, dat zij bij het inneemen zelven hunne gedaante veranderen, en dat het niet zelden van den Zieken afhangt, om door het *Vehiculum* zig dit middel zoo aangenaam, of liever, zoo weinig onaangenaam te maaken, als de aanwijzing ter geneezing gedoogt.

 l. Even-

l. Evenwel zijn *Poeders*, gelijk wij reeds gezegd hebben, voor de meeste Zieken onaangenaam; vooral, wanneer zij dikwils moeten worden ingenomen, en de Zieke met groote hoeveelheden geplaagd wordt.

m. Lieden, die kiesch van smaak zijn, weten wel, dat het meestal aan den Arts zelven staat, hun de Geneesmiddelen in zulk eene aangenaame gedaante te geven, als hij maar wil, en het ontbreekt niet aan Geneesheeren, die hun daar in ten dienste staan.

n. Het ergste is maar, dat de gemeene Man een afkeer van deeze form heeft, dewijl hij zig verbeeldt, dat 'er *Doodsbeenderen*, *Steenen*, en ander *Vuilnis*, onder vermengd zijn. De Arts behoort zig zeer te wagten, om door schraapzucht deeze argwaan niet te vermeerderen. Omzichtige Geneesheeren maaken in het voorschrijven van Geneesmiddelen een onderscheid tusschen overdaad en welvoegelijkheid.

o. In ziekten van den mond, de keel, enz. moeten in 't geheel geene onaangenaame Geneesmiddelen gegeven worden.

p. Als dan moet men ook geene *Poeders* geven, maar vloeibaare middelen verdienen hier den voorrang, dewijl ligtelijk iets in de keel zoude kunnen blijven hangen.

q. Over 't algemeen doet men best, wanneer men in het begin eener ziekte *Poeders* geeft, en bij vervolg trapsgewijze tot aangenaamer Geneesmiddelen opklimt.

§. DCLXVII.

a. Ten aanzien van Braak- en Purgeer-middelen kan men niet te uitvoerig zijn. Ik heb luiden gezien, die voorgaven een paarden-natuur te hebben, het geen enkel daar uit voortkwam, dat zij in 't geheel niets toedronken.

b. Wanneer de Lijder zweeten moet, moet hij *warmen Drank* drinken, en zig warm houden. Dit is ook in Buikloopen aan te raden.

c. Het ware niet kwaad, wanneer men al het geen vermijd moet worden, vermelden konde. Dit blijft echter bij enkel wenfchen. Intusfchen is het genoeg te herinneren, dat, wegens het nalaaten van behoorlijke waarfchuwingen, veele Geneesmiddelen hunne werking niet doen kunnen.

§. DCLXVI.

Het nut der *Poeders* beftaat daar in, dat de meefte Geneesmiddelen, zonder veel omflag, in die form gegeven kunnen worden; gelijk zij dan ook dikwils in 't geheel niet met andere *Ingrediënten* behoeven te worden zamengevoegd, en een ruw Geneesmiddel bijna zoo als het is, het tot een *Poeder* maaken alleen uitgezonderd, op deeze wijze gegeven kan worden. Eindelijk hebben ook de Geneesmiddelen in deeze gedaante hunne meefte werkzaamheid. Daarentegen is de gedaante van *Poeders* voor de meefte Zieken onaangenaam, en in eenige bijzondere gevallen, als keelziekten, heeft zij in 't geheel geen plaats.

a. In bijna alle andere gedaanten zijn bijvoegzels noodzakelijk, vooral bij de *vloeibaare*, de *Conferven*, de *Pillen*, de *Slikbrokken*, enz. Daar moet het Genees-

neesmiddel in eene form gebragt worden, die aan het zelve in de meeste gevallen niet natuurlijk eigen is. Hier is integendeel waar, het geen hier vooren gezegd is: oneindig veele ruwe Geneesmiddelen kunnen, bijna zonder verandering, in deeze gedaante gegeven worden; en zeer veelen vorderen slechts eene andere onschuldige zelfstandigheid tot een bijvoegzel, om de *hoeveelheid* zoodanig te vermeerderen, dat het middel den Zieken gevoeglijk kan worden toegediend.

b. 'Er is dus geene form, die zoo weinig bijvoegzels noodig heeft, waar in aan verbeteringen van den smaak, wanneer de Lijder eenigermaaten redelijk zijn wil, ja zelfs aan hulpmiddelen, aan gedaante-gevende, aan vercierende en verbergende middelen, zoo weinig te denken valt.

c. Zij is dus de gewenschte form voor eenen Arts, die de eenvouwdigheid lief heeft. Wat kan hij immers meer verlangen, dan het geen door HORATIUS reeds is aangeprezen: *Simplex duntaxat & unum.*

d. Ook de werkzaamheid der Geneesmiddelen, die door geene bijvoegzelen verzwakt worden, en vooral, wanneer zij niet omwonden zijn, hunne volkomene werkzaamheid kunnen aan den dag leggen, pleit voor het gebruik der *Poeders.*

e. Zij is eindelijk ook de goedkoopste form van allen, dewijl de gepraepareerde middelen gemeenlijk meer kosten, dan de enkelvouwdige, en daarenboven zoo veele bijvoegzels in andere gedaanten noodig zijn.

f. Dat een *Poeder* gemakkelijk bereid kan worden, en niets anders vordert, dan het wrijven tot een *Poeder,*

a. De naam van dit *Poeder* is geheel niet ten onrechte, dewijl het de ontlasting der pis merkelijk bevordert.

b. Dewijl het hoofdmiddel, de *gepraepareerde Zee-ajuin*, zeer ligt walging, en zelfs braaking, verwekt, wanneer het niet met een specerijachtig bijvoegzel vermengd wordt; zoo voeg ik 'er de *geöliede Suiker* bij.

c. De *Wijnsteen-krijstallen* zijn zoo wel een gedaante-gevend middel, als eenigermaaten eene bijkomende *Basis*.

d. In de *agt Drachma's*, die het geheel uitmaaken, zijn *zestien Giften* elk van een *half Drachma*, en in elke *Gifte* zijn *zeven* en een *half Grein Zee-ajuin*, die met het bijvoegzel van de *Kaneel-oliesuiker* niet te veel zijn, om iets te kunnen uitwerken.

e. Echter kan men ook van de *Zee-ajuin anderhalf Drachma*, en van de *Wijnsteen-krijstallen drie* en een *half Drachma* geven, terwijl men dan van 't hoofdmiddel slechts omtrent *vijf* en een *half Grein* bekoomt.

§. DCLXX.

℞. *Sal. Essential. Tartar.* ℈ii.
Sacchar. alb. ℈x.
Cinnab. factit. q. s.

Ut fiat Pulvis dilute ruber. Div. in X. Part. aeq. D. S. Een verkoelend Poeder: des avonds één derzelven met koud Water in te neemen.

a. In voorige tijden waren deeze *Poeders* meer bij ons in de manier, dan zij thans zijn. Men heeft ze ter

ter zijde gesteld, dewijl men ziet, dat het *zuur* aan weinigen wel bekoomt, ten ware het misschien voor een korten tijd gegeven wordt.

b. Het hoofdmiddel is hier het *geconcentreerde Wijnsteen-zuur.* Daar van worden slechts *vier Grein* op eenmaal gegeven; en dus zoo weinig, dat, om de *hoeveelheid* vol te maaken, een bijvoegzel noodig is. Daar toe dient dan de *Suiker.*

c. Ik voege 'er eene geringe hoeveelheid *Vermilloen* bij, door den Apotheker te bepaalen; niet zoo zeer om dat zulks noodig is; want bij ons kreunen de Menschen 'er zig niet meer aan, of een *Poeder* rood of wit is, maar om een voorbeeld te geven, hoe men ook in *Poeders* met een *q. s.* te werk gaat. Het ware anders zeer gemakkelijk geweest, om de *hoeveelheid* op *één* of *twee Grein* te bepaalen, als welke reeds meer of min aan het *Poeder* eene kleur geven.

d. Dit *Poeder* smaakt voortreffelijk zoet-zuurachtig, en kan zelfs, zonder *Vermilloen*, in genoegzaame *hoeveelheden* gebruikt worden, om *gekookte Melk* daar mede te doen stollen. Het is een verbaazend onderscheid, of zulks met het gemelde *Poeder*, dan alleen met *Wijnsteen-krijstallen* geschiedt, dewijl de laatsten de *Melk* niet zoo aangenaam maaken, en zelfs een *zoutachtig vlies* veroorzaaken.

§. DCLXXI.

℞. *Pulv. Magnes. alb.* ℥iii.
—— *Quass.* ℥i.

M. D. in Scat. S. Een Poeder tegen het Zuur: wanneer het noodig is, een theelepel vol, met een koud Aftrekzel van Thee, te neemen.

a. Dit

§. DCLXVII.

De volgende voorbeelden houde ik voor genoegzaam.

℞. *Pulv. Rad. Ipecacuanh.* gr. xv.
Tartar. emet. gr. i.
Sacchar. alb. gr. x.

M. D. S. Een Braak-poeder: de helft dadelijk te neemen, en na een half kwartier uurs veel toe te drinken. Wanneer dan het braaken niet volgt, de wederhelft te neemen, en insgelijks veel toe te drinken.

a. Dit is een middel om te braaken, offchoon ik liever daar toe een *Drankjen* gewoon ben te geven. Dit *Poeder* heeft echter het voordeel, dat het met meerder zekerheid het braaken verwekt, dan de *Braak-wijnsteen* alleen, die niet zelden naar beneden werkt.

b. De *Ipecacuanha* is het hoofdmiddel. De *Braakwijnsteen* dient, om de *Gifte* in te korten, waar van de reden reeds hier vooren is opgegeven. De *Suiker* is een bijvoegzel, om de *hoeveelheid* te vermeerderen, en tevens minder onaangenaam te maaken; terwijl zij voor de geneeskracht in 't minst niet nadeelig is.

c. Men zoude dezelve ook kunnen weglaaten, wanneer men de *volle Gifte Ipecacuanha* geven wilde, en het in de plaats komende bijvoegzel van den *Braakwijnsteen* achter wege laaten.

§. DCLXVIII.

℞. *Resin. Jalapp.* gr. x.
Elaeosacch. Citr. gr. xxv.
M. F. Pulv. subtiliss. D. S. Een buikzuiverend Poeder: 's morgens op eens in te neemen, vlijtig Gersten-water toe te drinken, en den geheelen dag t'huis te blijven.

a. Dit is een *Purgeer-poeder* van *Harst van Jalappe*, waar bij men gedachtig moet zijn aan het wrijven tot een *fijn Poeder*, het welk, ten aanzien van zulke *Ingrediënten*, zeer noodzakelijk is, om de *Harst* slechts in zeer kleine gedeelten op het gedarmte te doen werken.

b. De *Suiker* is hier tot een gedaante-gevend middel verkozen; zij is echter ook het geschiktste middel ter verbinding, en om den overgang der *Harst* in onze eerste wegen meer gemakkelijk te maaken.

c. Ik neem hier de *Citroen-suiker*, als waar van slechts één droppel op een *half Drachma* wordt voorgeschreven.

§. DCLXIX.

℞. *Pulv. Scill. praeparat.* ʒii.
Cryst all. Tart.
Elaeosacchar. Cinnam. ā. ʒiii.
M. F. Pulv. Div. in XVI. *p. aeq. D. S. Een water-afdrijvend Poeder: drie- of viermaal daags met een Aftrekzel van Thee in te neemen.*

a. De

NEGENTIENDE AFDEELING.

TWINTIGSTE AFDEELING.

EEN EN TWINTIGSTE AFDEELING.

TWEE EN TWINTIGSTE AFDEELING.

DRIE EN TWINTIGSTE AFDEELING.

VIER EN TWINTIGSTE AFDEELING.

VIJF EN TWINTIGSTE AFDEELING.

ZES EN TWINTIGSTE AFDEELING.

ZEVEN EN TWINTIGSTE AFDEELING.

AGT EN TWINTIGSTE AFDEELING.

NEGEN EN TWINTIGSTE AFDEELING.

DERTIGSTE AFDEELING.

✤ ✤ ✤
✤ ✤
✤

a. Dit is het bekend, en in mijne Practijk zeer gebruikelijk opflorpend, en tevens maag-verfterkend *Poeder*, het welk, bij brandingen en krampen in de Maag, zeer heerlijke dienften doet.

b. Men moet echter niet denken, dat dit middel eenig en alleen tot het Zuur betrekking heeft; het verfchaft even zeer oogenblikkelijk verzagting, wanneer de kwaal uit ranzig gewordene vettigheden voortfpruit.

c. Beide deeze middelen zijn bijkomende *Bafes*, en van eene verfchillende geneeskracht, zoodanig echter, dat zij elkander zeer goed te ftade komen; de *Magnefia* verdooft het Zuur, beneemt 'er de fcherpte aan, en drijft het uit: de *Quaffia* verfterkt de Maag.

d. Dewijl nu wederkeerig de zwakte van de Maag, tot het ontftaan van Zuur, gelegenheid geeft, en het Zuur wederom de Maag verzwakt, waar door het Zuur en de zwakte, elkander onderhoudende, de toevallen doen voortduuren; zoo maakt de *Quaffia* en de *Magnefia* aan de geheele kwaal op eenmaal een einde, ten minften zoo lang men zig in zijnen levensregel niet merkelijk te buiten gaat.

§. DCLXXII.

℞. *Mercur. dulc. rite praepar.* ℈ii.
Extract. Op. ℈i.
Sacchar. alb. ℈xvii.
Probe mixta Div. in XX. *Dof. D. S. Een Poeder: om 'er alle avond één van te neemen.*

a. Men verkiest wel eens deeze form, om eene verwisfeling te maaken met de *Pillen*, die ook zomtijds niet goed willen werken.

b. Het

b. Het geheel maakt *twintig Scrupels* en *twintig Giften*; in elke *Gifte* zijn *twee Grein zoete Kwik*, en *één Grein Heulſap*, waar door de *Kwik* belet wordt te ſterk op het gedarmte te werken.

c. De evenredigheid der *zoete Kwik* tot het *Heulſap* kan ook op eene verſchillende wijze bepaald worden, naar maate de omſtandigheden zulks vorderen.

d. Men zal zig verwonderen, dat ik de *Suiker* bijna altijd tot een bijvoegzel verkieze; doch zij is het onſchuldigſte middel van allen, dewijl zij niets van één doet ſchiften, gelijk in andere dingen wel eens te vreezen is. Ook heeft zij eene welſmaakende zoetigheid, waar aan alle Menſchen zeer gewoon zijn.

✣ ✣ ✣
✣ ✣
✣

